

మండలముగలిగి, యొకయంకంబున వనితొనున్న కంబును. యెం
డవయంకంబున నొక చిన్ని పాపయును గలిగి యొక యశావన
పురుషుడాతని కంటబడియెను. అన్నిఁడొక్కఁడు వారి చెంత
కేగి, అయ్యో! మీరెవరు! యీదురస్థి కేల పాల్పడిరని యడి
గెను. దానికి బ్రత్యుత్తరము రాసంతున నగుల నయ్యో
మీరెవరు? పిలిచిన బలుకరేమని యడుగ దానికిగూడ
వాగ్దానమున నుత్తరము రాలేకుకాని యాపురుషుడు తన
చింత ను కొంచెము పైకెత్తి నాలుక నిలువఁబును గడవ,
వీరలు నడగొట్టియున్నారని గ్రహించి గుఱ్ఱముపై దోలుసం
చిలోనున్న జలంబును నొక పాత్రచే గ్రహించి యానీటిచే
నాపురుషుని ముఖంబును తడిపి, నవల కొంత జలంబునుదీసి
పెడపులనుదీపి, కొంచెము కొంచెము నోటబోయి, గొంతవడికి
నాతని కంఠనాళ మార్చిమై నాలుక మెత్తబడి నుండవ్వరం
బుతో నాయనా! జలము జలముని చేయనివాడనా. అంత
వైశువకుడు తనచేతనున్న జలపాత్రను యాతని కంగీయ
దాని నందుకొని యందలి జలంబునంతను గడగడ చాగ్గి
యొక్కనిమిష నుట్లే కనుబుమూసి, మరల పట్టచి నాయనా
బ్రతికించితివి అయ్యో! నా బిడ్డ! నా భార్య! వీరల గతి
యేమి? కడలుటలేదు, గూడుట లేదు, యింకేమున్నది.
నాయనా! పౌరాములున్న బ్రతుకు తెలుసాఅయుముతందీ!
యని దీనసగడ్గద నుండవ్వరంబుతోవాపోవ, నాయనకడకు
పూరిత లోచనంబు పరిమూల హృదయంబు, మారువలుకక

మఱల గొంత బలుఁబునుదీసి యాతని భార్యముఖమున జలికించి, యాపురుషునికి జేసిన యుపచార మంతయును జేయమృద్వంగియగు నాకోమలగాత్రీ, యబలయగుటచే బాలకాలముపరకును తెలివినందలేను. కాని కొంతవడికి క్రమోపచారంబువలన గనుబదెఱచి పెనవులువిప్పి నాలిక నాడించుటచే సంతోష స్వాంతంత్రై అమృత ! ప్రాణభయములేదు. ప్రాణభయములేదు. నీభార్య ఒత్తికినది. ఈ యదశమును చూమెనోట గొంచెము కొంచెము బోయుచుండుచుని బలపాత్రను యాతనికందిచ్చి గుట్టముపై వెండితాబేటి కాయలో నున్న పాలనుదీసి పురుషుని వాచూంకమునకై తస్యశూన్యతై పరుండియున్న నాచిన్నిపాపని వకనంబునను శ్రోత్రంబులయందును, నేత్రములయందును కొంచెము కొంచెముగా బోయుచు మధ్య మధ్యను నాడినిబరీక్షించుచు, ఒల్లార్చి నస్త్రముచే నెమ్మదిగా వినరుచు ననేకవిధముల సుపచారము గావించుచుండెను. కాని ఫలితమేమియును కానుపించుటలేదు. నిగాళాహృదయముతో గొంతతడవట్లే నిరీక్షించి, పైనుండి గాడ్పుఁబెండ శిశువుపై వీడుచుండుటయే యీ ఫలశూన్యతకు గారణంబైయుండునని యోచించి యీవల నొకనస్త్రమునుబట్టి పురుషాంకమునందున్న నాబాలుని నెమ్మదిగ నీసి యా నస్త్రముపై బరుండబెట్టి గుట్టముపై వేలాడుచున్న గొడుగునుదీసి యాశిశువునకు నీడవేర్పఱచి, యొక తడిగుడ్డ గొడుగుచుట్టునుగట్టి మాటిమాటికి నీటిచే దడుపుచు శిశు నదనెన

క్షీరనిగువులను వేయుచుండ శీతోపచారమున శిశువు నేని
 దేరి కనుకొని నాలుక గనచెను. యువకుని యానందమేనుని
 చెప్పుదును. పగిల్లువననుజ్ఞై యానంద నిశ్వాసమును విడిచి
 “అయ్యో! బిడ్డ బ్రతికినది. కనులువిచ్చిచూచుచున్నది. పాలను
 ద్రాగుచున్నది. దుఃఖముపగుము. నీ భార్యయెట్లున్నది?” అన
 నాపురుషుడో యాపద్బంధవా! నీదయవలన నాభార్యకూడ
 నేనదేగినది. నయయుంచి మఱలకొంత జలమీయుండననాయు
 చకడెట్లు యొనర్చెను. నానింద్రావి యాయబలనెమ్మదిగశీచి
 కూర్చుని “అయ్యో! నా బిడ్డ యెక్కడ! నాధా! నా బిడ్డ!
 బిడ్డ!” అననాయువకుడు, “అమ్మా! విచారింపకుము. మీపుణ్య
 లేశమునకు భగవదనుగ్రహముతోడ నీ బిడ్డయు నీ భర్తయు
 నీవును సూడ పునర్జీవితమైతి” అన నంతలో గొడుగునీడనన్న
 నా శిశువు కెప్పుననేడ్వ, యువకుడూ శిశువునందుకొని తల్లి
 కండుచును. ఆసాధ్య బిడ్డనందుకొని హర్షాశ్రువులచే బిడ్డను
 నడుపును, ముద్దిడి యొడిలో నిముచ్చుకొని, హృదయాంత
 రాశమునుండి దుఃఖముపై కుబుకుటచే “హా! వైవమా! మాక
 ట్టిపాల్లు పెట్టితివి. స్థానభ్రష్టులందేసి యీపెను యెడారిలో
 నేలపాలుజేయ నుంకించితివి? నీ కేలు యపకృతి గావించితిమి?
 నీకు నివేదించని యొకకణమైనను నోట వేసికొన మైతిమి. నిన్ను
 బూజించనిదే యొక పువ్వైన ధరింపమైతిమి. శయ్యనుండికను
 లవిచ్చి నీరూపదర్శనమును గావించనిదే నితరమేమియును
 జూడమైతిమి. మంత్రవేదమును మాంధాతల జేసి మాబోధ నిర

పరాధుల నిలువెడలగొట్టించుట నీకేటిన్యాయము. అనియుఁబ
నుమండ భార్యనుజూచి పురుషుఁడు, “ప్రాణేశ్వరీ! దుఃఖావేశ
ముచే భగవంతునేల దూతెదవు. కర్మఫలమునకు భగవంతుని
మారనేర? ప్రాణేశ్వరీ! ఈ పుణ్యపురుషుని దిలకింపుము”
అని యాయాశ్వుకునుపలక్షించి, “యీతఁడు మిక్కిలి పుణ్య
మూర్తి. ఈతనివలననే మనకుటుంబము పునరుజ్జీవితమయ్యెను.
మన మీతఁడబ్బుణ మీ లోకములో నీ జన్మతో దీర్చుకొన
లేము. ఓవీరాగ్రీశ! నీవు మహావీరునివలె గానంబడుచు
న్నావు. నీ వెల్లెడలను విజయమునుగాంచి మహాయశంబును
గణింతువుగాక. నాయనా, నీ పేరెయ్యది? నీ వెచ్చండవు.
ఎటకుఁ బోవుచున్నాడవు. చెప్పిన సపాయంబులేదేని విస
గోరుచున్నాను.

యువకుడు—అయ్యా, నేను ప్రతాపరుద్రునిసుప్రసిద్ధ
సేనానియగు సింగమనాయని బుట్టించెను. నా సేయమాధవుడు
రేపు సార్వభౌముని జన్మదినంబగుటచే నేకశిలానగరంబునకు
పోవుచున్నాను. నా అదృష్ట వశంబున నీ ప్రయాణములో
మీసేవ లభించినది. మీ యవస్థ జాలదయసీయమైయున్న
యది. మీ చెచ్చటనుండి వచ్చుచు నీ యెడారి నీయనస్థకుఁ
బాల్పడితిరి.

పురుషుడు — ఓవీరసింహమా! నేను జై నా బ్రాహ్మణు
డను. నా పేరు భీష్ముఁడు. ఈ సాధ్వి నా భార్య. ఈనిడ్ల నా పు
త్రిక. మాకేక శిలానగరము కాపురము. సార్వభౌమునకు

మా మతముపై గిన్నెనొడముటచే గురుంబిల్లిగో గృహంబునువిడిచి పరదేశంబులకుఁ బోవుచు నేనీ యెడారిలో నీయనన్ధకుఁ బొల్పజితినీ. అనిపలుక, నిని, మాధవుఁడుతోఁబుట్టుకొను. ఇంతలో సూర్యుఁడు చరమగిరిని నమింపించుటయు, గాడ్పుతెండ్రుకొంచును శాంతించుటయు గలిగెను. అంత నామ్మామనండి పశ్చిమంబుగా నొక బండి పోవుచుండుటయు చూచి యాబండివానిని బిలిచి వానిచేతిలోనొక బంగారు నాణెముంచి యానైపు కుటుంబమును బండ్డిపై నెక్కించి “యోవిప్రత్తమా! యీ బండివాఁడు మిమ్ములను గవ్వార్థమునకుఁ గొనిపోయి విడుచునని పలికి తన దారిపట్టెమునకై తెచ్చుకొనిన గోధుమపిండియు శర్కరయును వారలకొనుట బండిసాగినవెనుక దాను తన శ్వేతాశ్వము నధిరోపించి యేకశిలానగరోక్తఖుండ్జి పోయెను.

తెండ్రుకొంచు పరణము.

“హా! దైవమా! ఇప్పుడు నే నెటుకేగుదు నెందునోత్తు, దిక్కెయ్యది? ఎవ రాడరింతును. ముక్కు పచ్చగొని పసిపాపను జంక నిడుకొని వలచువలచని పలుతెఱంగుల బోధించినను వినక పతిసేవయే పాపనంబని పతియే ప్రసనంబని నా పెన్నంటి మత్పదానుగయై యీ సాగ్ధ్య యీ యెడారిలో నాతో గూడ గడునిడుమల గుడునుంచెను. మహిమను

మాన్యంబులును గృహంబులును నా పాపపుణ్యముల బాపముల
 పరమయ్యెను. పరమతా సహిష్ణులగు నా మృక్కాశి జన్ని
 గట్టులు, శైవమతమును నిర్మూలించి బృహకంకణులై, నుహా
 రాజును వీరశైవునిగ నొనరించి, శైవులను దేశమునుండి
 వెడల గొట్టించుచుండిరి. హా! దైవమా! దైవమా! కృష్ణ
 ముక్కట్లు వాటిలై, దైవండునగు కుతంబున నాకింతగతి పట్టె.
 వీరిగడవత్తైన హృక్కియెరుంగని నీయబల, మాతృదేశం
 బును, నాశ్మబంధువులను, నాశ్మమిత్రులను విడుదు దుఃఖం
 బునఁ గఁపునిండఁ దింఁయెనఁదినక, యీ దీర్ఘప్రమాణమున
 నాతోఁ గడునికుమలఁ గుఱునవలసి వచ్చెను. లేక లేకఁబుట్టిన
 నీ పసికూన వాకినత్తియై యున్నది. హా! పృథ్వీరణమున
 సార్వభౌమా! చిరకాలమునుండియు నేయిక్కట్టుల నెఱుఁ
 గక యాంబుబిడ్డలతో నుఖంబుగఁ గాపురమునేయు పండు
 నంటి మా సంసారమును పరదేశముల పాలుచేసి పలుభా
 ములఁ బెట్టుచుంటివి. మంత్రవాదుల కుతంత్రములవలన,
 బ్రాహ్మణులు గావించిన మాయమంత్రంబు లెఱుంగక, మా
 కంటె బ్రాహ్మణులు శక్తిగలవారనియు, జ్ఞానసంపన్నుల
 నియు విశ్వసించి, మామత గ్రంథంబులఁ దగవులఁబెట్టించి
 మామఱులను మాన్యంబులను నాక్రమించుకొని, యాముగ్ధ
 క్కాశి విఫుల్రుకు దారవోసితివి. పృథ్వీరణంబుల యందుగల
 తీసిచే మాగ్రంథములతోఁ బాటగ్నిం బడనేరక యాంబుబిడ్డ
 లతో నీపగిది జీవచ్ఛవంబులమై, బ్రతికియుంటిమి. హా! చక్ర

వత్తి! పోతావకుదా! సరియగు విమర్శించి జేసి సామ్రాజ్యమును గ్రహింపనేరక మాకవశ్యతని గావించితివి. దానిని గ్రహింపలము నంజకుండువా? నీ రాష్ట్రము పరరాష్ట్రములు పాలుగాకుండునా? నా మేన పోరాణంబులుండిన స్త్రీలింగరాజ్య విమర్శన మొనరింప. నాభీషణ నామమును సామ్రాజ్యము నొనరింపకుండునా? చూచుకొనే నీవును స్వస్థమముచుబాసి యుండవు. నిడుమల నుండుకుండువా? కూర పిశాచములగునో బ్రాహ్మణహాళికులారా! శక్తి న మత గ్రంథంబులతో బాటు నగ్ధము జేయక నింపుకొనిన, మాయమరళోశంబు నక్కడ నిక్షిప్తమీ వేదశాస్త్రములు నిరుపయోగములై పోవుగాక! అన్యాయముగ నూచు మంత్రంబుల గాంచి, బ్రాహ్మణులకు జయమును గలుగజేసిన మంత్రీవారులును, వారి సంతతివారును, యూహారం దిటుగుచు దిరిప మెత్తుకొని దీనిగురుగాక! అయ్యో! ఏకశిలానగరమునకును నాకును సరితో ఋణములేరినది, కడుపులోనిచ్చు గదలకుండ నింటగూర్చుని సగ్రంథవతనంబున బ్రాద్దువుచ్చు నేచు, నచ్చేడి యతిని సభ్యాగతుల నావించి రుచ్యములగు బక్వాన్నములు వృష్ణులంజేయుచు, ముద్దుబిడ్డ నిష్కేతుక మండహాసంబులకును లేహాపుయంజమునకును మురియుచు సుఖంబుగఁ గాలము గడుపు నీవనితయు, నెటుకేగుదు మెందుజొత్తుము. దిక్కెయ్యది' అని నునంబున దలపోయుచు భీషణ నానుధేయుండగు నాత్తి నుడా బంటలో యడిపోవుచుండెను. తొలు యామముల రాజ్యియై

నది. నలుదెసల గాఢాంధకారము గ్రమ్మియుండెను. మనిషి మొగము మనిషికి గనుపించుటలేదు. ఇప్పటి బండిబాట మెట్ట ప్రదేశమగుటచే నెగుడు దిగుడుల బండి గుభిల్లు గుభిల్లును ధ్వనితో పడుచు లేచుచు నతికష్టమున నెమ్మదిగా బోవుచుండెను. అట్టి భయానకమగు గాఢాంధకారయుత నిశీధమున మనభీషణునకిదే ప్రథమ ప్రయాణము మధ్యమధ్య సక్కకూతలునప్ప మరేశబ్దమును వినబడుటలేదు. ఈకూతలు కూడ మరింత భయోత్పాతమును గర్భకఠోరమునై యుండే నేగాని, మనశ్శాంతికి గారణములగుట లేదు. మగతనముగల భీషణునికే భీతియొడముచుండ నబలల విషయములో జెప్పవలసినదేమున్నది. భీషణుని భార్య భీతచిత్తముతో, “నాథా! యీరాతి గడచుట్టెట్లు? నాయొడలు కంపమొందుచున్నయది. మనసు కొట్టుకొనుచున్నయది. ఏమిసేతును నాథా! యని గడగడ వణంకుచుండ భీషణుడామెను చేరదీసి యంగంబులనిమిరి, యొడిలో బరుండబెట్టుకొని, “ప్రాణేశ్వరీ! నీజీవితేశ్వరుడు జీవముతో నీచెంత నున్నంతకాలము నీకేతిభయము? నడివేసరిని మిట్టమధ్యాహ్న ముప్పుడెడారిలో భగ్గుమను నెండలో సర్వాంగ సంతప్తవై పిశానార్తవై పాణి స్క్రమణ సమయంబునగూడ భీతినిసూచింపని నిన్నీ యంధకారమేమి సేయును? ఈశ్వరగాని కనిబులేమి సేయును! ఆ వీరపురుషుని కృపాశయమున మృత్యుమిఖంబునుండి బ్రతికిబండిలోబడితిమి. ఈయంధకారముట్టిగట్టుకొనియూగ

లాడదు. ఈరాత్రీ చిరస్థాయినికాదు. చీకట్లవెనుక వెలుగును, రాత్రీవెనుక బవలును రాకమానదు. పొట్టకోసమే జీవించువారలకు భయముగాని యాత్మా స్వేషణముకే జీవించువారి కేటిభయము? అని భీష్ముడు భార్యను శాంతి వాక్యములచే నాశ్వాసించుచుండ బండి పెడచూపుచూని హఠాత్తుగ నాగెను. బండివాడు మొత్తములనుండి క్రింద దుబ్బునబడి అయ్యో! చచ్చితినిని యటచెను. భీష్ముడు ద్వేగమున నొడినుండి భార్యనుడించి యేమగు? దేసేనుట? ఏమిజరిగినదని పలుకుచు గుభాలున నేలకుఱికినను. క్రింద కుఱికినదే తడవుగ నలుగురు మనుష్యులు భీష్మునిబట్టి కాలు నేతులు బంధించి యావలకు లాగికొని పోవుచుండ నయ్యో! దొంగలు దొంగలని బిగ్గటగ నెఱచెను, ఈయరణ్యరోషము వినువార లెవ్వరు? బండివాని మాట నుఱలు వినబడలేదు. ఇంతలో నొకడు కాగడావెలిగించి బండినెనుక నిలచెను. చీకట్లంతయుబోయి పట్టపగలైనది. ఇద్దఱు బండిలోనికిక్కిరి భీష్మునిభార్య యిదివఱకే భయభ్రాంతయై యుంటుందేబ్బ మీద దెబ్బ పడినట్లే యాగంతుక భయోత్పాతముచే న్నృతి దప్పి పడియుండెను. బండిలోనున్న వారామె మేనంతయును బరీక్షింప, గళమున మంగళ సూత్రమును, చెవుల గుద్దులును, చేతుల గంకణములును, పాదముల వెండికడియములును, మాత్రమే యుండెను. మరియు నొకప్పక్కను రెండు గుడ్డలతో గట్టిన మూటలుండెను. అవి విప్పచూడ నొకటిబట్ట

మూటయు, నొకటి పుస్తకముల మూటయునై యున్నవి. భీషణుడు దిశలు బ్రద్దలగునటుల దొంగలు దొంగలని యటచుచునేయుండెను. ఈకేకలకు బదులుగా నెచ్చటనుండియో వచ్చే, వచ్చే, యను కేక లొక్కుమ్మడి దిశలుబ్రద్దలగునటుల వినవచ్చెను, బండిలోనున్న వారీప్రతిభమున కదరనేలకు టికిరి. ఇంకను ప్రక్కనున్నవాఁ ! రోలేయి ! ఎవరోపఱుగిడి వచ్చుచున్నారు. పాతిరండిరా ? యన నందరును పరుగునకు దొఱకొనిరి. ఇంతలోవచ్చే,వచ్చే, యను ధ్వనులును వానితో బాటు టకటక ధ్వనులును; వీనితోబాటు బ్రహ్మాండమైనవెలుగును, క్రమ క్రమముగ సమీపించియొక్కుమ్మడినిబండిని సమీపించెను. సమీపించుటయు వెంటనే పరుగు తాత్పర్యములు చేతవెలుగుచున్న దివిటీలతో గుట్టములనుండి గుఱాలున నేలకుటికి చూచునదికి బండివాడునోట గుడ్డలు కుక్కబడి బంధింపబడి యుండెను. భీషణుడు బంధింపబడెను గాని నోట గుడ్డలు కుక్కబడియుండలేదు. అప్పుడాయాత్మకులు వారలను బంధవిముక్తులంజేసి యేమిజగినననియడుగ భీషణుడయ్యలారా ! ఎవరో దొంగులుమమ్ము ముట్టడించి బంధించి నై చిరి. ఇప్పుడే యీదశకు బాటిపోయిరి.అయ్యో! బండిలో నాభార్య బిడ్డలేమయిరో గదా! యన నందరును గలిసి బండి యొద్దకుబోయిరి. భీషణుని భార్య స్మృతిదప్పి పడియుండెను. కొంచెము చలువనీటిని ముఖమునజల్లగాఁ గొంతపడికామె తెలివినది నాథా ! యేమయితి రేమయితిరని తోటు.

బాటుతో లేచెను. భీమణుడు భయములేదని యోదా
 ర్చెను. అప్పుడా యాశ్వకులతో నాజూనుబాహుండగు నొక
 పురుషుడయ్యా ! మీరెచ్చినిండి వచ్చుచున్నారు ? ఈయ
 వస్త్రేల పాల్పడితిరని యడుగ భీమణుడోహహహభావా !
 నేను జై నబ్రాహ్మణుడను. మాస్వస్థాన మేక కిలానగరము.
 సార్వభౌమునకు మానుతంబుపైఁ గిన్నవొడముటచేభార్య
 పుత్రాదులతో గృహబంధు క్షేత్రంబుల విడిచినచ్చుచుండ
 నీయెడారిలో నేడు గాడ్పుటెండకుజక్కి విస్మృతులమై పడి
 యుండ మాధవరాయలనువీరపురుషునిమహోపచారంబున
 తిశితిమి. మమ్మాపుణ్యమూర్తి మాకీబండినిజూపి యింటకిం
 చెను. మేమీ బండిపై వచ్చుచు నీరాత్రి మాదురద్రవ్యమున
 నీ దురవస్థకు లోనైతిమి. తునకు మీసహాయమున నీ విపత్తు
 నుండి బయటపడితిమి, అయ్యా! తమయువకారము చిరస్మర
 నీయము. నయయుంచి తమసనిత్రీనామమును పిననపాయము
 లేదేని జెప్పఁపార్థితులు. అనుటయు నావీరపురుషుడు విహృ
 త్తమా! నాపేరు సింగమనాయకు. నేను సర్వతాపరుడై
 సార్వభౌముని సేనానిని, మాధవుడు నాకుమాహుడే! రేపు
 సార్వభౌముని జన్మదినమున కోరుగల్లు తొంనరగా బోవుచు
 న్నాము. ఇప్పుడిమ్మచ్చులను వెంటాడినచో సకాలమున
 కోరుగల్లు చేరలేము. మీకిన్దరాశ్వకులను సహాయమిచ్చె
 దను. మీబండితోగూడ వారువచ్చి మిమ్ముల గమ్యస్థాన
 మున విడుచుననివలికి, యిద్దరాశ్వకులనిచ్చి మిగిలిన యాశ్వ
 కులతో సింగమనాయకు కోరుగల్లునకు బోయెను.

మూడవ ప్రకరణము

పాతక్యలొక్కమారు సింహాపలోకన మొనరించినచో నుప్రసిద్ధ వీరపురుషానేక విరాజితంగు యేకశిలానగర చరిత్రమును దెలిసికొన గలుగుదురు. పడమూడవ శతాబ్దము గుర్తింప గలుగుదుమేని యీమహానగరముయొక్క న్నతిని గ్రహింపగలుగుదుము. అక్కాలంబున నుత్తర హిందూస్థానమునఁ దురుష్కరాజులకు రాజధానియై నుప్రసిద్ధినిగాంచయున్న డిల్లీనగరంబుకన్న నైశ్వర్యప్రభావంబుల సహస్రసింధంబులమిన్నయై దక్షిణ హిందూస్థానంబునగల నగరములలో కెల్ల మేటియై, శత్రువులకునుదుష్టవర్తనులకును జూరనశక్యంబై యేకశిలానగరము మిక్కిలి వన్నె కెక్కి యుండెను ఎటుజూచినను దేవాలయ గోపురశిఖర భాగంబులు స్వర్ణవర్ణ సిద్ధములై విసువీధినంటి నీలసభంబను వితానముపై స్వర్ణరుచుల బ్రసరింపఁజేయుచు, నేత్రములకు విందొనర్చుచుండెను. సౌధాగ్రంబులు మణిమయ హేమకుంభంబులతో నలంకరింప బడియున్నవి. దేవాలయములయందలి ధ్వజస్థంభాగ్రములు నగరమున కావల నాలుగు క్రోశముల మేఘనటకును సోచరమగుచుండెను. ఆంధ్రవీరులకు బుట్టినిల్ల నందగు నీ మహానగర విభవమును బూర్తిగాజూడ బాతకులకు గోరిక కలదేని జై నకటంబ రక్షణానంతరమున దన్నగరోన్ముఖుండై యేగుచున్న మాధవు ననుగమించితి మేని నిర్భయముగా జూడగలుగుదుము. అటుచూడుడు. ఉన్నతియు, యున్నతికిఁ దగి

పాడవును, పాడవునకువగిన పుష్టియుగలిగి స్నిష్ఠసంపదములగు మేని ధవళకాంతలను నలుదెహస్పర్శజేయుచున్న శ్వేతాశ్వంబు నధిరోహించి మాధవుండల్ల బేపోవుచున్నాను' వేగమును తగ్గించి మాధవును గుర్తియును మంద పరినివరిగ నడిపించుచుండెను. ఏకశిలానగరనుచ్చటి శృంగోపమాగంబునుండెను. ఇంతలో సాయుసము మగుటచే బుద్ధిముదిక్కాంత యగుణవస్త్రమును ధరించి సూర్యభగవానుని కిది స్పర్శన మొకరించి పశ్చిమసముద్రతీరంబును విహరించుచుండెను. దక్షిణ దిగ్భాగమునుండి పరిమళ మిళితమయిన సన్నగాడ్పులు మందమందముగా వీచుచు లోకమున కిహిసంఖము నిచ్చుచుండెను. సాయంత్రపభాను కిరణంబు లేకటింప నగర స్వర్ణగోళపురముల యందును, సౌధాగ్రముల యందును వ్యాపించి యాస్వర్ణరుచుల నా నగరంబునకు స్పృశుచున్న యుద్ధాన వృక్షాగ్రములయందు బ్రసరించి మనోహర సూర్యనమును గావించుచు, యాశ్వరస్పత్తి వృథావ రన్మునుని తెలియ జేయుచుండెను. మాధవుడా రమ్య సృజనమునుగాంచి యానందించుచు నగరమును సమీపించెను. నగరో పరిభాగంబునుండి మంజుల మందారావ పుంజములు మాధవుని శోత్రస్పృటంబులజూచి శుభిశుభమును గలుగజేసెను. అవి మందమారుతములచే నుయ్యలలూగుచు, ధ్వజస్థంభో పరిభాగంబులయందు, బారులుదీర్చి కట్టబడిన జరుగంటల మంజుల రవంబులు. అంత సూర్యుండదుశ్యుండయ్యె.

వీకళిలానగర సౌధంబులయందు దీపంబులు వెలిగింపఁ బడి యెను. మాధవుడు సగరి రాజవీధిని బ్రవేశించెను. అతడు సుగుఱ్ఱమున నెమ్మదిగ నడిపించుచుఁ దనవృత్తులనిటునటును బర్వజేయుచు బహుసౌధంబులు దాటిపోవుచుండెను. మార్గంబున నిరుసార్వముల యందును దీపపుస్తంభములు దనరాజు యున్నవి. అచ్చటచ్చట రక్షకభటులు కావలిగాయుచుండిరి. సుఱ్ఱపుబండ్ల రాకపోకలచేతను నాగరకుల గమనా గమనంబులచేతను నా రాజవీధి యతిసమ్మర్దముగా నుండెను. రక్షక భటులిటు తొలంగుడు అటుపోవుడు. ఇటుగుఱ్ఱపుబండి నచ్చుచున్నది. జాగ్రత్త జాగ్రత్తయని జనులగాపాడుచుండిరి. మాధవుడనేక సౌధములదాటి యొకను ముందునకుఁ బోవుచుండెను. ఇట్లు పోయిపోయి కొంతనడికి నొక విశాలమందల సౌధమునుగాంచి యచటదన యశ్వంబునునిలిపి తటాలున నేలకుఱికి రెండునిమిషము లిటునటు బచారుజేసి తన మనంబున నేమి తలంచుకొనియుండెనోగాని మరలనాయ శ్వము సధిరోహించి ముందునకు పోవుచుండెను. ఆసమయంబున నాసౌధోపరిభాగంబునుండి యొకకన్యారత్న మాతని నశ్వంబునుండి వీధివాకిట దిగుచుండఁగాంచి తటాలున లోని కేగి విశ్వాసరాయుండను తన వృద్ధనేవకుని బిలిచి తాతా! మాధవరాయలునచ్చి వీధివాకిట నిలిచియున్నారు. నీవువేగ మేపోయి వాకిలిం దెఱచిరమ్ము. అని పలికి మరలదాను సత్యరమే సౌధోపరిభాగంబునకుఁ జనిచూడ మాధవు డశ్వము

నధిరోహించి ముందున కేగుచుండెను. ఆనెత్తలు చుట్ట వెంటనే గుట్టమునెక్కి చనుటకుంగల కారణమును తెలియనేరక తన మనంబున నెద్దియో యోచించుచు, నాతడు తన కంటికగు పడినంతమేర నాతనినే చూచుచునగ నిలిచియుండెను. ఇంత లోవిశ్వాసరాయుడు లోననేమియో గొలుగుకొనుచు గట్టా తగొనిమెల్ల మెల్లగ మేడపైకివచ్చి, అమ్మా! మధుమతీ! పెద్ద వాడననియైన దలంపక నన్నేలయూరక శ్రమపెట్టుచుందువు. మాధవరాయలును లేడు గీధనరాయలును లేడు, నీవుజాగ్ర దవస్థ యందే స్వప్నమును గాంచుచుంటివాయేమి?

మధు—నీవువృద్ధుండనగుటచే నట్లుబలికితివి. వృద్ధులకు గోపముమెండుగదా! మాధవరాయలు వచ్చినమాట నిజము. అతడశ్వంబునుండిదిగియు నేలకోగాని మఱల గుర్రమునెక్కి ముందునకుబోయెను.

నిశ్వాసరాయుడు—ఓహో! అట్లనా! నాది విచ్చిపో పము! ఏండ్లుముదితినకొలదిని గోపముకూడముదురుచున్నది... అతడు కోటకు బోవుచుండనోవు, రేపు శ్రీమహారాజావారి జన్మదినోత్సవం బగుటచే నక్కడనేనైన నగత్యకార్యములుండునని దలంచి విశ్రమించకయే నర్పారునకుబోయియుండునని తలంచెదను.

మధుమతీ—తాతా! నీవుపలికినది యథార్థ మేయగు గాన, యెంతయవసర కార్యమున్నను, బదిరోజులై యిలుబాసి తానిట నశ్వంబునుండి దిగియు, నొక్కనిమిషమైన ఔమము

విచారించుకొని యట్లుబోవుటజూడ నామనంబనేక సందియము లకు లోనగుచున్నది.

విశ్వాసరాయుడు—నీవు వట్టిపిచ్చిదానవు. బేలవు. గోల వు—ద్వారము బంధింపఁబడియుండుటచే నీతండ్రి యింటబేడ నియు, నాతని దర్బారునందే కలిసికొనవచ్చుననియుఁ దలంచి తిన్నగ నెటుకుఁబోయి యుండును. లేకున్న నాతడిక్కడ కేల రాకుండును? నీతండ్రి కాశనియందు నీకంటెను మిక్కిలి ప్రేమ గదా? తనకు బుత్రసంతానములేకున్నను మాధవువే పుత్రుని గజూచికొనుచుఁ బ్రేమించుచున్నాఁడు. మాధవునకుఁదన సూమపై గల భక్తియవ్యాజమైనది. గాన నోబ్బిడ్డా? మాధవు డుదర్బారులో నీతండ్రిని గలిసికొని భోజనమున కిక్కడకే వచ్చును. ఇంతయేకాని వేరుకారణ మెద్దియునులేదు. లోన మీయమ్మయొక్కతయెయున్నది. అనిపలికి మధుమతిని లోని కిప్పి తాను దన తావునకుబోయెను.

—• నాలుగవ ప్రకరణము. —

మాధవుడత్యున్న తానేకప్రాకార పరిరక్షితంబును, వివిధ విచిత్ర రమణీయ గోపురాట్టలక విరాజితంబునునగు నొకదివ్యభవనమును సమీపించి ప్రార్థనార్థంబుకడ తన శ్వేతా శ్వంబునాపి యొక్కనిమిషమట్లే నిలిచియుండెను. ఈదుర్గము నకు జాబ్బును నొక పెద్దయగడితగలదు. అదివినిర్మల జలాపూరి

తంబును, నున్నీలిత పన్ననముదయంబును, వికసితకువల యా
 నేక విరాజితంబునునై యొప్పుచున్నది. ఊడుగణంబు లానిర్మ
 లజలంబుల కథోభాగంబునఁ బ్రీతిఫలించుచు నియ్యది రత్నా
 కరమాయను శంకను బుట్టించుచుండెను. ఈయగడితనుండి
 చల్లని నీటిమీద వాయువు లేతెంచి మాధవుని యుల్లమునుఁ
 జల్లపరుచుచుండెను. అతిశయోక్తికిఁ బోకుండుమేని యా
 దుర్గప్రాకారము నొక్కసారి నలలెత్తి పైకిఁజూచిన నృప్తు
 లు వారినంత మేఱయున్నదని చెప్పకతీరదు. మాధవుఁడ
 యశ్వమునుండి మెల్లగ నేలకుఁజీకెను. అంతనొక భటుఁడవచ్చి
 యశ్వమును నశ్వశాలకుఁగొనిపోయెను. పిమ్మట మాధవుడు
 దుర్గద్వారమును బ్రవేశించెను. నిగనిగలాడు మెఱుగు రెక్క
 లతో మేరుపర్వత భ్రాంతినిదోపించు పెనుపైడితలుపులు
 బెద్దగననిదాటి లోనికిఁబోవుచుండెను. ఆదుర్గప్రాకారంబునకు
 వెలుపలను లోపలను పేటలును వాడలును నలరారెయున్న
 యవి. వానిచుట్టును బుష్పరామంబు లతిమనోహరములై
 విలసిల్లియుండెను. విచ్చుకత్తులఁజేబూని వీరభటులా మార్గం
 బున కిరుపార్శ్వములయందును పహరానిచ్చుచుండిరి. ఒక
 ప్రక్క నశ్వంబుల నకిలింపులును, వేరొకప్రక్క గజబృంహ
 తంబులును, వెలువడుచుండెను. ఆమార్గంబంతయును జందన
 నీరంబుచేదడుపఁబడి ఘ్రాణేంద్రియంబుల కింపునుగొలుపు
 చుండెను. అంతమాధవుఁడమార్గంబున కొంతదవ్వరిగి యొక
 శ్రుంగదరభవనంబున బ్రవేశించెను. దానియందు దీపరాజవెలుం

గుచుండెను. అది గుమస్తాలుండు భవనము. మాధవుడు దానినిదాటి వేటొకభవనమును బ్రవేశించెను. అది సువిశాలమును, జిత్రకంబళానేక విరాజితంబును, నిర్మలస్నిగ్ధదృఢభిత్తి పరిరక్షితంబునునై యొప్పారుచుండెను. అందు నొక్కయున్న తాననముపై యొకపురుషుడు పవిత్రుండై యుండెను. అతని మోల ననేకభటులు నిలిచియుండిరి. వారల నాతడు కార్యకరణంబుల నియోగించుచుండెను. మాధవు డాతనిజూచుచు నట్లెనిలిచియుండెను. కార్యనిమగ్నుండగుటచే మాధవు నాపురుషుడు గనుగొని యుండలేదు. భటులనుజ్ఞనంది కార్యకరణమునకు నిష్క్రమించుచుండిరి. కొంత యవకాశము చిక్కుటచే మాధవుడుమామా! యని పిలిచెను. అదివిని యాపురుషుడు తనదృష్టుల నిటుపఱిపి, ఓహో! నాయనా? మాధవా వచ్చితివా? నీకొఱకు సార్వభౌము డెదురు చూచుచుండెను. నీవు సత్వరమే వారి దర్శనంబు జేసికొనిరమ్మా. నీవు వచ్చుదనుక నేనిచ్చటనే యుండును. అనిపలుక మాధవుం డాచోటువాసి వేటొకనుండరవిశాల భవనమును సమీపించెను. ఆ భవనద్వారమునకడ నొక దవ్వారికుడు నిలిచియుండెను. వాడు మాధవునిగాంచి నమస్కరించెను. మాధవుడు వాని సమస్కృతి నందుకొని యోరీ! భద్రా! మారాక చక్రవర్తికి నివేదించి రమ్మనిపలుక వాడు సత్వరమే లోనికేగి మాధవుని రాక సార్వభౌమున కెఱింగించి మాధవునిలోన ప్రవేశపెట్టెను. ఇది సార్వభౌముని గోప్యభవనము. ఆ తరువాత

యును వివిధచిత్ర లతాచిత్రిత చిత్రకంబభంబులచే నాచ్ఛా
 దితమైయుండెను. దానికి దూర్పుపడమర్లకు నెదురుగ రెండు
 ద్వారములును, దక్షిణంబున నొక ద్వారమును నలుదిక్కులను
 రెండు రెండు చొప్పున నెనిమిది కిటికీలును గలవు. నాలుగు
 వైపులను, సువర్ణఫలక బద్ధంబులగు నాలుగు నిలువుబద్ధంబులు
 నిలుపబడియున్నవి. పడమటి గోడకు కాగతి గణపతిదేవ
 చక్రవర్తియొక్కయు, రుద్రమదేవి చక్రవర్తియొక్కయు
 ప్రతికృతి పటంబులు వేలగట్టబడియున్నవి. ఈ రుద్రమ
 దేవికి ప్రతాపరుద్రుడు దాహితుడు. ఈ తనిని రుద్ర
 మదేవి దత్తతచేసికొని తన నజ్జిసింహాసనమున స్థాపించెను.
 ప్రతాపరుద్రుడు సిద్ధిగృహీతవర్షుడు. ఆజానబాహుడు. ఉన్న
 తభుజుండు. ఉన్నత లలాటఫలకుండు. విశాలలోచనుడు.
 ఈ మహారాజు పట్టుటెక్కింబులపై మోచేతులు నానుకొని
 యుత్తమాసనంబున గూర్చుండియుండెను. ఆతనిచుట్టును విద్వ
 న్మహాకవులును వీరశైవ మతాచార్యులగు లింగధారులును
 పరివేష్టించి శైవమత సిద్ధాంతములను బోలుపుచుండిరి. అట్టి
 సమయమున మాధవుడు ప్రతాపరుద్రుని మోలనిలిచి
 కృతాంజలిపుట్టుండై నమస్కరించెను. ప్రతాపరుద్రుడుమాధ
 వుని నమస్కృతి నందుకొని ఇంతవరకును నాతనికై నిశీక్షిం
 చుచున్నవాడే కావున గోష్ఠికూడ బూర్తియగుటచే మతా
 చార్యులకు శలవొసంగి వీరంబునుండి లేచి మాధవునిగఠం

మూడు యూచుచు చూడవా ! యేమి! నీరాకకింత యాల
శ్యమైనది !

మూధవుడు—సార్వభౌమా ! సావమొక జైనబ్రా
హ్మణు డాలుబిడ్డలతో బల్లిమచేశంబునకుఁ బోవుచు గాడ్పు
కెండకుఁజిక్కి శోషించి స్మృతిదప్పి పశ్చియుండెను. అతడువున
గ్రీవితుండగు నతఁడు నాశనికియుపచారము జేయవలసివచ్చిన
కతంబునఁ గడువు కాలంబునకు రాజాలకపోతిని.

ప్రతాప—మూధవా ? నీకు జైనమత రక్షణంబనశ్య
కర్తవ్యంబని తెలంచెదను.

మూధ—దేవా ! తామట్లు తలంపజనునే ! అర్హావ
సంబు మీకును మీనయైకపాత్రుండ నగుటచే నాకును నవ
శ్యకర్తవ్యంబేగదా !

ప్రతా—మూధవా ! నిధ్యాభి వాదంబులచే మత
తత్వమును మఱుగుపఱుచు నాస్తికులకు బరిరక్షణంబెట్లు
గలుగును?

మూధ—సార్వభౌమా ! ప్రతిమతస్థుడును తమతమ
మతంబే తథ్యంబనినమ్మి దానిని స్థాపింపఁబూనుట మతా
వేశముగల ప్రతినానికిని సహజము. వేరువేరు స్థలంబుల జనిం
చినను నదులన్నియు తునకు సాగరంబునగలియు చందంబున
మతంబులన్నియును మొదట వేరువేరుగా జూపట్టినను తత్వ
మారయ నన్నిటికిని లక్ష్యమొక్కటియె. మహారాజులకు మ

చర్చలు హానికరంబులు, సర్వమత సమపాలనంబు స్వాత్మ రక్షణో పాయంబు.

ప్రతా—నీవు దృఢచిత్తుండవు. నీసమయోచిత భాషణంబునంతోషదాయకము. ఇక మతచర్చల విడిచిపెట్టుటశుభదాయకము. మాధవా! సామంతరాజులకెల్ల నాహ్వాన పత్రములందజేసితివా?

మాధ—చిత్తము. సూర్యోదయంబున కెల్లరునునచ్చితమ దర్శనంబునకై నిరీక్షించుచుందురు.

ప్రతా—మాధవా! నీకార్య శూరతకును నిపుణత్వమునకును జాల సంతసించితిని. రేవటి జన్మదినోత్సవ సభకు నిన్ను కార్యవర్తిగా నియమించితిని. జాగరూకుండవై మెలంగుదువు గాక!

మాధ—మహాప్రసాదము. సార్వభౌముని యాజ్ఞయ విలంఘ్యము గదా!

ప్రతా—సరియే! నీవు దీర్ఘప్రాయాణముచే చాల యలసియున్నావు. విశ్రమింపఁ బొమ్మనుటయు, మాధవుండు నమస్కరించి ముదల్గొని తనకై యెగురు చూచుచున్న మామను గలిసికొని జటిగిన సంగతియంతయును మాటలాడుకొనుచు బోవుచుండిరి. సేవకులు భోజన సమయమైన దనినివేదింప సార్వభౌముడు భోజనశాలకు జనియెను.

శ్రీధరుడు—నాయనా! మాధవా! యడగమఱచితిని, మతాచార్యు లింటికి బోవుచు నిన్ను నిందించుచుండిరి. కారణంబేమి!

మాధ—ఏమని !

శ్రీధరు —నీవు వారలగు నమస్కరింపక యే సార్వభౌమున కొక్కనికే నమస్కరించితివట. మాధవుడునా స్తికుడు పీడు మిక్కిలి పొగరెక్కి యున్నాడు. అని యనుకొనుచు బోవుచుండిరి.

మాధ— మామా ? ఈవీరశైవులు వట్టి కుక్షింభరులు. శివశివా! వీరలమూలంబున నెన్ని జైనకుటుంబముల మడిసినవి. మహారాజు తలకు విషము నెక్కించుచున్నారు. సార్వభౌమునకేల యీమతపు పిచ్చి ?

శ్రీధరుడు— వారల పగ పాముపగవంటిది. జాగరూకుండవై యుండకున్న గాటునై తురు. కావున మతాచార్యులయెడ విధేయత నటించుట క్షేమకరము. లేకున్న నీవన్నట్లు మహారాజు తలకు విషము నెక్కింతురు. దాన హాని చేకూరును.

మాధ—మామా ! నేను జీవన్ముక్తుడ గానేతిను. ఆత్మను జంపుకొని, యీహింసాభువులకు వినయతః జూప నొల్లను. ఆత్మ దేశమునకు హాని కలుగనై యున్నప్పుడీ పాడు నపుకర్మకై పరమార్థమును జంపుకొలేను. నాప్రభువును బ్రేమింతును. నాదేశమును బ్రేమింతును. గాని దాని కడ్డము దగిలెడి మతములను, కుల కక్షలను, యైశ్వర్యమును, సభః పాతాళమున కనగ దొక్కిదను. ఇప్పటి కప్పుడే పరమ పావనియగు నామాతృభూమి చాలమట్టుకు మ్లేచాధీనమై

దీనశ్వశ్రీమనుభవించుచున్నది. సైంధవ వీరపురుషాధిష్ఠాని యోగ్యమగు డిగ్గిసిగహాసముష్టుచ్చాక్రాంతియై యుండ పౌరుష వంతుడగు భారతీయు డెన్నడును దానిని సహించదు.

శ్రీధరుడు విస్మయ స్థిమిత గాఢుడై మాధవాంశస్థి దేశ భక్తిని లోలోస గొనియాడుచు, మాధవా! తొండ రవడుట కార్య సాఫల్యమునకు హానికరము గాగలదు. శాంతి సాధనముననే యపాయముల దొలంగించవలెను. అని పలుక మాధవుని డటులచే కానిమ్ము అని యింకను నెద్దియోమోక్షంబు లాడుకొనుచు దుర్గ ద్వారమును దాటి యావలకు రా నట్లు గుఱపుబండి సిద్ధమున నుండెను. వా రిద్దరును నంజా గూర్పుండి యింటికిఁజనిరి. మధుమతి వారల రాకను నిరీక్షించుచు గవాక్షమునుండి చూచుచున్న దగుటచే బరిచారికను బిలిచి తలుపులు తీయఁబంపి తానట నిలిచి శకటమును నిరీక్షించుచుండెను. కోకిల తలుపు దీసెను. మాధవుడును శ్రీధరుడను బండినుండిదిగ్గిలోనికేగిరి. అందు మాధవుడు గూడ నుండుటగాంచి మధుమతి యమం దానందము నందెను. ఆమెకు దన మనంబునగల సందేహము తొలంగి పోయెను. తనతల్లి యింగితమును నాతడెట్లా గ్రహించి మఱి యుండెనని మొదట దలంచి యుండెను గాని యాతని గాంచిన తోడనే యాతలంపు వచ్చుయ్యెను. పిమ్మట మాధవ శ్రీధరులు సుఖోదక స్నానంబులాడి శుభ్ర వస్త్రములను

ధరించి యుపవిష్టులైయుండ రుక్మిణి వెండియరటాకులపై వడ్డ
ణంబును గావించి కోకిలచే వారలకు వార్తనంపెను. అంత
వారు భోజనశాలకు బోయి సుఖంబుగ గుడిచిరి. రుక్మిణి
నేడేమియోగాని మాధవునితో సంత చనువుగా మాటలాడ
లేదు. ఆమె కేమియున సంతోషము లేదు.. ఇంతలో
మధుమతి కోకిలచే మహల్లో నొక శయ్య వేయించెను.
మాధవుడు మధుమతి సందడిగానక యిటునటును రెండుసా
రులుచూచి శ్రీయాణంబున యలసియున్నవాడు గావున
శయ్యపై మేను వాలెను, శ్రీధరుడును తన శయనాగార
మునకుబోయి యొక పడక కుర్చీపయినివిశ్రమించెను. మధు
మతి భుజించటకు లోనికేగెను.

—• అయిదవ ప్రకరణము —•

మధుమతి, రుక్మిణి శ్రీధరులకుఁజిరకాలమున కుదయిం
చిన నోములపైట యగుటచే నతి గోమున బెఱుగుచుండెను.
ఈమె, తల్లికడుగుల కేకపుత్రిక. తల్లికన్నను తండ్రియెడ
మిక్కిలి చనువుగలిగి యుండెను. శ్రీధరుండును తన పంచ
ప్రాణములను దనముద్దుల వట్టియందే యుంచి యామె యొక
నిమిషము కనబడకున్న బలుమాటలు పిలుచుచుండును. మధు
మతి వీణ వాద్యమునందు జక్కని పాండిత్యమును సంపా

దించి యుండెను. రుక్మిణి వీణా వాద్యమునందు నేర్పరి
యగుటచే కుమార్తెయగు మధుమతికి నాచిద్యనంతను చక్క-
గనేర్పెను. మరియు గృష్టగాయకుడగు యాస్థాన వైది
కుడు స్రీతిరోజును వచ్చి మధుమతికి వీణా నేర్పుచుండెను.
ఈకారణములచే మధుమతి వీణావాద్యము నిశేష భావకల్ప
నామధురమై యొప్పుచుండెను. అల్లుడే చూడుడు! ఆమె
తన తండ్రిచేత నొక పీఠముపై గూర్చుండి యొక వ్యజనము
ను గేల వందుకొని తండ్రిమేన నెమ్మదిగా వినరు చుండెను.
ఈమెకిప్పుడు పదునైదు వత్సరముల వయస్సుండును. ఆమె
యంగంబులు మృణాల పేళలంబులును, వికసనోన్ముఖంబులు
నునై యుండెను. కనుగవ కనువ రేకులంబోలి దీప్తియు
స్నిగ్ధనీల దృగ్బిరింబునై యొప్పును చుండెను. నృసింహ
శీత నాతంబులు మేనుపోక శ్రీధరుడు కనులు మూసి నిద్ర
చెను. తండ్రి నిద్రించుచుండుట గాంచి మధుమతి కేల
నున్న వినరుకట్టి సలగుంచి తన శయనా గారమునకు జూ-
యెను. అప్పటికి వదిలెండు గడియల రాత్రి యయ్యెను.
మధుమతి, యప్పుడేమి చేయుచున్నది? యెద్దియో యెబ్బ
చుచుండెను. ఆమె తన వామహస్తమును గుర్చిపై నూ-
కొని నిలిచి యుండెను. దక్షిణ కరంబునందలి తల్లని యధః
కోష్ఠమునంటియుండెను. నేత్రములు కొంచెము పైకిఁ బ్రస-
రించియుండెను. కాని యవి లక్ష్యమునలేవు. ఆమెకీ యనన్ద
యేల గల్గెనో తెలియదు. ఒకచిన్న మందహాసమును కనెను.
ఇట్లుండ విశ్వాస రాఘుడు లోపలినుండి చేతికర్రచే నేలను

గొట్టుచు మధుమతి శయనాగారమునకు వచ్చి నిలిచె.
అతడు వచ్చిన యలుకుడికి మధుమతి తుగ్గిల్కినది నిలిచియున్న
తాతను జూచి యద్దియో యసబోయెను గాని యది లోన
దొట్టువడుటచే దానిని దెలియకుండ నవరించుకొని తాతా!
నల్లమందు వేసితివా? అనియెను.

విశ్వాస—నేను నల్లమందు వేసితినిగాని నీవును నల్ల
మందు వేసిన దానివలెనేపరధ్యానముగ నట్లుంటి వేమి?

మధు—తాతా! నేను పరధ్యానముగ నుంటినా?

విశ్వా—పరధ్యానమేకాదుతుగ్గిపాటు గూడను.

మధు—నేనాలోచన యందుండుటచే నీ రాకవలన
గలిగిన యలుకుడికి నేనీయవస్థకులోనై తిని.

విశ్వా—నీకట్టి నిశ్చల ధ్యానమేల యవసర మయ్యె?

మధు—అది హఠాత్స్పృహవము. కరుణా కరుండును
శ్రీ విలసితుండును నగు మాధవుని నిరుపమాన తేజోరూ
పంబు నాహృదయ దర్పణంబుకల్పితఫలించుటచే నాకీనిశ్చల
ధ్యానము కలిగెను.

విశ్వా—నిన్నాపరధ్యానమునుండి విముక్తు రాలిం
జేసి పాపము గట్టుకొంటినే ?

మధు—తాతా! భగవద్గీత నొక్కమారు చదివెదను.
దానిని విని నీవా పాపమునుండి ముక్తుడ వయ్యెదవా ?

విశ్వానరాయుడు మారు పలుకలేదు. అతడు తన
యూచి మందహాసమును జేసెను. అప్పుడు మమనుజు బీరు
వానుండి యొక చిన్నపొత్తమును దీసిను గాని దానిని జడువ
నిష్ఠములేక మఱల యథాస్థానమున నుంచెను. ఆమెకు నిద్ర
వచ్చుట లేదు. ఏలకోగాని యామెమనస్సు మిక్కిలి పరితా
పము నందుచుండెను. పడక కుత్సీపయిన బరుండి మఱల
యోజనలకు దగుల్కొనియెను. అవియొక దానితోనొకటి
సంబంధ పడకుండెను. ఆమెకు తునకు విసువు జనించెను.
పిదప దనయాతోచనకు స్వస్థి జెప్పి నిదురింప జూచెనుగాని
యంతరంగమునుండి పొంగిపొటలి వచ్చు యూహా పరంపరల
మెయ్యద్యమమును గొనసాగనీయకుండెను. విశ్వానరాయుడు
చిన్నతనమునుండియు మధుమతి నెత్తిపెంచిన వాడగుటచే
నామెయందు నాతనికిఁ బ్రేమమెండు. ఆమె కష్టసుఖము
లను దానును సమానముగా బంచుకొనుచుండును. ఈ
తడు శ్రీధరుని తండ్రినాటనుండియు వారి కుటుంబమును
గనిపెట్టుకొని యుండెను. ఈతఁడొక దాసీ వుత్తొడు.
మొదట నీతనిపేరు రాయడు. మిక్కిలి విశ్వానరాయుడగు
టచే మధుమతి పితామహు డీతనికి విశ్వానరాయుడని నాన
ముపెట్టెను. మధుమతి యీతనిని జన్మతనము నుండియును
తాతాయని పిలుచుట యలవాటు. అంతకొంతవడికి విశ్వా
నరాయుడిట్లనియె. అమ్మా మధుమతీ! నీవుమిక్కిలి పరి

తాపము ననుభవించుచున్నట్లున్నావు. కారణ మేమియో తెల్పెదవా !

మధు—తాతా ! నీకు చెలియని కారణ మేమున్నది మాయమ్మ తలంపు నాతలంపునకుబారి నాగుండె లవియకే యుచున్నయది.

విశ్వా—ఆమె యుద్దేశ్యమునువిన్న నాకునుగూడ జాలపరితాపమే కలుగుచున్నయది. తన యన్న కొడుకకు నిన్నిచ్చి యాతనిని దనయింట నిల్లతిక ముంచుకొన్నానని తలంచియున్నది. ఆమె యుద్దేశ్యమునకు వ్యతిరేకము నడచి నెగ్గుట కేరికిని సాధ్యపడదు.

మధు—విద్యాజ్ఞానశూన్యుడై పశిపంచ క్షనమంతగా లేని గర్వ భూయిష్టుడగు కామపాలునకు నే సహధర్మి చారిణి నెట్లగుదును?

విశ్వా—ఆతడు మిక్కిలి యందగాడయ్యుంబరాక ను సంతుండనియు మీయమ్మ యభిప్రాయము.

మధు—ఆయందమును నేను గాను. అది ముషిణి పండువంటిది. అంతఃకలుషితము. హేయము, ఆపరాక్రమము గర్వసంరంభ సంగతంబు. కుటిలము, హయోపాయార్జితము దానిని నేను కోరను.

విశ్వా—సరియే ! అట్లయిన నీవుకోరునదెద్ది !

మధు—ఎఱ్ఱుది నా కష్టసుఖములకు దాయభాగి నియో, యేది, యా బాల్యస్నేహపరిశోధితంబై పరి

మృత్యువు యుండెనో, దేనివలనన నగ్నవంబున నానయన ద్వంద్వము నూతన మర్యాదల పెంచుచుండెనో, దేని వ్యాధి యుపసాధి విశ్రాంతియో, యెయ్యది చింతించును దృష్టి గంబును బ్రేక్షిస్తే నానంబున్న యుండెనో యట్టిసూచన బ్రీక్షితియే నీ గోరునది.

విశ్వా—మంద హాసముతో, ఆనూన వచోక్తమిదేనిది శక్తి యెరుంగుదును. నాకడ సన్మోహదేశంబుల జేయుచు నానా యేమి! అనినాతి. దెలియని ప్రకృతికాదు. అందు శాంతి గుణంబులు పోషింపుచుచుండు. అది పరిపూర్ణ మందశాస్త్రమున విశిష్టంబు, దయాలవాలము, మృదులము, శాంతము దిగ్భవీయము, బోనాను అది మాధవ ప్రకృతి, నేనెరుంగును, ఏమనియెను.

మాధ—తిలకంబున. మాటు పలుకలేదు. చిరుఃస్మయ నవ్వెను, కాని మరల గంటనీరు నెట్టించుండెను. మూసిన పదంబామె కన్నుల ప్రాయము. మూసినదామెకుఁ బన్నింట నుండియు హేతవులు గఱపిన స్నేహితుడు. విద్యలు గఱపిన గురుండు, జ్ఞానోపశాంతకర్త. యుద్ధకౌశలమును బ్రపాదించిన యోధుడు, మిక్కిలి దగ్ధబంధుగుడు. శ్రీధరుడు మధుమతి సృష్టిన యైన వత్సరమున మాధవుని దనయింట నుంచుకొని విద్యాబుద్ధులు గఱపెను. మాధుమతికంటె మాధవు డారువత్సరములు పెద్ద. నాటనుండియు మధుమతి మాధవులు కలసి మెలసి యాడుకొనుచు నాటికి నెట్లగుచుండెరి. మాధు

మతి మనస్సు మాధవునియందు లగ్నమయ్యెను. సంఘస్థ
కాలమునుండి రుక్మిణి మధుమతికి సంతోపురవాస మేర్పఱ
చెను. అక్కరణంబుననామె మునుపటివలె మాధవుని దరు
చుగా జూచుటగాని సంభాషించుటకుగాని వీలుచిక్కకుం
డెను. ఇట్లుండే నింకొక విశ్వాసరాయు డేసియో యసభో
యెచు గాని యదియామెకు మరింత దుఃఖకారణమని తలంప
యాయుడైశ్వమును మాపుకొని, అమ్మా, మధుమతి !
నీతండ్రి యెట్లయిన నీనునోరథ మీడేర్పక మానడు. మాధ
వుండాతనికిఁ గడుంగూర్చెడు మేనల్లుడుగదా ! నీవుపెద్ద
పేరుయో మాధవునియందుగూడ నాతనికట్టి ప్రేమయే.
నీవూరతి నగచుటే, ఇంతకును దైవమున్నాడుదా ! ఇవ్వు
టికి మూడు యామముల రాత్రీ యయ్యెను. క్రిందయి నికు
రింపుము, నేనుగూడ బోయి నిదురించెదను. ఏ వలికి విశ్వా
సరాయుడు తన తావునకుబోయి నిదురించెను. — మధుమతి
గదికి దక్షిణముననుబల్చిమంబునను రెండు వసారాలుగలవు.
ఈ రెండు వసారాలలోనికి రెండు వీధిములు గలవు. మరి
యును తరముగా లోనికిఁ బోవుట కొక గుమ్మముగూడఁ
గలదు. రెండు వసారాలలోనికిని యిదికిటికీలుగూడ గలవు.
దక్షిణపు వసారా వీధివై పునఁగెను. ఈవసారాలలోనుండి
చూచిన వీధిలోని చిత్రము గంట బడుచుండును.
పడమటి వసారాలలోనుండి యిదికి దిగుటకు మెట్లుగలవు.
ఈ మెట్లు వీధిగుమ్మమ నుండెను. మధుమతి గదిని

గులసియే తూర్పున శ్రీధరుని గదికలదు. ఆగదికిదక్షిణమునను
 నుత్తరమునను రెండు గుమ్మములు గలవు. ఉత్తరపు గుమ్మ
 మునుండి కొంచె చూవలకుబోయిన నచ్చట గిరించి యింటిలో
 నిశిబోయి మెట్టుపడెను. పడమటి మహాలులోనుండి గూడ
 తూర్పునకు బోవుటకై యొక గుమ్మముకలదు. పడమటి
 మహాలులోనుండి దక్షిణపు వసారాలోనికి బోవుటకు గూడ
 నొకద్వారము గలదు. ఇట్లుండ పడమటి మహాలులో శయ్య
 పైరుండియున్న మాధవుడు మూడవయామ పృవేశమున
 విహారముచేయుటచే, శయ్యనుండిలేచి మంచము కిరించునున్న
 వెంటిచోటలోని మంచినీటినిగోలి గుటుసలును జూచునదికి
 మధుసూత్రగదిలో నేవియో మాటలు వినువచ్చుటచే, నెమ్మ
 దిగా, యాదీగుమ్మము కడకుఁజని నిలిచి, మధుసూత్ర విశ్వా
 సగాయుని సంభాషణ వినుచుండెను. ఆసంభాషణముచలన
 నాతని హృదయము మిక్కిలి పరితాపమునకు లోనయ్యెను.
 తనయ్యన యుద్దే మిట్లుండనని యాతడిదివం కెఱుంగడు.
 ఆతని హృదయము కుంగిపోయెను. కనులనుండి యప్రయ
 త్నముగ యశ్రువులు రాల్చెను. ధీరస్వాంతం డగుటచే
 మనస్సును సమాధానముచేను. ఇంతలో వారల సంభాషణ
 ముగియుటయు, విశ్వానాయకు లోనికేగుటయు జరిగెను.
 మాధవునకు మధుసూత్ర విలిచి పలుకరించి యోదార్ప
 వలెనని యూహపుట్టెనుగాని మఱల వెంటనేయది యసంగత
 మని తోచుటచే యాప్రయత్నమునుమానుకొనెను. ఇంతలో

శ్రీధరుడు మేలుకాంచి, అమ్మా మధుమతీ! తెల్లవారుచున్నట్లున్నది. వీణవాయిం చెదవా? వచ్చెదనని పిలిచెను. మధుమతీ యాలోచనలో దగుల్కొని యుండుటచే నీపిలుపామెకు వినబడలేదు. మరల శ్రీధరుడమ్మా! మధుమతీ! లేచివీణవాయిం చెదవా! వచ్చెదను. తెల్లవారు చున్నట్లున్నదని పలుకరించెను. ఈరెండవ పిలుపు మధుమతీ యాలోచన కడ్డముదగిలి కుర్చీనుండి కదలించెను. మధుమతీ లేచి నిలిచి బాబా! లేచి తిని, తెల్లవారుచున్నది. వీణనటకు దెత్తునా? యన శ్రీధరుడు అమ్మా! నీవు శ్రుతులను సవరించుచుండుము. నేనటకు వచ్చెదనన, మధుమతీ, యొకబల్లపై నున్న వీణసందుకొని యొక ప్రక్క గూర్చునియుండెను. ఇంతలో శ్రీధరుడు మధుమతీ గదిలోనికి వచ్చి పడకకుర్చీపై బరుండియుండెను. మధుమతీ వీణ దనయంకభాగంబున నుంచుకొని శ్రుతుల సవరించుచుండెను. అనామికముచే దంతపులను గదపెను. శ్రుతులు స్థాయిలో బడినవి. మాధవుడు మెల్లగ వెనుకకు మఱలి శయ్యపై బరుండెను. అంత నాబాలామణి తనచే దమ్మిచే వీణసందుకొని వసంతకాలమున బాలరసాల పల్లవములను మెక్కి సంతోషముగ గూయు కోకిలస్వరంబుతో వియ్యమొండఁజాలు కంఠస్వరంబున బాడుచు, నఖిగ్రములచే దంతపులను గదపుచు నడుచు నడుచు దనకాలితో బయ వేయుచుండెను. శ్రీధరుని కనులు మూతలుపడియుండెను. ఆతడు సిద్ధిబోచుచున్నాడాయేమి! లేదు లేదు. మధుమతీ యదుకుల కాంక్షోజి రాగము

నందుకొని పాడుచుండెను. ఆమె యశరఫల్లవము గదలుచునే యుండెను. ఎంతయో నిదానించినగాని నునమా చలునమును గనిపెట్టనేరము. ఆమె యశరమున రాగము ప్రవహించుచుండెను. ఆమె హస్తములుకూడ రాగమునే నెడచల్లుచుండెను. చేతనున్న యావీణకూడ రాగమునే వరలుచుండెను. ఆమె హృదయమంతయును రాగపూరితమై యుండెను. వేయేల! ఆమె యొకరాగమూర్తివలె బ్రకాశించుచుండెను. ఆగదియంతయును రాగముచేసిండి గవాక్షముగుండ ముక్కలైనరెంచుచుండెను. ఆమె హస్తాంగుళులు వీణాతంత్రపుల నృత్యము చేయుచుండెను. ఆమె కనులు మూతలునడియుండెను. శరీరము కనలుటలేదు. రాగము ప్రవహించునేయుండెను. ఇంతలో రుక్మిణివచ్చి శ్రీధరుని బిలిచెను. మధుమతి గానమాగెను. అందరును లేచిరి. ప్రాణకాల శీతవాణ పోతములు మధుమతి గదిలోనికి గవాక్షములనుండి చల్లగా వీచుచుండెను. ఆ శీతవాణ పోతముల చల్లదనమున కానరిగించుచు మధుమతి కుర్చీపయిని గూర్చునియుండెను.

—♦ ఆ ఆ న ప్ర క ర ణ ము ♦—

ఎవ్వని యునయంబుచే లోకమంధకారమును గాసి యత్యద్భుతంబులగు భగవత్స్మృతి వైచిత్ర్యములు ప్రదర్శింపఁబడుచుండునో, యెవ్వని కిరణసహస్రము లోకంబునవ్యాపించి

ఆటవ ప్రకరణము.

పశుపక్షిల లా సమన్వితయగు పృథివికి జై తన్యము నొసంగు
 చుండెనో యెవ్వనికాలమున జనులు కష్టపేతులై జపతప
 సోమధ్యానాది సత్కర్మల నాచరించుచు దమజన్మముల
 సార్థకమునొందించు కొనుచుండురో, యెవ్వని యాకర్షణ
 సామర్థ్యమున బృథివిమొదలుగాగల గ్రహంబులు కుమ్మర
 సారె చూడంబున గిరిగిరం దిరుగుచు మాసాదికాల నిరూప
 ణంబుఁ జేయుచుండెనో, యెవ్వని శక్త్యాకర్షణంబున సందర్శింబున
 గల లంబు లావిరిహంబుననాకాశంబునకెగసి కాలానుసార
 ముగ వర్తించుచు, బృథివిని సర్వసన్య భరితనుగా నొనరించు
 చుండెనో, యెవడు తేనికాలము మహాప్రళయంబని చెప్పబ
 మనో, యెవ్వడు సృష్టికిఁ బ్రధానవస్తువో, యెవనిని బ్రీత్య
 త్నదైవంబని గొనియాడుచుండురో, యెవడు లోకబంధుండని
 స్తుతింపఁబడు చుండునో, యెవడు గానుపించని దినముమగ్నిస్వ
 మని చెప్పబడునో, అట్టి నిరుపమాన తేజఃపుంజముపూర్వ
 గంగనా గర్భకుహరమునుండి యుద్భవించి రాగయుక్తము
 లగు తన బాలచరీచులను బ్రసరింపఁ జేయుచు నూర్ధ్వముగా
 బయలువెడలెను. అత్యంత శీతలంబులగు ప్రాణికాళః వాత
 పోతములు మెల్లమెల్లగ నెల్లెడ వీచదొడంగెను. శయ్యలనుండి
 తేవశక్తులుగాని పిల్లలంజేరి శిల్లులు ముఖంబులచుడిచి ముద్దా
 డుచుండిరి. కనులదెఱచి శయ్యల దిల్లుగానక పిల్లలుచేతు
 ల, బైకెత్తియమ్మా! యమ్మా! యసివిలపించుచుండిరి. లోక
 మంతయు జాగ్రదవస్థయందుండెను. ఇట్టి ప్రాతఃకాలము

నేకశిలానగరమతిరమణీయమై విరాజిల్లుచుండెను. సుప్టణంబంతయును బచ్చనితోరణంబులచే నలంకరింపఁ బడియుండెను. ప్రతిదేవాలయంబు నందును వాద్యఘోషంబులు నెలంగుచుండ శ్రీద్వితీయ వీరప్రతాపరుద్రుని దేవుని గోత్రనామంబులనుచ్చరించుచు బూజాదికంబు లొనరించుచుండిరి. నేమి శ్రీప్రతాపరుద్ర సార్వభౌముని జన్మదినంబు. సార్వభౌముని యేలుబడికిలోనైన రాజవీరుల్లెరును, కప్పంబులను గాననలుగు గైకొని రాజగృహంబునకు బోవుచుండిరి. రాజభటులు కోటలోనికి బోవు నాలుగుమాంబులకు నీవణావల బాగులు దీరి నిలిచియుండిరి. రాజసేవకు లిటునటును బగునెత్తుచు నుక్కిలి పనిగలిగి యుండిరి. మృనంగ భేటీనినానంబులు బెల్లుమోగుచుండెను. సభాభవనంబంతయును బుష్పగుచ్ఛంబులతోడను నరువప్రతంబులతోడను, వీరపురుషచిహ్నపటంబులతోడను. నలంకరింపఁబడి యతిరమణీయమై విరాజిల్లుచుండెను. అల్లదే? చూడు, త్రైలింగ రాజ్యరమావల్లభుండగు శ్రీవీరప్రతాప రుద్రునిదేవుడు, నజ్జిసింహాసనమున నధిపించి నవ్వకయే నవ్వినట్లుండుముఖమండలంబు తోడను, బిలువకయే నిలిచినట్లుడు నేత్రయుగ్మంబు తోడను, వివిధరత్నద్యుతులచే జలంపకయే జలించినట్లుండు రత్నకిరీటంబుతోడను, నొప్పుదు నుత్తమాంగంబును వంచయు వంచనట్లువంచుచు, నెత్తుచు సాచుంతుల వందనంబుల గైకొనుచుండెను. తెల్లని వలువయును, వీరపురుషోచితముగు యంగియును మేసనలంక

రింపఁజేయుండ శిరంబున దెల్లని యుష్ణీమణముమెఱయ సితా
 ద్వియోయన ననిగ్రహిండుగు మాధవుండు కటినుండి పాద
 ములనటకును వేలాడు నిశితఖడ్గంబుతో నిటునటును దిరు
 గుచు నచ్చెడి సామంతులకు నెదురుగా బోయి కేలంది
 యూచుచు వారల నుచితాసనంబుల గూర్చుండఁ బెట్టుచు
 నెల్లటకును దగుమర్యాదల గావించుచుండెను. సార్వభౌమున
 కగ్రభాగంబున విద్యనృహా కవులును, వఃతాచార్యులును
 గాయకులును బరివేష్టించియుండిరి. నక్షత్రభాగంబున రాజ
 కుటుంబమున మంత్రీవర్గంబును నాసనంబుల నుంకరించియుం
 డిరి. వామసార్వభౌమున నండనాధికారులును సేనాధిపతులును
 గూర్చునియుండిరి. మిగిలిన సామంత రాజానీకంబంతయును
 మహారాజున కభిముఖంబుగా, గూర్చొనియుండిరి. అంతనా
 సామంత రాజ్యుండమంతయును సార్వభౌమునకుఁ గానుక
 లర్పించుచుండిరి. విద్యనృహాజనులు కొందరు శతావధానం
 బును గొందరస్తావధానంబును గావించుచుండిరి. ఆదినాబున
 నిండుకొలుపులతో సార్వభౌముడు విద్యనృహా జనులకును
 సేనాధిపతులకును మంత్రీవర్గంబులకును, సామంతవృత్తులకును
 నండనాధికారులకును బహుమతుల నిచ్చుచుండుట యాచా
 రమై యున్నది. అక్కరణంబున బహుమాన పాత్రములును
 నస్తువులుదెచ్చి సార్వభౌముని సార్వభౌమ న నొచటజేయెను.
 అంతసార్వభౌముడు మాధవుని కనుసన్నల బిల్చి యాశని
 నెవిలో నేమియోసెప్పెను. అదివిని మాధవుడు సార్వభౌ

ముని పురోభాగమున నిలిచెను. ఆసభయంతయు నలలులేసి సంజమువలె గంభీరమై శాంతమైయుండెను. అప్పుడు సభాసదుల సృష్టియంతయును మాధవుని కేంద్రీకరించెను. అంత మాధవుడు విద్యవృక్షాకృతి నవలోకించి యిట్లనియె—

ఓవిద్యానాథ మహాకవి సార్వభౌమా! సార్వభౌముడు తమ్ము సంభావించి తనుయాశీర్వాదమును గోరుచున్నాడు. అవిద్యానాథుడు మెల్లసలేచి మంగళశ్లోకంబులు మహారాజు నాశీర్వదించి సార్వభౌముని హస్తములనుండి బహుమతినందుకొని మరల దనస్థానమునఁ గూర్చుండెను. ఇటులనే కృష్ణులుగ, రుద్రభట్టను తిరురాంతక మహాకవియు శ్రీనాథకవీంద్రుడును, భాస్కరకవియు, మంచనకవియు మొదలుగాగల విద్యార్థిబ్రహ్మలు మాధవునిచే బిలువంబడుచు బహుమతుల నందుకొని మహారాజు నాశీర్వదించుచు దమతమస్థానములు గూర్చొనుచుండిరి. పిమ్మట మాధవుడు మంత్రవర్గంబును సేనాధిపతులను ననలోకించి—వీరశిఖామణియగు నోగగ మునుంత్రీ శిఖామణి! సార్వభౌముడు తమసన్మాన మున్నక నిరీక్షించుచున్నారనుటయు, విద్యవృక్షాకృతి వీరశిఖామణియు నగు గన్నయ మంత్రీ యల్లసలేచి సార్వభౌముచే విభిన్నంబులుగావించి మోలనిలున సార్వభౌము జాతని కృపావీక్షణంబుల దమ్మచు రక్షణగోరుదును నొక నిశితకరనాలుమును నాతనికందిచ్చెను. అమ్మంత్రీపుంగవుండు దానిని నందుకొని గురల దనస్థానమునఁ గూర్చుండెను. ఇటులనే యెల్లనాయకు

దును, మేచననాయకుడును, యదులూరిరుద్రరాజును. బెండ
పూడి యన్నమాత్యుడును, యశ్వసైన్యాధ్యక్షుండగు సాహి
చిమూరుడును, గజసాహిణి గుండానాయనింగారును-జుట్టయ
లంక కొండాగెడ్డయు-ముప్పిడి నాయకుడును-కోశాధ్యక్షు
లుగు హరియస్ప బుక్కయాస్పలును-శ్రీధరసింగమ నాయకు
ప్రభృతులును-శివువంబడి వాజహస్తములనుండి బహుమతుల
పందుకొని సార్వభౌమునకు నమస్కరించి శేమశేమ స్థానం
బునంగూర్చునుచుండిరి. విగిలిన రాజసేనంబున కంతకును
వారివారికిడిగు నత్కారములు గావింపబడెను. పిమ్మట
చక్రవర్తి మాధవునకు స్వర్ణబద్ధశవచంబుతో నోసింపవలెనై
నిశితధారావిరిసితంబై దీర్ఘమయ్యెప్పు మహాఖడ్గమును ప్రేమ
తోనిచ్చెను. మాధవుం డద్రానినందుకొని సార్వభౌమునకు
నమస్కరించెను. ఆమహాసభలో మాధవుడిట్లు గౌరవింప
బడుట కొందరు కమ్మనాయకులకు ననిష్టముగ నుండెను-మాధ
వుడు పన్ననాయక వంశజుడు-వెలమ-కమ్మనాయకులకును
బన్ననాయక వెలమలకును మనస్ఫుర్థులు గలిగియుండెను.
మతాచార్యులకు మాధవుడుజై నమత పక్షపాతియను క్రోధ
మునునంబుల బ్రజ్వరిల్లుచుండెను, మాధవు డున్నతపనవి
నందుచుండుటజూచి మతాచార్యుల కన్నులెర్రనగుచుండెను.
మాధవునియందు సార్వభౌమునకు బ్రేమమెండుగ నుండుటచే
వారినేత్రాగ్నికి మాధవుడాహుతి కాకుండెను. మంగళా
శీర్వాదములతో సభముగిసెను. వందిమాగధులు కై వారంబు

నేయుచుండఁ బ్రతాపరుద్రుడు సభజాలించి యెల్లఱకును సెల
వొసంగి తాను భోజనశాలకుఁ బోయెను. అంతనందరు
సభనుండిలేచి తమతమ విడిదెలకుఁజనిరి. శ్రీధరుడు మాధవు
సతో సింగమనాయనికడకుఁ బోయి కుశలంబులఁజిగి సభావిష
యంబులఁ జర్చించుకొనుచు నందరును గలసి శకటంబు సభ
రోహించి తిన్నగా నింటికివచ్చిరి. సింగమనాయని మనస్సాగ
నంబున నేమియును సంతోషముగలేదు. దానికి గారణము
లేకపోలేదు, నిన్నటివలెనే, నేడును మతాచార్యులు మాధ
వుని విషయమై నిందావాక్యములను బలుకుచుఁ బోవుచుండిరి.
ఆవాక్యములు సింగమనాయని చెవింబడిహృదయమునకు వ్యధ
నుగలుగఁజేసెను. ఆతఁ డాసంగతిని తనకుమారునితోఁ గాసి
భావమఱుపింతోఁ గాని చెప్పలేదు. అంతనందరును వేసఁ
కుడుటచే నాయత్తవఱచిన శయ్యలకుం బోయి నిదురించిరి.

—* వ డ వ ప్రి క రణ ము *—

దేవగిరి సుప్రసిద్ధా నేక వీరపురుషులకు జన్మభూమియు
విద్యార్థుల జనుల కాటవట్టును నాశ్రీతజనంబులకుఁ గల్పభూ
మింబును నై విరాజిల్లుచుండెను. ఈదేవగిరిని రాజధానిగ
జేసికొని రామచంద్ర దేవుడను యాదవరాజు పాహారాస్ర
మంతల దేశంబులఁ బరిపాలించు చుండెను. రామచంద్ర

దేవునకును బ్రతాపరుగునకును! లోలోనమనస్పర్థలుగలవు. ఉభయులును సమబలులగుటచే నొండొరులను జయించు కొనవలయునను తలంపులు విడిచి మానమును వహించియుండిరి. రామచంద్రదేవునకు మతద్వేషము లేదుగాని జైన సుతమునందు మాత్రము ప్రేమ మెండుగానుండెను. ఆకారణమున దేవగిరి యందు జైనమందిరములు చాలవిలసిల్లియున్నవి. ఒకనాటి సాయంసమయమున నొక సుప్రసిద్ధజైనమందిరమున నొకవేదికపై యొకపురుషుడు గూర్చుని యుండెను. అతడేదియో దీర్ఘముగ నాలోచించు చుండెను. ముఖమండలము చాల పరిష్కానమై యుండెను. నేత్రయుగ్మమరుణమై రూక్షమైయుండెను. ఆతడు నడుమనడుమను వేడి నిట్టూర్పులను విడుచుచున్నాడు. ఆలోచనలచేహృదయ మాపూరితమై లోనజోలుచాలక కాబోలును! వదనము నుండి వాగూపమునఁ బైకి వెలువడుచుండెను. వినుడు! వినుడు! ఏమను చున్నాడు—జైనులను జైనమతమును రాజు తనకవకారముగాఁ దలంచెనుగా? ఔనాను! అట్లనే తలంచు కొననిమ్ము అదియే నిజమగుగాక! జైనులమూలంబుననే యాతడు రాజ్య పరభ్రష్టుండగుఁ గాక! జైన సుతమునందుఁ దనకిష్టము లేకున్న లేకుండెడివి గాని మడులను మాన్యంబులను హరించి యాలు బిడ్డలతో నింటినుండి లేవఁగొట్టి పలు బాములఁ బెట్టి నాతనికేమి న్యాయమని తోచెనో! కానిమ్ము! రామచంద్రదేవునకును ప్రతాప

రుద్రుని కు శిరకాలమునుండి మనస్సర్థ యుండెనుగదా! అని తలపోయు సమయమున నొక యువకుడరుద్రునిచే యోయి: భీషణా? ఏమది? నీలోనీవే మాటలాడుకొనుచున్నావు! ఉద్రేక పూరితమైన నీరూప వర్ణము భయజనకమై యున్నది?

భీషణుడు—అరుణప్రభా! యోరుగల్లునందు నాసర్వ స్వమును త్యాగము జేయఁగలిగితిని, కాని మనోద్వేగముచు నదల జాలనైతిని. ప్రతాప రుద్రుని పవభ్రష్టత్వముతో గాని నా యావేశము చల్లారదు.

అరుణ—నేనును నీవలెనే యేకశిలా నగర కాపుర మునకు దిలోదకమును వదలిన వాడనే, నష్టసంపదనురాబట్టు కొనుట కీ యుద్రేకము కార్యకారికాదు.

భీషణ—పోయిన గృహక్షేత్రంబుల మరల సంపాదింతుననెడి యాశ నాకు లేదు. కాని వాస్తవ్యుతో పాటు ప్రతాపరుద్రుని రాజ్యముకూడ పోయినగాని నాయున్న కము చల్లారదు.

అరుణ—నవలక్ష ధనుర్ధరులతో బరిరక్షితుండైన యాంధ్రరాజ్య సార్వభౌముని నీబోటి యుద్రేకి యేమిచేయ గలడు?

భీషణ—రామచంద్ర దేవుని బురికొల్పి ప్రతాపరుద్రునిపై దండయాత్ర వెడలునటుల జేసెదను.

అరుణ—సమాన బలుండగు ప్రతాపరుద్రునిపై రామ చంద్రదేవుడు దండయాత్ర వెడలుననుట వట్టికల్ల. ఒకవేళ నాతడంగీకరించినను బ్రతాపరుద్రుని జయించుట నీతనికి సాధ్యము కాదు. ఇట్టిచో బ్రతాపరుద్రునివే జయము చేకూరిన మనకు మొదటికే హాని కలుగును. కోర్కెవేరనినా వహించి శివ మెక్కించుచున్నది. రామచంద్ర దేవుని శరణు జొచ్చి యాతని దయచే గుటుంబమును బోషించు కొనుచున్న మనమిప్పుడు రామచంద్ర దేవుని గయ్యమునకు గాలు ద్రువ్వించుటకంటె స్వామిదోహము వేరొకటిలేదు. ప్రతాప రుద్రుడు ప్రతాపనిధి, వీరపురుష సంసేవితండు. శైలింగ రాజ్యమును నేక ఛత్రాధిపత్యముగా బరిపాలించుచున్నాడు. పగ సాధించుటయే ప్రధానముగా జూచుకొంటివిగాని, నీ యశక్తశకు పగవనైతివి. రామచంద్రదేవు డవి వేకియై ప్రతాపరుద్రునిపై డీకొనువాడు కాదు. ప్రతాప రుద్రుని సేనానులద్వితీయ ప్రతాపులు. ఆంధ్రులశౌర్య మప్రతిహతము. కావున రామచంద్ర దేవునికి పరరాజ్యాక్రమణ మహా విషంబు నెక్కించి యాతని వినాశమునకు రాచ బాట వేయకుము.

భీషణ—అటులై ననాకోర్కెమునకు, నాదుఃఖమునకు, నా పరిభవమునకు బ్రతీకారము లేదందువా?

అరుణ—నీకు నిజమైన పౌరుషమే యున్నచో బ్రతీకారము తేక పోలేదు. నిశిత కరవాలమును జేబూనిమహా

పరాధియగు ప్రతాపరుద్రుని దెగనరుకుము. దేశమున గార్చిచ్చును దరికొల్పుచున్న బాపండులగు నామతాచార్యులను దుత్తునియల క్రింద నటికి వేయుము.

భీషణ—అట్టిపోలు బంటుతనమే యుండినచో యేక శిలానగరమునుండ పుగివలకే పెట్టకపోదును. అట్టిధర్మమే యుండినచో నీ యెకసక్కెములకు దావుండునా? అరుణ ప్రభా! నన్నెల వేలమాడెడవు. సానుభూతి కలదేని నాసంస్కారమునకు సహకారివి గమ్ము.

అరుణ—భీషణ! యమిపుము. నీవస్యధా తలంపకుండువేని నావలుకులు యధాగ్రములనినమ్ముము. కుతంత్రముల బన్ని జన్మభూమికిఁ జేటుదెచ్చుటమాతృదోహమనియెఱుంగుము. ఒకవ్యక్తిపైగల పగచే స్వరాజ్యనిర్మాణనం బొనరించెడి తంత్రములచే హైందవరాజులలో చిరస్పృహలహములను రగుల్కొల్పి మాతృభూమినిశ్శాన నాటికగా జేయదలచుట మాన్యముగాదు. నీకుగల్గిన పరాభవమే నాకునుగలిగినది. అత్తపైగల కోపముచే గూతురుని గుంపటిలో పెట్టినదను సామెతగా, పగతునిపయిగల కోపముచే నాత్మ దేశమునధోగతికి దేజూచుట మహాదోహము. ఉత్తరహిందూస్థానమున ఢిల్లీనగరంబునందెట్టిమార్పులుకలుగుచున్నవో చూచితివా! ఇదివరకే ఢిల్లీసామ్రాజ్యము స్లేచ్ఛాకాంతమైనది. శౌర్యధుర్యులగు రాజపుత్రులనేకులు బహు సంవత్సరంబులు పోరిపోరి ప్రాణములను గోలుపోయి మిగిలినవారలు పర్వత

ములకును నెడారులకునుబోయి తుఱకల వశమున నుండనే
ఱక బ్రచ్చన్నముగ నుండిరి. మహమ్మదీయు లొకరివెనుక
నొకరు రాజ్యమునకు వచ్చుచుఁ గూర్గడండ్లో సాయంబులచే
సాధువర్తనులగు హైందవులను హింసించుచు సామ్రాజ్య
మును విస్తరింపఁ జేయుచున్నారు. భారతరాజ్యలక్ష్మీ రాను
రాను స్లేచ్ఛాక్రాంతమగుచుండ నీమహావిపత్తును మనంబు
ననైన దలపోయక కేవలము ప్రతాపరుద్రుని మాత్రమే
విరోధించుట యేమిప్రయోజనము? నేడొక ధూర్తునివలన
మనకు గవ్వముగలిగెను గదాయని మనతోబాటు దేశమునం
తను గవ్వముల బాలునేయుట తరుణోపాయము కాదు.

భీషణ — అయితే మతమును మరలగలిపి, మర్యాదను
గోలుపోయి జీవచ్ఛవంబు పగిది యుండమనియెడవా ?

అరుణ — ఓయీ! వెట్టివాడా ! దేశమే తగులబడిపో
వునప్పుడు నీమతమును నీవును నీమర్యాదయును నిలుచునా !
ఇప్పుడందువా ! యేకశిలానగరమున గాకున్న దేవగిరిలో
నైన దలదాచుకొనిమతసంరక్షణమొనరించుకొన గలిగితివి.
నిరంతర కలహముల కాలచాలమై స్లేచ్ఛాధీనమైయున్న ఢిల్లీ
సామ్రాజ్యమున హైందవులగతియేమైనది ! భారతమతమున
కెట్టిగతి పట్టినది. ఎట్టియవమానమెట్టిదాస్యము. తలచుకొనిన
గర్భనిర్భేద మగుచున్నదే ! అట్టిచిచ్చునే యాంధ్రావనిలో
గూడ బెట్టుదమంటివే! నహేంద్ర తక్షకాయన్వాహా! యను
స్థితిలో నీవేమగుదువో యోచించుకొనుము.

అనుటయు భీషణుడు నిర్విఘ్నము మూరుపలుకక నల వ్రాల్చెను. అరుణప్రభు క్షిప్రుతనకడుగులును తలచియుండ లేదు. తన యపచార మింతటి మహోత్సాహమునకు హేళన నగునని యూహించుకొనలేదు. ఇంతిసరికును వచ్చునాయని సందియము మాత్రము తన్నునదలలేదు. భీషణుడననిన దనముతోనే నెమ్మదిగ నిట్లనియె. అరుణప్రభా! అజేవిహిమా గాని నామనస్సు శాంతించుటలేదు. జయదేవుడు ఢిల్లీకిబోయి యున్నాడు. అతడురావేగమే యీ నిషయమైమరల జరిగిం చుకొందము. కాలాతీతమైనది, పోవునమరమ్ము, యని నెమ్మదిగలేచి యరుణప్రభుని జేయిపట్టుకొని నిష్క్రమిం చెను.

—* న ని మి ద వ ప్రి క రణ ము. *—

భీషణుడు తొలుత నామెడారిలోను, విమ్మల నెత్తెత్తి త్రిసమయమునను మాధవసింగము నాయనులచే మహావిజయముండి విడిపింపబడి యతిప్రయాసమున దేవగిరిజేరెను. అచ్చటనున్న జైనుల తోట్పలుచే గ్రహములుగ రామచంద్ర దేవునిదయను సంపాదించి యద్భుతవశంబుల నాస్థానమున జేడయ్యెను. నాటి రామచంద్రదేవుని యాస్థానమున సేనక పండితులుండిరి. అందు బోచదేవు డగ్రగణ్యుడు, ఈతడు ముగ్ధబోధిమను వ్యాకరణమును రచించెను. భీషణుడు ప్రతి

ననంబున బండితులతోగూడ రాజుగారి నన్నిధికి బోవుచుండును. భీషణుడు తన తెలివి తేటలవలన రామచంద్రుని సంపూర్ణదయకు బాతుడయ్యెను. ఆకారణమున జీర్ణమైయున్న భీషణుని బండిత్యము ప్రబలసాగెను. ఇట్లుండ నొకనాడు రామచంద్రుని దేవుడొక జాతకమును దెచ్చి భీషణునకిచ్చి యీ జాతకఫలంబు చెప్పుమని యడిగెను. భీషణుడద్దాని నంకికొని యుటువటును ముమ్మాగురిల్లి గ్రహముల బరిగణించి మఱల జూచినదే చూచుచు దుఃఖము సిద్ధాంతమును జేసికొనియె నోగాని పిదపులను జాతవిడిచి జాతకపత్రమును నేల జాత విడిచెను. దానింజూచి రామచంద్రుని దేవుడు వెఱగుపడి, అది గనీమి! జాతకపత్రమును నేల జాతవిడిచినారు. జాతకఫలం బట్టెనుండ.

భీషణు—చూహారాజా! జాతకము కొంతవఱకును గొగుగనే యున్నది. కాని యాఖరునకు నీచదశకు బాల్పడి యున్నది.

రామ—అంతే యేమిటో స్పష్టముగా చెప్పుడు.

భీషణుడు—అంత్యదశ విపద్ధి నై యున్నది.

రామ—అది యదూప్యమైనది!

భీష—పరాభవంబును. ప్రవృత్తానియు సంభవించును.

రామ—అది శత్రుమూలకమా! బంధుమూలకమా!

భీష—శత్రు మూలకంబుననే జలుగగలదు.

రామ—అట్టి శత్రు వెవ్వడో చెప్పగలరా!

భీష—శత్రునామము నిర్ధాణచేసి చెప్పటకు వీలు లేదు. తనకు శత్రువేవడైనదియు జాతకుడే గ్రహించుకొనవలెను.

రామ—ఓదై నజ్జమణీ ! ఈ జాతకమునాదే కొంచె మూహింపగా ప్రతాపరుద్రుడు చొక్కడే శత్రుననిపించు కొనుచున్నాడు. కాని యాతనికి మూపైదాడి వెడలవలయు ననెడి యూహయున్నట్టు లేదు. తాము చెప్పిన ఫలంబుజూడ జాల వింతగా నున్నది.

ఇది రామచంద్రదేవుని జాతకంబని భీషణుఁ డెరుంగడు. ఇది యాతనిదే యైనందులకు భీషణుని మనంబున ననేక సందియము లుద్భవిల్లినవి. ఈతనినమ్మియే తనకార్యమును దాను సంపాదింపబూనుకొనెను. రాజ్యకారకుడు సుస్థిరుడయి యుండుటచే రాజ్యపాలనమునకు లోటురాకూడదు. అని మనంబునదలంచి రాజా ! నీపాలనంబున కేమియునుకొరక కలుగదు. రాజ్యకారకుడు సుస్థిరుడయియున్నాఁడు. నీవుభయ పడవలసినపనిలేదు. దుష్టగ్రహంబులకు శాంతియొనర్చిన సవి మంచిఫలంబులనే యిచ్చును, కాని ప్రతాపరుద్రుడు నీకెప్పుడును ప్రక్కలోని బళ్ళెమువంటినాడు. అతనిపై నీవొక కన్నుంచి చూచుచుండవలెను. బలపరాక్రమంబుల నీవాశీనికి దీసిపోవువాడవుకావు. అతడు మతావేశుడయి యనేక క్రూరకర్మల నాచరించుచున్నాడు. ఇట్టిస్థితిలో నీవూరక చూచుచుండిన నెప్పటికయినముప్పు వాటిల్లకమానదు.

రామ—తాము చెప్పినది యథార్థమే యగునుగాని; నేటివర కాతనికేనును, నాకాతడును, యొనరించుకొనిన యపచారంబు లేవియునులేవు. లోన మాయుభయులకును స్పర్థలుండఁమాట వాస్తవము. ఇట్టసితిలో, నేరమేమియునులేనిదే యాతనిపైముందుగ కయ్యమునకు గాలుదువ్వుట హానికరము. లోకము నిందించును. ఇప్పుడాతనిపై కత్తిగట్టి పోరుట మంచిదికాదు. తాము తెల్పిన జాతకఫలము భయాశ్చర్యములకు దావగుచున్నది.

భీష్మ—మహారాజా! నీవెంత మాత్రమును భయపడవలసిన పనిలేదు. ఈఫలము నిశ్చయమనిచెప్ప వీలులేదు. ఈజాతకము సరియైన జననకాలములోబడి యుండక కొంచము వెనుకముందుగా పడియుండవచ్చును. లేకున్న నిట్టి వివరీతగుణము శత్రుభీష్మఁడవగు నీకెట్లుకలుగును? ప్రతాపరుదుర్ని డొక్కడేగదా నీపైస్పర్థగలిగి యున్నాడు. ఆతనియెడ నీవు జాగ్రత్తగనుండిన జాలును.

రామ—తామచక్కగా జ్ఞప్తికిఁజెచ్చితిరి. నాజననము హఠాత్తుగ గల్గెనని నేను విని యున్నాను. మాజననినన్నుఁ బ్రసవించిన యొక గడియవరకును నెవరికినిఁ దెలియలేదట. ఆకారణమున, దాముచెప్పినట్లు జాతకము సరియగు కాలమునకుఁ బడక పోవచ్చును.

భీష్మ—ఆసంగతిని మీరు సెలవీయకుండగనే నేను తెల్పితినిగదా!

ఇది మిథ్యాఫలము—అనుటయు నింతలో, దావారికు డరుదెంచి రామదేవునికడ వెళ్ళించి నమస్కరించి మహారాజాధిరాజా! గాలవుడు నచ్చియున్నాడు. ముగలయ్యెనేని గొనివచ్చెదనని రామదేవుడు తెలియూచెను. మఱియొక నిమిషమునకు గాలవుడులోన బ్రవేశించి మహారాజునకు నమస్కరించి, మ్రొలనిలచెను. రామదేవు డాతని గృహదృష్టిం గాంచి గాలవా ! ఓరుగల్లు విశేషంబులెవ్వి?— అనుటయు గాలవుడుతన చొక్కాజేబునుండి యుత్తరమునుదీసి రామదేవున కందిచ్చెను. రామదేవుడు దాని నందుకొని గాలవునకు విశ్రాంతిప శలవాసంగి యుత్తరమువిప్పి చదివెను. అందేమి వ్రాయబడి యున్నదోగాని మరిల దానిని రెండు మారులు చదివి యాశ్చర్యము నభినయించి భీషణదేవా! యోరుగంటి లోని మనరహస్య పరిశోధకుడగు నీరోచను డచటి సమాచారమునువాసి పంపినాడు. ఇందు భవిష్యద్వివర్తన సూచింపబడియున్నది.

భీషణ—రాజా ! విన నసాయంబు లేదేని యుత్తరమంతయును సాంశముగా జమవ పార్థితులు.

రా—మచ్చేయోభి లాషులగు మీబోటి దైవజ్ఞులకు దీనిని తెలుప నసాయ మెద్దియును గలుగబోదు. అని లేఖ నిట్లు చమవ నారంభించెను. లేఖ — సార్వభౌమా ? నే సింకను గొంత రహస్యావ్యవహారమునకై యుచ్చట నుండవలసి వచ్చినది. ఏక శిలానిగర సేనానులలో పరస్పర కలహము

లుచుచున్నది. మతావేశ వశంబుడగు ప్రతాపరుద్రుడు జైనులను దేశమునండి పారదోలుట కుద్యమించుటచే నొక కలకలము దేశమున జనించినది. మాధవుడను నొక పద్మనాథుని వెలమ పీరుడు, జైనుల పక్షమున నిలిచి ప్రతాపరుద్రునితో నిర్భయముగ సంధి సమాచారమును నడుపుచు న్నాడు. దీని మతగురువులు లింగధారులు మండిపడి మాధవుని మారణహోమమును జేయ మాయా వాగురులను బంనుచున్నారు. మరియు ప్రతాప రుద్రుడు తన జన్మదినోత్సవంబున కీమాధవునే కార్యదర్శిగ నియమించి యున్నాడు. కమ్మనాయకులకును వెలమ నాయకులకును మనస్పర్థలుండుట చే మాధవ కార్యదర్శిత్వము, కమ్మ నాయకులకు మిక్కిలి కష్టముగా నుండెను. ఇది యిట్లుండ ఢిల్లీ చక్రవర్తి ప్రబలసైన్యములను గూర్చి దక్షిణము నంతను వింగి జూచుచున్నాడని యొక రహస్య వార్త యిటుకుజేరినది. ఈదెబ్బ దేనిగిరికి గూడ దగిలిన దగులవచ్చును. కావున జాగ్రత్తగనుండుట మంచిదని ప్రభువులకు జెలుపు కొనుచున్నాను. నా పని పూర్తియగుట తోడనే మిగిలిన వృత్తాంతమును తమనన్నిధానమున విన్నవించు కొందును.

ఇట్లు తమ దయాపాత్రుడగు,

విరోచనుడు.

లేఖ సంతను విని భీషణుడు మహాజా యోధుగంటి సమాచారము లన్నియు మీ కనుకూలముగనే

యున్నవి. వారి నేనానలలో బుట్టిన కలతలు నీకు శుభ సూచకములు. ఢిల్లీ చక్రవర్తికి యాంధ్ర సామ్రాజ్యముపై కన్నుపడుటచే మన శత్రుబలము విశ్వయముగా తగ్గినదని నమ్ముము. మనకును ఢిల్లీ చక్రవర్తికిని స్నేహభావముండుటచే నాతని వలన మనకెట్టి భయమును లేదు. మీసహాయమును నాతడు తప్పక కోరగలడు. మీ రుభయులును యేకీభవించినచో నాంధ్రసామ్రాజ్యము కొంత మీవశము కాగలదు.

రామ—భీషణదేవా? ఇప్పుడొక విషమ పరిస్థితి యేర్పడినది. అమాత్య శేఖరులతో నాలోచించి ఢిల్లీవృత్తాంతమును గనుగొనవలసియున్నది.

అన భీషణుడు శలవుగైకొని గృహంబున కేగెను. రామచంద్ర దేవుడును లేచి గృహభ్యంతరమున కేగెను.

—• తొమ్మిదవ ప్రకరణము. —•

భీషణుడింటి కేగుసరికి జయదేవు డప్పుడే లోన బ్రవేశించుచుండెను. జయదేవుని గాంచి భీషణుడు బావా? యని పిలిచెను. జయదేవుడు వెనుకకుఁ దిరిగిచూచి భీషణా! రా రమ్మ. నే నిప్పుడే వచ్చితిని. ఇంట నందరును డేమమా?

భీష—అ! అందరును డేమముగనే యున్నారు. రమ్మ లోనికిరమ్మ. అన నిద్దరును నొకరిచేయి నొకరు పట్టు

కొని లోనికేగి సుఖాననములు గూర్చుండభీషణుడాతురతతో బావా ఢిల్లీ ససూచారము లేమి? అనియెను.

జయ— ఢిల్లీససూచారములు చింకిగప్పెడున్నవి. అన్నియు సెప్పెదను గాని యిచ్చటినసూచారము లేమియో తెలుపుము.

భీష—బావా? చేయదగిన కార్యమేమియో చేసి తీసి. హోమకుండంబున సమిధలునైచితిని. కానియవి యంటు కొనుట కగ్ని చాలకుండెను. అగ్నికి వాయువు తోడైనగాని ప్రజ్వరిల్లదు. ఏవిసరుకరచేతనో గట్టిగ వినరుదమన్నమండతే జ్వలెయున్నయోసూత్రొగ్ని యెగిరిపోవునేమోయని భీతి కలుగుచున్నది.

జయ—దేవు—అవసరపడిన కార్యమగునా? కృమంబుగ హస్తంతట నదియే రగుల్కొనును. ఆపదునెరిగి యందాజ్ఞ మును పోసిన నది ప్రజ్వరిల్లును. ఆయగ్నిజ్వాలలచే పగతుర నసంపదజేసి మనపగదీర్చుకొనగలము.

భీష—ఇంతకును సమిధలభారముచే నగ్ని నశింపక ప్రజ్వరిల్లిన గదా? మనమిట్లు నలంచుట.

జయ—ఏమిది? ఎంతపిచ్చవాడవు. నశించిన నశించు గాక? మనమితనినేసమ్ముకొనియున్న పిచ్చిబ్రాహ్మణులము కాము.

భీష—నేటికి రెండుమాసములనుండి నీరాకకై యెదు రుచూచుచున్నాను, డిల్లీనగరంబున నీనెట్టి యిక్కట్లుల సందు చుంటివో యని గుండుచున్నాను.

జయ—నేను జిక్కులలో బడునంతటి యవివేకినిగాను; కాగ్యసాధనమునకై యనేక పన్నుగడలు పన్నులనివచ్చుటచే సంతయాలస్యమైనది. అనేకాంతిః కలహంబులకు లోనై ఢిల్లీ నగరరాజ్యలక్ష్మీ, చపలయై దిసంబున కొక్కని వరించుచున్నది. అక్కరణంబున ఢిల్లీసింహాసనమునధిరోహించినవాడు, పాణింబులఱచేతం బెట్టుకొనుచుండెను.

భీష—ప్రస్తుతపు డిల్లీచక్రవర్తి యెవరు? అతనిస్థితి యెట్టిది?

జయ—జలాలుద్దీను. ఆతడుచాలావృద్ధుడు. రక్తమును బ్రసరింపజేయ నాతని కిష్టములేదు. మిక్కిలి నిరుత్సాహుడై యున్నాడు.

భీష—అట్లయిన నాతని యసమర్థతను జూచి శత్రువులు ఢిల్లీసింహాసనంబునుండి తొల్యయల్పించుటలేదా?

జయ—అటులనే యగునుగాని సైన్యాధ్యక్షుడైన నీతని సోదరపుత్రునిగాంచిన శత్రువులు భయపడుచుండిరి.

భీష—ఆతనిపేరు

జయ—అల్లాయుద్దీన్

భీష—ఈతడు మిక్కిలి పౌరుషశాలియై యుండనోపు

జయ—మాశవదేశముపై దండయాత్రవెడలి మాశవరాజును జయించి రాజ్యమొక్కిమించుకొన్నాడు.

భీష—నీవారనితోబరిచయమునుగలుగజేసికొంటివా!

జయ—వట్టిపరిచయమేకాదు, ఆతనిని నావలతోవేసి
కొంటిని.

జయ—భారీ? నీవెంతకైన తగుదువు తరువాత
తరువాత?

ఇట్లువీరిద్దరును మాటలాడుకొనుచుండ నరుణభౌ
డరుడొచ్చెను. భీషణు డాతనిగాంచియరుణప్రభా? రా! రమ్మ
జయదేవు డిప్పుడే ఢిల్లీనుండి వచ్చినాడు అల్లాయుద్దీనుని
వలలోవేసుకొనివచ్చినాడు. దానినే చెప్పుచున్నాడుకూర్పుం
డివినుము. బావా? జయదేవా? తరువాత తరువాత?

జయ—ఆతడిదివఱకే దక్షిణమునంతను మింగజూచు
చున్నాడు, ఆతని బురికొల్పివచ్చితిని.

అరుణ—ఆయాహా చాలప్రమాదమైనది. మిక్కిలి
హానికరము మహాసంక్షోభ ముప్పతిల్లును. అది నెరవేరకుం
డుగాక.

జయ—యేమి, అట్లనుచున్నావు.

అరుణ—ఔను; దక్షిణమున నాతిని నడుగుపెట్టనిచ్చి
నచో హానికలుగును. ఆతడు మిక్కిల కూరస్వభావుడు.
మహాసంక్షోభ ముదయించును. దేశమట్లుడికినట్లుడుకును.

భీష—అట్లయిన మనముచేయునదెది?

అరుణ—మగతనమున్నచో నిశితకరవాలమును చే
బూని పగతుని బరిమార్చుము.

జయ—అది మనబోటి జన్నిగట్టలకు సాధ్యపడునది కాదే!

అరుణ—కాదేని ముక్కుమూసికొని ముక్తమ్మా ~~ముక్కుమూసికొనుట~~ మంచిది.

భీష—నీవు ప్రాణిదానికేని యడ్డుతగులుచుందువు. ఒక త్రైలింగరాజ్య నిర్మూలనమే మనముకోరునది. వీలై స-హా నొక్కప్రతాపరుద్రుని, రాయవభ్రష్టుత్వమే మనముకోరునది.

జయ—స్థలభాండవిసర్జనమై, సర్వమును గోలుపోయి నయాదాక్షిణ్యములులేక హతాత్తుగ ననశలకు గెంటువేయ బడినను నింకను యోరుగంటి సామ్రాజ్యమునకై జాలిపడుచుంటివే? ఆమహాపాతకునకు బ్రతాపరుద్రుని కెట్లద్రోహముజేసినను పాపముగలదా? నీపడినపాళ్లు తలంచుకొనిన నీ విట్టులనవరుణవ్రభా?

అరుణ—మిత్రులారా ? మీరుహాస్వస్థస్థితో మాటలాడుచున్నారు. నేను సర్వస్వమును గోలుపోయినను యది నామాతృభూమి పదవంకజములకే యర్పణకాబడినది. కారణాంతరములచే నేడొకని యన్యత్తత వలన గొందరకు బాధగలిగినంత మాత్రమున, నాతనిపై గల కోపముచే జన్మ భూమిని మ్లేచ్ఛాధీన మొనరించు మీ దుర్వ్యవసాయముమా తృద్రోహాకరంబని చెప్పకతప్పదు. ఒకానొక సమయమున న్యక్తిపరముగా నొకనికి నష్టము గల్గినను భారతీయునకు భారత రాజన్యని పాలనమే శ్రీయోదాయకముగాని భారతీయేత

రుని పాలనమువదలివహేతువు. ఒకనిపై గలనీ యీర్షా
సాధనమునకై, నీకోప దాహమునకై, నీదుఃఖానుభవము
నకై నవనవోన్మేషశాలినియై, సన్యశ్యామలయై, సకలార్థ
ప్రదాయినియై, రత్నగర్భయై సకలకళాకళ్యాణఫలప్రపూర్ణ
హృదయై దేవరూపమున విరాజిల్లు మాతృమూర్తికాని మైల
పజ్జిభిరక్తవంకమున బొరలించుట తగదు, తగదు. పరశు
రామునివలె నీమూతను నీచేతులతో జంపుకొనిన జంపుకొను
ముగాని, నీసోదరుని, నీనిశితకరవాలమునకు గురికేసినచేయుము
గాని, గోమాంసభక్షకులగు మ్లేచ్ఛుల కరవాలమునకు గురికా
నీయకుము. నీసోదరునిసోత్తును నీవపహరించిన నపహరించు
ముగాని పరమేచ్ఛాక్రాంతము కానీయకుము. పిల్లియు బిల్లి
యు దగవులాడినట్లు మన సంపదను మారుజాతివాని కప్పగిం
చుట మాన్యముకాదు. మిత్రులారా; ఈదురంతదుస్తంత్ర
ములచే మాతృభూమిని మారణాహోమము జేయకుడు. ఆప
చ్ఛితుఱకును, కూరవ్యాఘ్రమును, నాభారతసంపదాపహర్త
ను, నాయల్లాయుద్ధీనుని నాహ్వరించి, మాతృస్తన్యమప్పగిం
చుట మర్యాదకాదు. మరియు, ప్రతికూలమతస్థుడని
ప్రతాపరుద్రిని ద్వేషించి, యుభయమత విధ్వంసకుండగు
మహమ్మదీయుని లాలించుట, కప్ప బెక బెక లాడినదనుకోవ
ముచే పామును బెంచుట వంటిదని యెరుంగుడు. ఎఱుకబట్ట
గొరికిన దను కోవముచే నిల్లు దగులబెట్టుకొను యవిచేకి

మార్గమును జనుట సర్వనాశనిహేతువు. కూర్మిరులగు నీ మ్లేచ్ఛాధములవలన నుత్తరహిందూస్థాన రసపుత్రస్త్రీలు మానరక్షణకై ప్రాణముల గోలుపోవుట యెరుంగరా? కాని యమునితో గంతాశ్లేషణ మేల? .

జయ—మమ్మేల నిందించెదవు. స్వసుదాభిమానినై యుండియు, శిరచ్ఛేద మగుచున్నప్పుడుగూడ శ్రీరంగనీతు లేనా? ఏవిధముననైన స్వమతరక్షణ మొనరించుట మానవ ధర్మము. ఈధర్మమునే మేమొనరించు చుంటిమి. దీనికే ప్రచండ ప్రళయ భయానక భూరి విపత్తును సూచించు చున్నావు.

అరుణ భూతనతకమానములలో నుత్తరమున జూపట్టు చున్న దారుణ పరిణామమును కనులార జూపించుట భావి భూరి విపత్తుగాక మరేమిటి. దేశోపద్రవమును గల్గించు మతము మతమనియెదవా? ప్రజానాశమునకై బూనిన మతము మతమా? జననీజన్మభూమిశ్చస్వర్గాదపిగరీయసీ యనవినమే? మాతృమర్మచ్ఛేదనమొనరించెడి యోపాడు మతమా? మాతృ పాదముల కడ బలియగుము.

భీషణ జయదేవులు మారువలుకలేదు. సౌమ్య గంభీర ధైర్యమానసుల డగు యరుణప్రభుని వాగ్లవారి పొంగి పొందు చున్నప్పుడు దానికి నెదురీదుటకు సాధ్యము కాకపోయెను. ముగ్గురును మూకీభావమును వహించిరి. ఈస్థితి కొంశవర కట్టులేయుండెను. అంత గొంశవడికి భీషణుడు బేలయై యరుణ

ప్రభా? యీ యదవమార్గమేయగుచో, మా యవివేకమును మన్నింపుము. మాహృదయమందిరమున విషమ సంశయ దహాసలమును దరికొల్పితివి. ఇది శమించినగాని పునరాలోచన పొసగదు. అనుటయు నింతలో భీషణుని భార్య సాధుశీల వచ్చి అన్నావంటయైనదని నుడువ నందరును నిష్క్రమించిరి.

పదియవ ప్రకరణము.

ఇది వసంతకాల సాయం సమయము. “ఈదినసావసానము స్వభావ రమణీయమై విరాజిల్లుచున్నది. కలని స్వసంబులు కడుశాస్త్రములై వెడలుచుండెను. లేత కెంపులకాంతిననుకరించు లేజగుళ్ళ సంజకెంజాయికో సఖ్యమొనరించు గున్న మాపులయందు జంట గోయిలలు దాగుడు మాతలాడుచు, బంతములాడుకొనుచు నొకదాని వెనుక నొకటి పందమస్వరంబున గూయుచున్నవి. ఆస్వరముస్వభావ రమణీయము. అది శుశ్రూషచే కేర్చుకొనినదికాదు జంటగోయిలము తమ్ము గొరికితిహవేయుచున్నదను భయమున చలించుచుండెనా యనునట్లుచూతపల్లవములు మండమారుతమున కల్లననాడుచున్నవి. ఆగున్నమాపులందు గోయిలలు దాగుడుమాత లాడుకొనుచు కుహూ-కుహూ స్వరములచే దమ గుప్తస్థలములను దెల్పుకొనుచుండెను. పుష్పలతాపల్లవములు మండమారుతములతో బెనుగులాడుచు గ్రీడిం

చుచున్నయవి, ఇది, యేకశిలానగరతాత్పర్యము. ఇందు వివిధ విచిత్రపుష్పలతావృక్షములు నొకమంటపము విరాజిల్లుచుండెను. దానియందు ప్రతాపరుద్ర సార్వభౌముడు విద్యనృహాజననంజేవితుండై యుపవేష్టించి యుండెను. ఈత యొకపాత్రమును నత్యుత్సాహముతో బండితులకు జదివి వినిపించుచుండెను. అదిరసగంగాధరమును యలంకారశాస్త్రము. అందలి కల్పచాచమత్కృతి యెట్టిదియోగాని విద్యానాథ ప్రభువులు నడుమ నడుమ దలలాచుచుండిరి. సాత్రము జదువుట ముగిసెను. పిమ్మట మతాచార్యులు లింగధారులు శైవసిద్ధాంతములను బెలుపుచు మహారాజునకుత్సాహముగలిగించుచుండిరి. ఇట్లుండ నొకసేవకు డరుదెంచి మోక్షనిలిచి నమస్కరించెను. వానింగాంచి ప్రతాపరుద్రుడు యోరీ? భద్రా! మాధవుడేకిరా?

భద్రా—మహాప్రభూ! అట్లదే గుట్టమునెక్కి వచ్చుచున్నాడు.

ప్రతాప—ఇంతయాలస్యమైనదేమి?

భద్రా—మహారాజా! మాధవరాయలు రాజవిధి నుండి వచ్చుచుండఁగా బుద్ధమందిరముకడజై నులు వారిగుట్టమున కడ్డమువచ్చి మొఱపెట్టుకొనుటచేనింతయాలస్యమైనది.

ప్రతా—ఏమని మొఱపెట్టుకొనిరో చెప్పగలవా?

భద్రా—భయమునభీనయించుచు మారువలుక కూరకుండెను.

ప్రతా—భద్రా? యేమట్లు భయపడియెదవు, యేమి జరిగినదో చెప్పుము.

భద్రా—ఏలిననారి యాజ్ఞయైన నాకు భయమేల : మమ్ము నన్యాయముగ బాధించుట తగదనిసార్వభౌమునితో జెప్పడనియు, మామడులనుమాన్యంబులను నాక్రమించుకొని మామతద్వేషులగు తైవులకు ధారవోయుట తగదనియు అలుబిడ్డలతో మమ్ముబరదేశములఁ బాలునేయుట మహారాజునకు శ్రేయస్కరముగాదనియు, మొఱపెట్టుకొనిరి. అన్నియును యేలినవారికడ విన్నవింప నాకు జ్ఞప్తియందులేవు.

ప్రతా—అప్పుడు మాధవుడేమనియెనురా?

భద్రా—మీరు భయపడకుడు. మీ మతముజోలికీ మేము పోవువారము కాము. సార్వభౌమునకు మీపైమీమతముపై గిన్నలేకుండ జేసెదను. మీరుపరదేశములకుఁ బోవ నలదు. మీమాన్యంబుల మఱల మీకిచ్చునటులజేసెద. చింతింపకు డని పలికిరి.

అఁ బ్రతాపరుద్రుడు, సరియే, నీవు పొమ్మని పలికి మాధవునికై నిరీక్షించుచుండెను. ఇంతలో మతగురువు లిదే సమయమని, ప్రతాపరుద్రునితో నిట్లనిరి. మహారాజా? మాధవుడు జైనపక్షపాతి. మమ్ముల నాతడు చాలనీచముగా జూచుచున్నాడు. ఎప్పుడును మాపై తిరస్కారభావమునే చూపుచుండును. సార్వభౌముని గురువుల కట్టిరుస

మానము కలుగకూడదు. మాయవహానమే, మియవమానము. ఇంతియేగాక మీరు గావించుచున్న పని మంచిది కాని చాటుచున్నాడు. ఇప్పుడు జై నులతో జేసిన సంభాషణము వింటిరికదా? మీ కేమో హితవుగరవునట. అట్లయిన తానీపాటికీ వీరస్ఫుర్తి మాని మతాచార్యుడుగ నుండిన జాగుండును. చూడబోయిన నిరుపదేడ్లు తిన్నగలేవు. స్త్రీ సంస్కర్తవలె మమ్ము దీక్షజూచుచున్నాడు. శునివిశిష్టతగా జనువిచ్చిన జాలవిషమించును. ఆతని యవిధేయతను జూచి సహింపలేకున్నాము. నేనానులలోగాని యితరోద్యోగి యులలోగాని యెవ్వడును మమ్మిట్టులగౌరవముగఁ జూచి యుండలేదు. ఈతడు మతద్వేషియు, గురుద్వేషియునై యున్నాడు. అని యింకను నాద్రోకవాక్యములను బలుక ప్రతాపరుదురై డేరియును మారువలుకలేదు. ఇంతలో మాధవు డశ్వంబునుండి దిగి గుహారాజుచెంత కేతెంచి చేతులుజోడించి శిరంబును వంచి నమస్కరించెను. ప్రతాపరుదురై మాధవు ననుస్మృతి నందుకొని తన పార్శ్వంబున గూర్చుండ సంజ్ఞచేసెను. మాధవు డాతని యానతి నట్లు గూర్చుండెను. ఇదివరకే మాధవునిపై మిక్కిలి రోషభావముతో నున్న మతాచార్యు లిప్పుడుగూడ మాధవుడుతమకు నమస్కరింపకుండుటచే వారి నేతము లరుణములై యొప్పారుచుండెను.

ప్రతాప:—మాధవా? నీరాకకింత యాలస్యమైనదేమి!

మాధవ:—మహారాజా? మార్గమధ్యమున జైనులచే
సవరోధింపఁబడితిని. నేనుద్వారపడుచున్నను వారలు వదలక
మొఱపెట్టుకొనుచుండుటచే నారాకకింత యాలస్యమైనది.

ప్రతాప:— జైనుల మొఱకు గారణమేమి ?

మాధవ:—సార్వభౌమా? వారిక్షేత్రములు గ్రహింపఁ
బడుటచే జీనసోపాధిలేక దారపుత్కారముతో మిక్కిలి గుండు
చున్నారు. వారి మతగ్రంథములు దగ్ధముగావింపఁ బడు
టచే విచారించుచున్నారు. వారలస్థితి మిక్కిలి శోచనీయ
మైయున్నది. మామతంబుపై కత్తిగట్టుట మహారాజునకు
దగదనియు; మమ్ముమున్నవలె బరిపాలించుట మహారాజు
నకు శ్రేయస్సనియు మొరపెట్టుకొనిరి.

ప్రతాప:—వారల యుద్దేశ్యము చాలఁ క్రూరమైనది.
స్వమతంబును వ్యాపింపజేసి పరిశుద్ధమతంబును నాశనమొన
రింపఁజూచుచున్నారు. మతవాదంబుల గెలువలేక యీర్ష్యచే
తాముపట్టిన కుందేటికిఁ మూడేకాళ్లని పట్టినపట్టు వదలకు
న్నారు. కనుకనేదానికి, దగినఫల మనుభవించుచున్నారు.
వారలనిప్పుడు దయదలచిన మతతత్వముల మరుగుపఱచి
లోకమున కపకారమును గలుగజేయుదురు. నీవువారల
దరికిఁబోకుము. అది మదిష్టంబునకు వ్యతిరేకము.

మాధ:—మహారాజా ? తామార్తజన శరణులు. ప్రజాక్షేమము మీ ముఖ్యధర్మము. తామిట్టి కిస్కన్నబూనఁ దగదు. ప్రతిమతంబునందును బరమాధ్యము గలదు. గాని నుందు వారలకు దృఢవిశ్వాస మమరియుండును. నిష్కంధ మ తావలంబనమునఁ బ్రయోజన మేమియులేదు. తాము జ్ఞానకదృక్కులు; స్వాదర పోషణంబునకై కొందరిచ్చకము లాడుచు నిర్మలంబగు ప్రభుచిత్తంబునఁ జెరుపుచుండుడు. ప్రభువుపర్యాలోచన గావించి సర్వమతంబులవారిని సమంప దయతో బాలించు టుచితము.

మాతాచా:—మాధవా? నీవిజ్ఞానివి. సార్వభౌము డజ్ఞాని. అస్మదుప దేశంబునఁ గలుషితంబగు ప్రభుచిత్తిమును నిర్మలంబుగ నొనరింప నీవొక్కడవే సమర్థుడవు. కాపమునీపు మిక్కిలి శ్రమతీసికొంటివి. సార్వభౌమునికడ నీబోధలంకర బాలును.

మాధ:—గురువులట్లు కోపంబు జూపంజనదు. సార్వ భౌముని మంచిచెడ్డలు మీయందున్నయవి. జ్ఞానమతము నందు మీకభిమతము లేకపోయినఁ బోనిండు. వారలపైఁ బగబట్టి సాధించుటనుచితము. ఇతర మతంబులపై ప్రభు వునకు రోషమును బుట్టించుట దేశమునకు ప్రభువునకును గూడ హానికరము.

మాతా—సార్వభౌమునకు మేముగావించు బోధన లన్నియు రోషమును బుట్టించునవియేనా ?

మాధ:—నేనట్లు నాడున సాహసించను. భగవద్విషయైకచర్చలను శాస్త్రవ్యాసంగములను నల్పి మోక్షమాగ్ధమును జూపిన నెల్లొకకును సమ్మతంబేకాని మతచర్చలచేబృథి వీశుని నావేశునిగా జేయనిగదు. ఈమాగ్ధము దేశమునకును ప్రభువునకును హానికరమని తెల్పితిని. ఇంతియేకాని మీబోధనలన్నియు రోషమును బుట్టించు నవియే యనినేననను.

మతా:—మాటిమాటికిని హానిహానియనిపలుకుచుంటివి, అదియెద్దియో తెలిపెదవా?

మాధ:—క్షమింతు రేని యింతకంటె దారుణవిపత్తు వేనొకటిలేదు. దానిని హానియని చెప్పజాలను. మహాపిశాచమని చెప్పందగును. మతావేశము చాలచెడ్డది. ఆదేనశూర్తిగ నావేశించెనేని యెట్టిఘోర కార్యమునైనఁ జేయించును. ప్రాణంబులపై నానవడలించును. ఆత్మబంధువులకును నాలుబిడ్డలకును గలహంబులఁబెంచును. ఇదియెన్నియో రాష్ట్రంబులఁ గ్రూలదోసెను. సార్వభౌముని మేలుకోరుదురేని మీరుప్రభువున కన్యమతంబుపై రోషమును బుట్టింపకూడదు.

ఈకడపటి వాక్యమునకు మతాచార్యులనేత్రాగ్నులు జ్వాలాయమానములయ్యెను. ప్రతాపరుద్రుడు వ్యాకులమనంబుతో నిట్లనియె.

ప్రతా:—మాధవా? నీకటువయిని మతవిషయముగూర్చి మాకడఁ జర్చింపకుము. నాయాజ్ఞనుఁ జెల్లెంతువే

నేటినుండి నీవు జైనుల జోలికిబోకుము. జైనులును జైనుతమును నాకువిరోధములు. నీవునానిని బునర్జుట్టివింపఁ జేసిన నాయాగ్రహమునకుఁ బాత్రుడవగుచువు.

మాధ:—ఈవిషయములో సూత్రము సార్వభౌమముని కడ చనవుగలిగియే మనలుదును. తాము విష్ణు సత్వకు లగుటచేఁ బాలింతురని నమ్మిమీకడ నింకొక వాక్యము నొక్కి చెప్పుచున్నాను. నేను జైనుమతమునందు నభిమానముతోఁ చెప్పుచుంటినని తలంపకుడు. దేశమున కుపద్రవము రానున్నప్పుడు మతములన్నిటిని నొకమూలఁ జెట్టి కేవలము దేశభిమానముతోనే పనిచేయవలెను. జైనులు వరి దేశంబునకుఁ బోయినచో నిచ్చటి రహస్యములెల్లఁ బరిరక్షించి కరింగింతురు. దానసామ్రాజ్యమునకు హానికలుగును. ఇంట్రి గుట్టు లంకకుఁ జేటన్నట్టు మనగుట్టలతయు బరిరక్షించి కరిగించినచో ముప్పువాటిల్లును. కావున నోసార్వభౌమా! వారల కభయమిచ్చి మునుపటివలెనే యానరింపదగు. దేశహితమును గోరియు, ప్రభుత్వమును గోరియు, నిష్కల్మష హృదయముతో సత్యమును బలికితిని. రాజు మహావిషయంబులఁ గలుగఁ జేసికొనిన న్వాత్మరక్షణంబునకు హానికల్గును. పిమ్మట సార్వభౌముని చిత్తము.

మతా:—బాగుగ నాలోచించిచూడ నీవేజైనులను బరికొల్పిరాజుపై గుట్రలు పన్నుచున్నట్టుకనఁబడుచున్నావు.

లేకున్న వలదువలదని సార్వభౌము డెన్నివిధంబుల జెప్పినను వినక మరలమరల నావిషయంబునే యేలచర్చించెదవు ? మహారాజుగడ నిట్టి యమంగళముల నూరికవచింపఁడగుడు — మాధవుని నేత్రములరుణములై నిప్పులు గ్రొక్కుచుండెను. శరీరము కంపించుచుండెను. రక్తనాళములు పొంగి ముఖ మెట్టబడియెను. ధీరుడును, వీరుడును, నగుమాధవు డాపరాధవమును సహించువాడు కాడు. అతడిట్లనియె.

మాధ:—ఓ బ్రాహ్మణులారా ! మీరు మీబ్రాహ్మణధర్మమును వీడి మాటలాడుచున్నారు. మాధవుడు పద్మనాయక వెలమవీరుడను మాటమరువకుడు, మీరు గురు పదమును నధిషించి యుండుటచేతను, బ్రాహ్మణులగుట చేతను, నేను చక్రవర్తియాజ్ఞకు లోబడియుండుట చేతను నాఖడ్గమొఱలో మూలవలసివచ్చెను, మీరుమీస్వధర్మమును వీడితిరి. మాధవుడు స్వధర్మమును వీడువాడుకాడు. ఉన్న యధార్థమును బ్రభువునకు విన్నవించితిని. ప్రభువునకు మంగళములు చేకూరునిమిత్తమే నేనట్లు పలికితిని. రోగికి పథ్యము చేడగునటుల నవి మీకు యమంగళములునలె దోచెను, మతమునకును రాచకార్యములకును సంబంధమును గలపిన నతుకుగొనుటకు బదులు విషమించును, పిమ్మటసార్వభౌముని చిత్తము.

ప్రతాపరుద్రునికు విషమపరిస్థితి దాపరించినది. మాధవుని యుద్యోగము ధారాశ్రమైనదే యైనను, యీసమయ

మున దానిని లక్ష్యముచేయకున్న విషమించునని తలం చెను. గురువులను మంచలించుట కంతఃకాత్మయొప్పినది కాదు. తుండీ కాతడెట్లనియె.

ప్రతాప:—మాధవా? వలనవలనని యెన్నినిధిలు జేప్పిననువినకనేవావిషయమునే సాధించుచుండుట నొడనాకు ను మతాచార్యులయూహనశ్యమేమో ముని తోచుచున్నది. గురువులనెట్లునిందించెదగునా? నాకడనిట్లు గురువులనమోసం పఁబడిన నాకవకీర్తి కాదా? నీవిస్వదైవ మతాచార్యులకు తుమావణజెప్పి ఇంతటనుండే ప్రసంగమునకు బోకుండని నాకడనుండ నష్టుడవు—మాధవుకు, హృదయవేగము ను బలవంతముగా నాపుకొనుచుండెను. పొంగిపొరలి వచ్చుచున్న కోపముతో శాంతభావము ఢీకొని యణచివేయుచుండెను. ఈరెంటికినిగల జోరటముతో మాధవుని మేలు గడగడ వడంక్కుచుండెను. ఆనమయమున నామూర్తిని జూచిన నెవరికి భయముగలుగదు. ఎవనికి జాలిపుట్టదు. మాధవుకు ప్రతాపరుద్రుని నన్నిధినుండి చూలున లేచెను. మతాచార్యులు దూరమునకుఁ దొలంగిరి. వారిగుండెలవరుచుండెను. వైతన్యములేదు. మాధవుకు తమ్ముఁడ్రుంగివేయునేమోమని భీతిల్లుచుండిరి. అంత మాధవుకుగంభీరస్వరముతో నిట్లనియె. ఓపిచ్చిబ్రాహ్మణులారా? మీరే భయపడియెవరు? మీ బోటి జన్నిగట్టులపై మాధవు డెప్పుడు గత్తికట్టువాడు

కాడు. సామ్రాజ్యసంరక్షణభారమును భుజిర్పములపై నిడుకొనిన సార్వభౌముడుగూడ యుక్తయు క్తంబుల దూరపఱచి యిట్లు పలికినందులకు విక్కిలి విచారపడుచుంటిని. సార్వభౌమునివంకకుఁ గిరిగి, యో సార్వభౌమా! పొట్టపోషించుకొనుటకై మిమ్ముల నాశ్రయించుకొని యుండలేదు. ప్రభుహితంబును గోరియు దేశహితంబును గోరియు, నీపాదసేవ నాసించితిని. అట్టి నానునోనిశ్చయమాను బండకత్తితో గోసి వేసితిరి. దానిని గోలుపోయి మాధవుడు నీకడనుండజాలడు. ఏయడవినైన యేకంకమూలములనో దిని నూధవుడు జీవింప గలడు. నేను మతాచార్యులయెడ గావించిన మహాపరాధమేమి? వారలను క్షమాపణము వేడుకొనునంతటి దుష్కార్యమేమి యొకరించితిని. అపరాధములేనిదే మాధవుడు క్షమాపణమును వేడడు. మహారాజా? మఱి నేనొక నాశ్రయమును జెప్పుచున్నాను. ఇంటిగుట్టు లంకకుఁ జేరునుమాటను మరచవలదు. సర్వమతపాలనంబు నమ్మశంబు. జైనులను విడిచితిలేని మీకెన్నటికైన హానికలుగకమానదు. త్రైలింగరాజ్యమును రక్షింపుము. మీకహితుడైన మాధవుడు మీకడ నుండ నర్హుడు కాడు. మీస బ్రాణంబులున్నంతవఱకు మాధవుడెప్పుడును బ్రభుశ్రేయమునే కోరుచుండుగాక? ఇదే నాకడ సారివంకనము. అని చేతులుజోడించి నమస్కరించి—యిదే మాధవుడు పోవుచున్నాడు— ఆశీర్వదింపుము. అని పలికి

యూలతామంటసముసం శీవలకుఁ జె. గుమని నోకగింతు
నైచెను. పశ్చిమాపరుమ్రుడు తటాబున లేచి ఎడివడిబోయి
మాధవుని కరంబును బట్టుకొని, మాధవా! తొంగిరపడికుము.
పోవుచుగానిలే, నాయుజ్జలేనిదే నీవుపోవుట పొసగదు. రేపటి
దినంబున మమ్మునగ్గించి మాయనజ్జనుగొని వెన్నుట నీయ
చ్చవచ్చినబోదీకిఁ బోవచ్చును. తొంగిరపడక నీనింటికి
బొమ్మనివలుక మాధవుడు మారువలుకకఁ దలయుచును.
సార్వభౌముడు గోష్ఠిచాలింగి మతాచార్యులతోడను నిద్విద్వి
హాకవులతోడను నిజభవనంబున కదిగను. మాధవు డత్వం
బుపై నధిరోహించి నగరోన్నుఖుండై పోయెను.

—: పదునొకండవ ప్రకరణము :—

ఆశ్మవిజ్ఞానము. ఆశ్మగౌరవము, దనుశనులబులు, భూత
దయ, యను నీయైదుగుణంబు తెవరియందు విరాజిల్లుచుం
డునో, నిజముగ వారేకదా లోకమాచ్యులు. ఎవరు తమ్ము
దెలిసికొనియెదరో వారు బ్రహ్మగృహ దలియనగుదురనుటలోక
నిదితము. ఈయైదుగుణంబులలో నాశ్మవిజ్ఞాన ముత్తమము.
తానననేమియో, ప్రస్తుతము తానెట్టిసితియందుండెనో.
యనంతరము తాజేయవలసిన గార్యమెద్దియో, తన గమ్య
స్థానమెటులఁబొందునో, యీమొదలగు ప్రశ్నలన్నియుఁ

బ్రీతివాని హృదయమునందును, మెలంగుచుండవలయును. ఇది మానవుడాచరింపదగు ముఖ్యధర్మము. ఇది సుఖైకసాధనము. సుఖమనునది స్వాతంత్ర్యము ననుసరించియుండును. మానవుడు సుఖమునందగోరుచో స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించితీరవలయును. స్వాతంత్ర్యములేనివాఁడు పంజరములోని చిలుకవలె యొరులసహాయ మపేక్షించుచు దాస్యజీవనము జేయవలసినవాడగును. మాధవు డాత్మవిజ్ఞాని, స్వేచ్ఛాపరుడు. ఆత్మగౌరవముకలవాడు. దమ శమంబు లీతనికి జన్మనాటిమిత్రములు. భూతదయ స్వభావగుణము. చక్రివర్తిగావించిన యవమానము శూలమువలె నాఁడును, అంతరాత్మకు సత్యమంతోచిన విషయమును నిర్భయముగ తెలుపు స్వభావముగలవాడు. చక్రివర్తి తనపై యాగ్రహముగలిగియున్నాడని తెలిసి యుండియు వెరువక తనధర్మమును దాను నెరవేర్చుచునే యుండెను. ఎవరిమేలునుగోరి తా నీపనికిబూనెనో తుదకాతని యాగ్రహమునకే పాత్రుడయ్యెను. ఆంధ్రసామ్రాజ్యమును స్థిరసామ్రాజ్యముగా జేయవలెనని యాతనితలంపు. మత్యల హములు దేశమునకు హానికరములని మాధవుడు గట్టిగ నమ్మియుండెను. ఇప్పుడాతడు శ్రీధరునియింట పడమటిమహాలులో పడకకుర్చీవయిని పరుండియుండెను. శ్రీధరుఁడు చక్రివర్తిపనిమీద గ్రాహంతరమునకుఁ బోయెను. విశ్వాసరాయుడు కొంచె మస్వస్థతగనుండుటచే యెచ్చటనో బరుండెను.

కోకిలకూడ నాతనియువచారిమునకై యాతనివద్ద నేపగుండెను. రుక్మిణి, శ్రీధరునిగదిలో బరుండి మధుమతిని తనయొద్దనుంచు డమని బిలిచెనుగాని మధుమతి, నీవు బరుండుము నేను కొంత కాలము చదువుకొనిపచ్చి పరుండెననని చెప్పి తనగదిలోనికి పోయెను. మాధవుడు నేడు బద్ధకముగానున్నదని పాలు మాత్రమే వ్రాసెను. మాధవుడు నాడు భోజనమును మానుటచే మధుమతి కేమియును దోచుటలేదు. ఆమె తనగదిలో నిటునటుదిరుగుచు గవాక్షమున . . . పడమటిమహాలును విశ్రాంతిచెను. మాధవుడు కుర్చీనండి లేచి యిటునటును బచారు చేయుచుండెను. చక్రినటికొక పానలము పృథ్వీయమును గాల్చుచుండుటచే యావేనపడుచుండెను. దానికిఁదోడు ముందుగతియేమి, యనినాలోచనతోడై మరింత పిచ్చియై త్రించుచుండెను. ఆతని బచానునకు నియమములేదు. ఒకమారు తిన్న గను వేరొకమారు వక్రిముగను సడ్డముగను దిరుగుచుండెను. తుదకు దాను బచారు చేయుచున్నట్లుగూడ నాతడెరుంగడు. ఈయవస్థలో అతనినోటనుండి, ముందుగతియేమి, పోవుటెట్లు— మధుమతిగతి విడిచియేనా? అనువాక్యములు వెలువడెను. అవి గవాక్షమునుండి లక్ష్మముతో జూచుచున్న మధుమతి చెవిలో సూటిగావచ్చిపడెను. మధుమతి మనసున నొకవిధమగు గందరగోళముపుట్టెను. మాధవున కేదియోవిషయపరిస్థితి దావరి చినదని దలచెను. ఇంతలో మాధవుని

యాలోచన నిలిచెను—మాధవుడును నిలిచెను. అతడు తన శలనుపై కెత్తి యిటునటును జూచెను. గవాక్షమునందుమధును తీ వదనచంద్రబింబమును గాంచెను. కాంచుటయేతడవుగ నాతనికిను లభ్యపూరితములై గంతుకట్టినట్లు లయ్యెను. ముఖమునునంచి యుత్తరీయముచే గనుల దుడుచుకొనెను. ఇక మధుమతి తాళలేకపోయెను. ఇటునటుచూచి మహాలులోని కున్న దార్వమును నెమ్మదిగ బెరిచి రెండడుగులు మహాలులోనికివైచి నిలిచి మందస్వరముతో బ్రాణేశ్వరా? యేమి? విపత్తినెను. మాధవుడుతోట్రువడుచున్ననడకతో మధుమతిని సమీపించి మధుమతీ? ఈమందభాగ్యుడు నీకు దూరమైపోవుచున్నాడు. చిన్ననాటినుండియు వర్ధిల్లిన మనస్సేహలతాపాశము నేడు విచ్ఛిన్నమగుచున్నది. నేనుఏకశిలాసగరమునుండి గెంటివేయబడుచున్నాను. మతాచార్యుల దుస్తంత్రములచే బ్రతాపరుద్రుని మూడవకన్ను తెరవబడినది. దానినుండి యవమానాగ్నిజ్వాల వెలువడి నాశరీరమును దహింపఁజేసినది. తెలవారిని బ్రతాపరుద్రుడు నాకొఱకు వర్తమానమంపును. ఈయవమానముతో మరల నేను కోటగుమ్మమునుద్రొక్కుట పొసగదు. నాయంతరాత్మ యందుల కంగీకరించుటలేదు. ప్రాణేశ్వరీ! పోవుచున్నాను. క్షమింపుము. భావివిపత్తులెన్నియోనిన్నెదుర్కొననున్నవి. ఎట్లు తప్పించుకొందువోగదా? మధుమతీ?—మధుమతి కనులనుండి యశ్రుబిందువులు బొట

బొట రాలుచుండెను. ఆమెమేను కంపమెత్తుచుండెను. మనసూ వికావికలయ్యెను. ఆమెగద్గదస్వరముతో నాధా? పోవుటయా? పోవుటయా? యని గుభాబును బొనములపై బడి తిరస్సును బొనములపై మోసి బొహులతికలచే బానములను బంధించి మాధవా? ఈదానురాలిని నిడివి మేనా? పోవుట, అనియెను. మాధవుడు రుద్ధకంపుడై ప్రేమార్ద్రునిగు హృదయము కరిగి నీరైవ్రనహింప, వాతాఘాతముచే వృక్షమునుండి పట్టువీడి వృక్షమూలమున గూలిస, లతవలె, తనపాదమూలమున గూలబడిన మధుమతీ ప్రేమబుధికను, కరలబుధుల్లి లేనట్టి హృదయేశ్వరీ, మధుమతీ వియోగము మాధవునకు మరిగి పోయియు. మధుమతీమాధవుల కనినాభాన సంబంధము. మాధవుడేమధుమతి, మధుమతీయేమాధవుడు. మాధువప్రియమధుమతి, మధుమతీప్రియుండు మాధవుడు మాధవసంరసవచో సంవర్ధితమగు మధుమతిలతో మాధవునకలంకారియు. అట్టి ప్రేమకమూర్తి నగునిన్ను నేనువిడుచుటెట్లు? విడిచి పోనుఖంబుగ నుండుటెట్లు? విడుచకున్న మానమును గోలు పోయి మర్యాదలేక మాధవుడు హాస్యాస్పదుడగును. మానమును గోలుపోయిన మాధవుడేమగునో నీవే యెఱుఁగుదువు. ఇంకను నేనిటనుండినచో జక్కిన గొత్తొ బ్రతిఘటన మెక్కువై దారుణపరిణామ మేర్పడును. నాకన్నుల యెదుట నెప్పుడును సస్యశ్యామలయగు మాతృమూర్తియే గోచరించుచున్నది.

“మెనానంటి పుత్రుల సహాయమును గోరుచున్నది. ఆమె
 పాదారవింశ పూజావిధానమునకు నాశరీరమందలిజీవర క్తకణ
 ములన్ని పాద్యాదుల కుపయోగపడునెడల ధన్యతగాంచవలె
 నని తలంచుచున్నాను. నాసంకల్పసిద్ధికి గాలభగవానులు
 సోదైవమో మరలనిన్ను గలసికొనియెరను. మాధవుడు
 ప్రోగుడు, దయావిహీనుడని తలంపకుము. మాధవుని యర్థ
 శరీరమే యిప్పుడేగుచున్నదని తలంపుము. నాప్రేమైకస్థా
 నమా, నాబహిర్యాచారమా? నాజీవితసర్వస్వమా? మధు
 మతీ; అనుజ్ఞ, యిడుము. హృదయేశ్వరీ, దయయుంచి పం
 పుము, అనివలికి యామెకర కమలమును తనహస్తాబ్జమునబట్టి
 హృదయమున జేర్చికొనియెను—మధుమతీ యాతనికేమి
 జవాబీయగలదు. కుధితనునన్నయై కంపితగాత్రీయై, బేలయై
 గోలుగోలున నేడ్చుటకన్న జవాబేమియకలదు? కానియట్లు
 జరుగలేదు. అద్భుతపరిణామము, ఆప్రేమచంద్రుని చంద్రి
 కను తదేకలక్ష్మ్యముతో దనివితీగ గోలుటలో చకోరమైకను
 లాశించుచు హృదయేశ్వరా? నాకరమును నీహస్తాబ్జమున
 బట్టినీహృదయవీరమున జేర్చుకొంటివి. ఇదియేపాణిగ్రహణము,
 నీనిక నీకడ్డు—అనునంతలో రుక్మిణీమేలుకొంచి, మధుమతీ
 మధుమతీ యింకనుజడువేనా? రా? రమ్మనిపిలిచెను. ఆపిలు
 పుతో. మాధవుని హృదయతల్పమున హస్తాబ్జాశ్లేషితమై
 సుఖనిద్రాసందుచున్న మధుమతీ హస్తమధువము, సూర్యకిర

కాములచే మెల్లగ వికసించుపద్మమునుండి యల్లనబాగు మధు
 సముపలె జల్లుగఁజూరెను. మధుమఘి. తొక్రిమడునడుగులతో
 గదలనిమనంబుతో, గోపాలునిచేసదలంపబడిన గంగిగోవువలె,
 నెనుదిరిగి లోనబ్రవేశించి నన్నడుకాకుండ తలుపులును మూసి
 పీనస్వరముతో, ఆమ్మా! వచ్చుచున్నానని తల్లిగదిలోనికి
 బోయెను. పోయెనని యంతశ్వరిపడినను మాధవునకు
 సియోగము భరింపశక్యము కాకపోయెను. తనయాత్మ
 బలాత్కారముగ లాగివేయబడినట్లు బాధపడియెను. ముప్ప
 గుచ్చముల ద్రొంచివేయబడిన వృక్షమువలె మాధవుడు శోభ
 నక్కి కొంతతడవట్లే నిలిచి నిమ్మట తనశయ్యాకిడకు వి
 నానిపై జిరికిలబడియెను. ఆతనికి మహాలుదాకి బయటక
 బోవు తెలువేదియును బొడకట్టుటలేదు. తలుపులు దళిమ
 కొనిపోయినచో, దొంగలవరయున లోనబ్రవేశింతు నేమో
 యని సంశయము గలిగెను. ఉపాయమేమియును గోచర
 నల్లాడుచుండెను. ఇంతలో కోకిలలేచి మహాలునైపునగునమ్మ
 చుండుటచూచి దానిని జేటనిలిచి కోకిలా? చక్కవ దిగిని
 మీద నేను బయటికిఁ బోవుచున్నాను. నీవుచిది తలుపులు
 వేసికొనుము, పోయివచ్చెదననిపలుక కోకిల సరిగ్గాయని తలు
 పులను దెఱచి మాధవుడేగిన పిదప మరల తలుపులను మూసి
 తనవనిమీద బోయెను.

—:పండ్లండ్లనప్పకరణము:—

ప్రతాపరుద్ర చక్రవర్తి యాబాల్యకవి. తారసజ్ఞుడును
 ప్రియోత్తమప్రియుండును, నగుకతంబునఁ దన యాస్థానంబున
 ప్రియోత్తమోదయమును, కవిసార్వభౌములను, ననేకులనిలిపిపోపించు
 చుండెను. ఈతడు మిక్కిలిగనజ్ఞుడు. ధీవిశారదుడు. కవులలోఁ
 గని—పండితులలోఁ బండితుడు. భాషాభిమాని, అప్రతిహత
 ప్రతిభుడు—వీరశిఖామణి—ఈతనినినొరులతో సాటిచెప్పటకు
 వలదు పడదు. ఈతనికీతఁడేసాటి. ఈతడు వజ్రసింహాసన
 ము సుధానసించియుండెను. ఆతని పురోభాగంబున విద్వత్కవి
 సార్వభౌములును, మతగురువులును, మచితాననంబుల నుపవే
 స్తులనియుండిరి. వీరలలో నొక్కమహాపురుషుడు, నుపర్యంతం
 శువులతో నల్లుబడిన అతాపుష్పమయంబై విరాజిల్లు పట్టుకాలు
 వను మెనునిండఁ గప్పకొని కూర్చునియుండెను. ఆతని వదన
 ముగివిశాలము. భూమధ్యభాగమున కుంకుమతిలక మలంకరిం
 పబడియున్నది. కర్ణవీతమున రత్న కుండలములుయ్యలులూగు
 చుండెను. ఆతడు తనతల నిటునటును గడుపుచు నేదియో
 న్యాయసంగము జేయుచుండెను. ఆతడు విద్యానాథమహాకవి.
 ప్రతాపరుద్ర యశోభూషణంబను యలంకారశాస్త్రమును
 జదివి వినిపించుచుండెను. ఈ యలంకారశాస్త్రమును ఈ
 మహాకవి రచించి ప్రతాపరుద్రున కంకితముజేసెను. దానినె

యాతడిప్పుడు చదివినిమిలించుచుండెను. ఓగుగల్లు మొదలగు నుహాకపుత్రెల్లరును విని తలలూచుచుండిరి. పొత్తముననువులు ముగిసెను. సభయంతయును గలకలలాడుచు సంతోషముగ నుండెను. అంత నాసభలో జిన్న కలకల మొకటి బయలు పడి లెను. పండితు లొకరితోనొకడు, “యచ్చట నసహాక్షణ గాను గాచేయబడినది. అచ్చట గల్లుని చాలనమ్మముగానుండెను. ఇచ్చట స్వభావోక్తిచెప్పటచేనెంతయో శోభించినది” అని ముచ్చటించుకొనుచుండిరి. ఆకలకలమిదియే. ఇంతలో నొక భటుడరుడె. నుహాకరాజునకు ననుస్కరించి నిలిచెను. వానిం గొంచి చక్రవర్తి యిట్లునియె—ఓగీ! భద్రా! మాధవుడేషివా:

భద్రు—నుహాకరాజా! ఇంతక్కడి మాధవరాజునకు వారు యింటలేదు—వారికొక కలకలము కలనగపడుచున్నది. కలకలలాడుచున్న చక్రవర్తికవలెను ముగిసెనమన విమాన మునకు లోనయ్యెను. అంతఃచక్రవర్తి ముగిసెనమనయె.

ప్రతా—అతని పోకడనుగూర్చి వారియింట నేమన కొనుచుండిరి.

భద్రు—నుహాకరాజా! ఏమియునదలియక వ్యాకుల పడుచున్నారు. నాటిరాత్రి సార్వభౌమునిపనిమీద బోవలసి యున్నదని కోకిలయను పనికత్తెతో జెప్పిపోయెనట. పోతి కైదుదినములయినది. ఇప్పటికింటికి వచ్చియుండలేదు. శ్రీధర నాయకసంగ రిప్పుడే యూరినుండివచ్చినారు. ఎచ్చటికేగినో, యేమయ్యెనో తెలియక విచారించుచున్నారు.

ప్రతా—అయ్యసవ్రోలు తండ్రికడ కేగియుండనోవు.

భద్రు—లేదు. అచ్చటినుండియే శ్రీధరనాయనంగారు
వచ్చియున్నారు. ఈవార్త, అయ్యసవ్రోలునకప్పుడేచేరినదట

ప్రతా—అయ్యసవ్రోలునంగతులింకేమైనదెలిసినవా?

భద్రు—నాతనయు ననమానించుటకుఁ జక్రవర్తికే
నేను యపరాధమొనరించితిని సింగనాయనగా రనినట్లు
వారిబంతుగులొకరన్నారు.

ప్రతా—సరియే నీవుపొమ్మని వారికి సెలవొసంగి
[తనలో] నాడు నేనాడినమాటకు మాధవు డలిగినాడు. అది
తప్పిదమైనమాటయేయైననునానమయమునకట్టులనవలసినచ్చె
(ప్రకాశముగా) విద్యానాథా! చిన్నతనమగుటచే మాధవు
జోరిమిని జూపలేకపోయెను.

విద్యా—మహారాజా! మాధవుకు మొన్న నుద్యాన
వనములో నను నన్నిధినిబలికిన వాక్యములు కల్మషరహిత
ములు. అందుఁ గొంతయధార్థమున్నది. అతడు బాలుడ
య్యను—ప్రభు సేవాపరాయణుడు.

ప్రతా—ఆసంగతి నాకుఁ దెలియును. పట్టినపట్టు
సాధింపఁజూచుచుండును. కార్యసాధనమగువరకు భయము
లేక మాటలాడుచుండును. అతఁడు కోపముతో లేచిపోవు
చున్నపుడు నివారించితిని. రేపు నాదర్శనమొనరింపు మని
శాసించితిని. మరల నాచెంతకే రామానెను. శాంతింపజేసి
యాతిక్కపట్టునుండి మరలింపఁ దలంచుకొంటిని.

మతా—రాజా! మాధవునివిషయములో మీరింకను పొరపడుచునేయున్నారు. ఆతఁడుబాలుడని దయనీలపరాడు ఉద్దేశ్యము చాలకూరమైనది. జైనులను బురికొల్పి శాస్త్రములమున నీకపకారమునుఁ జేయదలంచుకొనియున్నాడు. మీరు విరుద్ధముగా జైనమతము నుద్ధరింపవలెనని దలంచుకొనియున్నాడు. ఏదియోయొక మిషయుండినగాని తప్పించుకొనుటకు వీలులేదని యీపన్నాగమును బన్నినాడు. ఆశుడెచ్చుటనో రహస్యముగగుటలు బన్నుచునేయుండును. చెడుకాలమునకే యీతని కీబుద్ధిపుట్టినది. నిజముగ దానభివృద్ధికి చాదలచుకొన్న వలదువలదనుచున్నను మీతో సంతకూర్చుముగ వాదించునా'

మతాచార్యులవాక్యములకు విద్యానాథుడు ముందహాసమునుచేసెను. దానియర్థమును మతాచార్యులుకనిపెట్టలేదు. ఆహాసము చాలభావగర్భితమైయున్నది. మహాకవి హాసభావము లందరకును సుఖబోధకములు కావు. అది మతాచార్యులపై నొలతీడ్చుబాణప్రయోగము. ఈబాణమునకు నూపములేదు. ఇది గాయపరుపకయే హృదయమును జొచ్చును. మతాచార్యులు, విద్యానాథుడు తమవాక్యములకుసంతసించుచున్నాడనుకొనిరి. ఆమందహాస మర్థనిముషములో సంతర్థానమొందెను. అది ప్రతాపరుద్రుని కంటబడియెను. అతడు రసజ్ఞుడు, భావమును సులభముగా గ్రహించెడితక్కి యీతనికి

గలదు. గోచరమాతృముననే యాత డన్వయమును జేసికొన గలదు. అందుచేనామందహాసము సార్థకమునొందెను.

ప్రతా—అట్లుతలంచుటకు వలనుపడదు. నాయంత రాత్మ యందుల కంగీకరించుటలేదు. ఆతఁడు నాకు దోహదమునుఁ దలంచునను యనుమానములేదు. ఆతని హృదయము పరిశుద్ధమైనది. కార్యదక్షుడు. మాసామ్రాజ్యమున కాతని సాహాయ్యము చాలగఁ గలదు. ఎటుకుబోయి యుండెనోగదా?

విద్యా—నాటితమవాక్యముల కాతఁడు నొచ్చియుండెను. మరల మిమ్ములఁ జూచుటకు సిగ్గుపడియెను. ఆతని సామ్రాజ్య సంరక్షణ సంకల్పమునిష్కల్పమైనదియే యని తలంచుచున్నాను.

ఇటు విద్యానాథుడును నటుచక్రవర్తియుఁ బలికిన బలుకులు, మతాచార్యులకుఁ జాలగప్రముగా దోచెను. మాధవునిపై వీరిట్లు సదుద్దేశ్యమును బ్రకటింతురని తలంచియుండ లేదు. తమ నీచభావమును వెల్లడించి మనోదార్పణమును జూపిడిచిరి. తమవాక్యములకుఁ జక్రవర్తి ఖండవపూర్వకముగా బదులుచెప్పెను. విద్యానాథుడు దానినిబలపఱచెను. తమనాదము నెట్లయినను స్థిరపరుసవలెనని మతాచార్యులు యుక్తుల వేదకుచుండిరి. గొంతుకపడిన పచ్చివెలగకాయ వలె మింగుటకును గ్రొక్కుటకును గూడవీలులేక బాధపడుచుండిరి. ఎటులయినను మరల మాధవుని పునరాగమనము

లేకుండ జేయవలెనని విశ్వప్రయత్నముల చేయుచుండిరి. దానికిది సమయముకాదని కనిపెట్టిరి. ఆచారణమున వాచే మియును బదులుచెప్పక మిన్నకుండిరి. కాని నురలు కొంత వడికిట్లనిరి.

మతా:—అత డీ యూరనే యుండునని తలంచెను. ఏ జై ననుందిరముననో గుప్తముగా నుండును. ఎన్ని చెప్పినను నాతనికి జై నులయందు బక్షపాత ముండెనని చెప్పకలేదు. జై నుల నిర్బంధపఱచిన నాతనియునికిఁ జెలియగలదు.

విద్యా:—మతాచార్యులకు నాదొకమనని. కొన్ని పెట్టి తలగోకికొన వద్దనిచెప్పచున్నాను. మీతలంపు నట్టిగను నదికాదు. ఆతడు రహస్యముగ జై ననుందిరమున రక్షింపబడుచు వాడు కాదు. ఆతడెచ్చటనున్నను స్వేచ్ఛగనుటకు. అతని కొక మతమునందు పక్షమున్నట్టు దోచదు. నిర్విమతిసను త్వమును గూర్చి యానాడాతడు పలికియున్నాడు.

మతాచార్యులకు విద్యానాథుని మింగివేయ వలెనని యున్నది. ఆవిద్యత్కవి మార్తాండుని కన్నెన్నిచూచుటకు వీరితరమా? నిరంకుశాః కవయః, అను నార్యోక్తిని బాగుగా నెఱింగినవారు కవులపై కుఱకబోదు. స్వాతంత్ర్యము వీరి సొమ్ము, నాడట్లు మాధవుడే మాట లాడగలిగినాడు. నేడియ విద్యానాథుడే మాటలాడగలిగినాడు. మతాచార్యులయశక్తి దుర్జనత్వమాబాల పిరు సీపుంభావ సరస్వతిని యేమిచేయగ

లను. కమలిన వంకాయనలె ముఖములు నల్లనడి దుర్జన
స్వభావమును వెల్లడించుచుండెను. మతాచార్యులు తుద
క్లిట్టలనిరి.

మతా:—అయు క్తప్రవర్తనుడగు కుర్రవానిని మీర
భిమానించ కూడదు.

విద్యా:—బాలుడైన ప్రహ్లాదుని బ్రవర్తనముయు క్త
మైనదగుచో నితనిదికూడ యుక్త ప్రవర్తనయే. వృద్ధుడగు
ధృతరాష్ట్రుని ప్రవర్తన, యుక్తమైనచో మీయదికూడ
యుక్తప్రవర్తనయే. ప్రహ్లాదున కండగనుండిన స్పృహనుడు
దోషియగుచో మాధవ బాలునభిమానించిన దోషమునన్ను
జెందుగాక.

ప్రతా:—ఇకనీవిషయమును వాద ప్రతివాదముతో
విషయింప జేయకుడని నాప్రార్థన. సత్యవాదికున్న నిర్భయ
మితరులకుండదు. దానిని నేనెఱుంగుదును. బాల్యచాప
ల్యమున మాధవుడుప్రభుకారవిమును నిలుపుకొన లేకపో
యెను. అట్లయ్యును మాధవుడువనలుకొన దగినవాడుకాడు.
మతముతోలికిబోకున్న మాధవుడు నాసర్వపై న్యాధిపత్యమున
స్వార్థసంపాదింపగలడు. ఈప్రధమ తిప్పిదము మీరుంప
దగునదియే. మరల గతనిరావించి వేటొక యవకాశముచ్చేదను.

విద్యా:—అదియే నాప్రార్థనము. అసనింతలో భోజ
నసమయ మయ్యెనని నేవకుడు నివేదించెను. గురువులకు

శెలవొసంగి ప్రతాపరుద్రుడు లోనికిఁ బోవుచుఁ దనలోనిట్లనుఁ
కొనియెను. నేను తొందరపడి యిప్పుడే మాధవునికై
యత్నించినా? యాతనికి మరింత జై నపక్షపాతము సొచ్చును.
కొన్నిదినము లుపేక్ష నేయుటమంచిది. లేకున్న గురువులకు
వ్యసనమును గలుగజేసిన వాడనగుదును. కానిమ్ము, ఎందు
కై న నిరీక్షణయే మంచిది.

— ప ద మూ డ వ ప్ర క ర ణ ము. —

మధుమతికిఁ దనకన్నీటినిఁ దుడుచుకొనుటకు శక్తలేదు.
హేమంతకాలపు కొన్ని ప్రాత ర్వేళలయందు నాకాశ మావి
రిచేఁ గప్పఁబడి వృక్షవత్రముల నుండియు, లతావల్లనముల
నుండియు మంచుకణములు జలజలరాలుచుండును. అటులే
యీలతాంగిహృదయాకాము శోకంబనుఁ యావిరిచేఁ గప్పఁ
బడి కనుకలువరేకులనుండి, హారంబుననుండితెగిన ముత్తియం
బుల పగిది యశ్రుబిందువులు రాలుచుండెను. ఆమెకీజగ
మంధకారమువలె జూపట్టుచుండెను. ఆమెచేత నొకపత్ర
మున్నది. దానినొకమారు జదువుటచే నామెకీయవస్థ దాప
రించినది. రెండవమారు జదువవలెనని యత్నించెను గాని
యవకాశము చిక్కుటలేదు. అందేమున్నదో మనకుఁదెలి
యదు. ఒక్కనిట్టూర్పువిడిచి యామె కుర్చీవయిని జతికిల

బడియెను. ఇప్పుడామె కనులనుండి నీరుగారుటలేదు. హృదయము శోషించి యుండెను. వదనము రసహీనమై యుండెను. ఇక కనులనుండి జలమెక్కడనుండి వచ్చును. ఇటు సూడుడు:—ఈమూల నొక వృద్ధుడు కూర్చునియుండెను. అతడు. విశ్వాసరాయుడు అతడట కూర్చుండుట మధుమతికిఁ దెలియదు. గోడకుఁ జేరవేయబడిన నాతనికి జేతికట్టి జారినేల బడి చప్పుడయ్యెను. మధుమతి యదరిపడి లేచెను. విశ్వాసరాయు డామెకంటబడెను. ఆమె మఱల గుర్చిపై నట్లే చతి కలబడెను. విశ్వాసరాయు డిట్లనియె.

విశ్వా:—అమ్మా! మధుమతీ! అట్లేలవాపోయెదవు. నీకుదైవముచాలఁ బ్రతికూలుడై యున్నాడు. నీదుఃఖమును జూచి నేను సహింపలేను. నిన్నుజూడనాకు జాలియొడము చున్నది. బిడ్డా! నేనేమిసేయుదును. ఈఘోరవార్త నాచెవి బడినప్పటినుండియు నాగుండెలవియుచున్నయవి.

మధు:—తాతా! నీవిప్పుడిక్కడ కెప్పుడువచ్చితివి, అయ్యగారి యత్నమేమియో తెలిసినదా?

విశ్వా:—నేనిక్కడకు వచ్చియొకగడియ కాలమయినది. నారాకనుగూడ నెరుంగలేని దుఃఖమునబడి యుంటివి. అయ్యగారు మాధవుని గనుకొను విషయములో మిక్కిలి శ్రద్ధనీనుకొనుచున్నాడు. పంపినభటులు తిరిగితిరిగి యాతని జూడను గానక నిరుత్సాహులై వచ్చియున్నారు. అయ్యగారేమియును సంతోషముగ లేరు.

మధు—నాజనని తలంపెటలుండెనో కనుగొంటివా?

విశ్వా—మండుచున్న శోకాగ్నిలో నాజ్యమును బోయుట నాకిష్టములేదు. అదేమి శుభంబని తెలుచుచును.

మధుమతి మారువలక లేదు. ఆమెహృదయమున నా వాక్య మతిగాఢముగ నాటెను. దానంతేసి కనులుమూసికొని వాపోవుచుండెను. తనతల్లి మనోరథ మీదేరుట కిప్పుడుచాలా యవకాశము చిక్కెను. ఆమె జయమందుటకు సంధియము లేదు. మధుమతియాశలు మాధవునకునరించి యంతస్థము లగుచుండెను. ఎట్లకేల కామె యిట్టలనియె.

మధు—తాతా? నాదురదృష్టమునకీ వేమిచేసినపు? ఈమందభాగ్యురా లెట్టికష్టములకైన నొడిగట్ట సిద్ధముగ నున్నది.

విశ్వా—బిడ్డా! మాధవరాయల పోకడనుగూర్చి మీ యమ్మ యెట్టివికారమును జెందియుండలేదు. ఆమెకా చింత యేలేదు. తన యన్నతో నుత్తరప్రత్యుత్తరములను జరుపు చునేయున్నది. నేటిసాయంకాలమునకు నీయస్తయు మామ యుగూడ వత్తురు. కామపాలును నేడువచ్చునో రాజో తెలియదు. కాని రెండుమూడుగోజులలో తప్పక రావచ్చును.

మధు—వారి నింతత్వగలో రప్పించుటకు హేతువేమి?

విశ్వా—నీవింకను బెడదారిలోనేయున్నావు. నిన్ను గామపాలున కీయుమని నీతండ్రినడుగుటకై రప్పించుచున్నది

మధు—అది తుచ్ఛము—హేయము. అది పొసంగకుండుగాక. పొసంగువోఁ మధుమతికి మరణమే శరణ్యము. నా శండ్రియందుల కంగీకరింతునా?

విశ్వా—నీశండ్రియు బ్రేశ్య మేరికినిఁ దెలియదు. ఆతని హృదయ మతిగూఢమైనది. మాధవుడులేనిదే శ్రీధరుడేమి చేయును—అయ్యో! ముఖము మరల పొంగిపొంగివచ్చుచుండెను. అయ్యాన మెచ్చెను. మంచవ్యరముతో నిట్లనియె.

మధు—తాతా! మాధవుడు మరల రాఁడా? నా శండ్రి యూతనిరాళ్లకై కొంతకాలము నిరీక్షించకుండ నుండునా? అరెమ్మో, అయ్యాన మెంతకూర్చమైనది. దానినారాధించెనేని మాధవుడు చక్కనిర్తి శ్రోధమునకు లోనయ్యెను.

విశ్వా—మామధనుడు సరాధవమును నహింపలేడు. మఱావేశము నొనగ ననూనముల నెరుంగనీయదు. అందులో బృథవీపతి కిది యూవేలింపదనీని వివత్సరంపర లుత్పన్నములగు శుభ్రు మాధవుని కే తగిలెను. ధన్యవంతుల నది జలింపనీదు. మాధవుని పునరాగమన మింతలో జరగదని తోచుచున్నది. ధివివ్యక్తును నేనునితీప్పగలును బిడ్డా?

మధు—తాతా! పునుభూతము నన్ను గుర్తించుచున్నది. అలవంతముగ నన్ను సహరింపవలెనని వాని యోచన. అయ్యాన మీ పడకమానదు. వానిగురికి లోనై తినేని నా పాత్రము లోనిపోవును. వానిబారినుండి తప్పించుకొనునుపాదము తో దెక్కునుది.

విశ్వా—బిడ్డా! వగ యడుగుము. మాసములేని భావి కార్యపరిణామమును గూర్చి యిప్పుడేమని నిర్ధారించుకొను గలము. ఆసమయమునకు భగవానుడేదీయో తెలియజూపించును. ఊరకవిచారించిన లాభమేమి?—అమ్మా! నీచోటిలోని పత్రమేమి? దానిం జదువుచు నీవమితదుఃఖము ననుభవించితివి. దానిసంగతి యేమియో చెప్పుదవా? చెప్పుకొనినయేని నా చపలత్వమును మన్నింపుము.

మధు—తాతా! నీకన్న నాకాశ్మహితుడవ్వడు. నీకడ నారహస్యమును దాచెదనా? నేనాననను నీకని తెలియకపోదు. తాతా! నేడొకబైరాగి ముచ్చిటనిలిచి భక్తిప్రసూరితమైన రామగాన మొనరించెను. ఆరామగానము నన్నాకర్షించెను. నేను వీధిగడపకడకేగి నిలిచితిని. ఆశ్మహితుడు చూచునా దరికేతెంచి సోదరీ యీపత్ర మందికొనుట. నా నా, చేతబెట్ట తక్షణమే యటనుండి బోయెను.

విశ్వా—ఈలేఖ యెవరువ్రాసినది?

మధు—మాధనరాయులు.

విశ్వా—లేఖను బాగుగాఁ జదువుకొంటివా?

మధు—తాతా! నాకనులు జీక్ష్మ, శరీరముచున్నవి. నాయుత్సాహ మడుగంటిపోయినది. నాకు మునుపేమి. నీవే చానినిదీసికొని చదువుము.—అనుటయు విశ్వానరాయుడా లేఖను దీసి యిటునటును రెండుసారులు చ్రొప్పి—అమ్మా?

నేను చాలా బెద్దవాడను. అక్షులు ములగుర్తుపట్టలేకుంటిని. నీవు చదివిన, వినియెడల అని, యాలేఖ నామెచేతికిచ్చెను. లేఖలో నివిషయము, తాతకుఁ దెలియుట యామెకిష్టము. తాత కేమి యును బదులుచెప్పక యిట్లు జదువనారంభించెను.

లేఖ—ప్రేయసీ! మధుమతీకల్పలతకమా? భవన్మత రందాస్వాననతత్పతరశో, మాధవమధుపంబింతకాలము, సంతోషముగ నీచుట్టునుఁ బరిభ్రమించినది. నీవాశ్రితకల్ప నృమంబవు. నాపరిభ్రమంబునుగాంచి, నాకు సంతోషమును జేయఁగోరి వికసితమంజరీవివహంబులతో, నామోదమును వెదజల్లుచు, నిండుయౌవన బునుఁబూని పంపవెన్నెలవలెఁ బరమానందమునుగూర్చి సిన్ధరూపమునుదాల్చిన కల్పలతకవు. నేనును, నీసిన్ధరూపమున జూచి యుబ్బుచు, మంజుహాసంబునఁ బ్రేమపూర్వకముగ, నీవొనంగు స్వాగతంబునకు మురియుచు, నీవునాకొఱకుసిన్ధముచేయుచున్న, మణిరందర సాయసంబునుగ్రో లిదేవత్వమునందవలయునని శుభముహూర్తమునకై నిరీక్షిం చుచుంటిని. దైవమునకు కన్నకుట్టినది. ప్రతాపరుద్రుని మూడవకన్ను తెరువఁబడియెను. దానినుండి దట్టమగు నొక ధూమదండము వెలువడి నాకిచట నిలుచుటకనకాశమీయక యుపఘాతమొనరించెను. అధూమోపఘాతముచేదూలి నగ రమున కావలబడితిని. సర్వాంగంబులును నొచ్చెను. మనసు వకావకలయ్యెను. 'నాజీవిత మాశాశిమున నుయ్యలనూగు

చున్నది. ఆశాశంతువు లతిదుర్బలములుగ నుండెను. పుణ్
విడిపోవుచున్నది. తెగుట నిశ్చయము. కెబ్బచుమాన్పుకొ
నుటకై ప్రాణాచార్యుల నాశ్రయించెదను. నా గాయము
మాని పూర్వార్థగ్యమును జెందితి నేని, మరల నెన్నటికైన
నీచెంత కేతెంచెద. నాయందలి ప్రేమచే నావియోగంబును
సహింప నేఱక నీసిద్ధహాపమును గృశింపజేయుదునని నేనెరు
గుదును. అదియే, తటస్థించుచో, యాచింతచే నా గాయము
మానక మాధవుడు మాధవపదంబున కేగును. మధునుక్షిక
యొకండు నిన్నాశించుచున్నదని నే నెరుంగుదు. దానికిఁబ్రబల
ప్రియత్నములు జరుగుచున్నయవి. దానినుండి నీవుతప్పించు
కొనుటకష్టము. వ్యతిరేకముగ జరించితివేని నీజీవితమునకు
హానిగల్గును. అయ్యో! నీవుత్తమరాలవు. ఆనరకాసురుడు
నిన్ను బెల్లగించి తనయింటబంధింపఁజూచిన నీవేమిచేయఁగలవు?
మాధవుఁ డడ్డుపడు ననునాన నీకులేదు. ఏమిసేయుదు వెటు
తప్పించుకొందువు. నీ యీపదల కుపయోగపడఁజాలని మాధ
వుని మన్నింపుము. నీకేవ్వు డేడు గడయని నమ్మితివో యా
మాధవునిచే నీవుమోసపోతివి. అతనినిదింపకుము. ఆ విధి
యిట్లుండె. ధైర్యమేనీకుశరణ్యంబు. నిన్నీశ్వరుడు రక్షించు
గాక!

ఇట్లు

నీప్రేమానుజీవి, మండభాగ్యుండు మాధవుండు.

లేఖ చదువుట, ముగిసెను. మధుమతి కనులశ్రీపూరి తములయ్యెను. దుఃఖము హెచ్చెను. నిట్టూర్పు విడచెను. ఇంతలో నచ్చటికెవరో వచ్చుచున్న యలుకుడయినది. అది నూపురమంజులరవంబు. ఆమె, కోకిల. ఇంకను గదినిసమీ పించలేదు. అక్కడినుండియే, కోకిలమండళాసముత్తో, మధు మతినిబిలుచుచు, మధుమతిగదిలోనికొక గంతువై చెను. మధుమతి, కన్నీటినిదుడుచుకొని, యేమిటాతుందురు. ఎందు లకాహడావిడనియెను. కోకిల, హడావిడికాదామరి. నీయత్త యు మామయువచ్చిరి. నేగముగారన్నునుచున్నారన. మధు మతికి గుండెలో రాయిపడినట్టులయ్యెను-నీవుపొమ్ము. నేచు వచ్చెననిపలికి మధుమతి కోకిలనుబంపివేసెను.

— పదునాలుగవ ప్రకరణము. —

సాయంసమయములు, యవతీనుణుల కానందదాయ కములు. తరుణీనుణులు కమ్మసంపెంగనూ నెచ్చే, కురులకు మెరు గువెట్టి, నున్నగదువ్వి కొప్పలనునవరించుకొనుచుందురు. కొం దరు పూదండలవేణీబంధంబుల బంధింపజేసి దానికివన్నెదె చ్చుటలో మిక్కిలిపాటుపడుచుందురు. ముఖేందుల, శీతలజలం బులచే జలకమాడించి శుభ్రవస్త్రంబులనొత్తి తడియార్చి దర్పణనేవంగావించి, కస్తూరీకుంకుమూది తీలకంబలనలంకరించి, నూత్నవికాసపుష్పముల నర్పించి శోభదెత్తురు. కనుగవలకు

కాటుకలు దిద్దికువలయంబుల నవశాస్త్రముజేయఁజూచుచుండురు. సాయంతనమండమాకుతములకు వారలయధరపల్లవములు వికసించి రాగరుచుల వెలువరించుచుండును. ఈయత్నములన్నియును ప్రేమైకసాధనములు. జననీజనకులకు వాత్సల్యము, అపత్యమునకుభక్తి, భతాలకునురాగము, అతిశయిల్లుచుండును. సేనకులకు విశ్వాసమలనడును. మరియు, ప్రేమకు నీశ్వరుడు సంతసించుచుండును. ఆతఁడుప్రేమైకస్థానుడు. ప్రేమమయుఁడు. ప్రేమనుసంపాదించుటకై యాతడనేక రూపంబులనందుచుండును. ప్రేమలేనిప్రపంచముశూన్యము. ప్రేమలేక ప్రపంచమునిలువదు. కావున దానినిసంపాదించుటకై యెల్లరునుపాటుపడుచుండురు. ప్రేమనుప్రేమచే సంపాదింపవలయునుగాని వేరుసాధనములచే నదిలభ్యముకాదు. తనయంశమెవటనుండునో, దానిని తనలోఁగలుపుకొనఁజూచుచుండును. మాయ, యొకానొకప్పుడు, ప్రేమరూపమునుదాల్చి, మోసగించుచుండును. ఆభేదమునుగనుపెట్టనేరని షారలాపదలలో దగులుకొందురు. వివేకవంతులాభేదమును గనిపెట్టిరక్షవేయుచుండురు. మాయస్వరూపముతోఁ బ్రశస్యక్షమై తనయపరాధము నొప్పుకొనుచుండును. ఇది సాయంసమయము. రుక్మిణీశ్యామలలొకరిహస్తంబుల నొకరుబట్టినొక్కుచు, తమప్రేమలగలిపిసృష్టినిందించుకొనుచుండిరి. అంతరుక్మిణి, తనదృష్టిని, యన్నపైఁబరపి, శ్యామలహస్తంబును వదలి కుశలంబడిగి

పానీయాదిన త్కారంబులొనరించి శ్యామలతో హాస్యోక్తుల
డుచు, గూర్చుండెను. అంతకోకిలం వెండిపల్లెటములతో భక్త్య
ములచుగొనివచ్చి శ్యామలముంసరి బెట్టెను. మరలవేటాక
పల్లెరమును భక్త్యములతోగొనివచ్చి భాస్కరనాయనంగారి
ముందరబెట్టెను. భాస్కరుడు వానిం గుడిచిమహాలులోనికి
బోయి పడకకుర్చీపై పరుండెను. శ్యామల మధుమతిని బిలు
వనుని మరలగోకిలనంపెను. కోకిలగంతులువేయుచు నచ్చట
నుండియే, మధుమతిని బిలుచుచు, నామెగదిలోవ్రాలెను.
మధుమతిలోనికేగి శ్యామలలాడేవింగాంచి, మందహాసముతో,
అత్తా! డేమమా? మామయ్యయేరి.

శ్యామ — కోడలా మమ్ములమఱచిపోవకదా? మేము
వచ్చియెంతకాలమైనదో నీకు తెలియునా? ఇప్పుడామమ్ముల
సమగుచున్నావు. కోకిలను రెండుసారులంపితిని. గదిలివచ్చుట
యేగప్తగానుండెవా? ఇంతవనుక గదిలోనేమిచేయుచున్నావు.

మధు — నీసం దేహములనీవే నెళ్ళడిచేసికొనుచున్నావు
నన్ను మఱచిపోయియట్లుచుచున్నావు. నేనుచిన్నదానను.
నాపై నీకుఁ బ్రేమయున్నదో మొదట నీవునాగదికేవచ్చియుం
డువు. తాళితో మాటలాడుచు యత్తెకునాపైఁ బ్రేమయున్న
దోలేదో చూడమని యొక్కనిమిషమచ్చటనే గూర్చుండి
యుంటిని.

శ్యామ — ఎంతగడుచుదానవే. నేనువచ్చిసప్పుడుముం
డునీవువలుకరింపవలెనా? నేనువలుకరింపవలెనా? నేనువచ్చి

నప్పటినుండియు నీమాటలే = పుచ్చుచున్నాను. నీతప్పును గప్పి పుచ్చి, తిరిగినాపై నే నేరసూరోపించుచున్నావా?

మధు—ఎవరువచ్చిననేమి? చిన్నవాండ్రితో మమును ముందుగ పెద్దలువిచారింపవలెనా? పెద్దలతో మమును ముందు గపిన్నవాండు) విచారింపవలెనా? న్యాయముచెప్పుము. న్యాయమెవ్వరుతప్పుదురో వారు దోషులగుదురు. ఇప్పుడు తప్పెవరిదో నీవేచెప్పుము.

రుక్మి—వదినా! నీవోడితివి. పోనీ నీవుచెప్పినమాట యె నిజమనుకొందము. ముందుగనిన్ను, మధుమతియేగదా, పలుకరించెను. నీవు బిడ్డనుపలుకరింపలేదు. బిడ్డయందు దోషములేదు. ఇంక వాదమేల.

శ్యామ—వదినా! నీవును బిడ్డయునుగలిసి నన్నోడించితిరి. ఇప్పుడిక్కడ, మాకామపాలుకుండిన మేమిర్దరమును గలిసి, మధుమతినోడించియుందుము.

మధుమతి ముఖమునువంచుకొనియెను. కామపాలశబ్ద మామెకు కర్ణకఠోరము. మధుమతి లజ్జించుచున్నదని, శ్యామలతలంచెను. ఈప్రదర్శనమంతయో రుక్మిణికిసంతోషమునుగలుగజేసెను. మరలశ్యామల యిట్లనియె.

శ్యామ—మధుమతీ! నీకంతసిగ్గేల? కామపాలుడిక్కడనున్నాడనుకొంటివాదేమి? ఇటురా! నీకురులట్లు చెదరియు

న్న వేమి? నీకన్నలువాడినట్లున్నయవి. నీకు తలదువ్వకొనుట కై నఁదీరికలేవా? తలదువ్వెనవచ్చెదవా?

మధు—వద్దు. నేనుతలదువ్వకొనను. కొంచెముతల నొప్పిగానున్నది.

శ్యామ—అదేమిచిశ్రీమే? కొంచెముతలనొప్పిగా నున్న, తలదువ్వకొనుటమానివేసెనవా? ఈవేళకుకృవారము అట్లుండకూడదు. నేను తల గడలకుండ దువ్వగలను. అని, కోకిలవంకచూచెను.

కోకిలచెంగుచెంగున గంతులునై చుచు, లోనికేగి, సంపెంగనూనెయు, నంజుపుదువ్వెనయుకొనినచ్చి, మధుమతి కురులనువిప్పి, నూనెరాసిదువ్వచు, విసుగుకొనుచుండెను. అంతశ్యామల కోకిలవినువునుగాంచి—ఏమే, కోకిలా? నీవట్లువిసుగుకొనుచున్నావు. నీచేత కాకపోయిన నాదువ్వెననాచేతికిముక్కు నేనుదువ్వెదను.

కోకి—(కోపముతో) తలదువ్వటయే, నాచేతగాననుకున్నారాయేమి? ఇట్లీమేసేలగుఱ్ఱుండిన నేనెట్లు దువ్వగలుగుదును? కుదులుసేలకుఁగలుచున్నయవి. చేతితోపట్టి యెత్తి దువ్వటకష్టముగానున్నది. అతియే కాని తలదువ్వటనాచేత కాకపోలేదు.

శ్యామ—కోకిలా! నీనికా నీకింతకోపము. అమ్మా మధుమతీ! నీవీకుర్చీవయినిగుఱ్ఱుండుము.

మధుమతి కొంచెముకోపముతో నిక్కడనుండక్క

కును, అక్కడనుండిక్కడకు దిగిప్పుచున్న నేనతలదువ్వు కొనను. — అని లేచి తుర్చిపయిచిగూర్చుండెను. కోకిలవినుగు కొన్నచన్న నేగమేమున్నది. కుర్చిపై గూర్చుని యుండినను యామెకురులు నేలకుఁ దగులు చు నేయుండెను. ఇప్పుడే నడుము వంచుచు నెత్తుచు కష్టముగాదువ్వుచున్నయది. నేలఁగూర్చునియున్నప్పుడామె యెటుచువ్వగలుగును.

తనకోడలికురులసారునకు శ్యామలలోన మురియుచుండెను. కోకిల తన నేర్పునంతసుజాపి, యందముగ మధుమతికి జడవేసెను. తానల్లిన జడనుగాంచి, తననేర్పునకుఁ దన్ను తానే పొగడుకొనుచుండెను. మధుమతి నలంకరించుటలో కోకిలకింకను దృష్టితీరలేదు. ఒకవెండిచెంబుతో మంచిసీటినిగొనివచ్చి మధుమతిముఖమును గడుగుటకు యత్నించెను. మధుమతి దానిచేతనుండి యాచెంబునుదీసికొని ముఖముగడుగుకొని, శుభ్రవస్త్రముచే తడియొత్తికొనియెను. ఇంతలోకోకిల, కాటుకభరితయు, నంగారును, గొనివచ్చి మధుమతిముఖమువంకజూచి, కోపముతో, శ్యామలాదేవిగారూ! నేనువచ్చెడునంతలోనే, తొందరపడవ యునా? ఆకాటుక మీరేపెట్టితిరా?

మధు--నవ్వి—నీకుపిచ్చియెత్తినదా? ఏమి? కాటుక నెవరు పెట్టుకున్నారు.

కోకి—అదేమిటి. నీకనులు కాటుక బెట్టికొనినట్లున్నవే శ్యామల నవ్వెను. కోకిలచిన్న పోయెను. నిజ

ముగ మధుమతికనులు కాటుకదిద్దినట్టులే యుండెను. పరాకు గాజూచిన నందరిట్లే యనుకొనకమానరు. కోకిలఁగాటుకను దిద్ది తిలకముంచెను. ఇప్పుడుకోకిల సంతోషమునకు మేరలే కుండెను. ఆమె పలుమారులు మధుమతి, ముఖమునిటునటు ద్రిప్పుచు బాపిడి వంకరలేక తిన్నగానున్నది. బొట్టంతచిన్న దియును బెద్దదియునుగాక, యెంతయుండవలయునో సంత యున్నది. కాటుక కొలికలుబాగుగా దిద్దితిని. శ్యామలా దేవిగాయా? నాకుఁదలదువ్వుట చేతఁగానంటిరి. ఇప్పుడా జడకేమి వంకలుపెట్టెదరో చెప్పుడు—మధుమతికి, నవ్వువచ్చెను. శ్యామల నవ్వుచు కోకిలా? కోపపడకుము. హాస్యమున కట్లంటిని. నీవులోనికేగి యొకవెండి పల్లెరమును దీసి కొనిరమ్ము. కోకిల మధుమతి ముఖమువంక జూచుకొనుచు లోనికేకి పల్లెరమును దెచ్చియిచ్చెను. అంతశ్యామల తనకు రుక్మిణి యొసంగిన భక్ష్యములను మూడుభాగములుగ తీసి కోకిల తెచ్చిన వెండిపల్లెరముతో రెండుభాగములుంచి మధుమతి ముందుఁబెట్టెను.

మధు:—అత్తా! ఎందునకవినాముఁదర బెట్టుచున్నావు?

శ్యామ:—నీవుతినటకు.

మధు:—నేనిప్పుడు తినను.

శ్యామ:—నీవుతినకున్న నేనునుదినను.

మధు:—అటులయిన నాకు రెండు భాగములనిచ్చితి వెందుకు?

శ్యామ:—న్యాయముదప్పిన దోషచుట్టునని యిప్పుడేగదా నీవంటివి. మాబయనుపించు కొనుట యెందుకని న్యాయముగ నేజోతిని.

మధు:—నీచూట నాకర్థముకాలేదు. ఇటన్యాయాన్యాయములకు జోతెక్కడ.

శ్యామ:—నాకొకపాలును, నీకొకపాలును, కామపాలున కొకపాలును వేసితిని ! మావాడిక్కడ లేకుండుటచే వానిపాలుగూడ నీకిచ్చితిని.

మధుమతి చటాలునలేచి లోనికిజోవుచుండెను. ఈమె నాకాళ్ళకు బంధములువేసి కామపాలునకు నన్నంటగట్టచూచుచున్నది. నాజీవిత నాటకమునకు విషాదగర్భిత మగు నాంధి, యప్పుడే ప్రారంభమైనది. కామపాలునితఱపున నీమెనాగళమునకు సూత్రమును బిగించుచున్నదని మనంబున దలంచుకొనియెను. శ్యామల మధుమతి కడ్డమువచ్చి చిరునగవుతో, కోడలా? నీకింతకోపమేల? ఇప్పుడు భాగమును దిరస్కరించినట్లులే రేపునూకామపాలుచిగూడ దిరస్కరించెనవాయేమి? రాకూర్చుండుము. కామపాలుని భాగమును నీకీయమలే, నీవువద్దన్న భాగమును నేనుతీసికొని నాభాగమును నీకిచ్చెనను. అనిచేయి, బట్టుకొని బలవంతముగ గూర్చుండఁబెట్టు మధుమతి, యత్తా? నన్నింత బలవంతపెట్టెదవేల? నాకుఁ గోపమువచ్చినదను కొంటివాయేమి? ఇప్పుడు నీపాలిచ్చిన

మాత్రమున నేనుపుచ్చుకొందు ననుకొంటివా? చిన్నతనము నుండియు నీపాలు గామపాలునకే యిచ్చుచుంటివి కావున నిప్పుడుగూడ నీపాలాతనికే దాచియుంచవలెను. మధుమతి వాక్యమత్కృతికి శ్యామల యచ్చెరువందుచుగ్లిష్టస్వరముతో మధుమతీ?నాపాలును. కామపాలునిపాలును వద్దనుచున్నను, నీవుమాకామపాలుని పాలుగాక తప్పదులేయనెను. ఈవాక్యము మధుమతి హృదయమును బ్రద్దలుచేయుచుండెను. ఆమె ముఖమెట్టబడియెను. లోనదడపుట్టెను. దానినాపుకొనుటకై ముఖమావలకుద్రీప్తి యిటునటును జూచుచుండెను. శ్యామలకు బదులుచెప్పట కామెకిష్టములేదు. ఇంతలో గోటనుండి శ్రీధరుడువచ్చి శ్యామలనుగాంచియాశ్చర్యముతోశ్యామలా! నీవెప్పుడువచ్చితివి. అందరును గుళలమాయన శ్యామల, అన్నా ! యిప్పుడేవచ్చినాము. పాపముమాధవునకెంతచిక్కువచ్చినదనెను. శ్రీధరుడు ముఖమువంచుకొని మారువలుక లేదు. ఈసమయములో మధుమతి నెమ్మదిగ తనగదిలోనికిఁ బోయెను.

—ప దు నై ద వ ప్రి క ర ణ ము—

ప్రతాపరుద్రుడు శివయోగుల నెక్కుడుగ శౌరవించుచుండుటచే. నేకశిలానగరమునకు బెక్కండు శివయోగులు

రాజదొడంగిరి. ఈశివయోగులలో రెండు తెగలుగలవు. భార్యా పుత్రాదులతో సంసారగోష్ఠి నడపుచు బ్రభుసత్కారమే ప్రధాన పోషకముగా నదాశివార్చనారతులగు వారొక తెగవారు— సంసారసంబంధములేక కేవల లింగార్చనాత్మరులై ప్రభు పోషకత్వమున నుండువారొక తెగవారు. ఈరెండు తెగలవారికి బ్రభుసంబంధముగలదు. మరియు బ్రభుసంబంధములేని తెగయింకొకటికలదు. కేవలమీశ్వరారాధనమే ప్రధానసాధనముగాగ మోక్షమే పరమావధిగా బెట్టుకొని కాలమును గడపుకొనుచుండువారు. వీరు కందమూల ఫలాదులనే భుజించుచు బరాపేక్షకు లోబడనివారు. జనసంకులముగు నగరావాసమును వీరిచ్చగించరు. నగరమున కావలసిన రమ్యప్రదేశమున మఠముల నేర్పరచుకొని శిష్యులకుదత్వబోధను గావించుచుందురు. ఇట్టిమఠములు బహుకొద్దిగ నున్నవి. వీనిలో బహుస్వల్పకాలములో వెలసినదయ్యును, బ్రహ్మానంద శివయోగీంద్రునిమఠముప్రభావంతమై కీర్తిదాయకమైవిలసిల్లుచుండెను. ఈతడు త్రికాలవేదియను ప్రతీతికలదు. జరులు తమ గతాగత ఫలములను దెలిసికొనుటకు దరుచు వచ్చుచుందురు. ఈమఠము ప్రతాపమును బ్రహ్మోద్యానమునకు బ్రక్కనేయున్నది. ప్రభుత్వప్రధానోద్యోగీయులుకూడ నప్పుడప్పుడువచ్చి వీరి దర్శనమునుజేసికొని తమ భవిష్యత్ఫలముల వినిపోవుచుందురు. చక్కవర్తిగూడ నీతని నీశ్వరుని యపరావతారమని

నమ్మి యుద్ధానవనమునకు పి కావచ్చినప్పుడెల్లను బ్రహ్మ
సందుని దర్శనముజేయుచుండెను అకారణమున మిగిలినప్రజ
లందరికుండు యీతనియందు మిక్కిలి భక్తియుదయించెను.
మతగురువులకుగూడ సీతనియొనెడివభక్తి యంకురించెను.
బ్రహ్మనందుడు మిక్కిలి పిన్నయనుచాడు. బ్రహ్మతేజవీ
తనిముఖమున బ్రస్ఫుటమగుచుండును. ఎప్పుడును చిరునగవు
గలిగియే యుండును. ఈత డెప్పుడును బ్రహ్మసమాధియందే
యుండుటచే బ్రజల కీతనివరసము లభించుట చాల దుర్లభ
ముగానుండెను. వగలీతనివ్యవహారము దొఱకుటయేలేదు. దీప
ములు పెట్టినదిమొదలు పగడియల రాత్రివరకును సీతనికి
దీటుబడియగు సమయము ఈకాలమునకు వచ్చినవారలకే
యీతనిదర్శనము సులభాధ్యమగుచుండెను. అక్కలాంబున
నాంధ్రదేశములో శ్రీలము, గోటిఫలి వుష్పగిరి, గోసంగి
ద్రాక్షారాచుము, త్రిపురాంతకము మొదలగునవి మిక్కిలి
పుణ్యప్రదములగు శివక్షేత్రములుగా దలంపఁబడుచుండెను.
అయినను వీనియన్నిటికంటెను బ్రహ్మనందుని యాశ్రమమే
పుణ్యప్రదమును ఫలప్రదమునునై విరాజిల్లుచుండెను. బ్రహ్మ
సంతునికడ మంతపూతమై వస్తుబద్ధమగు నొకదండము
కలదు. ఎవరైన దనదర్శనమునకు వచ్చిరేని యాదండమునకే
సమస్కరింపవలెను గాని తనని సమస్కరింపగూడదు. తాను
సమస్కారమును బ్రతిగ్గఱింపదు. ఇట్లుండ నొకనాడుబ్రహ్మ

నందుడొకశిష్యునితో బ్రహ్మాముహూర్తమునలేచి నదికి
 స్నానమునకై పోవుచుండెను. ఇంతలో నొకబాటసారియా
 ప్రక్కనుండి వడివడి పోవుచుండెను. బ్రహ్మనందు డాతనిని
 తడేకదృష్టితో నీక్షించుచు శిష్యునితో నీవుబోయి సత్వరమే
 యాబాటసారి నిటకు దోడ్కొని రమ్మని పంపెను. గుర్వా
 జ్ఞును యాశిష్యుడు బాటసారి కడకేగి మాగురువు గారియాజ్ఞ
 యైనది రమ్మన వాడు మీగురు వెవ్వడన—శిష్యుడు బ్రహ్మ
 నంద శివయోగీంద్రులని చెప్పెను బాటసారి వారి ప్రసిద్ధిని
 విన్నవాడే కావున లోన ననుమానపడుచు, నాకుమిక్కిలి
 తొందరపని యున్నది. తిరిగినచ్చునప్పుడు వారిదర్శనమును
 జేసికొందును. తుమింపుమని చెప్పడని బాటసారి వడివడి
 పోవుచుండెను. శిష్యుడానంగతి బ్రహ్మనందున కెఱిగించెను.
 బ్రహ్మనందుడు సరియే నీపటనుండుము. నేనుబోయి వానిని
 దోడితెచ్చెదనని యొక్కవరుగున బోయి యాబాటసారి కడ్డ
 మువచ్చి యెక్కడికిబోయెనవు? బ్రహ్మనందుని యాజ్ఞ యవి
 లంఘ్యమని యెరుగవా? రా? రమ్మ? ఆశ్రమమునకు రమ్మ?
 బాటసారి తొట్టుబాటుతో లేని ధైర్యమును దెచ్చుకొని
 సన్యాసులకు సంసారులతో బనియేమున్నది? చక్కవర్తి పని
 మీద తొందఱగా బోవుచున్నాను. రావీలులేదని తప్పించు
 కొని పోబోయెను. ఓరీ! పిచ్చివాడా? నాకీశ్వరాజ్ఞయైనది.
 నిన్ను బట్టుకొనిరమ్మని నన్ను బంపినాడు. ఆగుము, నన్ను తప్పిం

చుకొని పోవుట నీతరము కాదు. బాటసారి యాగి కలతనొందిన
మనస్సుతో నెద్దియో యోచించి స్వామీ!
మీకెందులకింత యాగ్రహము. పనితోందర
చేరావీలులేదంటిని. తప్పనిసరియే యగుచో దయచేయుడు
వచ్చుచున్నానని బ్రహ్మానందుని వెనుకనేనెమ్మదిగ నడచి
వచ్చుచు మొలపై జేయివేసి చక్రమగృహమునుదీసి బ్రహ్మ
నందుని వెన్నపై బొడిచెను. భూతభవిష్య ద్వర్తమానవేది
యగు బ్రహ్మానందుని కడనా, దుష్టయశ్శములు నెఱవేఱుట,
బాటసారి, చేయినెత్తి పొడుచునమయమున శివయోగి తటా
లున ప్రక్కకుదాటెను. పోటుగడ్డులేక పోవుటచే బాటసారి
ముందునకు సాష్టాంగముగఁ గూతెను. అంత శివయోగి
యొకచేత వానిమెడబట్టినొక్కి రెండవచేత వానిచేతినున్న
కృపాణమును లాగివైచి, నస్త్రముచే కాలుసేతులు బంధించి
శిష్యునిబిలిచి యాశ్రమమున కీడ్చుకొనిపోయెను. శిష్యుడాశ్చ
ర్యముతో స్వామీ! యిదియేమి? ఈతడెవడన, శివయోగి
సత్సా! చూడుము, వీడెవచో వేషధారియగు మోసకాడు
వలె గనబడుచున్నాడు. నాయంతరాత్మ శంకించుటచే వీని
నిటకు దెచ్చితిని. వీనిని బరిశోధించి లేఖలేనైన నున్నవేమో
చూడుమన శిష్యుడు వానియుడువు లన్నియు బరిశోధించి
యొకలేఖను బైకిదీసి స్వామీ! ఇదిగో! యేదోయొకలేఖ
దొఱకినదని శివయోగి కందిచ్చెను. అది శీలువేయబడిన

కవరయగుటచే దాన్నిని జింపి దీపారాధన జేసిలేఖ సంతను జదువుకొనియెను. అందేమున్న దోగానిక్రోధాదుణిత నేతుడై పత్నా ! దయానందా! దేశద్రోహియగు మహాపాతకిదొఱ కినాడు. ఔరా ? యెంతటిద్రోహము. ఈష్టేచ్ఛాధముని తాళివే బంధింపుము.

దయా:—స్వామీ ? యేమి యుపద్రవము! అందే మున్నది? ఈ ద్రోహియెవడు? ఇదంతయు నొకగారడీవలె నున్నదే ?

బ్రహ్మ:—ఈమోసము గారడీవంటిదికాదు. ఆంధ్ర సామ్రాజ్యమునకు మహావిపత్తురాసున్నది. ఇటురమ్ము ఈ లేఖ నొకసారి చదువుము.

దయా:—లేఖనందుకొని యిట్లుచదువప్రారంభిం చెను. లేఖ-శ్రీ శ్రీ ఢిల్లీసింహాసనాధీశులగు అల్లాయుద్దీన్ సార్వభౌములకు తమసేవకుడు సరదారు జఫరాల్-ఖాన్ సలాములు. నేనిచట మారువేషముతో యేకశిలానగరమునం దలి తహస్యములనెల్ల దెలిసికొంటిని. కోటచాల దుర్భేద్య ముగ నున్నది. కొన్నిరహస్య మార్గములను గనుగొంటిని. ఇచ్చట ప్రతాపరుద్రుడు ప్రమత్తుడైయున్నాడు. సేనాను లలోఁగిరస్పరకలహములుదయించినవి. జైనులపై జగ్గివర్తి యలుగుటచే నగరమును విడిచిజైనులుపోవుచున్నారు. కోట యొక్క రహస్యాన్వేషణములో జైనులె,నాకుజాలగ దోడు

పడినారు. మాధవుడను వీరసేనానిచక్రవర్తిచే, యవమానింపఁ బడి దేశాంతరముల పాలైనాడు. అతడు సింహాకిశోరము వంటివాడు. అతడున్నప్పుడెప్పుడును సామ్రాజ్య రక్షణమునకే పాటుపడుచుండెనువాడు. ఈతడు జారిపోవుటచే నిష్పడట్టి స్రోత్రోధము చేయువాడెవడునులేదు. ప్రసిద్ధ సేనానలగు నీతని తండ్రియు మేనమామయు మాధవు నవమానించినందుకు జక్రవర్తిపై గ్రోత్రోధమును గలిగియున్నారు. ఓరుగల్లుసామ్రాజ్యమును గబళించుట కిదేమంచితిరుణము. ప్రచండస్యమును నమకూర్చి, యెక్కడికి వెళ్ళునదియు యేరికినిదెలియకుండ యెకాయెకిని వచ్చి కోటను ముట్టడించవలయును. సాధారణముగ సత్వస్యైశ్వర్యమే యీతరుణమున మీకు సహకారికాగలదని నాయభిప్రాయము. మీరువచ్చుదనుక నేనిటఁబచ్చన్నముగనుండి మిమ్ములను గలసికొనియెదను. దేవగిరి రహస్యములేవైన దెలిసిన దెలుపప్రార్థితులు. ఈలేఖనుజెచ్చిన యబ్దుల్ ఖరీముకు దగిన బహుమతి నిప్పించెదరని నమ్మచున్నాను. కొద్దిరోజులలో దక్షిణహిందూస్థాన మంతయు మీకై వశముగాగలదు. త్వరపడుడు, త్వరపడుడు. అల్లారక్షించుగాక. — ఇట్లువిధేయుడు సరదార్ జఫరాల్లిఖాన్.

లేఖజదువుట ముగియగానే దయానందుని మేనుకంప మొందసాగెను. సంసారమును ద్యజించి సన్యాసియై మోక్ష

సాధనముచేయుచున్నచు దేశనాశకమును నీ కుతంత్రలేఖా
ర్థమును గ్రహించి దయానందుడుగూడై, స్వామీ! ఎంత
ద్రోహమెంతద్రోహము. ఈపిడికిలిచే ద్రోహియగునీ ఖరీ
ముగుండెనై నొక్కపోటుపొడిచి వీసిని యనుసంసమునకు
బంపించెదనని లేచెను. బ్రహ్మాంధు డాతని చేయిబట్టుకొని
నివారించితొందరవడకుము. ఇంకను వానివలన గొన్నిరహ
స్యములు తెలిసికొనవలసియున్నవి. రమ్మని ఖరీముకడకేగి
యోరీ! నీకుట్రయంతయును దెలిసిపోయినది. బ్రదుకదిలించితి
వేని యదార్థమునుదాచక చెప్పుము. నీచేరేమి?

ఖరీ—ఓహో? నీవా? నన్నురక్షించువాడవు. నాసేరు
నీకుఁ జెప్పవలసిన యవసరములేదుపోమ్ము.

బ్రహ్మ—ఓహో! యటులనా! నీవు చెప్పకున్నను నీ
సేరు యబ్దుల్ ఖరీమని తెలిసికొంటిమి. నీయజమాని జఫరాల్
ఖాన్. ఆతనియాజ్ఞను పాలించుచున్నావు కాబోలును.

ఖరీ—ఔను? ముమ్మాటికిని యటులే.

బ్రహ్మ—ఓరీ! దేశద్రోహి, ప్రాణానసానసమయ
మున గాని నీవు రహస్యమును జెప్పడలచుకొనలేదు కాబో
లును.

ఖరీ—అ! ఏమంటివి? నేను దేశద్రోహినా? నామహ
మ్మదీయరాజ్యమును బెంపొందించుటలో నాప్రభువునకు
దోడుపడి నాధర్మమును నెఱవేర్చితిని. నేను ద్రోహి నెట్లగు

దును. నాదేశభివృద్ధికొఱకే నేను పాటుపడితిని. నేను దోహి నెట్లగుదును. నాక త్రిపోటునకు నీవుబడుటయే తటస్థించి నచోనేనికను నీతో సద్ధికమగు దేశభక్తి జూరగలిగినవాడనై యుందును. కంఠములో బ్రాణములున్న, యవకాశమున్నంత వరకును నాదేశమునకై పనిచేయుచునేయుందును. ఈప్రాణ ములను దేశముకొఱకై యర్పింపనున్నాను. నేను దేశద్రోహి నెట్లగుదును? కాలవశమున నీకుఁ బట్టువడినంతమాత్రమున దేశద్రోహి నగుదునా? ఎన్నటికినిగాను.

బ్రహ్మ—చహాబాష్ నీదేశభక్తికి మెచ్చితిని. నీదేశ మునకు నీవు దోహివికావు. నాదేశమునకు దోహివి. కావున నిన్ను నేను దేశద్రోహియనుట తప్పులేదు. నీదేశముకై నన్నెట్లు చంపఁజూచితివో? నాదేశమునకై నిన్నిప్పుడు వధిం చుట కభ్యంతరమున్నదా?

ఖరీ—లేదుకాని, నీవు సర్వసంగపరిత్యాగ మొనరిం చిన సన్యాసివి. నీవిప్పుడు చూచుకొనుచున్నది మోక్షమార్గము. హింసాకృత్యము నీధర్మమునకు విరుద్ధము. నీధర్మ భ్రష్టత్వమునకై భగవంతుని బ్రార్థించుకొనుము. నాయెడఁ బాపములు తగుడి పొమ్ము.

బ్రహ్మ—ఓరీ! మూఢా! సన్యాసులయొక్క రక్షణ భారమంతయును చక్కవ ర్తిపై నున్నది. మరియు, దేశప్రభులం రక్షణ మాతనిభుజములపై మోపబడియున్నది. సామాన్య

మునకు జేటురానున్నప్పు డాసామ్రాజ్యములోని వారమగు మాకునుగూడ హానికలుగకమానదు. అప్పుడు మాకును మాతపన్నునకును మద్దతులకును శాంతి చేకూరదు. కావున మహాపదలనుండి చక్కవ ర్తిని గాపాడుకొను బాధ్యత మాయం దున్నది. దేశక్షేమమునకై, ప్రజాభ్యుదయపొందికకై మహా యజ్ఞమున యజ్ఞపశువును వధించుట దోషమెట్లుకాదో దేశక్షేమమునకై మత్తనోరక్షణకై నిన్ను వధించుట దోషము కాదు. మాబోటి మహాతపశ్శాలు రాత్రిోధరణ పరాయణత్వముతో బ్రపంచరక్షణమునందే మరియొంటరిగ, యేకాంతముగ, ముక్కుమూసికొని గూర్చుండబట్టియే, సత్యధర్మతపశ్శోచదయాగుణములకాలవాలమైన భారతభూమి మ్రోచాధీనమైనది. గోమాంసము నోట గుక్కబడినప్పుడు తపోభంగమై వెర్రివెర్రిచూపులతో భగవంతునిపై కింజేతులు జారుటయాయతిధర్మము. దేశము మహావిపత్తులో మునిగిపోవుచున్నప్పుడు దండకమండలములను జేతబట్టుకొని చెవులు మూసికొని శివశివా యనుచు శూరమృగములకు బలియగుటకై యరణ్యములకు బారిపోవుటయూ యతిధర్మము. ఇదియే దయాగుణమని భావించు మూఢసన్యాసినిగానునేను. ప్రత్యేకము తనయొక్కమోక్షమునే చూచుకొనుట సన్యాసముగాదు. సర్వజనాస్పృహతో భవంతను న్యాయమునకై సర్వ

సంగపరిత్యాగ మొనరించువాడే నిజముగు సన్యాసి. నాదేశమునకు స్వాతంత్ర్యమున్నప్పుడే నాచూత్మకుగూడ స్వాతంత్ర్యముండును. నీవు నాదేశమును మ్రచ్చిలింప కుట్రిను బన్నినావు. నీ కుట్రియంతయును నీవు చెప్పకున్నను నేనుదెలిసికొనగలను. దయానందా! వీనినిరజ్జువులచే బంధించి యొకగదియందు భద్రపరుచుమనెను. దయానందు డట్లేయని యాపని నిర్వర్తించెను. పిమ్మట బ్రహ్మస దుడు స్నానమునకై నదికి జోయెను.

— పదునా ర న పృథగ్గణము. —

నేనుఁ జిన్నతనమునఁ దెలిసియోదెలియకయో దుండగముల నాచరించినమాట వాస్తవము. అవియే మనంబున జలపోయుదుఁ గామపాబుడు దుర్మాద్గుడని మధుమతి తలంచుచుండెను. కామపాలు డిప్పుడుపూతుడై, తన నడవడిని మార్చుకొని యుండెనని యామెయెరుంగదు. నామాటయినవామెకుఁ జాల ససహ్యముగా నుండెనని వింటిని. నేనిప్పుడు పరిశుద్ధుడనై యున్నాను. ఆమె నాప్రిస్తుత పరిశుద్ధతను తెలిసికొన్నచో ననుఁదప్పక వరించును. కాని యీసంగతి యామెకుఁ దెలియుటెట్లు? కానిమ్ము. అపనినేనే యొనరించుకొని యెదను. నాకీకార్య మొకలెక్కయా? ఎచ్చటనేవిధముగ సంచరించవలెనో నాకు బాగుగఁ దెలియును. నాసత్యవర్త

నము నామెకడ బ్రక్కరించి యామెకు నెక్కురుచుకొనియెను. మాధవునిపై యామెకు మిక్కిలి మక్కువయ్యెడిది. సుండ నిమ్మ, పరాకృమమున మాధవుడు నన్నమింను వాడు కాదు. నాకంటె నాలుగుపొత్తిములు మాత్రమే మెక్కుడుగా జదివెను. ఆ చదువే యాతనికొంపదీసినది. తానేమో గొప్ప విద్వాంసుడనని చక్రవర్తితో మతచర్చలకారంభించెను. చక్రవర్తి తగినశిక్ష జేసినాడు. ఇప్పుడా తజేయడవిలో బట్టి పోయినాడు. నా కార్యసాధనమున కిదియొక శుభసూచకము. నేను మధుమతిని జూచి యొకనత్సర మైనది. శరత్పూర్ణిమా చంద్రునిబోలి సంపూర్ణ కళావంతమై యొప్పురు నాముఖమండలమును, గలువరేకులబోలి నల్లనై, సోగలై పరిస్ఫుటములై యండములై తనరారు నానేత్రములును, బూర్వశోభావహములై నవనవోన్మేషములై యలరారు యంగంబులును నామనంబునకుఁ బారిచెరుకువిలుకాని శరముల పాలుసేయుచున్నయవి. నామనంబునఁ దాండవమాడుచున్న యాచివ్యసుందర మూర్తిని జూచి చాలకాల్పమైనది. నాజననీజనకు లక్కడనే యున్నారు గదా! నేనుగూడ నచటికిబోయెదను. అని తన మనంబున దలపోయుచు గామపాలునఁ కాంచినగరములో దనయింట నొకయంగణములో గుడ్చిపై సూర్యునియండెను. ఇంతలో నేవకుడువచ్చి గుడ్డిముసకు జేనుగట్టి తీసుకొనివచ్చితి నని వివేదించెను. కామపాలుడు తక్షణమే లోనికిగిరి యొక

తెల్లనివలునయు నొకతెల్లని పట్టుయంగీయును దీసి మేనునలంకరించుకొని, యొకతెల్లని యుష్మీషణమును శిరంబున ధరించి నీసనేషమెట్లుండెనో చూచుకొంచుమని నిలువుటద్దంబుకడకేగి తనరూపము నందుఁ బ్రతిఫలింపఁజేసి తనసౌరునకుఁ దానే యచ్చరునందుచు, నస్మితుండై మనంబున నిట్లుతలపోసెను. వహ్వో? నేనీహపముతో మధుమతియెదుటఁ బ్రత్యక్షమైన నామెనలనంత మునుగకుండునా? నాకీయంఛముచు భగవంతుడు దయచేయఁబట్టి గాని లేకున్న మధుమతి నాకులభ్యము కాకపోయితిదే? రమ్యవస్తువు, దృష్టుల నానందించుకొను నట్లు, నాయాసుందరమూర్తి ప్రదర్శనముచే మధుమతి నాకరించెనను. ఆమెను వశపరుచుకొనుట కింతకంటె వేరుసాధన మేదియును లేదు. ఓయ్యదయా! నీకునయస్కారము. నీకు సర్వోపచారంబులను జేసెద. నాక్షివితసుఖమున కంతయును సీవేముఖ్యకారణంబవు. నీవునామీస నలంకరించి యున్నంత కాలము నానుఖమునకుఁ గొఱంత కలదే. నీవులేని శరీరము ద్విప్తిబాహ్మవంటిది. నాకునీవే ధనము, నీవేప్రాణము, నీయుపకారము మగువతగినదికాదు. అని తన నూనూగ్గు మీసములనుఁ జేతితో నిమురుకొనుచు వీధిగుమ్మము కడకరుదెంచి తన్నుజూచి సకిలించుచున్న యశ్వంబుకడకేగి చేతితో దాని పృష్ఠభాగంబున దట్టి దానిపైకి లంఘించి రికాబులలో బాష్ములను సవరించుకొని కశ్యేముఁ గడపుచు గుట్టమునకుఁ సంజ్ఞ

జేసెను. అంత నావాజియు తన గీగివంబునఁ బై కెత్తి పేరెము
వా రెను. కామపాలుడు గుట్టుపుస్వారియందు విక్కిలి చేర్పరి.
అతడు తనగుట్టుము ననేక చిత్రగతుల నడిపించుచు నత్యుత్స
కతతో వచ్చుచుండెను. ఇంతలో సాయంత్రసమగుటచే నొక
పల్లెచేరుకొని నాటిరాత్రియందు విశ్రమించెను. దీర్ఘప్రియా
ణంబున జాలగ నలసినవాడయ్యును నాటిరాత్రి యాతనికి
విద్దుర పట్టజేదు. శోభనాంగియు. సౌందర్య మధురరూపిణియు
నగు మధుమతియే, యాతనికన్నులయెదుటఁ బ్రత్యక్షమగు
చుండెను. ఆతని హృదయకుహర మప్పుడు సంకల్పములకు
జన్మభూమియై తోర్కెల నీనుచుండెను. కరస్పర్శనములు,
ఆలింగనములు, చుంబనములు, గిలిగింతలు, ఆస్వాదనములు,
హాస్యము, పరాజ్ఞుఖిత, యైక్యసంధానము, నిమిలితనేత్ర
త్వము, ఒకటేమిటి, వివిధవిచిత్రభావవికారచేష్టాతరంగణోలి
కలపై నూగుచుండెను. అందులోఁ దెఱపిమరపులు, మఱపులో
మైకముతప్ప వేరుగోచరించుటలేదు. తెఱపిలో తెలివి తేటల
చాకచక్యమగుపడుచుండెను. తా నందగాండ్రులో నెల్ల నంద
గాడనను గర్వపుతలంపు. ఈతప్పుటూహయే యీతని జీవిత
మును తప్పుదారి కీడ్చుకొనిపోవుచుండెను. ఈతడు చదువను
వ్రాయను నేర్చియుండెను. అంతకంటె విద్యయందెక్కుడు
ప్రజ్ఞ యాతనికిలేదు. ఇంతవరకు నాతనికి కాచితయేలేదు.
ఇప్పుడది లేకుండుట చాలలోపముగా గనపించెను. మధుమతి

విద్యలయం దారితేరిన విదుషి.. సంగీతసాహిత్యములయందు
 సిఫుణురాలు. కవిత్వమును జక్కగ జెప్పగలదు. కామపాలు
 దామెప్రావును గోఱవలంచెదను. ఆకారణమున దన విద్యలే
 మికి మిక్కిలి విచారపడుచుండెను. ఈలోపమును దన సౌంద
 ర్యముచే మరుగుజేసికొన దలంచుచుండెను. ఇంతలో, బెల్లవా
 రుటచే గామపాలుడు కాలకృత్యములనొనరించుకొని ప్రాతరా
 హారమును భుజించి గుఱ్ఱమునకు దానాపెట్టించి, తనవేష
 మునంతను బాగుగ సవరించుకొని గుఱ్ఱమునలంకరించి
 దానిపై సధిరోహించి ప్రయాణమును సాగించెను. త్రోవలో
 మథ్యాహ్నమున నొకవృక్షచ్ఛాయను కొంతకాలము విశ్రా
 మించి యాహారమును భుజించి మఱల ప్రయాణమున కుపక్ర
 మించెను. ఏకశిలానగర మచ్చటికి నాలుగుకోశములమేఱ
 యుండెను. అప్పటికి ప్రొద్దుకూడ నాలుగుగడియలకంటె నెక్కు
 యుగలేదు. ఆకాశమున నచ్చటచ్చట గొడుగులవలె, దనరారి
 యున్న నీలమేఘములు క్రమక్రమముగ పెద్దవియై యాకాశ
 మునంతను గ్రమ్మివేసెను. దానికిదోడు భూభిదూసరితమగు
 పెనుగాలిలేచి యెర్రని పొగ క్రమ్మినట్లు దేశమునంతను
 గ్రమ్ముచుండెను. పుట్టకయేపోవలెనుగాని మహాభూతముల
 నుద్రేకము నెవరావగలదు! కామపాలు డీధూనిగో జిక్కు
 కొని యొక్కయడుగై నను గుఱ్ఱమును ముందునకు నడువలేక
 పోయెను. అతడట్లే కొంతకాలముగడలక నిలువవలసివచ్చెను.

ఇంతలో శాలి కొంచెము తగ్గించి రుక్మారంభమై క్రమక్రమముగ ధారాపాతముగా వర్ష వారంభమాయెను. భూలియు గాలి యుఁ దగ్గుటచే వర్షమును లక్ష్యముచేయక గుఱ్ఱము నడలించుచుఁ బ్రయాణమును సలుపుచు నేయుండెను. వర్ష పుజల్లులు రివ్వరివ్వునుని వీచుచు మేనంతయు జీతుకగొట్టుచున్న ను నగరమును జేరవలెనను తొందరచే నతికష్టమున ముందునకు బోవుచుండెను. ఇంతవరకును నాతని గుఱ్ఱము స్వామిభక్తిని జూపగలిగెను గాని, క్రింద నీరును, మీన వర్ష పాతమును తోడై యెదిరించుటచే నిక గుఱ్ఱము నడువలేకపోయెను. కామపాలుడు గుఱ్ఱమునుండి దిగి కల్పము తేతఁబట్టుకొని యొకప్రక్క నిలువబడెను. తొలకరి వర్ష మగుటచే గొంతవడికి వర్షముకూడ తగ్గెను. అంతకామపాలుడు తేడిబట్టలబిందు కొని గుఱ్ఱమునకుఁ దడియొచ్చి మఱలగుఱ్ఱముపై నధిరోపించి మధ్యమధ్య నడ్డువచ్చెడి నెలయేరుల నెట్టులో దాటుచు, దువకు ఆనగర బాహ్యోద్వ్యాసమును సహిషించెను. అప్పటికి చీకటి బాగుగాపడినది. మేఘములింకను నాకాశమును గ్రమ్మి యేయుండెను. అడవతడసఁ జనుకులుకూడ పడుచుండెను. ఇట్లుండ నొక బ్రహ్మాండమైన మెరుపుమెఱయుటయు దాని వెనుకనే దిశల బ్రిష్టలునేయు మహాధ్వనితో నొకపిడుగుపడుటయు నొక నిమేషమాత్రములో జరిగెను. గుఱ్ఱము బెరగి పె కెగిరి చెంగున నొకనాటుదాటెను. ఆ, వేగమునకు

గామపాలుడు కెప్పుడకేకవైచి గుట్టమునుండి తూలి నేలపై
 దబ్బునబడియెను. గుట్టమునకుఁ గూడ నట్టిగత్యయే దాపరిం
 చెను. బ్రహ్మానందుఁ యాశ్రమ సుచ్చటికి మిక్కిలి సమీప
 ముననే యుంటచే యానూళ్ళిందన నూతనిచెవిని భజి
 యెను. బ్రహ్మానందుడు గుభాలునలేచి దయానందా? డూది
 యోవిపత్తు సంభవించినది. దీపపులాంతరును బట్టుకొని నా
 వెంటరమ్ము. ధ్వనిననుసరించి కామపాలుడున్న స్థలమునకు
 నొక్కపరుగునవచ్చి చేరెను. ఇంతలో దయానందుడుకూడ
 దీపముతో నేతెంచెను. వడియున్న గుట్టమును, గామపాలు
 డును గంటఁబడిరి. వెంటనే బ్రహ్మానందుడు కామపాలునిలేవ
 నెత్తి యొడిలోఁగూర్చుండబెట్టుకొని శరీరమును చిడిమి నాడిని
 ఒరీక్షించి దయానందా! ఈతఁడు బ్రతికియున్నాడు. అశని
 పాతముచే బెదరి గుట్టమునుండి తూలి యిట్లుపడియుండనోపు.
 మరియు వర్షపుదెబ్బ బాగాతగిలినట్లు కనఁబడుచున్నది.
 నీవాశ్రమమునకుఁబోయి త్వరితముగ నగ్నిగుండమునుండి,
 నిష్పలను గొనిగమ్మన దయానందు డ్లుచేసెను. కామపాలుని
 తడిచొక్కాతీసివైచి బ్రహ్మానందుడా నిష్ఫలశగచే గామపా
 లుని మేనంతయును గాచెను. ఆయుష్షాపచారమునకు వాతని
 శరీరమండలి రక్తము వెచ్చబడి కామపాలునకు దెలివివచ్చెను.
 అది, యిసుకభూమియగుటచే శరీరమంతయు నలిగెను గాని
 మపాయకరమగు దెబ్బయేమియును కగులలేదు. కామపాలు

జాశ్చర్యముతో హీనస్వరముతో నయ్యా! మీరెవరు. నన్నెట్లు
కాపాడగలిగితిరన—నాపేరు బ్రహ్మానందుడు—మాయాశ్రమ
మిచ్చటనే యున్నది. నీకేకవిని యిట కరుడెంచితిమి. నీపే
రేమి? ఎచ్చటనుండెచ్చటికిఁబోవుచు నీయవస్థకుఁ బాల్పడితివ
నుటయు, కామపాలుడు మహాత్మా! నాది కాంచీనగరము
నాపేరు కామపాలుడు. భాస్కరనాయనంగారి కొమారుడను.
ఈనగరములో సుప్రసిద్ధవేనాని యగు శ్రీధరనాయనింగారి
యింటికి బోవుచున్నాడను. ఆయననామేనత్త పెనిమిటి. స్వామి
మీదయవలస బ్రతికితిని. నాశరీరమంతయు బచ్చివుండువలె
నున్నది. నేనునడచిపోలేను నాగుట్ట మేమైనదోకదా? యని
త్రోవలో దామపడిన శ్రమనంతను జెప్ప—బ్రహ్మానందుని
మనసు కరగి కామపాలా! భయపడకుము. అదిగోనీగుట్ట
మిప్పుడే లేచినది, దయానందా నీవుసత్వరమే నగరమునకుఁ
బోయి యొకబండిని గొనిరమ్మన దయానందుడు నగరమున
కుఁబోయి కొంతకాలమునకు బండితోగూడ తిరిగివచ్చెను.
అప్పుడు కామపాలు నందుబరుంకబెట్టి గుట్టచుగల్గెమునుబాడి
వెనుకను గట్టి దయానందా! నీవీతని సురక్షితముగా
శ్రీధరుని యింటజేర్చి రమ్మని దయానందునితో బండిని
పొగనంపి, బ్రహ్మానందుడు తనయాశ్రమమునకుఁ బోయెను.

— పదు చేడవ పాక గణము. —

ఉత్తరహిందూస్థానము నందలి ఢిల్లీ సింహాసనముపై ఖిల్జీ వంశస్థుడగు జలాలుద్దీను పేరునకు మాత్రమే నిలిచియుండెను. సర్వరాజ్యాధికారములను యల్లాయుద్దీనే వహించి రాజ్యచక్రమును ద్రిప్రచుండెను. ఈతనికి రానురాను రాజ్య తృప్తి హెచ్చి హిందూరాజ్యములను గబళింపవలెనను దురూహ జనియించెను. ఇదిసామాన్యమైన పనికాదు. అటురసపుత్రులు, వేరొకప్పక్క మహారాష్ట్ర కుంతలులు, ఇటునుప్రసిద్ధులగు నాంధ్రులు, స్థిరరాజ్యముల నేర్పరుచుకొని యుండిరి. ఇట్టిస్థితి లోదురంతచుగు నీనంకిల్ప మీతని కుదయించినది. దురాశా పిశాచ మీతని బూర్తిగ నావేశించుటచే గరవాలమును, జేబూని చింమలు దొక్కుచున్నాడు. ఈనిన యాడుసింగ మువలె రాష్ట్రమూర్తియై యల్లాయుద్దీ నొకనాటి సాయంకాలమున సమరప్రయాణ సూచకభేరీ మోగించెను. భూనభోంతరాళముల దద్దరిల్లజేయు నీనినాదమున సైన్యరాగములలో గలకల ముదయించెను. వీరపురుషుల కావేశమెత్తు చుండెను. కొందరు మీసములు దువ్వుచుండిరి. కొందరు తమకత్తులను సవరించుకొనుచుండిరి. కొందరు తమదృఢగాత్రముల వంకజూచి యుబ్బొంగుచుండిరి. సేనావార మంతయును జైతన్యమును నారాధించి యుండెను. అల్లాయుద్దీనొక యున్నతాశ్వం

బుసై నధిగోహించి సేనామధ్యమున నిటునటు దిరుగుచు, సైన్యంబులకు తాహముగలుగ జేయుచుండెను. ఈతడెటకుఁ బోవునో యేరికినిఁ దెలియదు. ఈతనిహృదయ మగాధము. సైన్యములకుఁ గూడఁ దామెటకుఁ బోవలయునో తెలియదు. గుఱ్ఱపునకిలింపు బళిభీకరములై యుండెను. గుఱ్ఱములుఁ డెక్కలనేలఁ గొట్టుచు గ్రీవంబులఁ గడపుచుఁ గల్గెచూలఁ గొఱుకుచుండెను. పత్రిభటుడును గల్గెమలఁ బట్టకొని గుఱ్ఱములఁ దట్టుచుండిరి. తిరిగిఁజెందవసారి భేరిమోగెను. వాహకులశ్వములపైకి లంఘించిరి. ఆశ్వము లావేగమున ముందరకురకయత్నించుచుండెను. వాహకులు బలవంతముగఁ గల్గెముల విగియఁబట్టి యావేగము నాపుచుండిరి. అల్లాయుద్ధీ నిప్పడు సిద్ధముచేసిన సైన్యమంతయు నశ్వసైన్యముగనే యుండెను. అదాటిన నెవరిపయినో బడునట్టులు తోచుచున్నది. సమయముతప్పినప్పుడు తప్పించుకొని పారిపోవుటకును, సమయము చిక్కిన నదాటిన మీదబడుటకును, నశ్వసైన్యమే సాధనంబని యాతడెరింగెను. ఈసైన్య మెనుబడనేలుండెను. దీనిచే నీతడే దేశమునో కబళింపఁ బూనెను. రణయజ్ఞమునకు దగిన సన్నాహము లన్నియు సిద్ధమయ్యెను. యజ్ఞభూమి నెచ్చట నేర్పఱచెనో తెలియదు. మరల భేరిమోగెను. సైన్యంబుల నెల్ల గంగాతీరమునందలి ఖురానను బ్రదేశమునకుఁ బోవ శాసించెను. సైన్యములు నడచుచుండెను. ఇంతలో నల్ల

య్యుద్ధీనుని మనోగత దౌష్ప్యమును నెఱింగి హస్తాద్విపై నిలిచి యెఱ్ఱబడిన దేహముతో గోపించుచున్న వాడుఁబోలె లోక బాంధవుడు చూపఁబెను. సౌరభంబుల వెదజల్లుచు గంగాజల శీతవాతసోతములాసాయంతన సమయమున నల్లాయుద్ధీను న్నిపైఁబ్రసరించి యుత్సాహమునుబురిగొల్పుటచేదనగుట్టమును జకచక నడిపించుచుండెను. ఈతడిప్పుడు బోవుచున్నది విదర్భ దేశముచకుఁ బోవుమాఱము. ఈమాఱము పొడుగున నున్న బట్టణములను బల్లెలను దోచుకొనుచు నగ్నిజ్వాలల దరిగొల్పుచు హాహాకారములెత్తించుచు మహాభీభత్సమును గలుగ జేయుచుండెను. ఈతనికి రాజ్యశృష్టతోఁగూడ భనత్పత్న్యతోడై యనేకదుష్కార్యములను జేయించుచుండెను. ఇటులనే కొన్నిదినంబులునడచి రెండుమాసము లగునకి విదర్భనుదాటి యచట రెండుదినంబులువిశ్రమించి తన యరుణ నేత్రము నొక్కమారుదక్షిణముపయిబ్రసరింపఁజేసెను. ఆదారిని బ్రయాణముఁజేయు పాంధులు మహమ్మదీయ గంభీర సేనాసముద్రము దారికడ్డుగ సండుటచే వెనుకవారు వెనుకను కును, ముందువారుముందునకును బోవుచుండిరి. అల్లదే చూడుడు, ఈనేనావాహినికి భయపడికాబోలు నొకపాంధు డింకను సైన్యము రెండొమడదూరమున నుండుననే వెనుకకు మఱలి రోజుచు పరుగుపరుగునఁ బోవుచున్నాడు. ఆతడలసి నెమ్మదిగ బోవుచున్నాడు. కొంతనేడదేరి మఱల పరుగునకు

దొరికినయెను. కాని యీ పర్యాయ మెంతదూరమో పరుగిడలేకపోయెను. మేనంతయు జెమ్మిటపట్టెను. అలసెను. మనస్సుముందునకు లాగుచుండుటచే దానిబలమున నెట్టులో మందమందముగ నడచుచుండెను. ఆతడిట్లు పోవుటజూడ నేదో యొక కార్యభారమును బూనియుండెనని దోచెడిని. రాత్రి రెండు యామములయ్యెను. ఆతడు దేవగిరిజేరియొకవీధింబడి పోవుచుండెను. గమ్యస్థాన మచటికి గోచర మగుచున్న నాస్వల్పదూరమే మిక్కిలి దవ్వగాఁ దోచుచుండెను. గృహమునమీపించిన కొలదిని, యాతనికి బలము క్షీణించుచుండెను. అడుగులో నడుగులు వేయుచు నెట్టకేల కొకగృహముకడకేగి వీధియరుగుపై జిలికిలబడి యొక్కనిమిషమట్లే కూర్చునిలేచి తలుపుతట్టెను. ఎవ్వరునుబలుకలేదు. మఱలఁదట్టెను. అప్పుడు లోపలనుండి యొకపురుషు డెవరువారని పలుకరించుచు దలుపుదగ్గఱకునచ్చి నిలువ నేనుఁ బ్రచండుడనని బాటసారిబదులు చెప్పెను. మొన్నబోయిన బ్రచండుడేల నింతత్వరలో దిరిగి వచ్చెనని లోనిబురుషు డనుమానించి ప్రచండాయని పిలువఁట! యేమి! తలుపులుతీయువన లోని పురుషుడు గుభాలున తలుపులను దెఱచి, ప్రచండా! యేమిది, ఇంతత్వరలో దిరిగి వచ్చితివేమి? విశేషము లేమియనియడుగ, బ్రచండుడతన మాట వినుపించుకొనక లోనికిఁబోయి వసారాలో జిలికిలబడి యెను. ఇంతలో జయదేవుడు లేచి ప్రచండునిగాంచి ప్రచం

డాసీవు డిస్లీకిబోలేదా? వెంటనే తిరిగివచ్చితివేమి? అనియడగ,
దానికీబదులుగపాపంచుకు, నాగొంతార్చుకొనిపోవుచున్నదీ
మరిచిశ్శను దెచ్చియుండు. ప్రాణము లెగిరిపోవుచున్నయవి.
అనుటయు భీషణు వెంటనే మంచిసీటినిదెచ్చియీయ ద్రావి
నేడదేరి యింకేమున్నది. ఏమని చెప్పుదును, పెద్దపులి నోరు
దెఱచుకొని మ్రింగివేయవలెనని పరుగు పరుగున వచ్చుచు
న్నది. ఏమిజేయవలెనో త్వరపడుడు.

భీష—ఏమిది ప్రచండా! స్పష్టముగాజెప్పము. అల్లా
యుద్దీను బయలు వెడలినట్లు తెలిసినదా యేమి?

ప్రచం—ఔను—నముద్ర ముప్పొంగి పొటలి వచ్చు
చున్నది.

జయ—అత డోరుగల్లునకుఁబయలువెడలి యుండ
నోవు.

ప్రచం—కాదు. కాదు, అత డోరుగల్లునకుఁ బోవు
మార్గమును దాటి ముందునకు వచ్చెను.

జయ—ముందున కనగా నెచ్చటికివచ్చెను. స్పష్టముగా
జెప్పము.

ప్రచం—విదర్భ దేశమునుదాటి దేవగిరి సరిహద్దుల
లోనికి వచ్చియున్నాడు.

భీష—దేవగిరి సరిహద్దులలోనికా! అయ్యో! కొంప
మునిగినది. అతడు దుష్టబుద్ధియని యరుణప్రభుడు చెప్పినప

టినుండియు నాకు భయము గలుగుచునేయున్నది. అప్పుడే నాలుగొమ్మడ దూరమునకు వచ్చిచేరెను. ఏమియుపనివము రానున్నదో గదా!

జయ—అతడు దక్షిణమునంత నొక్కమారు మింగ జూచుచున్నాడు. ఇప్పుడోరుగల్లుమీనబడిన జముంచుట కష్టమని తలంచి దేవారిని మింగ దలపెట్టినాడు.

భీష—అతనిపై స్యమెంత యుండెనోనీకుఁ దెలియునా!

పంచం—తెలియదు. సుమారొక లక్షయులకుసను వదలి.

జయ—లక్షకు మించని సైన్యమే యగువో రామ చంద్రదేవు డాతని యోడించుటకు సందియములేదు.

భీష—తురుష్కులు తనపై బడుదురని స్వప్నమందై నను దలంపక యేచురియున్న రామదేవుడదాటున మీదబడిన శత్రువు నెల్లెదుర్కొనగలడు?

జయ—సరియే కానిమ్ము! ముందుకార్య మూలోచించవలెను. త్వరపడుము.

భీష—యేమి చేయనునియెడవు!

జయ—అరుణప్రభుని దోడుకొనిరమ్ము! అతడు దూరాలోచనపరుడు. ధైర్యసాహసములుగలవాడు. ఉపాయ మూలోచించగలడు. అరుణప్రభు డెదురింకిలోనే యుండెను. భీషణుడు వెంటనే తేచివెళ్ళి యరుణప్రభుని లేపికారణమునుఁ

జెన్నకయే దోడుకొని వచ్చెను. వారిరువురూను గూర్చున్న పిరిప జయదేవు డిట్లనియె.

జయ—అరుణపాత్రా! దేవగిరి రక్షపాత్రము కానై యున్నది. అల్లాయుద్ధీన్ పశ్చిమండు సైన్యములతో దేవగిరిసరి హస్తలకుఁ జేరినాడు. ఆగంతుకముగ నిట్లు దేవగిరిపై బడు నని కలకలన దలంపమైతిమి. నీవుబుద్ధిమంతుడవు. ముందు గతి యేమను నమస్కరింపవలెను.

అరు—ఆశ్చర్యముతో,—ఔరా! యనుకొన్నట్లేయై నది. హైందవ సామ్రాజ్యములకు వినాశము దాపరించినది కాబోలు మీబోలు విభీషణుల దుష్టశాసముల ఫలితమేయిది. గొరివిపెట్టి శలగొకిగొంటిరి. ప్రతాపరుద్రునిపై గలయ్యార్వ్యచే హైందవరాజ్యక్షీకి నైధవ్యమును, గర్భశోకమును దెచ్చి పెట్టచున్నారు. జన్మభూమిని రక్షసి క్తమొనరించెడి మీమత మేమిమతము. కరకుతురకల కరవాలముచే మీమతము రక్షింపబడు ననుకొంటారా? యాలవాలమగు మతము నెంత పాడుచేసితిరి? ఎంతటి యపరాధ నెంతటి యపరాధము. ఓజననీ! వసుంధరామతల్లీ, సకలఫలప్రదాయిని, నీభారతజన నీత్వమును లుప్తమొనరించెడి దుష్టపుత్రులకై యెంతగా వగ చెదవోతల్లీ? అనితలవాల్చి గుడ్లనీరుగుక్కుచు చూటలాడ కూరకుండెను.

జయ—అరుణపాత్రా! మమ్మెల నిశితవాగ్దాలముల నొప్పించెదవు? పొంగిపొంగి ప్రవహించుచున్న మహానదీప్ర

వాహములో నొక యుద్ధరిణైకదళమును బోసివెట్టి, మహమ్మదీయ రాజ్యతృప్తి మహాప్రవాహములో మాయతై మొక యుదకబిందువును జార్చుటవంటిదే కాని వేరుకాదు అయిన దేదియో యైనది. గోముడు దృష్టాశ్చరి.

అరు—ఆపత్కాల వేదాంతము, మనస్సమాధానమున కుపకరించిన నుపకరించు గాని భావిభారత సంతతికి మనస్తాపకరమని నమ్ముము. కానిండు, ఇకనైన దేశవిద్రోహమునకు దిగకుండురుగాక? మీకు ధైర్యమున్న నావెంట రండు. అతిసాహసమైన పనియొనరింప వలసియున్నది. నిద్రించుచున్న సైన్యముల మేలుకొలుపవలెను. కోటలోని కీనార్తవెంటనే వ్యాపింప జేయవలెను. సాహసముతో రణభేరి మోగింపవలెను. నేనుబోయి భేరిమోయించెదను. భీషణా! నీవు గోటకు బరువెత్తుము. జయదేవా? నీవు సైన్యముల మేలుకొల్పుము. ప్రచండా? నీవు పౌరులను బ్రబోధింపుము. అనిశరనేగమున నరుణప్రభుడు బోయి యడ్డంకుల సరకుగొనక యుద్ధభేరిని మోయించెను జయదేవుడు నేనాని వేశనంబులకు బేరెమువారెను. భీషణుడు కోటకుబోయెను. ప్రచండుడు వట్టణమంశయును జూచుచుండెను. దిశలు నిర్దరిల్లునటుల భేరినినాదము వెడలెను. సైనికులెల్లరును దుర్భివజిలేచిరి. కోటలో నల్లకల్లోల మునయించెను. నగరవాసులు మేల్కొని కలవర పడుచుండిరి. ఇంతలో దెల్లవారెను

ఏకశిలానగరము దీపములు బెట్టినదిమొదలు గాత్రీ
 పదిగంటలవరకును మిక్కిలి నమ్మకముగానుండును. తమతమ
 పనులను జాలించి కోటనుండి యింటికి బోవుజనము పుష్ప
 ములను ఫలహారపు వస్తువులను గొనియోగుచుండుటలవాటు
 యగుటచే బెద్దబజారు మిక్కిలి నమ్మకముగనుండెను. రామ
 నారాయణసింగును నొకబాందిలి యువకుడు కొత్తగా బెట్టిన
 బండ్లయంగడి మిక్కిలి ప్రసిద్ధిగాంచెను. అక్కడ చొరకని
 పండ్లేమియును లేవు. ఆయంగడికడ జనమెప్పుడును గ్రొక్కిరిసి
 యుందురు. బేరముచుటుకుగా జలుగుచుండెను. ఇట్టసమయ
 మున నొకయువకు డిటునటు బచారుచేయుచు, బేరమంత
 యును జూచుచుండెను. పదిగంట లగునరికి జననమ్మకము
 తగ్గినది. రామనారాయణుడమ్మకపుడబ్బును లెక్కబెట్టుకొను
 చుండెను. పచారిజేయుచున్న యువకుడు నెమ్మదిగ నంగడి
 దరికేగి, జేబులోనుండి యొకయుత్తరమును దీసి రామనారా
 యణున కందిచ్చెను. అతడు త్తరమును జదువుకొని యంగడి
 నుండి తటాలునలేచి నౌఖరుతో నంగడిమూసి యింటికి
 బొమ్మనిచెప్పి మాటాడక నాయువకునితో బోయెను. వీరిద్ద
 రును నొకరితోనొకరు బలుకరించుకొనకయే బాహ్యోద్యాన
 మునుదాటి యొకమామిడి తోపులోబ్రవేశించిరి. అచ్చట

వీరలకై యెదురుజూచుచున్న యొక పురుషుడు వీరురాగానే రామనారాయణుని దరిజేరి కరంబుబట్టి యూచుచు సరదార్ జఫరాల్-ఖాన్? వచ్చితివా? అల్లాయుస్సీను చక్రవర్తి నన్ననీ కడకంపినాడు. త్రోవలో—నబ్బల్ ఖరీము కనబడినాడు. చక్రవర్తి నైన్యమునంతను సిగ్గముచేసినాడు. నీవన్ననండి యుత్తరము రానికతమున సంగతినికనుగొనినమ్మని నన్ను పంపినాడు. నీయాజ్ఞయెచటో వెంటనే బయలుదేరి కోటనుముట్టడించును. రహస్యము తేమి?

జఫరాల్—ఓయీ! రహిమాన్, యీమాసాంతములో దేవగిరిని ముట్టడించెనని చక్రవర్తి జాబువాసియున్నాడే. ఎనుబదివేలయశ్వసైన్యమును సిగ్గముజేసి నట్టుకూడా వ్రాసినాడు. దేవగిరి ప్రయాణమునమాని యిక్కడ కేవచ్చుచున్నాడా యేమి? ఇదేమో గందరగోళముగా నున్నది.

రహిమాన్—సరదార్? గందరగోళమున కేమున్నది? ఏకశిలానగరమును జయించి నిన్నీ రాజ్యమునకు బట్టాభిషేకముఁ జేయవలెనని తొందఱ పడుచున్నాడు. నీకష్టమునకిది తగిన ఫలమేకదా?

జఫరాల్—రహిమాన్? ఎకసక్కె మాడుచున్నావా? నాకట్టి యదృష్టము పట్టుటకు బ్రతాపవరుడౌడంత యసమర్థుడు కాడు. ఆతడువలలోఁ బడవలెనుగదా?

రహిమాన్—సరదార్! నీకింతయధైర్యమేల? అల్లాయుద్దీనునితో నీకుబనియేమి? నేనేనిన్ను రాజ్యాభిషిక్తు జేసె

కను. ఆపని యిప్పుడే జలుగుటమంచిది. ఇట్టిగోకిరీటము. ఇదిగో
చంద్రహాసముని, మొకచేత, నెత్తిపై మొత్తివేటొకచేత మెడబట్టి
గె-తె-ప. — ఆ దెబ్బకు జఫరాలీ కుంగి ముందుకు దూలి
పడెను. — జఫరాలీ, సాధారణుడా! ఎవహాయోధుడు మంచి
బలముగలవాడు, తలదిమ్రెత్తినను వెంటనేలేదీయరే! తుచ్చా
ఎంతటి మోహము. ఎడవురానీవని మెల్లగా మొలపె జేయినై చి
తడుముచు నిలబడెను. అంత రహిమాన్! జఫరాలీ! నాపేరునీ
కుంగావలెనా! అట్లయినకనుము. నాపేరు బ్రహ్మానందుడు.
సన్యాసిని. ఏనుడి మొలపడుము కోనుచున్నావు? కత్తికోకా
తుచ్చా? నిలువునుని గుభానునమీదకురికి గుండెలపై నొక్కి
పోలుపొడి చెను. జఫరాలీమరలపొడిచెను. ఈవ్వంవ్వయుద్ధములో
నాకరికొకరు దీసిపోవుటలేదు. సమయముజూచి జఫరాలీ మొల
నుండి కత్తినినూడబెరికెను. వెనుకనుండి దయానందుడు
చటాలునవచ్చి చేతిపై నొక్క దెబ్బగొట్టెను? చేతిలోని
కత్తియూషి తూలిపడియెను. ఖాన్ వెనుదిరిగి జూచునం
తలో బ్రహ్మానందు డాతనిని సందిటబట్టి బంధించెను. ఆతడు
గింజుకోనుచుండ దయానందుడు త్రాళ్ళుదెచ్చి కాలునేతులు
బంధించెను. జఫరాలీ పట్టుపడెను. గురుశిష్యు లిద్దరును
నాద్రోహిని సాయముబట్టి యాశ్రమమునకుఁ గొంపోయిరి.
పిమ్మట జఫరాలీ యిట్లనియె.

జఫరాలీ—స్వామీ! బ్రహ్మానందా! నన్నుబట్టిన

నీ కేమిలాభము. నన్ను వదలినచో లక్షహానికి తగును. డిల్లీ చక్క వర్తిచే నీవుగోరిన గోరికలెల్ల నీ డెప్పి జేతును.

బ్రహ్మ—ఓ హూ! అట్లనా ఎంతటి నయూ హృదయు డవు? సన్యాసి ధనమేమి చేసినాడు. స్వస్వంగ పరిత్యాగికి గోర్కెలెక్కడ నుండును నీమాయలో బడు తుచ్చసన్యాసి కాడువీడు. నీప్రేమమిత్రు డబ్బుల ఖరీదుకూడ యిక్కడనే బంధింపబడి యున్నాడు. నీవుచేయు దేశవిప్రోహముంత యును దెలిసిపోయినది. ఛీ! వీనితో నీక మాటలాడవగను. దయానందా? వీనినంతర్లహమునబంధించుమన దయానందుడ ట్లాసరించెను. ఆమరునాడు సాయంసమయమున చక్రవర్తి యుద్యాన వనమునకు బండితులతోను గురువులతోను కొంత మంది సేనానులతోను విహారమున కరుదెంచెను. బ్రహ్మనం దుడు దయానాదుని జేజిబిలించి దయానందా? చక్రవర్తి యుద్యానవనమునకు వచ్చినటులున్నది. నీవుతక్షణమేపోయి బ్రహ్మనందులు మీరాకకై సంక్షించు చున్నారని తెలిపి రమ్మన, దయానందుడు వల్లెయని యుద్యానవనమున కేగి కా వలివానితో నీవుపోయి బ్రహ్మనందులవారి శిష్యులుమీకడకు వచ్చుచున్నారని చక్రవర్తితో నివేదింపుమన వాడుతక్షణమే చక్రవర్తికడకు బోయి సమస్కరించి మహారాజా? బ్రహ్మ నంద శినయోగీంద్రులవారి శిష్యులు మీదర్శనమునకై వేచి యున్నారని నివేదింప, చక్రవర్తి యాశ్చర్యముతో స్వామిశిష్యు

లేనా? సత్వరమే తోడుకొనిరిమ్మన వాడుపోయి దయానందు నితో దిరిగివచ్చెను. చక్రవర్తిలేచి నిలుచుండెను. అందరును లేచిరి. స్వామి! యచేయుడని చక్రవర్తియొక యాసనమును దయానందునకుఁ చూపించెను. దయానందుడు కూర్చొనక యే మహారాజా! బ్రహ్మసందులు మీరాకకై నిరీక్షించుచున్నారనెను. చక్రవర్తి మహదాశ్చర్యచకితుడై స్వామి! కారణమేమన, దయానందుడు నాకుఁ జెలియదనెను. సాధారణముగా స్వామిదర్శనమే దొఱకుటకష్టము. అట్టిస్థితిలో స్వామియే స్వయముగఁ గబురంపుట యందఱకునుగూడ నాశ్చర్యముగలిగెను. చక్రవర్తికదలెను. అతనితో భాటుపరివారమంతయును గదలెను. బ్రహ్మసందుని యాశ్రమముకడు జేరువ నేయుండుటచే బదినిమిషములలోఁ జక్రవర్తి స్వామియాశ్రమమును జేరుకొనియెను. బ్రహ్మసందుడు నిలువుటంగీని దొడుగుకొని ముఖమున విభూతియు, గంఠమున రుద్రాక్షమాలికలును మెఱయ, దండమును గుమ్మముకడనుంచి లోన నమాధిమందిరమున గూర్చుండెను. చక్రవర్తిస్వామిసన్నిధి కరుదెంచి దండమునకు నమస్కరించెను. విగిలిన పరివారమంతయునట్లే యొనరించెను. అంత బ్రహ్మసందుడు చక్రవర్తికి గూర్చుండ సంజ్ఞజేయ చక్రవర్తితో నందరును గూర్చుండిరి. ఒక్కనిమిష మందరును మానముతో నున్న పిదప బ్రహ్మసందుడు, రూక్షభావముతో మహారాజా! చక్రవర్తి, సామ్రాజ్య సంరక్షణమునం దేమరియుండుట హానికరముగాదా!

ప్రతా—స్వామి! ఏమిది! అట్లుచుచున్నారు ఏమరియుండుటయూ!

బ్రహ్మ—ఔను ! సర్వవిధముల రాజ్యమును గాఢాడినగాని మాబోటి యోగులకు విలువవీలుండదు. నీనగరమున గలుగు విద్యోహమేమైనా దెలిసికొన గలిగితినా! సర్వనాశనము -సర్వనాశనము — ప్రతాపరుద్రుడు'' నిశ్చేష్టుడయ్యెను. అంధకారముతో బడినట్లయ్యెను. ఊహ పొడకట్టుటలేదు. బుట్ట గిడగిరదిరిగి పోవుచుండెను. సంశయాలుల చిత్తముతో నిట్లనియె.

ప్రతా—స్వామి! విద్యోహమేమిటి ? సర్వనాశనమేమి? సెలవిండు. ప్రతాపరుద్రుడుసహింపలేకుండుచున్నాడు.

బ్రహ్మ—రాజా! శాంతింపుము. చక్రవర్తి వేయి గన్నులతో రాజ్యమును దిలకించుచుండవలెను. అని దయానందు సీక్కించి, దయానందా! వారిరువురినిటకు, దోషుకొని రమ్మన దయానందు డిద్దటభటుల సాయముగొని యా తుటకల నిద్దటను గొనివచ్చెను. చక్రవర్తికి వారిద్దఱనుజూపి, యీతడు సర్దార్ జఫరాల్ఖాన్. ఆత డబ్బుల్ ఖరీము. వీరిద్దరును ఢిల్లీచక్రవర్తియగు యల్లాయుద్దీనుని సహచరులు, మాకు వేషముతో నగరమునుండి రహస్యములన్నియు ఢిల్లీకి వేగు నడుపుచున్నారు. ఇదిగో చూడుడియై త్తరము. దీనిని దయానందా! చదువుమన నాతడాయై త్తరమును నుచ్చైస్వరమున

జదివి స్వామి యానతిని జక్కన దిక్కిచ్చెను. చక్కన ర్తి మరల దానినంతన జదువుకొనియెను. ఆతనిసిగ్గు—భయము—క్రోధమును నొక్కసారి యావేశించెను. పరివార మంతయును గుండెలపై ని జేయివైచికొని యెంతపని, యెంతపనియని పలువరించిరి. అత బ్రహ్మానందుడు జఫరాల్ఖానుని బట్టుటలో దానుగల్పించిన యుత్తరమును, బ్రతాపరుద్రునకిచ్చి జ్ఞాపింపిన సంగతియంతయును తెలిపెను. చక్కన ర్తి స్వామిమహిమకును దేశభక్తికిని యమితానంద భరితుడై యాదేశదోహుల నిద్దఱను బందిగములోనుంచనాజ్ఞయొసగి సెలవిప్పించుడని వేడ, బ్రహ్మానందుడు రాజా! యింకొక నిమిషమాగుము. నీకు రెండు వాక్యములు జెప్పవలసియున్నవి, పినుము. రామచంద్ర దేవుడు శత్రువుని యాలోచించక తక్షణమే తదగ్రాహార్థమై సేనలనంపుము. అల్లాయుద్ధీ నీపాటికే దేవగిరిని సమీపించునని మాదివ్యదృష్టికి బాడకట్టుచున్నది. దేవగిరి తుఱకల వశమైనచో నీకెన్నటికైన, హానికలుగక నూనదు. మరియు ములికినాటి సీమను బాలించుచున్న, ద్రిపురాంతక దేవుడును, గంజికోటసీమను బాలించుచున్న నంబయదేవుడు నీసామ్రాజ్యమును ధిక్కరించుచున్నట్లు తెలిసికొంటిమి. అట్లు గుచో న రాజకమగున. అనఁ యల్లాయుద్ధీ తాపరద్రుడ స్వామి! నాకాసంగతి యిప్పుడే తెలియవచ్చినది. త్వరలోనే శాంతి సెలకొల్పు యత్నమును జేసెదననిబలికి స్వామిడ సెలవుదీసి

కొని స్వామియొక్క మాహాత్మ్య ప్రజ్ఞాప్రభావములను స్తుతిం
చుకొనుచు నందరును తమ తమ యిండ్లకుఁజనిరి.

— పం దొ మ్మి ద వ ప్ర క రణ ము —

కామపాలుడు చావుదప్పి తుద కెట్లులో శ్రీధరుని యిం
టికిఁ జేరుకొనియెను. శ్యామల విచారముతోఁగొడుగున కు
పచారముజేయుచు నాయనా! యెంతసాహస మొనరించితివి?
నాయదృష్టము బాగుండి జీవముతో గంటబడితి నంతే చాలు
నన, రుక్మిణిసేవేకాదు. మేముకూడ చాల యశృష్టమంతులము
ఈయువకాకముంతయును బ్రహ్మానందశివయోగిని. ఆతని
మహిమ లోకాతీతమని చెప్పుకొను చున్నారు. కామపాలా,
నిన్నటికంటె యీరోజున నొప్పులు కొంచెము తగ్గినవా?
యన కామపాలుడు, తగ్గినవి. నొప్పులు లేనేలేవన్నచూట,
కొంచెముచాక కట్టప్పుకుని నడచినాను, రెండురోజులలో
బాగుగా నడవగలుగుదును. వైద్యుడిచ్చినమందు బాగుగాపని
చేసినదనెను. అంత గొంత సంతోషముతో రుక్మిణీ శ్యామలల
ముఖములు విశించెను. రెండురోజులుగడచిన పిదప కామ
పాలునకుఁ గట్టయూత యక్కరి లేకయే లోనదిరుగుటకు శక్తి
గలిగినది. ఆతఁడీల్లు వెడలునప్పుడు మిక్కిలి యుత్సాహము
ను, ఘోరైన యుడుపులతోను, దిద్దబడి నిగనిగలాడు తల

కట్టుతోను, హుషారుగా బయలుదేరెను. మార్గమధ్యమున గలిగిన విషమపరిస్థితిచే నివన్నియును దారుమారయ్యెను. తడిసి ధూళిదూసరితమైన, బురడబట్టలతో జచ్చిబ్రదికి యర్ధ ప్రాణములతో సత్తవారి యిట్లుజేరుకొనియెను. ఇంతవరకు మధుమతి, యీతని గంటబడలేదు. ఏదియో యొక నెపమున మధుమతిని జూడనలెనను యాతురత బాగుగా విజృంభించ సాగెను. ఇంతవరకును మంచమే శరణ్యమగుటచే దనకోర్కె కెట్టిసావకాశమును లేకపోయెను. భగవంతు డొసంగిన నీ గర్వభంగమునకుఁ బశ్చాత్తాప మాతని హృదయమునఁ జనించలేదు. కొంచెము స్వస్థత కలుగగానే మరల వేషమును దిద్దుకొనుటకుఁ బాటుపడుచుండెను. తలదువ్వుకొని శుభ్రమైన వస్త్రములను ధరించి యత్తరువును బూసికొని పడుకకుర్చీ పయిని గూర్చొని మీసములను నిమిరుకొనుచుండెను. ఆనమయమున గోకిల ఫలహారమును దీసికొనివచ్చి యాయ నందుకొని, చిరునగవుతో, గోకిలా! నాకేమియును దోచుట లేదు. మధుమతికడకుఁ బోయి యొకప్రాంతము నడగితెచ్చి పెట్టుదువా? యన, గోకిల వల్లెయని మధుమతిగదిలోనికిఁ బోయి, అమ్మా! మధుమతీ! పుస్తకము కావలయునట. యిచ్చెదవా? యన, మధుమతి, యెవరికే, యేమిపుస్తకమే యనెను. గోకిల యదేమిపుస్తకమో నాకు తెలియదు. కామ పాలునను దోచుటలేదట. నిన్నడిగి యొకపుస్తకమును దెచ్చి

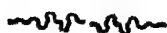

పెట్టుమన్నారనెను. మధుమతి నవ్వి కోకిలా నాన్నగారి పుస్తకభాండాగాగములో మంచిమంచి పుస్తకములున్నవి. కావలసిన పుస్తకమును పుచ్చుకొని చదువుకొనవచ్చునని చెప్పమన, కోకిలపోయి కామపాలున కాసంగతిఁ చెప్పెను. కామపాలుడు నవ్వుచు మామయ్య యింటలేరు. అవితీసి యిచ్చువారెవరు? ఒకపొత్తమిచ్చిన మరల భద్రముగ నిచ్చి వేసెనని చెప్పము. వినుగుతో గోకిల మధుమతికడకుఁ బోయి మీయిరువురిమధ్యను నేను నని చచ్చుచున్నాను. మామయ్య యింటలేరట. ఒకపొత్తమిచ్చిన జదివి మరల భద్రముగ నిచ్చునట. ఏమందువన, మనసున నిష్టములేక పోయినను జదువుకొనుటకుఁ బుస్తకమును గదా యడిగెనని వ్యాఖ్యగాని, టీకార్థముగాని లేని కేవల మూలశ్లోకములు గల భగవద్గీతను దీసియిచ్చి చదువైవవెంటనేనాపొత్తమును నాకుఁ దెచ్చియిమ్మని ఎంపివేసెను. కోకిలాపొత్తమును దెచ్చి కామపాలున కిచ్చెను. ఆతడాపొత్తమును దెఱచి చూడ మొదటిపత్రముపై నీపొత్తము మధుమతికను హస్తాక్షరములుండెను. దానినే పదిమారులు జదువుకొని యక్షరముల పొందికకు మురియుచు వేటొకపత్రమువె దిటగవేసెను. భగవద్గీతయని యుండెను. ఈసేరెప్పుడైన విన్నాడేమోకాని పుస్తక మింతవరకెప్పుడును జూచి యుండలేదు. నాలుగుశ్లోకములు చదివెను. అర్థముకానందున

బైకిబోలేదు. మఱల మొదటిచత్రమునకువచ్చెను. ఈపొత్తము నునునుతిరకు వాక్యమునే మఱల జదివెను. ఈవాక్య మొక్కటియే, యాపుస్తకముయొక్క మొత్తములో నీతని కర్థమైనది. ఎన్నివర్యాయములు : చదివిన నావాక్యమొక్కటియే. ఎంతసేపని జదువును. పొత్తమును మూసివేసెను. ఇది తనకొక పెద్దయవమానమని యాతడెఱింగిన నురల స్వస్థముగ నటగూర్చుని యుండలేడు. ఆశ్చర్యక నిమిషమట్లే యోచించి కలమును గాగితమునుదీసి యెద్దియో వ్రాసెనని చదువుకొని మడచి మఱల విప్పి చదువుకొని మడచి చేతబట్టుకొని యుండెను. ఇంతలో గోకిలవచ్చి పొత్తము జరువుటయైరదా? అయినచో నాపొత్త మిటుతెండు. మధుమతికిచ్చివేసెదననెను. కామపాలుం డింకను బూర్తిగ జదువలేదు. కొంత కాల మింకను నావద్దనుండనిమ్ము. మధుమతివలె దీని నాదరింతును. కోకిలా! దీనికేమికాని నాదొకపని. నీకు మంచి బహుమానము. ఏమందు వనియెను. కోకిలగడనరి. ఆమె యిట్లనియె. నాయవృష్టము బాగున్నది. నేడుకడపెద్దత్తైనది. అప్పుడే యనుకొన్నాను. ఏదోలాభమున్నదని ఏమిటా పని సెలవిండన, కామపాలుడు, రా యిటురమ్మని రెండురూకలు చేతులోబెట్టి నీకు మొన్ననే యిద్దామనుకొన్నాను. ఇప్పటికిగాని వీలైనదికాదు. తీసికొనుము- చూడుము కోకిలా! ఈయత్తమును మధుమతి కెవ్వరును జూడకుండ నీయవల

యునునుమా యని యుత్తరమునుగూడఁ జేతఁబెట్టెను. ఈ తంతు కోకిల కిష్టములేదు. అయిన నీచిత్రమేమోచూతమని రెండును రెండుచేతులఁబట్టుకొని మధుమతికడకుఁ జని రూకలును నుత్తరమును నామెచేతఁబెట్టెను. మధుమతి” యేమిటే యిది కోకిలా యనెను. కోకిల కామపాలుని నిర్హేతుక జాయమాన కటాక్షమిది. ఈరూకలు నాకు లఁచము. ఈయుత్తరము నీకు గానకన, మధుమతి కోపముతో సీపుచాల యదృష్ట వంతురాలవు. ఇబుపముని నీవిట్టిపని కెప్పుడునుఁ బూనుకొనకుము. ఇదిగో నీరూకలు తీసికొనిపోమ్మని పంపివేసెను. పిమ్మట మధుమతి యుత్తరమును విప్పి యిట్లు చదువ నారంభించెను—మనోహరిణీ మధుమతి! నేనువచ్చి వారమురోజులైనను నీవు కనఁబడుటలేదు. నేను నీకొఱకనేక కష్టములుపడి తుదకుఁ బ్రాణముతో నీచెంతఁ జేరుకొంటిని. నీముద్దుమోముఁ జూడవలయుననినాకనులు గాయలుగాచినవి. పరిశుద్ధుగడనై నీదయకెదురు చూచుచున్న నన్నునీవారిగా భావింపుము. నీవెంతకును కనుపించుకొంటుండచే సాహసించి యీతఱి వాసికొంటిని. నీకనునన్నల మెలగ సిద్ధముగా నున్నానని యెరుకపఱచు కొచున్నాను. నీవుపంపిన పాత్రమును నిన్నగాభావించి హృదయమున భద్రపరుచుకొన్నాను. దయయుంచి కనఁబడుచుండుము. రేపువేరొక పుస్తకమునుఁ బంపెదవని నమ్ముచున్నాను. మధుమతి! దయయుంచుము.

కామపాలుని ఉత్తరము చదువుట ముగియగనే మధుమతి లేఖను ముక్కముక్కలుగాఁ జించిపారవేసెను. అసహ్యభావముతో నన్నిడే వికారచేష్ట లారంభమయ్యెను. వీనికంటఁ బడివనుఁ బడకున్నను మహాపద్రవము గానేయున్నది. వీని వెనుక దాశమువై చుటకు శ్యామలా రుక్మిణులు సిద్ధముగా నున్నారు. కాలనర్పమింటఁ బ్రవేశించినది. కాటుబడకుండ తప్పించుకొని తిరుగుబెట్టులోఁ జెలియకున్నది. కానిమ్మదైవమే తోడగుగాక? యని ముంచముపైన బరుండి యోజనలకుఁ దగుల్కొనియెను. ఇటకామపాలుని జాతచుచి రుక్మిణీ శ్యామలలు కామపాలునియొద్దకువచ్చిరి. కామపాలుని జేతిలో బుస్తకముండెను. దానింగాంచి, యదేమిపుస్తకము నాయనాయన, భగవద్గీతయనెను. శ్యామల “నీకెవరిచ్చినారు. కామపాలు ముక్కడనుండియో తెప్పించుకొన్నాను” అన శ్యామల పుస్తకమును పుచ్చుకొని విప్పి యీపాత్రము మధుమతిదను వాక్యమును జదివి సంతోషముతో వదినా? యీపాత్రము మధుమతిదనుమా యనెను. రుక్మిణి చదువుకొనుట కెవరిపాత్రమైన నేమనెను. ఇంతలో గోటనుండి శ్రీధరుడు వచ్చుటచే నందరును లోనికిఁబోయిరి.

—♦ ఇ రు వ ది య వ ప్రి క ర ణ ము —

రాత్రి భోజనము లై నపిదప శ్రీధరుడును భాస్కరు
డును దక్షిణపు పసారాలో బడుకకుర్చీలపైఁ బరు డియుండిరి.
మధుమతి యొకవిసరుకట్టును జేతఁబట్టుకొని తండ్రిచెంతఁ
గూర్చొని నెమ్మదిగా విసరుచుండెను. శ్రీధరుడు కనులు
మూసికొని యెద్దియో గాఢముగ నాలోచించుచుండెను. ఆత
నికి మాధవునిపై గలప్రేమ యవ్యాజ్యమైనది. చిన్ననాటనుండి
యు మాధవుని మధుమతితో సమానముగ జూచుకొనుచు
బెంచిపెద్దవానిగాజేసిను. మాధవు డత్యల్ప కాలముననే
బుద్ధిబలమునను, పరాక్రమమునను, కార్యకరణమునందును
సమర్థుడై, యున్నతపదవికి వచ్చెను. ప్రభుప్రతికూలమున నిది
యెంతకాలమోనిలువలేదు. శ్రీధరుని హృదయము కృంగి
పోయెను. మాధవుని పరాజయమును శ్రీధరుడు తనదిగా
భావించుకొను చుండెను. మాధవునిపై గల మక్కువచే శ్రీధ
రుడు పుత్రులులేని చింతకుఁ బాల్పడలేదు మధుమతీమాధ
వుల యన్యోన్యాను రాగంబును శ్రీధరుడెరుంగును. మధుమ
తికి మాధవుడే తగిన పరుడని శ్రీధరుని సంకల్పము. నాలు
గైదు మాసములలో మధుమతీమాధవుల వివాహము జేయ
వలయునని నిశ్చయపరుచు కొనియెను. ఇట్టిస్థితిలో మాధవ
నిష్క్రమణము శ్రీధరుని హృదయమును కుంగింపఁ జేసెను.

మాధవుని గనుగొనుటకై యనేక యత్నములు జేసెను. నేటి కెనిమిది మాసములైనను మాధవుని జాడేమియును దెలియలేదు. రాజావమానమున మాధవు డాత్మహత్య గావించుకొనియెనను వచంతులు శ్రీధరుని హృదయభేదన మొనరించుచుండెను. మరియు మధుమతి వివాహాచిత వయస్సున నుండెను. ఈసమయమున వివాహముఁ జేయకుపేక్షించిన లోకులు నిందింతురు. మాధవుని కల్పించిన మధుమతిని పరుల కిచ్చుట కంతరాత్న యొప్పుకున్నయది. ఇట్టి సంగటములో ఒడి కొట్టుకొనుచు శ్రీధరు డీవిషయమునే గాఢముగ నాలోచించుచుండెను. మధుమతి తనచెంతఁ గూర్చొని వినరుచున్నదని యాతడెరుగడు. కొంతనడికి మధుమతి బాబా! నేడు కోటనుండివచ్చుట యింత యాలస్యమైనదేమని ప్రశ్నించెను. ఆప్రశ్నచే నాతని యాలోచన ముగిసెను. శ్రీధరుడు కనులువిప్పి వినరుచున్న మధుమతిని గాంచి, అమ్మా! భోజనమైనదా? నీవిటకువచ్చి, యెంతసేపైనది?

మధు—బాబా! మీరేదియో యోచించుచున్నట్లున్నారు. భోజనముచేసియే వచ్చితిని. నేనువచ్చి చాలసేపైనది.

శ్రీధ—బాను! నేనాలోచన యందేయుంటిని. దానిం దెలిపి నీకుచింతనుఁ గలుగఁజేయుట నాకిష్టములేదు. నామనస్సున కేమియును స్వాస్థ్యములేదు.

మధు—పోనిండు? మిమ్మావిషయము నడిగి మీయ స్వాస్థ్యమును ద్విగుణము చేయరు. మీరిట్లు స్తిమితము లేక యున్న, నేనెట్లు బ్రతుకగలుగుదును బాబా? ఇది మన్నిమిత మైనదే యగుచో నేను మిక్కిలి పాపాత్మురాలను. అని కనులనుండి వెడలు బొప్పములను, ముఖమానలను, దిగ్వి పయ్యెటచెఱగున దుడుచుకొని బాబా! మీరు మిక్కిలి యలసి నట్టులున్నారు. ఒకమారు పాదంబులొత్తుదునా? అనెను—ఈపలుకులు శ్రీధరుని హృదయమున జొచ్చి నీరు గావించెను. మనోచింత వృద్ధియయ్యెను. చాని నావుకొని యిట్లనియె.

శ్రీధ—అమ్మా! వలదు. వలదు. నాకిప్పుడెక్కడా యాన మేమియునులేదు. నేను రేపటిదినమున, దేవగిరి సహాయమునకై సేనతోఁ బోవలసియున్నది. అవ్యవధానమునకుఁ జాల చింతించుచున్నాను.

భాస్కర—తుశ్శివడిలేచి, ఏమీ? యిప్పుడు భావగా రేమంటిరి? దేవగిరికి సేనతోఁ బోవలయుననియా? ఇప్పుడు దేవగిరికివచ్చిన యువదళినమేమి?

శ్రీధ—బాను. దేవగిరికే పోవలసి వచ్చెను. అల్లాయుద్దీన్, అశ్వసైన్యంబుతో దేవగిరిని ముట్టడించెనని తెలిసినది. చక్కన రియాజుపై ముట్టడిని విడిపించుటకై దేవగిరికిఁ బోవలసి యున్నది.

భాస్క—చక్కవ రక్తిని దేవగిరి రాజునకును మనస్వర్థ
లున్న విగదా? అట్టియెడ దేవగిరి రక్షణము సార్వభౌమున కేల
యవసరమయ్యె.

శ్రీధ—బ్రహ్మానంద శివయోగీంద్రుల యుపదేశఫలి
తము. బ్రహ్మానందు డీమధ్యనే చక్కవ రక్తి సామ్రాజ్యమున
కువినాశమునుదలపెట్టుచున్న విద్రోహులగు మహమ్మదీయులను
వట్టి బంధించి పశితాపరుదుగైన కప్పగించెను. తుఱకలు దేవ
గిరినిస్వాధీన పఱచుకొనినచో నాంధ్రసామ్రాజ్యమునకు
హాని కలుగున దేవగిరినుండి మహమ్మదీయులను, బాటదోల
వలయునని శాసించినాడు.

భాస్క—బ్రహ్మానందు డప్రతిహత ప్రభావుడని విని
యున్నాను. నిజమేనా?

శ్రీధ—ఆతడుత్రాికాలవేది. ఆతనికి దెలియని సహస్య
ములేదు. కామపాలుడు బ్రతికి యిల్లు జేరుకొనుట కాతని
సహాయమే కారణము. లోకసంగక్షణమును బూనిన యీశ్వ
రుడు. సార్వభౌము డాతని యాజ్ఞల జెల్లించుచుండును.

భాస్క—అట్లనా? మీప్రయాణ మవ్యవధాన మగు
టచే మిక్కిలి చింతించుచున్నాను.

శ్రీధ—అవ్యవధానమునకు నేను విచారించలేదు.
ఈసమయమున మాధవుడుండిన నాకెంతయో సహాయముగ
నుండియుండును. నాకీకష్టమే లేకపోయియుండును. నాదురదృ

ప్రమున నాతడెటకో బోయెను. నేనేమి నేయుచును? మాధవ
ఖడ్గము శాత్రువ మస్తకములపై న్యూయము చేయుచుండ
చూచు భాగ్యము నాకులేదు. హా? మాధవా? యెట్టియిక్కట్టు
వాటిల్ల జేసితివి?

భాస్క—బ్రౌను? మాధవునివిషయములో నాకును
జాల విచారిముగ నున్నది. విధివిధానమునకు మనమేమి
చేయగలము. ఊరక విచారించిన లాభ మేమి? మీకు మాధ
వుడును, గామపాలుడును సమానులేకదా? కామపాలున
కిప్పుడు స్వాస్థ్యము చేకూరినది. మీరాతని వెంటదీసికొని
పోవుట కేమియభ్యంతర మున్నది.

శ్రీధ—అట్లనే యగునుగాని యీదూర దేశయా
త్రకు నాతనిఁ దీసికొనిపోవుట నాకిష్టములేదు.

భాస్క—మీకుఁదెలియని సంగ తేదియును లేదు.
చెప్పవలసిన దేదియో చెప్పితిని. పిమ్మట మీయిష్టము.

శ్రీధరుడు, మారువలుక లేదు. చింతండికి తుఱకఁగి
దికి యుద్ధమునకు వెడలునని వినినతోడనే మధుమతిగుండెలు
ర్గుల్లుమనియెను. ఒడలు కంపమొందెను. కనులనుండి
బాష్పములు రాలజొచ్చెను. దీనవదనముతో తండ్రి నీక్షించి
యేదియో యడుగ దలచుకొను దానివలె లేచినిలుచుండెను.
శ్రీధరు డామెభావమును గనిపెట్టి యిట్లనియె.

శ్రీధ—అమ్మా! నీవెందుల కట్లు విచారించెదవు. నీవట్లు
విచారించుచున్న నాకు ధైర్యమెట్లబ్బును. వారమురోజులలో

శత్రువుల బారదోలి యింటికివచ్చెదను. ఇదివఱకే రామదేవుడు మహమ్మదీయ సేనల జీకాకుపఱచియుండును. నేను గూడఁబోయి సహాయపడితినేని తుఱకలను ధిల్లీవఱకును పాఱదోలగలము. నిర్విచారముగనుండుము తల్లీ! యనెను. శ్రీధరుఁడెట్లు బలుకుచుండగనే, రుక్మిణీశ్యామాలు, భోజనము లఁజేసి బంగారుపళ్లెములతో తాంబూలపట్టికలనుంచుకొని వికసిత ముఖారవిందములతో నోవ్వుటంబులనుండి మంద హాసచంద్రికలు తొంగి చూచుచుండ మందగమనంబులతో వసారాలోని కరుడెంచి శ్రీధరునిచెంత గూర్చుండిరి. పిమ్మట రుక్మిణి నూతాంబూలపట్టికలను దీసి, యొకటి శ్రీధరునకును వేరొకటి తనయన్నకును యిచ్చెను. శ్రీధరుఁడు దేవగిరికి బోవునని వీరలకు తెలియదు. శ్రీధరునకు తాంబూలసేవనమునం దిచ్చలేదు. ఉత్సాహముతో నున్న రుక్మిణి మనస్సు చిన్నవోవునని తాంబూలమును సేవించెను. మధుమతి వివాహమునుగూర్చి యిదివఱకే తనయన్న భర్తతో మాటలాడి యుండునని తలంచి, యేమిజరిగెనో విస కుతూహలముతో నుండెను. శ్రీధరసింగమనాయకులుగాని మధుమతిగానియేమియును మాటాడుటలేదు. అందరును చిత్రప్రతిమలవలె గదలకట్లే కూర్చొనియుండిరి. మధుమతిముఖము చాల వాడి యుండెను. ఇదంతయుఁజూడ రుక్మిణి కగమ్యగోచరముగా నుండెను. దేవగిరిప్రయాణమును శ్రీధరుడు రుక్మిణితో జెప్పి

యేయుండునని తలంచి భాస్కరు డూరుకొనియెను. అన్న కామపాలునివివాహముచుగూర్చియడుగగాశీఞ్చరుండుదానికి బ్రతికూలముగ బలికియుండునని నిశ్చయించి సంగతినిఁ దెలియఁగోరి రుక్మిణి యిట్లనియె.

రుక్మి—అన్నయ్యా! మీభావగారితో మాటలాడితివా?

భాస్క—నేను చెప్పవలసినంతవట్టు చెప్పితిని. కామపాలుడు దేవగిరికి తనతోగూడ వచ్చుటకు భావగా రంగీకరించలేదు.—ఆమాటలు రుక్మిణి కర్థముకాలేదు. ఆమె విస్మయముతోను. అసంతృప్తి మనఃబుతో మరల రుక్మిణి యిట్లనియె.

రుక్మి—అన్నా! మీమాటలు నాకర్థముకాలేదు. దేవగిరికి బోవుటేమి? అంగీకరింపకుండుటేమి?

భా—ఆశ్చర్యముతో, అమ్మా! రుక్మిణీ! సీకాసంగతి యేమియుఁ దెలియలేదా? ఢిల్లీనండి, యల్లాయుద్దీన్ సేనలతోవచ్చి దేవగిరిని ముట్టడించెనట. దానిని విడిపించుటకై చక్రివర్తి యాజ్ఞను కేపటిదినంబున భావగారు సేనలతో దేవగిరికిఁ బోవై యున్నారు. కామపాలునిగూడ సహాయముగఁ దీసికొనుడని చెప్పితిని. అందులకు భావగా రంగీకరింపలేదు. ఈమాటలను విన్నతోడనే రుక్మిణి వదనము వివర్ణమయ్యెను. ఆమె యొడలు ఝల్లుమనియెను. కామపాలుడు తన

వివాహమునుగూర్చి మాటలాడుకొనుచుందురనియు, నప్పుడు తానటనుండుట భావ్యముకావనియు నలంచి లోపలనే కూర్చుండెను. కాని చాలకాలమగుటచే నీపాటి కా పనినంగము ముగియునని తలంచి యిక్కడకు వచ్చి కూర్చుండెను. అంతరి మొగమును చిన్నవోయి యుండెను. కానికామపాలు నిమొగము చింకిచేటంగ యయ్యెను. మధుమతియొక్క నంపూర్ణ నవ్వునమే ముందుకుఁ గారణము. తలగోకికొను నెపమునను ముక్కు నెలుపుకొను నెపమునను, జెవివడముకొను నెపమునను చేతితో ముఖముపై విసరుకొను నెపమునను మధుమతినిఁజూచుటయే యాతనిపని. ఈసంసడిలో పెండ్లిమాటలనుఁ దెలిసికొనవలె ననుమాటయే లేపోయెను. ఇంతవఱకు నొకమూల గోడకుఁ జేతబడి కూర్చొనియున్న విశ్వాసరాయుడు మెల్లగ కర్మయూతగొని లేచి యెందులకీ జాగరణము. వీరులకు రణము కంటె యుత్సవమేమున్నది? మాధవుడేయున్న నీపాటికి యొరనుండి కత్తిదీసి మానును బురికొల్పుకుండునా? మహావీరుడైన శ్రీధరున కేమిగొఱత. అనహాయశూరున కొరులనాయ మెంచులకు. ఇదివరకెన్నియో యుద్ధముల గెలుపొందిన శ్రీధరున కిదియొక లెక్కయూ? తొఱక లొనరించుచున్న దేశమారణహోమమును భంగపఱచి బ్రహ్మానంగుడు చక్రవర్తిని మేలుకొలిపినాడు. ఎందులకీ దిగులు. శ్రీధరుడు జయశ్రీని నరించి త్వగలో దిరిగి రాగలడనెను.

ఈవాక్యముతో మధుమతి విచారమిరిపోయెను. మాధవుని వీరత్వ మామె నావేశించెను. మాధవుడు తనకు చిన్నతనమునుండి వయసుచచ్చువరకును నేర్పినరణవిద్యమనో వీధిని గెంతులువేయుచుండెను. ఆమె మృదుమధుర గంభీర స్వరముతో నిట్లనియె. తాతా! ఆడుదానవని బాబా!తలంచ కున్నచో బాబాతోకూడ నేగి వీరరణ మొనరింపవలెనని యున్నదనెను. శ్రీధరుడు పట్టరాని సంతోషముతో దటాలున లేచి బిడ్డను కౌగలించుకొని, అమ్మా! నాకు బుతులులేని కొఱంతదీర్చినావు. తల్లీ! నీవు వీరవత్సవగుదువుగాక? పురుషుల వీరత్వ మంతరించియున్నచో నిన్ను గొంపోయియే యుందునన మధుమతి బాబా! క్షమింపుము. నాకిక చింత లేదు. ప్లేచ్చుల బారదోలి రమ్మనెను. కాసుపాలుడు చకితుడయ్యెను. భాస్కరుడు తెల్లవోయెను. దుక్కిణి శ్యామలలు విస్మితులై టి.

—, —

—, ఇ రు వ ది యొ క ట వ ప్రి క రణ ము —

—, —

అమరునాడు సాయంతనసమయమున శ్రీధరుడుప్రచండస్థైర్యముతో బయలుదేరి దేవగిరికి బోవుచు ద్రోవలో బ్రహ్మానందుని దర్శించి చక్కవర్తి యాజ్ఞను దేవగిరి కేగుచు న్నానని చెప్పెను. బ్రహ్మానందుడు జయమగుగాక యని

యాశీర్వాదించి తుఱకల పీచమడంచిరమ్మని చెప్పిపంపివేసెను. వారముదినములుగడచెను. బ్రహ్మానందు డొకనాటి సాయంతనమున ధ్యానము ముగిసినపిదప గమండలోదకమున గనులుడుడుచుకొని తనమసంబున నిట్లు తలంపనారంభించెను. ఆధ్యాత్మిక చింతలచే నుఖంబుగఁ గాలముగడుపు నాకీశ్వరుడు చక్కవర్తితో సంబంధమును గల్పించి రాచకీయవిషయముల దగులుకొనజేసెను. నన్నీ పనికి బురికొల్పియుండుట జూడ నాదేవదేవుడీ దేశరక్షణమునం దే మరియుండనటులదోచుచున్నది. ఆంధ్రదేశాభివృద్ధికి నీశ్వరు డానందించుచున్నట్లు నలంచెద. ఆతనిమహిమ లతివిచిత్రములు ఆతనియాజ్ఞ యవి లంఘ్యముకదా? నేనా జగదీశ్వరునిచే నీకార్యముకొఱకు బురికొల్పబడితిని. ఈశ్వరప్రీతికై రాచకార్యంబులం బ్రవేశించితిని. నాపైయాదేవదేవుడు కృపజూగుగాక! ప్రతాపరుద్రు డీశ్వరభక్తిపరాయణుడు. ఈతనిపాలనమున నాంధ్ర సామ్రాజ్య మభివృద్ధిగాంచెను. ఆంధ్రభాషను మాటలాడు జనులనెల్ల నేకభ్రతము క్రిందికిఁ దీసికొనివచ్చినాడు. ఆంధ్రదేశ మిప్పుడు నవలక్ష ధనుర్ధరులతోఁ దులదూగుచున్నది. ఆంధ్రభాభాయోషామతల్లి యభిరూపమనోహరమై యభినవాలంకార శోభితమై నవ్వుమొగంబుతో గలకలలాడుచు నానందరూపిణియై చూపట్టుచున్నది. అయినను గారణము లేనిదే ఈశ్వరుడు నన్నీపనికిఁబురికొల్పడు. ప్రతాపరుద్రుని

యందొక గొప్పలోపమున్నది. ఉత్తరహిందూస్థానమున జరుగుచున్న చర్యలబరికిఁప మానముఁగ్రహించియున్నాడు. సహద్య దుర్గముల బలవంత కుఁక్షింఁచినాడు. ఒక్కరాజధానీ దుర్గమే ఒలవఁయున్న నేమియోజనము. పర్యాతిగాంచిన వీరసేనాను లుండినను, దుర్గలములేనిదే నేమిలాభము. రానుచున్నదేవునిఁగి యేకానున్నది. కానిముగ్ధు, దేవిగిరిక్షణికై నేన లంపఁడియెనుగదా! నేడు చక్కనర్తి వచ్చెదనని వర్తమానమంపినాడు. అదిగో! యుక్తమాశ్వంబుల నెక్కి యిద్దరు వీరపురుషు లిటువచ్చుచున్నట్లున్నది. అని బ్రహ్మానందశివయోగి మనంబున దలపోయుచు లతామంటపమున నుపవిష్టుండయ్యెను. అంత నాపురుషు లశ్వంబులనుండి దిగి యోగిదండమునకు నమస్కరించి యోగి సంజ్ఞచేయ నటగూర్చుండియుండిరి. బ్రహ్మానందు డొకినిమిషమూరుకొని యిట్లనియె.

బ్రహ్మ—అయ్యా! మీరెవరు? మానలన మీరు కోరు కార్యమెది?

పురుషు—గుహత్మా! నానేరు గజసాహిణి గుండా నాయుడు. ఈతని పేరు గజసాహిణి మాచానాయుడు. మేము చక్కనర్తి సేనానులము. శ్రీపురాంత కాంబయ దేవులకు జయించినచ్చితిమి. దేశమున శాంతి నెలకొనియెను. మాజయమును తమకుఁ దెలిపి తమ యాశీర్వాదము నందఁగోరి యిటకు వచ్చితిమి.

బోహ్మ—ఓహో! అట్లనా! మిమ్ములజూచినమాత్రా
ముననే మహావీరులవలె నానంబడుచున్నారు. మీరు చక్రవర్తి
వయకుఁ బాత్రులగుదురుగాక! మీచేతిలో నాపత్రమేమి?

సేనానులు—మొన్న మేముగాంచిన జయమునకుఁ
జక్రవర్తి బిరుదు పట్టంబులాసంగి యున్నారు. అవియేముని
నని శివయోగి కందిచ్చెను. శివయోగి దానినిట్లు చదివెను.

బ్రాహ్మ—స్వామి! త్రోహగండ, స్వామివాచకకరగండ
శత్రుంకవీర, కలియుగవీరభద్రా, యనియా, ఈబిరుదములకు
మీరు తప్పక సంగియున్నారు. ఈశ్వరుడు మీకు సర్వదా
జయమొసంగుగాక? యనిదీపించెను.

అంత నా వీరపురుషు లిద్దరును యోగీంద్రుని యాశీ
ర్వాదముల గ్రహించి సమస్కరించి నెలవుగైకొని చనిరి.
పిమ్మట శివయోగి కనులుమూసికొని ధ్యానానక్తుడై యుం
డెను. పెరవుల జరునావు, భూలలాట సంకోచము నాతని
ధ్యానమునకు లక్షణములు. మరియు నిశ్చలత్వ మొకటి
యొన్నదగు లక్షణము. కొంతవడికి ధ్యానమును విడిచి కనుల
దెఱచెను. ఎదుటప్రతాపరుదుఁ డుపవిష్టుడై యుండెను.
యోగి మంబహాసముతో సార్యభామునకు డేచుమా! యని
యెను.

ప్రతా—స్వామీ! తమయాసతిని ద్విపురాంతకాంబ
యదేవులను జయించి దేశమున శాంతిని నెలకొల్పిన గుండా

నాయినింగారికిని మాచానాయనంగారికిని చిబిరుదుపట్టంబుల నొసంగితి.

బ్రహ్మ—బౌను? వారు మద్దర్శనంబునకు వచ్చిరి. పట్టంబులజూచితిని.

ప్రతా—దేవగిరికిగూడ సేనలంపబడియెను.

బ్రహ్మ—రాజా! నీదేశసేవ యవ్యాజమైనది. నీభక్తికి పరమేశ్వరుడు సంతసించెను. కాని నీవాత్మరక్షణయందే మరియుంటివి. ఆత్మరక్షణము పరమేశ్వరునకు బ్రీతిదాయకము. తద్రీక్షణము సేయనేరనివా డాత్మదోషియగు. పరమాత్మ నారాధించు వాని మనస్సు నిర్మలముగ నుండవలెను. వ్యసనంబుల బోజేసి యింద్రియంబుల హద్దులలో నుంచవలెను. దీనికిమూలము మనస్సు. మనస్సు చెడునేని యింద్రియములు హద్దుమీరి పరమాత్మనిలుచుటకుస్థానము లేకుండఁ జేయును. ఇటులనే స్వాత్మరక్షణముకూడ లక్షితమై యున్నది. అత్మసంరక్షణ గోరువాడాయువును వృద్ధినొందించుకొనవలయును. ప్రభువున కాయువు సేన. దానిని వృద్ధి నొందించుకొంటివేని నీకుదీర్ఘాయువు కలుగును. సేనారక్షణమునకు నృథమైన కోటలావశ్యకము. దుర్గములు తగిన కట్టుదిట్టములో లేకున్న నాత్మకుదగిన నెలవులేక యెగిరిపోవును. పరమాత్మ శూన్యంబగు శరీరమెట్లు భస్మముగావింపబడునో, సేనాదుర్గశూన్యంబగు దేశమట్టే భస్మంబగును. కామకో

భాదిశత్రువుల కవకాశమిచ్చిన నాత్మను హరించునట్లు
 మేచ్చాదిశత్రువుల కవకాశమిచ్చితివేని దేశము నాక్రమిం
 తురు. రామచంద్రదేవునకు రానున్న గురవస్థ నీవెరిగియే
 యున్నావు. ఆతనిదేశము మేచ్చులచే నపవిత్రము గావింపబడి
 నశించుటకు సిద్ధముగానున్నది. ఆతనిరాజ్యము నీకడ్డముగ
 నుండుటచే నుత్తరహిందూస్థానమున జరుగుచున్న చర్యలను
 బరికింపక మానమునువహించియున్నావు. మహమ్మదీయుల
 తృప్త చాల క్రూరమైనది. వారు క్రమక్రమంబుగ నీదేశ
 మును సమీపించుచున్నారు. సరిహద్దుదుర్గములు పాడుపడి
 యున్నవి. వానిని బాగుచేయుటకు చాలాకాలముపట్టును.
 నీవిశ్వరాంశసంభూతుడవు. ఈశ్వరప్రేరితుడనై నేను నీదరి
 నుంటిని.

ప్రతా—స్వామీ తమ యుపదేశముచే నేను నా
 యంతరాత్మ మేల్కొలువబడినది. మీకటాక్షము నాపై
 బ్రసరించుటచే బృధివీశులలో ధన్యుడనైతిని. సదాశివుడే
 తమరూపమునవచ్చి నన్నుద్ధరించు చున్నాడు—అన
 బ్రహ్మానందుడు మందహాసమొనరించెను. దానియర్థమును
 చక్కవర్తిగ్రహించి యిట్లనియె. స్వామీ! నేను పొగడుట
 లేదు. నిష్కల్మషముగ యథార్థమును వచించితిని.

బ్రహ్మ—నీహృదయము నిష్కల్మషమయిన దని నే
 నెఱుంగుదును. నీవితా నాకడ జెప్పవలయునా? రాజా!

అటుచూడుము. ఆవృద్ధుడు మృద్ధున శుభిలమించుచున్నట్లు
 న్నాడు. నేనకు లాతని నిర్బంధపగుచు మండిరి. మృద్ధునము
 నుగోరివచ్చిన వారి క్షితినిర్బంధములేకుండ జేయుదువుగా? అని
 పలుక చక్కవర్తి యేరిని నిర్బంధపగువలదని నేనకుల
 కాజ్ఞయొస గెను. వారా వృద్ధుని విడిచిరి. వాడునులోనగోణు
 గుగొనుచు, నాచేతులబట్టి నిర్బంధింనుటగా వారల కెక్కడి
 యధికారముకలదో, సార్వభౌముడులేకున్న వారికి మండగ
 ములను చేయుచుందురు. నాచేతులు నొప్పియెత్తుచున్నవి.
 వాండ్రముష్కరమేకాని నాపెద్దతనమును జూతురా? నేను
 నడువలేక నడవలేక యలసినచ్చితిని. ఇంతకును నాభుణ్యాము
 బాగున్నది. ఎవరోమహాత్ములనన్న విడువుడని చెప్పినారు.
 అని నడువుచు చేతిని ముఖముపై నడ్డముగ బెట్టుకొని నృప్తి
 నిసారింది నెమ్మదిగ నడచివచ్చి యోగికి ననుస్కరించి చతికి
 లబడియెను ఆవృద్ధుని చూటలువిని చక్కవర్తి నవ్వెను. అంత
 నావృద్ధుడు స్వామీ! ఆనవ్వెడువారెవరు? నేను పెద్దవాడను,
 ఆజ్ఞలేనిదే కూర్చుండినందులకు తమింపుడు.

బ్రహ్మ—ఆతడు మాకాప్తవర్గము లోనివాడు. నీవ
 డుగడలచుకొనిన దేదియో యడుగనచ్చును.

వృద్ధు—స్వామీ! నాభుణ్యామునలన తమ దర్శనము
 దొరికినది. ధన్యుడనైతిని, నేను సార్వభౌముని నేనానియగు
 శ్రీధర నాయినంగారి నేనకుడును. నాపేరు విశ్వానరాయుడు
 చాలకాలమునుండియు నచ్చటనే కనిపెట్టుకొని యుంటిని.

బ్రహ్మ—సరియే. నీచరిత్రము నంతను చెప్పనక్కఱలేదు. నీచడిగెడి దేదియో యడుగుము.

విశ్వా—స్వామీ! క్షమింపుము. పెద్దవాడను, నామాటలుమీకు వినువుగానుండును, శ్రీధరుడు మాధవుడను నొక మేనల్లుడు కలడు. ఆతడు చక్కవర్తిచే నవమానింపబడి యెటకోపోయెను. ఒకసంవత్సరమునుండియు, నాతనిజాడగానరాలేదు. కావున నతనినిజస్థితిని తమ ముఖంబున వినగోరి వచ్చితిని, స్వామీ! మధుమతి.

బ్రహ్మ—సరియే చాలును. నీప్రశ్న యర్థమైనది, అని కనులు మూసికొని యోచింపదొడఁగెను. చక్కవర్తి వెలవెల పోయెను. యోగి ముఖమునుండి యుత్తరమేమి వచ్చునో యని యాత్రముతో నాతను జూచుచుండెను. ఇంతలో బ్రహ్మనందుడు కనులుదెఱచి యిట్లనియె. ఆతడు జీవించియే యున్నాడు—ప్రపంచ సంబంధమును వడలుకొని యున్నాడు. పరమేశ్వర చింతలచే గాలము గడుపుచున్నాడు. ఈశ్వరుని ప్రకృతానును సర్వత్ర వ్యాపింపఁ గోరుచున్నాడు. ఆతఁడొక చోట నుండెనని చెప్పవీలులేదు. దేశమంతయును గుమ్మరుచున్నాడు. రూపమునమారియున్నాడు. ఒకమహాకార్యమును డలపెట్టి యిటులదిరుగుచున్నాడు. మరల నిజరూపమును బూనునని తోచదు. కాని నీప్రశ్నకొక రహస్యోత్తర మియవలసి యున్నది.

ప్రతాపరుద్రుడు లేవబోయెను. యోగి దాచినట్టుపరచి రాజా! నీవు లేవనక్కఱలేదు, ఈతడు రహస్యముగ నన్నొక ప్రశ్న యడుగవలెనని యున్నట్లు గ్రహించితిని. వాని మనో భీష్టమును దీర్చుట మావిధి. అని పలికి విశ్వాసరాయు సీసలకు బిలచెను—విశ్వాసరాయుడు, గడగడ వడంకుచుండెను. రాజాయని యోగి సంబోధించుటచే వానిని సార్వభౌమునిగా నెఱింగి తన యపచారమును మన్నింపుమని రాజు కాళ్ళపై బడెను. ప్రతాపరుద్రుడు, నీవుచేయు యపచారమేమియు, లేదు. నీనెందులకట్లు భయమందెడవు, నీ రహస్యమేదియో స్వామికి విన్నవించుకొను మనియెను. విశ్వాసరాయుడు యోగి కడకేగెను. యోగి యాతనిప్రశ్న కు త్తిరమిచ్చి పంపివేసెను. విశ్వాసరాయు డసంతృప్త మనంబుతో నింటికిఁబోయెను. చక్రవర్తి యోగికడ సెలవుగైకొని కోటకు జనియెను.

—•—

—, ఇ రు వ ది రె ం డ వ ప్ర క ర ణ ము ,—

—•—

అల్లాయుద్ధీ నుత్సాహవాక్యములచే నేనల కుల్లానమును బుట్టించుచు నున్న తాత్పర్యముపై నుండి హస్తమును పైకెత్తి ముందున కూచుచుండెను. ఆశ్వీకులు, గుఱ్ఱముల ముందునకు బేతెము వారింగునుండిరి. ఆకాశంబంతయు నశ్వ ఖురోద్ధూత రజఃపటంబులచే నాచ్ఛాదితమై సూర్యరశ్మినడు

పఱచుచుండెను. ఆగుట్టపు డెక్కలవలన గలిగినటకటకధ్వ
నులు దేగిరివాసుల గుండెలవియజేయుచుండెను. అసైన్య
ప్రవాహమున కడ్డకలేకుండుటచే ననుమాయనంత కాలములో
బహుభూమిందాటి నచ్చుచుండెను. నగరవాసులు, నగలను
నాణెములను మూటగట్టుకొని రక్షణకై కోటకుఁ బరుగిడుచుం
డిరి. నగరమంతయు సతికోలాహలముగ నుండెను. జనులుతల్ల
డిల్లుచుండిరి. ఇట్లుండ భీషణుడు రాజసమక్షమున నిలువంబడి
సంభ్రమముతో నిట్లనియె— రాజా చూచెదవేమి ! ఆలో
చింపి నమయముకాదు. త్వరపడుము త్వరపడుము.

రామ—ఏమి నేయుదును. సేనలన్నియు నిచ్చటలేవు,
అల్పసంఖ్యగల సేనతో నెట్లెదుర్చొనగలము, కానిండు యున్న
సేనయైన సిద్ధముగ నున్నదా?

భీష—జయదేవుని సేనాగారమునకుఁ బంపితిని. రణ
భేరికూడ మ్రోగింపబడియెను. సేనానులు సేనల సిద్ధముచేసి యే
యుందురు. తక్షణ సేయంజనదు, అదిగో! జయదేవు డిటకుఁ
బరుగు పరుగున వచ్చుచున్నాడు— అని పలుకుచుండగనే
జయదేవుడు రాజు యెదుట ప్రత్యక్షునయ్యెను.

రామ—జయదేవా! సేనలు సిద్ధముగ నున్నవా?

జయ—అంతయు సిద్ధముగనే యున్నది.

రామ—ఇప్పుడున్న సేనల సంఖ్యయెంత?

జయ—నాలువేలు

రామ—విచారముతో, అమౌయ్య మోసపోతిని. సైన్య మంతయు బైటనేయున్నది. మహమ్మదీయు లిట్లదాటున మీదబడుదురని తలంపనై తిని. ఇంతలో భటుడరుదెంచిగుట్ట మువచ్చి సిద్ధముగనున్నదని చెప్పెను. రామదేవుడు దృఢక వచంబును మహాఖడ్గమును ధరించి అశ్వంబు నధిరోహించి భీషణజయదేవులను కోటలో జాగ్రత్తగ నుండుడని చెప్పి సైన్యస్థానంబులకుఁ బోయి హెచ్చరించుచు సగరమునుదాటి యల్లాయుద్ధీ నెదుర్కొనుటకై వడివడి పోవుచుండెను. అల్లాయుద్ధీను సగరంబునకు నాలుగు కోశముల దూరములో సైన్యంబుల నాపెను. ఆతడశ్వంబునుండి దిగలేదు. ఎద్దియో యోచించుచుండెను. అశ్వఖుర ధ్వానంబులు నిలిచిపోయెను. రామదేవునిసైన్యములు దేవగిరిని దాటి యొక్కకోశముదూరం బున కేగెను. అచట తన నేనలనాపి తనమనంబున నిట్లుతలంప నారంభించెను. నేనిట్లు మూర్ఖముగపోయి యెదుర్కొనుట వలన లాభములేదు. ఈస్వల్ప సైన్యముతో విశేషకాలము పోరాడిన మిక్కిలి ప్రమాదము సంభవించును. శత్రుసైన్య మెంతయుండునో తెలియదు. ఎదిరించి పోరాడుటయెకాని జయముకాంచుట కష్టము. ఇదంతయు నిరావరణప్రదేశము. ఇట్లనిలిచి పెద్దసైన్యముతో జిన్నసైన్యమును ముందునుంచు కొని పోరునల్పుటనుచితము. ఆలోచించగా తిరిగి కోటప్రవేశించుటయే శ్రేయోదాయకము. దుర్గమంతయు భోజనపదా

ర్థములచే నింపబడినదికదా! దుర్గములోనుండి శత్రువులతో
బోరాడుట నుకరము. కావున వెనుకకు మరలి దుర్గమును
బ్రవేశించెదనని, తలంచి సేనలను వెనుకకుఁద్రొప్పి దుర్గమున
బ్రవేశించెను. వెంటనే సేనలు తిరిగివచ్చుచుండుట గాంచి
నగరవాసులును, కోటలోని వారలును మిక్కిలి భీతిల్లిరి.
భీషణునకు భీతివుట్టెను. జయదేవునకు గంపమువయించెను.
రామచంద్రదేవుడు తానుతిరిగి దుర్గమును బ్రవేశించుటకుగల
కారణము నెల్లఱకును శ్రుతపఱచెను. ఎల్లరును నిరుత్సాహు
లైరి. నగరవాసు లెక్కడికైన పారిపోవుటకుఁగూడ నవకాశ
ములేదు. సాధ్యమైనంతవట్టు తమయాస్తుల శత్రువులకుఁజిక్కి
కుండ దాచుకొన యత్నించుచుండిరి. ఇట్లుండ నగరమున
కావల రెండుకోశముల దూరములో నొకపెద్ద కలకలము
బయలుపెడలెను. ధూళిచే దిశలు పరిచ్ఛన్నంబులగుచుండెను
అశ్వఖురద్ధానంబులు మఱలలేచెను. వానినివిని నగరవాసుల
గుండలు బద్దలగుచున్నట్లు భయభ్రాంత చిత్తులైరి. పిల్లలే
డ్చును తల్లుల గొగలించుకొనుచుండిరి. పిల్లలతోదల్లులు
భర్తలవెనుకకు నొడుగుచుండిరి. శౌర్యవంతు లానుబిడ్డలకు
భయములేదని చెప్పుచు నొజలనుండి కత్తులనుదీసి సవరించు
కొనుచుండిరి. భీతచిత్తు లానుబిడ్డలతో గలసి దుఃఖించుచుం
డిరి. మహమ్మదీయ సైన్యము క్రమక్రమముగ నగరమును
సమీపించుచుండెను. చూచుచుండగనే కొన్నినిమిషములకు

నగరమంతయును మహమ్మదీయులచే వ్యాప్త మయ్యెను. అహ హా! యెంతలో నెంతగతివచ్చినది. ఎచ్చటచూచినను రోదనధ్వనులే. ఏదిక్కుచూచిన నాహాకారములే. తలుపులు బద్దలగుచుండెను. ఎంతభయంకరమైన దోపిడి! ఎవరడ్డగలరు. అడ్డిరిపోప్రాణములు నిలుదుటెట్లు? ఆభీతి, యాకంప, మారోదన, మాకన్నీటిధార లాహా! యెంతకష్టమెంతకష్టము. నాప్రత్యక్ష రాక్షసుల యెదుట, నాకూర్పి శాచములమోల నాకటికి తుఱకలపజ్జ, నాకిరాతులచెంత నెనరునిలు వగలరు. ఎవరు మాటలాడగలరు. ఇట్లుండ మహమ్మదీయ దుస్తులతో మున్న నొకయువకుడు. నిశితకరవాలమును చేబాని స్త్రీలనవ మానవరువ యత్నించు తుఱకపైనికులను తెగసరుకుచు మానరక్షణ మొనరించుచుండెను. ఈతడొక నిముషమైనను కాలమును వృధపుచ్చలేదు. వీలైనంత వఱకీయింటి నుండాయింటికి మెల్లగబోవుచు మహమ్మదీయభటులను హతమార్చుచుండెను. ఈతడు తుఱకవేషముననుండుటచే తుఱకలచే ననుమానింపబడనందున నింటింటికి బోవుచు తన పనిని నెఱవేర్చుచుండెను. ఈత డరుణప్రభుడు. ప్రాణమును లక్ష్యమునేర్చక నిట్టిసాహసమునకు దిగెను. క్రమక్రమముగ మహమ్మదీయులగుంపు లధికమగుటచే నిక లాభములేదని మెల్లగతప్పించుకొని యావలబడెను. రామదేవునిసైన్యములు దోడుపడునని యాశించెను కాని సేనయంతయు గోటలో

బ్రవేశించుటచే లాభములేకపోయెను. నగరమంతయును తులకలకై నశమయ్యెను. నగరమంతయు గొల్లకొట్టబడియెను. దోపిడి ముగిసినవెనుక సేవలన్నియుఁ గోటను ముట్టఁజెను. అల్లాయుద్దీన్ ఓక్కిలి యుక్తిపరుడు. సమయోచితప్రజ్ఞచాలకఁ గు. సైన్యమింకను వెనుఁ నుండి వచ్చుచున్నదనియు, వచ్చినసైన్యము దానిలో నొకభాగముఁ యు వదంతినికలుగజేసెను. రానుచంద్రదేవు డది నిజమని నమ్మెను. మహమ్మదీయులు ముట్టడివి తీవ్రముగ సాగించుచుండిరి. రామదేవుడు బహువిధముల నాలోచించెను. ఉపాయమేమియుఁ దోచనందున మూర్ఖముగఁ బోరుటవలన లాభములేదని సంధిజేసికొనుటకు నిశ్చయించుకొనెను. లోనమనస్సు వీనుచున్నను యెట్టులో సమాధానపడి సంధిప్రయత్నముఁ జేసెను. అల్లాయుద్దీన్ తన సైన్యముయొక్క బలహీనతను బాగుగా నెఱిగినవాడేకావున విశేషముగా బంగారమును నొసంగిన ముట్టడిని విడిచిపోదునని తెలియఁజేసెను. ఈసంకటమునుండి తప్పించికొననేరక రామదేవుడు యోచనలకు దగుల్కొనియెను. ఇట్లుండ రామదేవుని కుమారుడగు శంకరదేవుడు సైన్యంబుల గూర్చుకొని యుద్రేకముతో దండికి సహాయము జేయుటకై వచ్చుచుండెను. అల్లాయుద్దీనది యెఱిగి వేయిసైన్యమును మాత్రమే దుర్గమునకుఁ గావలియుంచి తక్కిన సైన్యముతో శంకరదేవు నెదుర్కొనియెను. ఉభయ సైన్యములకును ఘోరయుద్ధము పొన

గెను. ఉభయములును వీరావేశంబుతోఁ బోరాడిరి. హిందువులు పాణిములపై నానవడిలి యశమో స్వర్గమో గడింపవలెనను పట్టుతోనుండిరి. హిందువులు సంఖ్యయం దధికులగుటచే మహమ్మదీయులు యుద్ధముని నిలువలేక వెనుకకుమఱలమొదలిడిరి. ఇంతలోగోటకుఁ గావలియున్న దురుష్కసేనవచ్చి కలుసుకొనియెను. దానింగాచి శంకరదేవుని సైనికులు ఢిల్లీనుండి కొత్తసైన్యము వచ్చినదని తలంచి భీతిల్లి వెనుకకు జరుగిడిరి. అంత రామదేవుడు మఱల సంధిచేసికొనుటకు యత్నించెను. అల్లాయుద్దీ సమితధనమును కోరెను. ఇంతలో బ్రతాపరుద్రుడు పంపిన సైన్యము సముద్రునిభంగి గర్జించుచు దేవగిరికి వచ్చుచుండెను. శ్రీధరుడు సేనలకుత్సాహము గొలుపుచుండెను. సేన యతిరయంబున వచ్చుచుండెను. ఇట్లుప్రబలమైన, యాంధ్రసైన్యము తనకు సహాయార్థమై వచ్చుచున్నట్లు రామచంద్రదేవునకుఁ దెలియదు. అరుణవృణున కావార్త తెలిసికోటలోనికివ ర్తమానమంపవలెనని విశ్వప్రయత్నములు చేసెనుగాని ముట్టడితీవ్రముగ నుండుటచే వీలులేకపోయెను. క్రమక్రమముగ రామదేవుడు నిరుత్సాహుడుకాజూచ్చెను. ఇదివరకు గోటలోనుండిన బస్తాలన్నియు ధాన్యపు బస్తాలుకాక యుప్పుబస్తాలని తెలియవచ్చుటచే న్నదైర్యము గలవాడయ్యెను. సేనలకు భోజనపదార్థములు చాలుటలేదు. ఈ కారణములచే సంధిచేసికొనుటయే ముఖ్యమని తలంచెను.

అల్లాయుద్దీన్ దాని కొడంబడియెను. అప్పు డారువందల మణు
గులు మాక్కికంబులును, నాలుగువేలు పట్టువీతాంబరములును
వేయి వెండినాణెములును, రెండమూల్యాభరణంబులును,
బహుమానము నిచ్చుటయే కాక కొంత దేశమునుగూడనొసగి
ప్రతివత్సరమును కొంత కప్పమునుగూడ చెల్లించునటుల
యొప్పకొని సంధిగావించుకొనియెను. అల్లాయుద్దీ నాధనమం
తయును లొట్టియలపైన వేసికొని ముట్టడివిడిచి సంతసించుచు
ఢిల్లీకిబోయెను. ఝామురాత్రియైనది. జయదేవుడు మహమ్మ
దీయ దుస్తులనుధరించి భీషణునితో బావా! నేనల్లాయుద్దీనుని
కనిసికొని మాటలాడి వచ్చెననెను.

భీష—ఓరుగల్లు విషయమును జ్ఞాపకము చేయుటకా?

జయ—ఔను! నేను త్వరగా పోవలయును.

భీష—అరుణప్రభునకుఁ దెలిసిన ప్రమాదము సంభ
వించును సుమా! జాగ్రత్త.

జయ—భయములేదు. నన్నుగుర్తించువాడెవడనిపలికి
దారి బట్టెను. అరుణప్రభునకు నిద్రపట్టుటలేదు. ఈదురంతవరి
ణామమున కాతనిహృదయము పరితపించుచుండెను. కనుల
నుండి బొటబొట నీరు గారుచుండెను. మధ్యమధ్యన కొద్ది
వేళముచే వండ్లు పటపట కొలుకుచుండెను. పిచ్చివానివలె
నిటునటు వీధిలోనికి వీధిలోనుండింటిలోనికిని రెండుసారులు
తిరిగి భీషణుని యింటికివచ్చి తలుపునందునుండి తొంగిచూ

చెను. భీషణ జయదేవుల సంభాషణ వినిపించెను. సంభాషణ ముగిసి జయదేవుడు బయటికివచ్చునప్పుడు, అరుణ ప్రభుడు, చప్పుకాకుండ నెనుకకు మఱలి యింటికిబోయి కరవాలమును జేతఁబట్టుకొని జయదేవుని వెంబడించెను. జయదేవుడు నగరమునుదాటి మైదానములోని కేగుసరి కరుణ ప్రభు డడ్డమువచ్చి యోరీ! దోహి, ఆగుమాగుము. నీన్న కరవాలమున వసుంధరాదేవికి బలియిచ్చి యామెదుఃఖమును గొంచె ముపశమింపఁజేసెదను.

జయ—అన్యస్వరూపముతో నోయీ! నీవెవడవు. నేను మాసైన్యములోనికిఁ బోవుచున్నాను. నన్నేల యడ్డదవు.

అరు—జయదేవా! అరుణప్రభుని మోసగించ నీతరముకాదు. సర్వనాశనమైనను పశ్చాత్తాపమును బొందక యాంధ్రసామ్రాజ్యమునుగూడ కాలక్షయమెంచితివా? నీవును భీషణుడును మాటలాడుకొనుసంగతిని నేనువినలేదనుకొంటివా? యని కుత్తిమఘగడ్డమును బట్టి పీకిపారవేసెను.

జయ—అరుణప్రభా! ఈతప్పుక్షమింపుము. బుద్ధి వచ్చినది. అజ్ఞానమున నిట్లునరించితిని. జైనులకు బ్రతాప రుద్రుడు గావించిన దోహి—

అరు—ఛీ! నోరుమూయుము. నీకొకమతముకూడ గలదా? దయాలవాలమగు జైనమత మెక్కడ! నీవెక్కడ! కలకలలాడు దేవగిరి సర్వనాశనమైనది. పరమపావని యగు

భరతమాతను గోమాంసభక్షకులగు ష్టేచ్ఛుల కంటగట్టెడు నీమత మొకమతమా! ప్రతాపచంద్రుడు హైందవుడు. చక్రవర్తి. నీవు హైందవుడవే. హైందవ రాజన్యని శ్వేతఛత్రముక్రింద హైందవు డవమానింపబడినను గట్టములనందినను, యుష్ప లేని గంజియే ద్రావినను గలిగెడుప్రీతి, స్వేచ్ఛ. పరపాలన మున నెట్లుండును. ఆకిరాతు డల్లాయుద్ధన్ నీజై నమతమును రక్షించెనా? నీకు బట్టాభిషేక మొనరించెనా? తుదకు హైందవరాజే నీకు బ్రతుకు దెలువయ్యెనే. ఇంకను బుద్ధిశీక హైందవసామ్రాజ్యవినాశనమునకై తుగకలను బురిగొల్పు పోవుచుంటినా! మాతృమూర్తి తాసశాంతికై యామెపాదములకడ నిన్నేల బలియాయకూడదు. జయదేవా! నేను బ్రహ్మచారిని. నీవు పిల్లలుగలవాడవు. అయినను నధ్యుడవు. ఈహత్యాదోషము నాకుతగదు. ఇదుగో కరవాలము. అత్మహత్యాదోషముకూడ నిన్నే చెందుగాక! పొడుచుకొనుమని కరవాలమును కాశ్యకడ బడవేసెను. జయదేవుడు గడగడనడంకుచు నరుణప్రభా! క్షమింపుము. బుద్ధివచ్చినది. ఇంటికిబోయెదనని గృహభిముఖుండై నడచిపోయెను. అరుణప్రభుడు కరవాలమును దీసికొని జయదేవుని వెనుకనే పోయెను.

— ఇ రు వ ని మూ డ వ ప్రి క రణ ము —

ఒకనాటి సాయంసమయమున మధుమతి, మేడపై దక్షిణపు వసాదాలో గవాక్షముకడ నిలిచి యాత్రముతో వీధిని తొంగిచూచుచుండెను. ఆసమయమున గవాక్షము నుండి యేతెంచు పిన్నగాడ్పులకు నామె ముంగురులు కదలి ముఖోపరిభాగమున నాడుచు ముఖపద్మ మరంజ సౌరభము నాస్వాదించి నరుదెంచు తుమ్మెద జంటవలెనుండెను. ఎవరైన వీధింబడి పోవుచున్నప్పుడు ముఖమునకు జీటచెటగడ్డుపెట్టుకొని వాచేసినపింప ముచుగులు దీసివేసి తనముఖమునుగవాక్షమున జొనిపి వీధిని దొంగిచూచునపు డామెముఖము మబ్బును మటుగుజేసికొని దాగుడుమూతలాడుకొను చంద్ర బింబమువలె జూపట్టెను. ఆమె నిమిషనిమిషమున కిట్లు వీధిని దిలకించుచుండెను గాని కావలసిన వస్తున కంటఁబడినట్లులేదు అయిన నామె దీక్షతో భూమధ్యభాగమును సంకోచింపజేసి యేకీభావమునండిన దృష్టితో జాలదూరమువఱకు నీక్షించుచుండెను. అంత నొకవ్యక్తి యామె దృష్టిపాశముల దగుల్కొని క్రమక్రమముగ నాకర్షింపబడుచుండెను. వ్యక్తి సమీపించినకొలదిని భూసంకోచముకూడ వికాసమునందుచుండెను. కొంతవడి కావ్యక్తి చూచుచుండగానే యాభవన బహిర్ద్వారమునకు వచ్చి నిలిచెను. అంత మధుమతి వడివడి

మేడవిగి వీధితలుపులను దెఱచి, యాత్రముతో, తాతా! యింతయాలస్యమైనదేమి? నాదృష్టియంతయు నీమీదనే యున్నది. తోవలో నేబండి మీదబడునో యని భయపడుచు చూచుచున్నాను. ఈపెద్ద కాలములోగూడ నిన్ను శ్రమ పెట్టవలసివచ్చిన దని పలుకుచు విశ్వాసరాయునితో గూడ తన గదిలోనికిబోయి కుర్చీపైని గూర్చునెను. విశ్వాసరాయుడు స్మరనుచు నేల జతకలబడియెను. ఆతడంత యుత్సాహముగ నున్నట్టు కనబడలేదు. మధుమతిగుండెలో తాయి పడినట్లులయ్యెను. తుదకు మధుమతి యిట్లనియె.

మధు—తాతా! తాతా!! బ్రహ్మసంపశివయోగీంద్రులను దర్శించితివా?

విశ్వా—బిడ్డా! ఏమనిచెప్పుదును నాయవస్థ. ఆపొగరుబోతులు నాచేతులు వినలించి పచ్చిపుండ్లుచేసిరి.

మధు—ఏపొగరుబోతు లేమిచేసిరి?

విశ్వా—ఇంకెవరు, పహరాజవానులు. వాండ్రముష్టరమేమని చెప్పుదును. నన్నడ్డగించి నాచేతులుబట్టి లాగిలోనికి బోనిచ్చినారుకారు. నాపుణ్యముబాగుండి చక్కవర్తి చూచి నివారించబట్టిగాని లేకున్న వారు విడుచుదురా.

మధు—చక్కవర్తి యెవరు?

విశ్వా—ఇంకేచక్కవర్తియున్నాడు. మనప్రతాపరుద్ర చక్కవర్తియే.

మధు—ఆయ్యో ! కొంపమునిగినది. నేనేమి సేతును
ఆతడున్నప్పుడు నీవందున కెందుకుఁబోతివి?

విశ్వా—ఆతడు చక్రవర్తియని తెలిసిన నేనుమాత్ర
మచ్చటికి బోయియుందునా?

మధు—ఆతడు నీకంటి కగుపడలేదా?

విశ్వా—నాకు దూరపుచూపానదని నీకుఁదెలియును.
దగ్గరనున్నను కొంతసేపు నిదాసించిన గాని తెలియదు.

మధు—సరియే కానిమ్ము, పిమ్మట యేమిజరిగినది?

విశ్వా—చక్రవర్తి నన్నవదలమని భటుల కానతి
చె్చెను. దానితో వాండ్రొకండకావరముడిగినది. నేనుతిన్నగా
యోగికడకుఁబోయి నమస్కరించి కూర్చుంటిని. యోగినీ
వడుగునదడుగ వచ్చుననెను. వారిచెంత నొకపురుషుడు
గూర్చుండుట నెఱిగి వారెవరంటిని, దానికి శివయోగివారు
మాకాస్తవర్గములోనివారు. నీనడుగున దేదియోయడుగుమన
నేను నీవడుగుమనిన దంతయు నడిగితిని. యోగి తనచెంతనున్న
పురుషుని రాజా యని పిలుచుటచే నాకనుమానము తోచి
బాగుగా నిదానించి యాతడు చక్రవర్తి యని గుర్తించితి
అప్పుడు నా కమితభయ ముదయించెను. చక్రవర్తికి నమస్క
రించి తమింపు మని వేడుకొంటిని. రాజు మన్నించి మాధ
వునిపై మిక్కిలి వగచెను.

మధు—ఏదిరహస్యముగా జరుగవలయునని తలంచి

యుంటేనో యది చక్కవ రిక్తికూడ తెలిసెను కానిమ్ము. ఇంత
కును యోగిందు డేమిచెప్పెనో చెప్పవైతివి.

విశ్వా—ఏమనిచెప్పుదును, శుభాశుభమిశ్రమమైయు
న్నది. మాధవుడు జీవించియేయున్నాడు. కేవల మాధ్యాత్మిక
చింతలచే గాలము, గడ్డుపుచున్నాడట. ఆత డొకచోట
స్థిరముగ నుండుటలేదట. స్వరూపము మారియున్నదట, నిజ
రూపము నొందునని తోచదు. అని చెప్పెను.

యోగియొసగిన యుత్తరములో మధుమతికి మాధ
వుడు బ్రతికియే యున్నాడను వాక్యమొక్కటియే జీవనాధా
రమై యున్నది. ఆమె యెవనిపై తనజీవితమునంతను యాధా
రపరుచుకొనియుండెనో యాతడు విరక్తిమార్గ మవలంబించి
రూపు మారియున్నాడనియు, మఱల స్వస్వరూపమును గోరు
టలేదనియు వినియున్నప్పుడామె మనంబెటులుండెనో వర్ణింప
నెవరితరము. మధుమతి తన జీవితమంతయును నృధాయని
తలంచెను. ఆమె కీప్రపంచమే యసన్యముగ దోచుచుండెను.
తుగళు తనకును విరక్తిమార్గమే యుత్తమంబని తోచెను.
తుచ్ఛములగు నిహనుఖంబులయందు నాన నడలించుకొనవలె
ననిశ్చేసినకల్పించుకొనుచుండెను. కాని మధ్యమధ్య ను మాధ
వునిపై గల యాశ యడ్డుతగులుచుండుటచే విరక్తిమార్గ మరి
కట్రబడుచుండెను. ఆస చాలచెడ్డది. ఆశాబంధముచే నామె
జీవితనుమమల్లే నిలిచియున్నది. ఈ నిలకడకు మాధవుడు

బ్రతికియున్నాడను యోగివాక్యమే యాధారమైనది. ఆయా శాబంధముచే నామి జీవితకుసుమము నిలిచియుండెను గాని యాజీవితకుసుమము వికాసమునందుటకు మార్గ మామెకుఁ బొడకట్టుట లేదు. అంత నామె యొకనిట్టూర్పువిడచెను. అది సోకినంతవట్టు యొడ లెట్టగ కందిపోవుచుండెను. ఆమె మనం బనియెడు పాలకడలి, చింతలనెడు మంధరముచే మధింపఁబడి నెలువడిన కాలకూటవిషజ్వాల. దానిని మింగెడు యీశ్వరుడులేమి, యామె హృదయసాగరమును శుష్కింపఁజేయుచుండెను. దీనికిదోడు గర్వభూయిష్టండగు కామపాలుని చైదములు మరింత బాధాకరములుగా నుండెను. తుదకామె యిట్లులనియె.

మధు—తాతా! మాధవుడు మరలరాడా? ఆతని యభినవకుసుమకోమల శరీర మట్లడవుల గృశింపవలసినదేనా? విధాత నన్నిట్టికష్టము లనుభవించుటకేనా పుట్టించెను. పుట్టించెపో, నాహృదయమును వజ్రముతోనో, తాతితోనో జేయ కింతమార్దవముగ నేలసృజించె. నేనీ బాధ నెట్లునహింతును.

విశ్వా—బిడ్డా! నీయవస్థ మిక్కిలి శోచనీయముగానున్నది. నీవవివేకినివికాపు. నీవింతగ విచారించుచున్న నాహృదయము పరితాపమునకు లోనగును. నాజీవిత మిక నిమిషము లమీద నున్నది. ఆదుష్టవిధి, నీయిక్కట్టుల జూచుచుటకేనా నాకీ యాయువునిచ్చెను, తల్లీ! నన్నుజూచియైన శాంతింపుము.

మధు — తాతా ! నాకష్టములు నాతో పోవుటలేదు. వృద్ధుడవగు నిన్నుఁగూడ వేధించుకొని తిరుచున్నవి. నీ విటు నటు నకుచుటచే జాలయలసి యున్నావు. నీవుపోయి భుజించి రమ్మ.

అని పలుక విశ్వాసరాయుడు లోనికేగెను మధుమతి మరల యోజనలకుఁ దగుల్కొనియెను. శ్రీధరుడు దేవగిరి నుండి వచ్చినవెనుక రావచ్చునని భాస్కరుడు కాంచీపుర మున కేగెను. రుక్మిణీ శ్యామలలు లోన బనిచేసుకొనుచుండిరి. మధుమతి గదితలుపులన్నియుఁ దెలువబడి యున్నవి. ఆమె యుత్తరాభిముఖయై కుర్చీపై న బరుండి యోచనా యత్తచిత్తయై యుండెను. ఇట్లుండ నొకపురుషుడు శ్రీధరుని గదిలోనుండి దక్షిణాపునసారాలోనికి వచ్చి, యిటునటుదొంగి చూచెను. అచ్చటెనియును గోచరించుట లేదు. మనస్సు చిన్నబుచ్చుకొని, యటనుండి నెమ్మదిగ మధుమతి గది యొక్క దక్షిణద్వారముకడకు వచ్చి నిలిచెను. బంగారపుఁ జిత్రప్రతిమవలె మధుమతి కుర్చీపై నుండుటగాంచి యొకనిమిషమట్లే నిలిచి చప్పుడుకాకుండ నామె వెనుక భాగమునకు వచ్చి చేతులు ముందునకు సాచి యామెనేత్రయుగ్మమును చట్టినమూసెను. మధుమతి తుర్బిడై లేవబోయెనుగాని యాతడు కనులను గట్టిగ నదిమిపట్టి గదలకుండగ జేసెను. ఆమె సర్వాంగములును గంపమొందసాగెను. మధుమతి కోప

ముతో కోకిలా! యని బిలిచెను. ఎవరును మారుపలుకలేదు. మరల యత్తా యని పిలిచెను. దానికిని సమాధానములేదు. ఆమెకు భయముపుట్టెను. అంత నామె యాతనియొక్క పోకోష్టమును దడవెను. అచ్చట కంకణములులేవు. చొక్కా యొక్కచేతికొన మృదువుగ తగిలెను. ఆతడు పురుషు డని యామె గ్రహించెను. ఆమె భయము మరింత యధికమయ్యెను. మేనంతయు జెమ్మటలుపట్టెను. ఇంతచనఃపుతో దన కనులు మూయువా రెవ్వరై యుందుని తలంపనారంభించెను. చిన్ననా డాటలాడుకొనునప్పుడు మాధవు డిట్లు తన కలు మూయుచుండెనువాడు. ఈతడు మాధవుడై యుండెనాయని యనుకొనియెను. తుదకాయూహ నిలిచినదికాదు. తుద కామె యావేగముతో బిగ్గరిగ యెవరువారనెను.

పురుషుడు—మందస్వరముతో, నేనెవరినో చెప్పు కొనుము.

మధు—గద్గదస్వరముతో, నాకు దెలియదు.

పురు—నన్ను హఠచిపోతివా?

మ—ఔను, నన్ను వీడుడు.

పురు—మధుమతీ! కోపగించకుము. నన్నానవాలు పట్టెదవో లేవో యని సీకనులు మూసితిని అని తనచేతులను వెనుకకు దీసికొనియెను. ———మధుమతి కను లడఱచి చూచెను. మందహాసముతో గామపాలు డామెపార్శ్వమున

నిలిచియుండెను. మధుమతికి భయకోరికయు లొక్కమారు జనించెను. వడకెడుమేనుతో నెట్టుబడినకనులతో గుర్చీనుండి తటాలున లేచి క్రిందికిబోవుచుండెను. కామపాలు డడ్డముగ వచ్చి నిలిచెను.

మధు—ఏమిది? ఇంతదురంతమా! ఆడువాండ్రలో గూడ పౌరుషముకలదు. సత్వరమే యిటనుండి తొలగిపోండు.

కామ—కనులు మూసితినియీ నీకింతకోపము. ఒక్కసంవత్సరకాలమునకే నన్నుమరచిపోతివా?

మధు—బౌను నాకన్నులింకను మూతలు వడియే యున్నవి. నాకీజగమంతయు సంధికారముగజనుపట్టుచున్నది. మీరిట నిలువంజనదు. తక్షణమే యిటనుండి గడలిపో వలయును.

కామ—నాక్షేమమును నీకుఁ దెలుపవచ్చితిని. నేనిటనుండ మనల నాక్షేపించుచు వారెవరు, ఇరకెంతకాల మీ భయము.

మధు—క్షేమకథనమున కిది మార్గముగాదు. మీరిటనుండుటకు నేనే యాక్షేపించుచున్నాను. భగవంతుడాక్షేపించుచున్నాఁడు! జగమాక్షేపించగలదు. ఇట్టి యవిసీతులుండునంతవరకును భయమే.

కామ—నీతో మాటలాడుట కెప్పుడును సనుయము చిక్కకుండుటచే మనసుపట్టలే కీసాహస మొనరించితిని. పాణి

గ్రహణమగువఱ కాక్షేపించిన పడనగ్గదే, ప్రియమైన దములవి నీతికరములుకావు.

మధు—ఇప్పుడెందు కీ వాడప్రతివాదములు. తక్షణమే పోయెదరా లేదా?

కామ—నాచపలశ్యమును మన్నింపుము. నీయాజ్ఞను చెల్లించెదను. కోపముడిగి శాంతముగనుంటివేని సంతోషముగ బోయెదను. ఆవరమిమ్ము.

మధు—మీ రిటనుంసిపోయిన శాంతించెదను.

కామ—ఇదిగో పోవుచున్నాను కాని, మధుమతీ నాపై దయ—

మధు—ఏమిది? ఇటనుంసిపోవ

కామ—ఇదిగో పోవుచున్నాను—వట్టిబేలవు. అరిగదిని దాటి కాచుపాలుకు లోనికేగెను.

— ఇరువది నాలుగవ ప్రకరణము—

మధుమతీ యెంతభయపడుచుండెనో యంతయు జరుగుచుండెను. కాచుపాలుకు బడిదేగి మహాసాహసమునకుఁ దిగినాడు. ఇంట నడ్డుపెట్టువారు లేకుండుటచే నాతని గుండు డుకు మఱింత హెచ్చుచుండెను. మధుమతీకి విషమపరిస్థితి

యేర్పడినది. ఆమెబ్రతుకు భయోత్పాతమగు యోజనలతో గొట్టుకొనుపోవుచుండెను. ఆమె తనమనంబున నిట్లు తలంప నారంభించెను. హాదై నమా! నేనేమిచేయుదును. గతియెయ్యది ఇంట రాహుని ప్రవేశించెను. ఆకూరగ్రహమును నిష్ఠించుకొనుచుట్టు. ఎంతసాహసమొత్సాహసము. మాధన పత్నితో దాగుడుమూత లాడుటకు సిద్ధపడినాడు. నాకనులుమూసి సరసములాడుటకు మొరలిజినాడు. అనిసరసములా! కావుకావు, ప్రలాపములు. నేనెవరితో జెప్పుకొందును. చెప్పుకొందునుపో, యాదరించువా రెవరు. నాతండ్రి యింటలే డయ్యె. ఛీ! బజ్జాకరమగు నీవిషయమును నాతనితో మాత్రమేమనిచెప్పదును. తల్లితో జెప్పుకొందునన్న నాతనియందు నాజననికి మిక్కిలి ప్రేమ. ఆమె తనయాస్తితోగూడ నన్నాతనికి ధారవోయ సుకల్పించుకొని యున్నది. అత్త తోజెప్పుకొందమన్న హాస్యముక్రిందపోవుటయేకాక, తుద కెగసక్కెములుకూడ జేయును. ఏమైనగానిమ్మని తెగించి చెప్పుదునుపో, కిట్టకంట్లంటివని దెప్పుదురు. నాకిక తాతయొకడే దిక్కుగంగనపడుచున్నాడు. ఆతడింకను రాలేదు. నామనస్సు దహించుకొనిపోవుచున్నది. పిచ్చియెత్తుచున్నది. ఇదియు సరియగు నూహకాదు. తాతతోజెప్పినా యాతడు తక్షణమే యందరితోడను తగవులాడివచ్చును. దానకలహము మఱింత హెచ్చును. దీనిమూలమున తాతకుఁ జిక్కులు తటస్థించును.

ముందుచూచిన నూయియు వెనకజూచిన గోయియుఁ గనఁ బడుచుండెను. నాకాలోచన చెప్పువారెవరని కన్నుల నీరు నిశ్చయించెను. కూర్చుండుటకును నిలుచుండుటకునుఁ గూడ శక్తి చాలకుండెను. తుదకామె తలుపులన్నియు బిగించిచుంచ ముమీద బరుండివాపోవుచుండెను. తెరపుదొఱకక సందిగ్ధ సాగరమునబడి కొట్టుకొనుచుండెను. ఈబడలికచే గనులు మూసి యట్లేనిదిమరించెను. ఇంతలోవిశ్వాస రాయుడు భోజనమునుజేసి మధుమతి గడివర్చకు వచ్చి తలుపులుమూయబడి యుంటచే చేతికట్టతో తలుపులను ముందునకు నెట్టెను. తలుపులు తెరువబడియెను. విశ్వాసరాయుడామెబరుండుటగాంచి తేపుటక్రిష్టములేక, గోడకు జేటబడికూర్చుండెను. మధుమతి తలుపులన్నియు వేసితినునుకొనెను గాని తాతవచ్చినమార్గము నకుమార్గితము గొణ్ణమువేయుట మరచెను. ఆకారణముచే తాతలోనికివచ్చుటకు వీలుగలిగినది. ఇట్లుండ రుక్మిణీ శ్యామలలు మధుమతి భోజనమునకువచ్చునని కొంతవఱకు జూచిరి కాని యెంతకును రాకుండుటచే బిలుచుకొనినత మని మధుమతిగదిలోనికి వచ్చిరి. మధుమతి నిద్రపోవుచుండెను. ఈది సంబున మధుమతి భుజించకయే నిదురించుచున్న దేమని తలంపనానంభించిరి. ఇంతలో మధుమతి యేమియో మాటలాడనారంభించెను. రుక్మిణీశ్యామలలకు నవ్వువచ్చెను. మధుమతి నిదురపోలేదని వారు తలంచిరి. అప్పుడు రుక్మిణి, మధు

మతీ యని పిలిచెను. మధుమతి మారువలుకలేదు. అమె కనులు మూతపడియే యుండెను. రుక్మిణీశ్యామలలు విస్మితురాండ్రై మధుమతి నీక్షించుచుండిరి. మరల మధుమతి మాటలాడుట కారంభించెను. వానిని వినుటయందామెకు శ్రద్ధపెచ్చెను. వినుడు వినుడు—ఏమనుచున్నది?

నన్నంటకుము నాకనులమూయ నీకథికారమెక్కడిది. పరదారనంటెవా? పొమ్ము. పొమ్ము. అయ్యో? కామపాలుడు==కామపాలు—మాధవా? పట్టుకొనుము. పట్టుకొనుము. అనిమంచమునుండి యదాటున లేచెను. ఆమెకు మెలుకువ వచ్చెను. మేనుగడగడవడంకనారంభించెను. మేనినిండ చెమ్మటలు పట్టెను. భయపడజొచ్చెను. రుక్మిణి తెల్లవోయెను. శ్యామలముఖము వాడిపోయెను. వీరలనుగాంచి మధుమతి లజ్జించెను. కలగని పలువరించినదని తునకు దెలిసికొనిరి. ఆస్వప్నవాక్యములు రుక్మిణీశ్యామలలకు సహ్యములుగా నుండలేదు. ఇదంతయును జూచుచునేయున్న విశ్వాసరాయు డిట్లనియెను.

విశ్వా...బిడ్డయేదియో చెడుకల గనియున్నది. ఆశ్చర్యముతో నట్లుచూచెదరేల? పలుకరించి భోజనమునకు దీసికొనిపోండు.

శ్యామ—మధుమతీ ! నీవు కలగంటివా?

మధు—కలగాదు—నిజముగనే జరిగినది.

శ్యామ—ఇప్పుడు నీవు పలుకరించితివిగావా?

మధు—నాకాసంగతి తెలియదు.

శ్యామ—మరి నీకు దెలిసినదేమిటి?

మధు—నాకనులుమూసి నన్న కామపా—

శ్యామ—నిన్న కామపాలు జేమిచేసినాడు.

మధు—చేయరాచిపనియే చేసినాడు.

శ్యామ—మధుమతీ ! యింకను నీకు నిద్రమత్తు పడలేదా!

మధు—నేను నిద్రపోవుటలేదు— మెలుకువగనే యున్నాను.

శ్యామ—నీవెవరిని పొమ్మనుచున్నావు.

మధు—ఎవరిని పొమ్మనవలెనో వారినే.

రుక్మి—బిడ్డ కలగని భయపడియున్నది. ఎందులకా ప్రశ్నలు దానితో.

శ్యామ—కలయేమియో కనుగొనవలెనని—మధు మతీ నీకు కలగనివట్టు తెలియునా?

మధు—ఇది కలయేమో నాకు తెలియదు. నిజముగ జరిగినదికూడ కలయెట్లగును?

శ్యామ—నీవు మాధవుని బిలచితివా?

మధు—పిలిచితినేమో?

శ్యామ—ఆతనినేనా పట్టుకొనుచుంటివి?

మధుమతిముఖము వెలవెలబోయెను. తలవంచుకొని యెను. మారువలుక లేదు.

శ్యామ—(మఱల) ఆశని నేనా పట్టుకొనుచుంటివి.

మధు—(నిట్టూర్పువిడిచి) ఔను.

శ్యామ—నేను పరదారనని సలికితివిగావా ?

మధు—ఔను.

శ్యామ—ఎవరితో నట్లుంటివి ?

మధు—నన్నెవరు పట్టుకొనబోయిరో వారితో

శ్యామ—నిన్నెవరు పట్టుకొనబోయిరి.

మధు—నాకు తెలియదు.

శ్యామ—కామపాలుడా?

మధు—ఔను.

శ్యామ—నీవు కామపాలునకు పరదారవా ?

మధు—మాటాడలేదు. తలవంచుకొనియెను.

శ్యామ—(మఱల) నీవు కామపాలునకు పరదారవా?

మధు—నన్ను మాటలాడించకుము. ఒకమారు

చెప్పితిని. మఱలగదియే ప్రశ్నయా?

రుక్మి—అదేమి వదినా? బిడ్డకలగని భయపడియుండ గా నీవట్టిప్రశ్న యేలచేసినవవు ?

శ్యా—కడుపులోనున్న యూహయే ! కలలోబలికె డరు. కడుపులోలేనిది, కలలోమాత్రమెట్లు బలుకగలుగును.

విశ్వా—(కోపముతో) ఇక మీపిచ్చిపిచ్చియూహలు గట్టిపెట్టుడు. చాలగా తిరియైనది. భోజనములుచేయకుండ నెంతకాలమిట్లు వినోదించెదరు? అమ్మా! రుక్మిణీ!! చెడుకలచే బిడ్డ యలసియున్నది.

అంత రుక్మిణీశ్యామలలు మధుమతిని (బిలుచుకొని పోయిరి. శ్యామల కేమియును సంతోషముగ లేదు. మనసు చాల చిన్నవో యుండెను. కానుపాలునియందు, మధుమతి కిష్టములేనట్లు తోచినది. మధుమతిమనస్సు, మాధవుని యందు లగ్నమైయున్నట్లు, గ్రహించెను. ఇదియంతయుఁ గలకుసంబంధించినవిషయమగుటచే మనస్సును కొంచెము శాంతింపఁజేసెను. మధుమతి కేమియును భోజనము హితవుగ నుండలేదు. కలతనొందినదగుటచే, మధుమతికి హితవులేక పోవుట నహజమేకాని, యీదినఁబున శ్యామలభోజనము కూడ నట్లేయుండెను. రుక్మిణీ, మధుమతి భోజనమునందయి ష్టముగ నుండుటఁజూచి యిట్లనియె.

రుక్మి—అమ్మా! ఏమది! భోజనమట్లుచేయుచున్నావు.

మధు—అదేమోకాని, భోజనము హితవగుటలేదు.

రుక్మి—నీవు పాడుకలగంటివి. దానినిమఱచిపొమ్ము.

మధు—చే నెట్లు మఱచిపోగును. ఇంకనునాకు భయముకలుగుచునే యున్నది.

రుక్మి—వీవుమీదఁజేయివైచి, నిమిరుచు, నీవు వట్టి

పిటికిదానవు. కలకొఱకాయుంతభయము. అత్తయో, నేనో, నీకడబడుండెనము. పాలుపోసికొని కొంచెమన్నమును తినుము—అని వెండిగిన్నెలో పాలుపోసి మధుమతిముందటఁ బెట్టెను. మధుమతి తీరస్కరించలేకపోయెను. ఆపాల నెట్లో త్రాగెను.

శ్యామ—నేను మధుమతివద్దఁబడుండెదను. మధుమతి యేమియో ధైర్యవంతురాలనుకొంటిని కాని, నట్టిపిటికిది.

మధు—పిటికిదానవనినంతమాత్రమున నేనుదాసీనను గాను. ఎవరిమీఁకివచ్చినగాని, వారికి తెలియదు. నాకుతటస్థించినస్థితియట్టిది. అది యెవరికి భయమును పుట్టించుకొందును. నావద్ద నెవరును పండుకోవద్దు. నాకు భయములేదు. నేనే పరుండెదను.

శ్యామ—[మండహాసముతో] నీపిటికితనము బయట పడినది. దాచజూచిన నదిదాగదు. నిజముగ నీవు పిటికిదానవే.

మధు—[నవ్వుచు] ఔను. నేను పిటికిదాననే. నావద్ద బరుండిన నాపిరికితనము నీకుంటుకొనగలదు. నీవు వేరుగబరుండి ధైర్యమవలంబింపుము. తాశసహాయముగఁగొనిన నాకేమియును భయములేదు.

తదుపర నాముగ్గురినదనములును ఈస్వసంభాషణలచే వికసించెను. ఈపండర్భమున శ్యామలహృదయము మారి

పోయినది. తన యనుమానమును వదలెను. కల, కల, యని యామెకు దోచెను. ఇంతలో విశ్వానరాయుడు, వీరలేమిచేయుచున్నారో చూతమని, లోనికివచ్చెను. తల్లితో జెప్పి మధుమతి, తాళతోఁగూడ తనగదికిఁబోయెను. రుక్మిణీశ్యామలలు తమతమశయ్యలకుఁబోయి పరుండిరి.

— • —

— • ఇరువదియైదవ ప్రకరణము. —

ప్రశ్నయుజశుద్ధ పాడ్యమిమొనలుకొని దశమివరకును గల నీపదిదినంబులలోను, యేకశిలానగరమునంగు, రాత్రులు దీపములు పెట్టినదిమొదలు, తెల్లవారువరకును, నేయింటఁజూచినను, యేదేవశంబుగాంచినను, యేమఠంబు దిలకించినను, యేవీధుల నవలోకించినను, యేసంచునీక్షించినను, నృంగగధ్వజులతోడను, తాళపుచప్పడులతోడను, గాత్రపు పాటలతోడను, హరికథా కథనంబులతోడను, పురాణకాలక్షేపములతోడను, సయస్కృతంబును, గర్భోత్పవంబునుగూడ గావించుచుండును. ఈనగరమంతయును బచ్చనితోరణంబులతోడను, అంలకారభూయిష్ఠములగు బందిరులతోడను, యెంతయో యందమై యొప్పురుచుండును. నేడు విజయదశమి. నేటిరోజున, శ్రీ ప్రతాపదేవచక్రవర్తి శమీపూజగావించుట వాడుక. ఈయత్సవ మాపురబాహ్యద్వీపముననున్న

శమీవృక్షముకడ మహావిభంబుతో జరుగుచుండును. ఓరు
గల్లునందు మిక్కిలి ప్రసిద్ధినహించిన శ్రీ కేశవస్వామివారు,
ఆలయంబుననుండి వెవలుసి, పురపీఠులందరికి, సాయంసమయ
మున కా శమీవృక్షంబుకడకు వేంచేయుచుందురు. నేనాను
లెల్లరును శుభ్రీవస్త్రాలంకార భూషితులై, సాయంసమయమున
ప్రతాపరుద్రదేవచక్రవర్తితోఁగూడ వచ్చుట యాచారమై
యుండెను. అట్లదే చూడుడు? భద్రగజంబుపై ముక్తామణిపి
రాజమానంబగు, యంగారీ మధ్యభాగంబున మండహాసచ
ద్రీకలోష్ఠపుటమధ్యమునుండి తొంగిచూచుచుండ, చల్లని
కేరగంటిచూపులచే, జనులనానందపఱుచుచు, శరంబున నవ
రత్నకీరీటముమెఱచు, దేవేంద్రునింబలె, శ్రీ ప్రతాపరుద్ర
దేవచక్రవర్తి యుపవిష్టుండై వచ్చుచున్నాడు. ఉన్న తాత్పర్యం
బుల నధిరోహించి పరపురుషులు చక్రవర్తి యగ్రభాగంబున
వచ్చుచుండిరి. ఒకప్రక్క నుచితయాసంబులపై శ్రీనాథ
ప్రభృతులగు విద్వన్మహాజనులును, నేతాకప్రక్క గురువు
లగు లింగధారులును, యలంఛించియుండిరి. ఇట్టి మహావిభ
వంబుతో ప్రతాపరుద్రస్వామిగారు పురబాహ్యోద్యాన
మునందలి శమీవృక్షముకడ కరుదెంచి, భద్రగజంబునుండి
మెల్లగదిగి, యట నుచితాసనంబుపై నుపవిష్టుండయ్యె.
ఎల్లరును తమకర్తవ్యంబులగు స్థానంబులగూర్చుని యుండిరి.
అంత కేశవస్వామిని స్వర్ణసింహాసనమున నుపవేష్టుండేసిరి.

పూజావిధానమున కనుజ్ఞయాయబడినది.

ఆనంబయమున సాయంత్రంబు భానునిరుగుణకిరణములు స్వర్ణసింహాసనముపై నను, స్వామిపై నను వ్యాపించి సూర్యభగవానుడు భక్త్యనురాగములతో గేశనస్వామి కష్టపాద్యంబులలిడుచుండినట్లు చూపజ్ఞెను. మరియు, గాలభగవానుడు, తనపాలనమున బ్రహ్మరాగమును ఒడసితినను సంతోషముతో, రాగమూర్తియై స్వామిభక్తినిజూప యరుణకిరణములనెడి పద్మరాగంబుల గప్ప మర్పించుచున్నట్లు పొడకజ్ఞెను. వైష్ణవస్వాములు స్వామికించుచుండిన, వివిధవర్ణములుగల పుష్పములన్నియును, నాయరుణకాంతిలో లీనమై పద్మరాగమాణిక్యములనలె బ్రకాశించెను. ఇట్లుండ బ్రహ్మానంద శివయోగి విభూతి రుద్రాక్షమాలికాధారుడై, మెడనుండి పాదమువరకును వ్రేలాడు నిలువటంగిని దొడగి దండహస్తంబై బాలశంకరునివలె యమ్మహోన్నతమున కరుదెంచెను. ఆతని గాంచి చక్రవర్తి తటాలునలేచెను. చక్రవర్తితో సభికులెల్లరునులేచిరి. బ్రహ్మానందుడు దండము ముందునిడుకొని చక్రవర్తిపార్శ్వంబున గూర్చుండెను. చక్రవర్తియు యోగి దండమునకు నమస్కరించి తన యాసపాదమున గూర్చుండెను. మిగిలినసభికులును దండమునకునమస్కరించి తమ తావుల గూర్చుండిరి. వారవనితా చిత్రనటనంబులు జెలంగుచుండెను. మృదంగధ్వనులు సెలంగుచుండ, తంబురనాదము వెలయు

గుండ, భక్తులు హరికీర్తనంబుల గావించుచుండిరి. సభయం
తయు కలకలలాడుచుండెను. పూజావిధానము నెఱవేరినపిదప
నర్పకులు స్వామికర్పించిన పుష్పమాలలను పశ్చిమంబున
నుంచుకొని యాశీర్వాదించుచు చక్రవర్తికంఠమున నొక
మామ్రైచి, వేటొకటి యాతనిహస్తంబుల నిడిరి. సార్వ
భౌముడామాలికను బ్రహ్మానందుని కంఠమునవై చెను. క్రమం
బుగ నాపుష్పమాలికలన్నియు విశ్వస్థహాజనులకును, మతా
చార్యులకును నీయబడెను. ఇది వైష్ణవోత్సవంబగుటచే నారా
ధ్యులకేమియు సుత్సాహముగ లేదు. కాని చక్రవర్తినిబట్టి
వారీయుత్సవంబునకు రావలసివచ్చెను— ఇట్లుండ, చక్ర
వర్తి తనయుత్రమాంగమును పైకెత్తి దేనినోగుర్తించుచుం
డెను. సభికులెల్లరును నావంక కే తమమస్తకంబులదిప్పిరి.
శ్రద్ధతోఁదిలకించితిమేని మనకానై పునుండియొకటకటకధ్వని
శుభ్రతి గోచరంబగును. చూడుము. ఒకవానిపేటెము వారి
వచ్చుచున్నది. వానిపై నొకపురుషుడుగూడ గోచరించు
చున్నాడు. అతఁడు క్రమంబుగ సభను సమీపించెను. వాని
దుస్తులన్నియు యుద్ధమునకాబోయినవాని దుస్తులవలెనుండెను
గుట్టమాగెను. దానిచుండాపురుషుడు తలలున నేలకుఁజేకెను.
అంతనాతఁడుచక్రవర్తికి నమస్కరించి మోలనిలిచెను.
ఎదుటబ్రహ్మానందునిగాంచి యాతనిదండమునకు నమస్కరిం
చెను. చక్రవర్తి నాతఁడుపవిష్టంజై గుండ యిట్లనియె.

ప్రతి—శ్రీధరా! దేవగిరి విశేషములేమి?

శ్రీధ—సార్యభామా! ఏమనివిన్నవించును. మిక్కిలి
దుఃఖదాయకము.

ప్రతి—(అంతఃముఖం) దేవగిరి మహమ్మదీయుల
వశమయ్యెనా?

శ్రీధ—లేదు. సంధిపొసగినది.

ప్రతి—రామచంద్రదేవుడు సంధికొడంబడియెనా?

శ్రీధ—అదిమిక్కిలిలజ్జాకరము, పరాభవము.

ప్రతి—సంధియొడంబడికలేమి?

శ్రీధ—ఆరువంసలమణుగుల ముత్యములు, నాలుగు
వందలు వట్టపీతాంబరములును, వేయి వెండినాణెములును,
రెండు రత్నాభరణములును, యిచ్చుటయెగాక, ప్రతివత్స
రమునుకొంతకప్పుమును గూడ కట్టుటకొప్పువియెనట. ఇం
కెయేగాకకొంతదేశమునుగూడ నొసగెనట.

ప్రతి—మీరు మహమ్మదీయుల నెదుర్కొనలేదా?

శ్రీధ—లేదు. మేమింకను దేవగిరిని సమీపించుకుం
డగ నేనంధిపొసగెను.

బ్రహ్మ—రామచంద్రదేవుడట్లు సంధిగావించుకొను
టకు కారణమేమిచెప్పును.

శ్రీధ—దుర్గములో నాహారపదార్థములు లేకపోవుట
చే భయపడి సంధిగావించుకొనినట్లు చెప్పెదరు.

బహ్మ—తునుకులు జనుల కేమియును హానిగలుగఁ జేయలేదుగదా?

శ్రీధ—(వివర్ణనదనముతో) ఏమనిచెప్పవచ్చును. నగర మంతయు భస్మీభూతమయ్యెను. పట్టణమంతయును కొల్లకొట్టఁ రట. నగరవాసులుకొందరు నాకెదురైరి. వాగుతమకష్టము లనుఁజెప్పకొనునపుడు నాహృదయముకఱగి నీరైపోయినది. ఆయవమాన, మాదుఃఖ, మాయవినీతికృత్యములబ్యాచెప్ప నెవరితరము.

శివయోగి—కనులనుండి బాష్పములరురాలెను. ఇక సంసారులహృదయంబు లెల్లుండునో వేరుగచెప్పనేల! ప్రతా నకుదుర్నిముఖ మెట్టుబడియెను. ఆతడిట్లనియె.

ప్రతా—కూరమృగంబులకును, దురకలకును భేద మేమియునులేదు. ఎట్టి యవిసీతీకృత్యములైన నొనరింతుక. గయ, వారలకేకోశంబుననుండఁగని తలంచెనను. ఇట్టి ముగ్ధుల హతమార్చకున్న, సాధువులగు హిందువులు హింసల పాలగుదురు.

బ్రహ్మ—రాజా! మాతలంపుగూడ నట్టిదియే! వారు మహాకూర్ముకులు. ఇదిచర కెన్ని యోపర్యాయము వీరివయము కుగూర్చి చెప్పియుంటిని. ఎప్పుడైన వారదాటున మీదబడి యెగరు. నీవజాగ్రతగనుంటివి. సరిహద్దుద్వగముల బాగుచే ముంపుచుని యెన్నియోమాకులు చెప్పితిని. నీవుచేతవహించి

తివి. నా నెమ్మదికి భంగముకలుగజేసి, యీశ్వరుడునన్ను సీ
రక్షణమునకై బంపియున్నాడు. ఈశ్వరప్రేరితుండనై నేను
సీకుహితము సగరుపుచున్నాను. దేశరక్షణంబుననీవు శ్రద్ధ వ
హింపవేని యీశ్వరునియూగ్రహంబునకుఁ బాత్రుడగుదు
వు. రాజా! యిటు చూడుము. నీవురోభాగంబున వీరవరులెం
దరో కూర్చునియున్నారు. వీరు మహావీరులు, అయినను వీర
లహృదయంబులంతఃకలహంబుతోఁగూడుకొని యున్నయవి.
ఈశ్వరోపదేశంబున వానిని మే మెరింగితిమి. ఈ కమ్మవీరు
లకును, పద్మనాయక వీరులకును, యిట్టిభేదభావంబు లుండ
దగదు. ఇది దేశమునకును వారలకును గూడ హానికరంబు.
దానిని వీరిపుడు విడువవలెను.

యోగి వాక్యంబులువిని లజ్జించి పద్మనాయకులు గం
భీరస్వరముతో మాకట్టిభేదభావము లేదు. ఒకవేళయున్నను
నేటితోదానిని విడుచుచున్నాము. పిమ్మట కమ్మనాయకులు
నుగూడ నదేవిధముగ నుద్వేషించిరి. యోగివాక్యములకెల్లరు
నచ్చెరువందిరి. అతడు త్రైలింగరాజ్యమును రక్షింపనవతరిం
చిన యీశ్వరుడనితలంచిరి. చక్రవర్తినయపరాధమునకుఁ
దలవ్రాల్చెను. తుదకాతడిట్టులనియె.

ప్రతా—దేవా! మాధవుమూ నెంతనున్నపుడిట్టిహి
తవాక్యములు వినవచ్చెడివి. ఆతఁడెటకోపోయెను. ఏరైననాతని
చిగనుగొనిన గొప్పబహుమతినొసంగెదను.

బ్రహ్మ—ఓహో ! మాధవుడెవడు ?

ప్రతి—నాడొక నృద్దుడుమిమ్ముల బ్రీక్షలజ్జియుండలేదా ? అతడేమాధవుడు.

బ్రహ్మ—ఓహోహా || అతడేనా ! అడనినిజస్థితిని నా ముమీదువినియుంటిరి.

ప్రతి—ఓహో. విరక్తుడై యుదేంద్రా విరుగుచుండ నని తెలిపితిరి. అతడెక్కడున్నదియును దెలిసినరావించి యీ తని పదవాసనికొసంగెదను.

బ్రహ్మ—అది యిప్పుడుపొసగనిపని. అతడచ్చటనో రహస్యముగ బ్రహ్మధ్యానతత్పరుండయి యున్నట్లుతోచుచు న్నయది. ఇంతలోనాయున్న తపవనిమండి మరలనీపదవి నాశించుననితోచదు. అతనితపస్సుస్థించిన తనంతట తానే బయలుపడును.

ఈవాక్యములువిన శ్రీధరునిహృదయము మరింతయూ వేచనలకు పాలయ్యెను. మతాచార్యులకు గుండెలలో తాయి పడినట్లులయ్యెను. బ్రహ్మసంతుని వాక్యములకెల్లరును మహాదాశ్చర్యముకుదిరి. అతనిమహిమలకెల్లరును శిరంబుల వంచిరి. అంతటచాల రాత్రియగుటచేచక్రవర్తియొగికడ శలవుదీసికొని భద్రగజంబు నెక్కెను. బ్రహ్మసంతుడుతనయాశ్రమంబునకుబోయెను. పిదప కేశరస్వామి రథముపై యధిరోహించి ముందు వేంచేయుచుండ నాదేవునివెనుక ప్రతాపరుదుడును, యూని వెనుక వీరపురుషులును, పార్శ్వంబుల గురువిద్మన్మహాజను

లును, నెడలికేశనస్వామిని నాలయమున బ్రవేశపెట్టి తమ శ్రమ నివాసంబులకుఁజనిరి. శ్రీధరుండింటికివచ్చెను. ఆతని గాంచి మధుమతియెదురుగానచ్చెను. శ్రీధరుడు తన ముద్దు బిడ్డముఖముపై చెనరియున్న ముంగురులను సవరించి శిరంబును దువ్వి మధుమతిగదిలోనికిబోయి, పడుక కుర్చీవఱుని పరుండి మధుమతితో యుద్ధవార్తల జెప్పుచుండెను. మధుమతి యొక విసరుకట్టును చేబూని తండ్రికి నీసరుచుండెను. ఇంతలో కోకిల శ్రీధరునిగాంచి గంతులువేయుచు, బాబుగారువచ్చినారని యటచుచులోనికేగెను. రుక్మిణీశ్యామలలు సంతోషముతో వడినడి శ్రీధరునిచెంతుకు వచ్చి నిలిచిరి. అన్యోన్యకుశలప్రశ్నలతో గొంతకాలముగడచెను. ఇంతలో కామపాలుడరుదెంచి మామను గుశలప్రశ్న జేసెను. మధుమతి కొంచె మావలకు దొలంగెను. శ్రీధరుడింకను యలసటగనేయుండెను. ఆతడింక ను వ్యజన వాత నేవగోరుచుండెను. ప్రక్కకుదిరిగి చూచెను. మధుమతిలేదు. రుక్మిణి, ఈసంగతిగనిపెట్టి, అమ్మా! మధుమతీ! అయ్యగారు చాలయలసటగనున్నారు. ఇటురమ్ము? పెటవారలెవరున లేరు. ప్రక్కనుకూర్చుండి కొంచమువిసరుము లేకున్న నావిసరుకట్టు నాచేతికిమ్ము?

మధు—అయ్యగారికి నేనేవిసరెదను. అని తనతండ్రి రెండవప్రక్కనునిలిచి విసరుటకారంబించెను. శ్రీధరునకు రెండవప్రక్కను కామపాలుడు కూర్చునియుంటచే కామపాలు

సకుగూడ నావ్యజనవాతపోతములుసోకి యాతనికపారసుఖమును గలుగజేసెను. వనననుండలము వికసించెను. ఆతడు శాలికిగదలు తనకుదులను నవరించుకొనునెపంబున, తనముఖమును కొంచెముపైకెత్తి మధుమతీ, ముఖేందునినీక్షించుచు, మందహాసముతో మరల తల వాల్చుచుండెను. మధుమతీ, శంక్రి సంతోషముకొఱకేమేమియో కబురులుచెప్పుచుండెను. కామపాలుడు శనవిలాసమునుగాంచియే మధుమతీ సంతసించుచుండెనని మురియుచుండెను. ఇంతలో కోకిలవచ్చి వడ్డన సిద్ధమైనదని వచ్చిచెప్పెను. శ్రీధరుడు భోజనమునకువ్రేచెను. కామపాలున కటనుండి లేవనిష్ఠములేదు. కాని మామ్రుళుచుట చేతానును లేవవలసివచ్చెను. ఆతడుమామతో లోనికిబోవుచు నామె నొకమారుచూడవలయునని తనచేరుమాలును నేలనిడిచి దానిని దీయునెపంబున వెనుదిరిగి మధుమతీనిగాంచి మందహాసముజేసెను. వానిచేష్టనుజూడ నామెకు నవ్వువచ్చెను.

— ఇ రు వ ది యా ర వ పా ఠ ము —

దురాశాపిశాచమెనని నావేశించునో నాడంతెంత ఘోరకార్యములైనను జేయుచుండును. దానిబలమును గనుగొనుటకేటికిని శక్యముకాదు. దానిరూపముతిభయంకరము. దానికృత్యము లతిదారుణంబులు. దానికి కార్యమాస్త్రిమిత్రము. దానినది స్వీదా కనిపెట్టుకొని యుండును. దా

నెవంజారాధించునో వానియెడనది మిక్కిలి ప్రసన్నురాలగును. దానికిఁ దయాదాక్షిణ్యములు శూన్యములు. ప్రేమ దానినరికి రావలెనుచుండును. ఆలుమగలకును, నన్నడమ్మలకును, తలినండులకు నెవ యమునకునుగూడ భేదభావమును బుట్టించును. దానిప్రభావ మప్రతిహతమైనది. ఆలిసి మగడును, మగనినాలియును, తండ్రినికొడుకును, కొడుకుతండ్రిని, అన్ననుతమ్ముడును, తమ్మునన్నయును జంపుచుందురు. (పాణములనుదీయుటలో దానికిఁబూమాత్రమును భీతిలేదు. కలకలలాడుచు, నవ్వుచు నానందముగనుండు ప్రాణులనది నిమిషములో నల్లవైర ద్రోహము చేప్తున్నయుండునటుల నొనరించును. దానికి నాస్తికము గరణ్యంబు. స్వస్వరూపభావము శూన్యము. పాఠకు లీపితాచమును దరికిఁజేఱినయకుందురుగాక!— ఇప్పుడిది ఉత్తరహిందూస్థానములో ఢిల్లీనగరంబున దిరుగుచున్నది. దానికి స్వాతిశయము మెండుగలదు. స్నాగతమొసంగినగాని యది యావేశింపదు. అది రుప్పుడేరి నోగాని గుర్తించుచుండెను. దానికెవండో స్నాగతమొసంగుచున్నాడు. ఆతడల్లాయుద్ధీన్. ఆమెసంతోషముతో నాతని నావేశించెను. భళిరా! ఏమి దానిప్రభావము! అల్లాయుద్ధీనునకు డెబ్బదేడులనయస్సుగల సెదతండ్రి కలడు. ఆతని పేరు జలాలుద్దీన్. ఆతనినిజంపి ఢిల్లీసంహాసనమెక్కవలయునని, అల్లాయుద్ధీనునకు పేరాసజనించెను. జలాలుద్దీన్ వృద్ధుడు. యుద్ధము

నంబిభిఃలేదు. ఈతనివిజంభుటలో సల్లాయుద్దీనెక్కుడు కష్టమేమియును ఒడలేదు. తనయాంతరంగికభటులచే నాతనిజంపించెను. అంతసల్లాయుద్దీన్ ఢిల్లీసింహాసనముపైకి చెంగుమని యొకగంతునైచి యదధివసించెను. చక్కవర్తియైయ్యెను. అతడింతటితో, నృప్తినంది యుండలేదు. తనపెత్తండ్రికొడుకులను బరిమార్చ సంకల్పించినాడు. వారలుబ్రతికియుండిన తన చక్కనతిఃపదవికి హానిలుగజేతురను విచారమాత్రని నానరించెను. అప్పుడు జలాలుద్దీన్ కొడుకులు ముల్తారులోనుండిరి. వారలజంభుటకిదేతరుణమని తలంచెను. అదాటునముల్తారునకు సైన్యములనంపి వారలజంపించెను. ఈబలిదానముచే నాతని యాశావిశాచము స్మృప్తినందలేదు ఆకాలమున మంగోలియాజాతీవారు సింధుదేశంబును బాలించుచుండిరి. సైన్యములనంపి వారల నాదేశంబునుండి బాటదోలెను. క్రమక్రమంబుగ నాతనికి రాజ్యశృష్టహెచ్చెను. దురాశ ఆతనినిఢిల్లీసింహాసనమున గంతులువేయించుచుండెను. అతడు చిందులు తొక్కుచు, సుత్తమాంగంబును పైకెత్తి నలుదిక్కులను బాటజూచెను. ఘూర్జరదేశమాత్రని కంటబడియెను. ఆస్పష్టిపాతముచే ఘూర్జరము గడగడవడంకనారంభించెను. లాభమేమున్నది? అధిక సైన్యములనంపి ఘూర్జరముచుకై సశమిశరించుకొనియెను. ఇచట ముగ్లిక్ కాపురను యోమఁడు బానిసిగబట్టుకొని ఢిల్లీకి గొంపోవడియెను. ఇతడు క్రమంబుగ తన

సామర్థ్యమున నల్లాయుద్ధిన్ సైన్యంబున కధ్యక్షుడై పేరునడ
సెను. ఇట్లుండమఱల మంగోలియాజాతివారు ఢిల్లీనిముట్ట
డించెను. ఘోరయుద్ధమునరించి వారలబాటదోలెను. ఈ
జయముతో నాతండుమైచుటచినాడు. ఆశాపిశాచమునప్పుడు
నొక్క కలుపుచటచెను ఆతడవరిపడిలేచి యాదేశనారా
ళించెనుఆమె ప్రసన్నురాలయ్యెను. ఆహా! ఆతడప్పుడు
భారతభూభాగంబునందంతటను, ఏకసామ్రాజ్యమును, ఏకమత
మును నెలకొలుపవలెనని తలంచెను. ఇదిమిక్కిలి కూరమైన
తలంపు. భయంకరము. శాంశములై యాదాక్షిణ్యముల
ఈ నెలపులై, సత్యధర్మంబుల కునికివట్టులై యొప్పారుహిందూ
సామ్రాజ్యముల కీతలంపు చాలయపాయకరమైనది. దేశశాం
తీకి మిక్కిలిభంగకరము. అల్లాయుద్ధిక్ మిక్కిలియాలోచనా
పరుడు. భరతిఖండంబునందంతటను మహమ్మదీయమతము
స్థాపించుటకష్టముని తలంచెను. హిందూదేశమున మతముల
తో బ్రసక్తిగలుగజేసికొనిన, చక్కవస్తుల కపాయకరసుని
తెలిసికొని యాతలంపువడలుకొనియెను. అప్పుడాతడు దాక్షిణ
హిందూస్థానమునంతను జయింపవలెనని సంకల్పించెను. ఇదివ
రకే దేశగిరిజయింపబడియున్నది. ఇప్పుటిలింగ దేశముపయ
సితనికన్నుపడినది. నేర్పరులయిన చారులనిదివరకే గొండటను
బంపియున్నాడు. ఈమధ్యను బ్రహ్మచండునిచే వారలు పట్టు
వడుట నచ్చటినంగతలేమియును తెలియకలేదు. మఱల

గొండఱగూఢచారులనుబంపి యోరుగల్లు రహస్యంబులను
దెలియనంకల్పించుకొనియెను. ఆతనినావేశించిన డురాళా
పిశాచము కేవలరాజ్యశృష్టతోనే తృప్తినందనీయక, మానినీ
మానంబులగూడ నవహరింపఁ బోతాహపఱచెను. ఆతనికి
స్త్రీవాంఛజనించెను. ఈకూర్మభుజంగునివృష్టి రాజపుత్ర
సింహమును, చితోడుదుర్గమునకధిపతియు, భీమసింహునినహ
ధర్మచారిణియుగుపద్మినిపై బడియెను. ఆసాధ్యనాతఁడు హరింప
దలచెను. హర, హర. హా! ఎంతపాపుతలంపు. ఆమెసౌందర్య
మును ఈ కుత్సితుడువిని యాసాధ్యనాసించెను. పద్మిని
త్రైలోక్యనుండరి. ఈ కఱకతుఱక నీమెగ్గాంచి యుదే
కము నాపుకొనలేక గొప్పసైన్యమును వెంటదీసికొనిచితోడు
దుర్గముపై రండెత్తబోయెను. ఇటుపైని కథాభాగము మన
కథకు సంబంధించినదికాదుకావున నంతటితో నీభాగమును
బాతకులకు వదలుచున్నాను.

— ఇరువదియేడవ ప్రకరణము —

పద్మినినిహరింప, చితోడుదుర్గముపై రండెత్తబోయిన
అల్లాయుద్దీన్ చితోడుదుర్గమును ముట్టడించి కొన్నిదినములు
గడచినవెనుక, రసపుత్రులచే పరాభవింపబడి, మరల ఢిల్లీచేరు
కొనియెను. ఇటఢిల్లీలో రాతులుగడపములుపెట్టనదిమొదల

రాత్రివరకును, పకీరులుదిటుగుచు విరిపె మెత్తుకొనుచుందురు. కొందరు, అల్లాయుద్దీన్ అల్లాయొక్క యపరావతారమను న్నుతిగీతములను బాడుచు ద్రవ్యమార్జించుచుండిరి. కొందరు నిజమైన భక్తిగీతములనే బాడుచు నెట్లో పొట్టపోషించుకొనుచుండిరి. నాలుగుగడియలరాత్రియైనది. ఒకపకీరుగాజివీధిలో దీపభుస్తంభముకడనిలిచి భగవత్కీర్తనలను గానమొనరించుచుండెను. శ్రావ్యుడు నింతటిమధురగాన మెప్పుడును ఢిల్లీ పౌరులు వినియుండలేదు. చల్లని రాత్రిననుయమున యమృత సోనల వెదజల్లు నాగానము నలుదిక్కులవినరించి, చుట్టు పక్కల ప్రయాణముజేయు వందలకొలదిజనుల నాకర్షించెను. వందలకొలది జనులుచుట్టునుచూగిరి. ఆతడు మైమఱచి బాడుచుండెను. ఇంత జనముచుట్టను మూగినను నొకశబ్దమైనను లేదు. చూడవచ్చిన జనమాతని పాడములకడ డబ్బులవన్నమునుగురుపించుచుండిరి. ఒకగడియలో నొకడబ్బులరాసి యేర్పడినది. 'ఇదియాతేడెరుంగడు. తన్నయ్యడై బాడుచునే యుండెను. ఆతని గానచూధర్యమేగాక రూపచూధర్యము గూడ జనుల వశీకృతులజేయుచుండెను. దబ్బుపండువంటి పచ్చనిశరీరచ్ఛాయ, నూనూగుమీసమును, నల్లనిచిన్నిగడ్డమునగలయాతనినుందరరూపమిరువ దేదలకు మించనివయస్సును ధ్రువపఱచుచుండెను. ఎందరోపకీరు లాతనిచుట్టును మూగిరి. జామురాత్రియైనది. గానమువల్లలుచునేయుండెను. ఇట్లుండ

నింతలోనొక యాశ్వికుడు గుఱ్ఱమును వడివడిఁబెట్టివెత్తించుచు
వచ్చిగానము చెవిసోక తటాలునగుఱ్ఱమునాపి దృఢకాయుం
డగు నొకపురుషుడాగుఱ్ఱమునంజి గుఱాలుననేలకుఁజేకెను.
గుఱ్ఱపుడెక్కల టకటకారావమునకు జనులు వెనుదిరిగిచూచిరి.
గానమాగెను. గుఱ్ఱమునంజిదిగినపురుషుడుగుంపులో జొజ్జ
బడి ఘోరమున సమీపించెను. గానచూగుటచే జనులుగృహభి
ముఖులైపోయిరి. కొంతవడి కాఘోరముఁబట్టిపక్కలనిలిచి
యున్న ఘోరులబిలిచి పోగుపడిన యాద్రవ్యమంతయును
వారలకు దోసిళ్ళతో బంచియిచ్చెను. ఘోరులువంగివంగి సలా
ములుచేసి తమదారింబోయిరి. తునకాకొస్త్రపురుషుడును,
ఘోరునుమిగిలిరి. పోగుపడిన ద్రవ్యమంతయును, ఘోరులకు
దానమిచ్చుటయు, జగన్మోహనకరమైన యాగానమాధుర్య
మును, దర్శనీయమగు నాలేజవ్వనంపు మధురరూపమును
గాంచి కొస్త్రపురుషుడు ఘోరునందేదయోయొక గొప్పమహి
మయున్నట్టుతలంచి, ఘోరునకు సలాములొసరించి, వినయ
ముతో నిట్లనియె. స్వామీ! అల్లామీయందు మూర్తీభవించి
నట్లు కనబడుచున్నయది. నిండుయాసనములలో దేశారాధ
నకొఱకింతటిత్యాగ మొనరించుట శ్లాఘనీయము. భారతదేశ
మునందతటను మహాస్మదీయ రాజ్యమును స్థాపించగలిగి
నప్పుడే ఘోరులకు సంపూర్ణరక్షణ కలుగును. ఆపనికీపుడు
చక్కనిర్తిపూనుకొనినాడు. నాదొకప్రశ్నయున్నది. అనుజ్ఞ

యయ్యేనేని విన్నవించుకొందును. అతనిమాటలకు ఫకీరుచిరు నవ్వువెట్టి, భాయీ! నీప్రశ్ననాకర్థమైనది. చక్కవర్తిపూను కొనినపనికి నీవుదోషపడుచుంటుంటే అల్లాదయకు బాతుండ వగుచువు. నీవుకోటలోనికి బోవుచున్నానని తెలిసికొంటిని. నీకొఱకచట మల్లిక్ ఖాపుర్ వేచియున్నాడు. భాయీ! నీరు గల్లుప్రయాణవిషయమునుగూర్చికాదా? ప్రశ్నించుచుంటివి?

పురు—ఆశ్చర్యముతో, ఔను స్వామి.

ఫకీరు—నీయుద్దేశ్యమును విస్పష్టముగా చెప్పటకేదే సమయము. ఈశుభముసూర్యమున నీకోరికలీడేరగలవు. ఈ శాంతసమయమున అల్లాచల్లనిసృష్టలను ప్రసరించుచున్నాను

పురు—నాయదృష్టము బాగుండబట్టియే, తలవది తలపుగా మీదర్శనములభించినది. నా పేరు ముస్తఫాలీ. నేను చక్కవర్తి కాంతరంగిక కార్యదర్శిని.

ఫకీ—ఔను. నిన్ను నేను తెలిసికొంటిని. నీవుమిక్కిలి పౌరుషవంతుడవు. అల్లాయుద్దీనుతోగూడ దేవగిరికిబోయి జయమునుగాంచివచ్చితివి. అల్లాయుద్దీనునీకు జాగీరచ్చినాడు. నీచేతిలోకొంత యశస్సైనయముకూడ నున్నది. దక్షిణహిందూ స్థానమునగూడ జాగీరుదారుడవు కానున్నావు.

ముస్త—ఫకీరుజీ! సలామ్. మీరుజెప్పినదంతయు యథార్థము. నామనసులోనున్న భావినంపత్తునునీవురూపించితిరి. నిజముగమీరు అల్లాయొక్క దూతయనుటకు సంజేహములేదు

నేనీరాత్రి చారుడనుగా యోరుగల్లు పోవుచున్నాను. ఓరు గల్లురహస్యములన్నియు గనుగొని తిరిగినచ్చి తోవలో మల్లిక్ ఖావురుని కలుసుకొని యాతనితోగూడ నోరుగల్లు ముట్టసింప నిశ్చయించితిని. స్వామీ! ఈప్రయాణములో జయముకలుగున స్త్రాశీర్వదించువు.

ఫకీ—ఓయీ! ముస్తఫా! నిన్ను, అల్లాయ్ ఆశీర్వదించియున్నాడు. నీకు జయమునిశ్చయము. కాని, నిన్నొకటి ప్రశ్నించుకుంటిని. సర్దార్ జపరాల్ ఖానుడును, అబ్దుల్ ఖరీమురుగూడ సచటనున్నారుగదా? నీవేలయివుడు ముందుగా పోవుచంటివి?

ముస్తా—ఫకీరుజీ! వారచటనన్నమాటనిజమే. కారణమేమియో తెలియదుగాని యచ్చటిసమాచారము తీమియును తెలియవచ్చుటలేదు. వారేదియో చిక్కులలోదగుల్కొని యుందురు. అందుకుగాను ముందు చక్కవర్తినన్నచటికి పంపుచున్నాడు.

ఫకీ—భాయీ! ముస్తఫా! నీవు వెళ్లుచున్నావుకాని హిందువులసహాయములేనిదే యోరుగల్లురహస్యములను నీవు దెలిసికొనలేవు.

ముస్తా—మీరు శలవిచ్చినదినిజము. దేవగిరికావరస్థులగు భీషణజయదేవులను మారువేషములతో నాతోగూడ తీసికొనిపోవుచున్నాను. వారిదిమొదట యోరుగల్లే?

ఫకీ—చహ బాష్, నీకు మంచినహాయమే దొరికినది. వారలవలన గుట్టంతయు నీకుఁ దెలియగలదు.

అని యొక గానమును పాడినాడు ఫకీరు. ఆ గానములో ముస్తఫా, లీనమైపోయినాడు. గానమాగినది. ముస్తఫా చేతులుజోడించి, స్వామీ! నీకంతమున నమృతవీచికలున్నవి. నీగానామృతమును గోల్గినవారలకు, రాచకార్యములును, సాంసారికవిషయములునుగూడ జ్ఞప్తికిరావు. నీవు దేవాంశ సంభూతుడవు. స్వామీ! నాదొకమనవి. మన్నింపవలయును. మీరొకపర్యాయము నాతోగూడ కోటకుకావలయును. చక్కవర్తిగౌరవమునకు, మీరు పాత్రులుకావలసియున్నది. ఆన, ఫకీరునవ్వుచు, భాయీ! మమ్మునల్లమన్నించిన చాలును. వేరే, చక్కవర్తిశ్రమయిచ్చుటెందులకు? ఇప్పుడునేను కోటకునాచ్చుట పొసగదు. అన ముస్తఫా నవ్వుచు, మీయు ద్వేష్యమెట్లో యట్లనేకానిండు. కాని మీరునాతోవచ్చి కోట గుమ్మముకడ విశ్రమింపపార్థన. అన ఫకీరు తలయూచి ముస్తఫాతోగూడ కోటగుమ్మముకడకుజని, అటనొకచెట్టు కింద గూర్చుండెను. ముస్తఫా కోటలోనికికేగెను. ఇప్పటికి రెండుయూమహాలరాత్రియైనది. అయిననికను కోటలోరహస్యాలోచనలు జరుగుచునేయుండెను. నలుగురు మహమ్మదీయులొక వసారాలోగూర్చుని గుసగుసలాడుచుండిరి. వారి లొనొకడుముస్తఫా. రెండవవాడు మల్లిక్ కాఫుర్. మిగిలిన

యిద్దరును మహమ్మదీయ వేషములతోనున్న భీషణ, జయ
దేవులు. ఇంతలోనాయుధరాత్రమున నాగాధాంధకారమును
ఛేదించుకొని కోటగుమ్మములనుదాటి యొకమధురగాన మ
నృతబిందువులను వెదజల్లుచు వీరల చెవులజొచ్చెను.
మంతనములాగిపోయెను. తలయెత్తి చెవులరిక్కపాడుచుకొని
విననారంభించిరి. మోడులకగురింపజేయు నాగానము— నల్ల
తాటినిగఱగించు నాగానము— మానవహృదయములవివశము
లనుగాజేసెనన నొకలెక్కయా? కొంతవడికి మల్లిక్ కాపుర్
ముస్తఫాలీ ఆగానమెవరిదనెను. దానికి ముస్తఫాలీ, మల్లిక్
కాపుర్ ఆతడొక ఫకీరు. త్రికాలవేది. దేవాంశసంభూతుడు.
మనుష్యునిజూచినతోడనే యాతని భూతభవివృద్ధ్యర్థమాన
ముల బూసగుచ్చినట్లు చెప్పివేయును. నావిషయములో
నున్న దున్నట్లు చెప్పినాడు. మీరాతని ధర్మనముచేయుట
మంచిది. అన మల్లిక్ కాపురు వల్లెయన చాలరాత్రియగుటచే
నందరునులేచిరి. కొన్నినిమిషములకు కోటగుమ్మముదాటి
ఫకీరునుసమీపించిరి. కోటతలుపులు బంధింపబడియెను. ఫకీరు
పాడుచునేయుండెను. గోపాలకృష్ణుడావులచుందలలో పూర్వ
ముపాడియుండెనేమోగాని, యంతటిమధురగానమును వీరలు
వినియుండలేదు. కొంతవడికి గానమాగెను. మల్లిక్ కాపురు
మాళినినంచి ఫకీరునకు సలాముచేసెను. ఫకీరుమల్లికాపురు
దగ్గఱకు వచ్చి చేతితోపిపుమీదతట్టి ఖాయీ! మల్లిఖాపురు!

నీవుముసల్మానుసామ్రాజ్యమునకు పేరుతేనై యున్నావు. దక్షిణహిందూస్థానమునీకై వశముకాకున్నది. నీకు నేటినుండి శుభదినము ల్లాంభమైతవి. ముస్తఫాలీ మహాయోధుడు. అల్లాయందుకీకలదు. మీరిద్దరునుకలిసి కృష్ణార్జునులవలె రణమునగీర్తనిగణింతురు. మీవంటిమతాభిమానులుండినగాని మాబోటిఘోరులకు స్థానమెక్కడనుండును. — మల్లిక్ కాపూరు! ఇటుచూడుము. నీయదృష్టమునకు మార్గదర్శకులుగా యీజైనులిద్దఱును సమయమునకు వీకునొఱికిరి. ఓరుగల్లు యొక్క గుట్టంతయును వీరలవలన నీవుతెలిసికొందువు. వీరు ప్రతాపరుద్రునిచే ననమానింపఁబడిరి. దీనితో వీరిపగదీసుట యేగాక నీవలనగొప్పజాగీరుదారులు కాగలరు.

మల్లి—ఘోరుజే! చూచినదేతడవుగ యానదృష్టాంతమును వినిపించితిరి. నిజముగ మీరు దేవాంశసంభూతులని నమ్మితిని. ఈదండయాత్రలో మీరు మమ్ము సర్వదాకాపాడుచుండవలెను.

ఘో—అల్లాయే నిన్నుగాపాడుచున్నాడు. అయిన నావలన నీకుగావలసి సహాముమెద్ది?

మల్లి—నేనొకప్రచండసైన్యమును గూర్చుకొని మా సమురోజులలోబయలు; దేఱనై యున్నాను. ముస్తఫాలీకొత్తవాడు. భీష్మణజయదేవులంతటి ధైర్యవంతులు కారు. కావున తాముదయయుంచివీరలతోఓరుగల్లునకుబోయి కాపాడుచుండవలెను.

ఫకీ—భాయీ! ఫకీరునకు నా కెందులకీ గొడవయంతా

మల్లి—తామల్లు నుడువజనదు. మహమ్మదీయసామాజ్యమువిస్తరించినప్పుడే ఫకీరులకు రక్షణము గలుగును. మసీదులలో నల్లాకు ప్రార్థన లెక్కడుగాజరుగును.

ఫకీ—ఫకీరులయందు నీకుగల భక్తికి సంతసించితిని. అటులనే పోయెదను. కాని నీవిపుడెంతసైన్యముతో బోనై యున్నావు. నీసైన్యమెదూరివైచది.

మల్లి—అక్ష సైన్యముతో. అంతయుచక్కసైన్యమే. జెనుకనుం డింకనుకొంతపదాతి సైన్యము వచ్చునట్లే న్నాటు చేసితిని.

ఫకీ—భలీ! నీమెలుకునకు సంతసించితిని. వీరలతో బోవుటయే తప్పనిసరియగుచో నాకొకగుఱ్ఱమునిప్పించుము.

మల్లి—మీకాగావలసినవన్నియును ముస్తఫాలీయిచ్చుచుండును. ఈసామాజ్యమే మీయదిగా తలంపును.

ఫ—భాయీ! నా కెందులకీసామాజ్యము. పొట్టకు బిచ్చెజోగిరమున్న నల్లానేవజేసికొనుచుండును. ఎందుకీప్రసంగమిప్పుడు. చూడుముభాయీ! వీరుమువ్వరును బాండ్లీవేషములను వేయవలెను. లేకున్న నోరుగల్గుతో నిశ్చయముగ దిరుగుటకష్టము.

ముస్త—బేను. మీయూహమంచిది. ఈవేషమును ధరించిన నిక యనుమానమునకు దావుండదు.

మల్లి — ఘోరజీ! ప్రయాణమునకు మీ రేముసూచనమును బెట్టుడు.

ఘోరి — ఇప్పటికిమూడుయాముములరాత్రికావచ్చినది. నాల్గవయామమున ప్రయాణమునకు బాగుగ నున్నది కావున సర్వమును సిద్ధముచేయుడు.

ముస్త — సర్వము సంసిద్ధముగ నేయున్నది. మీ మువ్వములనుమార్చుటొక్కటియేవని. ఒకగజముతోనాపనిమాడబూరి జేసెదము. ఘోరజీ! మీరునాతోగూడమాయింటికివచ్చెదరా?

ఘోరి — నేను పట్టణమునకావలనున్న తటాకముకడనుండెదను. మీరటకురండు.

అనంతరము ఘోరిరటనుండిపోయెను. మిక్కిలి కాపురు తన బసకుపోయెను. ముస్తఫానును, భీషణజయదేవులును, ముస్తఫాలీబసకువెళ్లి వేషములనుమార్చుకొని గుట్టములనెక్కిరి. నేత్రాకగుట్టమును ఘోరికొఱకు సిద్ధముచేసిరి. అందరునుకలిసి పట్టణమువెలుపలనున్న తటాకముకడకరిగిరి. అటఘోరిస్నానముజేసినమాజుచేసికొనుచుండెను. నమాజుముగిసినవెనుక ఘోరి కూడ గుట్టమునెక్కెను. అప్పుడందరును గుట్టములకు సజ్జజేసిరి. గుట్టములుపలుకువారెను.

— — —

— ఇ రు న ది యె ని మి డ వ ప్పి క రణ ము —

‘ ఇట శ్రీఘృణియుంట మధుమతి మంచముపై బరుండి యుండెను. కొంతవడికి నామెలేచి కనులువిచ్చిచూచి యాత్ర ముతో మాధవానునిబిలచెను. మాధవుడు మాటలాడక పోవుటచే మధుమతిమనస్సు చిన్నవోయెను. దుఃఖము సొచ్చెను కనుగవబాష్పబిందువులచే నార్ద్రమై యుండెను. చీటచీటగుచే కనులనుఘాసికొని వాపోవదొడగెను. మాధవుడు మాటలాడలేదు. మధుమతి లేచికూర్చుని హృదయేశ్వరాయని బిలిచెను. మాధవుడు మాటలాడలేదు మధుమతి మరలమాధవాయని బిలచెను. చానికినిగూడ సమాధానములేదు. మధుమతికిసవ్యవచ్చెను. ఒకచిన్న మంగిళాసమొనరించి, మాధవునిముంగురులను తనచేదమ్మచే దిగ్గదొడంగెను. అతనిముంగురులు చెడఱియుండలేదు. అవి చిద్దబడియేయుండెను. మాధవుడచేతనప్రతిమవలె గలకలకట్టెయుండెను. — నిజముగ నాతడ చ్చేతనడైన మాధవుడుకాడు. అది మాధవుని చిత్రపటము. మెఱి యామాధవరూపపటంబుతో మాటలాడబోయిన సమాధానమెల్లవచ్చును. ఆమె స్వస్థియంశయు మాధవునిపై నేయుండుటచే నదాటున నామాధవచిత్రపటమునఁగాంచి నిజముగ మాధవుడనియే తలంచి మాధవాయని బిలువనారంభించెను.

ఈమాధవచిత్రపట మిదివఱకు శ్రీధరునిగదిలోనున్న యది. దానిని తనగదిలోనికి తీసికొనిరమ్మని కోకిలతోజెప్పెను. ఆసమయమునకే భాస్కరనాయనంగారువచ్చుటచే కోకిల, అ! అట్లనే! యనిపలికి వారియువచారమునకు బోయెను. కొంతవడికి మధుమతి మాధవచింతనామృత మత్రమధునమా ననయై, మైమఱచి మంచముపై ఒరుండెను. ఇంతలోకోకిల యాపనినిచక్కజేసుకొని శ్రీధరుని గదినుండి మాధవపటంబు నుదెచ్చి మధుమతిపరుండియుండుటగాంచి యాపటమును మంచముపై నుంచి తనపనిమీద బోయెను. అంతకొంతవడికి మధుమతిమేల్కొని యాపటంబునుగాంచి మాధవుడనుభ్రాంతి తో చిత్రపటముతోనట్లు మాటలాడ దొడంగెను.

ఈచేష్టనంతనజూచుచునాగదిలోనొకమూలగూర్చుని యున్న విశ్వాసరాయుడు, అమ్మా! మధుమతీ! చూడంజూడ నీకుఁబిచ్చియెత్తుచున్నది. అనియెను. — (మధుమతి తుగ్గి పడి తాతనజూచి తొట్టుపాటుతో)

మధు—తాతా! ఈపటమిక్కడ కెవ్వరుదెచ్చిరి? ఇంతమనోహరముగానున్నదో చూడుము. దీని నాగోడకు దగిలించెదవా?

విశ్వా—తాత కాగడ్డలుచేర్చుచున్నావు. కోకిలచే నీపటముసిక్కడకు దెప్పించుకొని నాపటమిటకెవ్వరు తెచ్చి రని యడిగినంతమాత్రమున నీకాపటముతో జోక్యములేదను

కొందుననుకొంటివామేమి? నీవుకోకిలతో పటమును తెచ్చునె
చెప్పటయు, భాస్కరనాయనంగారువచ్చుటచే లోనికిబోయి
మఱలకొంతనడికి నాపటమును కోకిలయిక్కడకు తెచ్చుటయు
నీవునిద్రపోవుచుండుటచే నాపటమును మంచముమీదనుంచి
పోవుటయు నేనుచూచుచునేయున్నాను. అపటమెదుగుగనున్న
నీకుబిచ్చియెత్తును. ఆపటమిటు తెమ్ము. మఱలనీతండ్రిగదిలో
తగిలించివచ్చెను.

అని లికిమెట్లు లేచి యామెచేతనున్న పటమును పుచ్చు
కొనపోవుచుండెను. మధుమతిదీనశ్వముతో, తాతా! నామా
ధవునిరూపపటమైన నిచ్చటనుంచవా? యనికనులనీచునించెను
ఆబిడ్డవాక్యమునకాతని హృదయము నీరయ్యెను. ఆతని కడు
గుముందునకు బడుటలేదు. రెండశ్రుబిందువులను నేలవిడిచి
యాపటమునచ్చటనే గోడకుతగిలించెను.

మధు—తాతా! మాధవునినిజరూపమునుజూచుభాగ్య
మునాకికగలుగదా? నేటికి రెండువత్సరములుగడచినను నా
తనిజాడగానరాలేదు. మాయమ్మ నావివాహమునకై చాల
త్వరపడుచున్నది. ఈరోజుననే భాస్కరనాయనమామగూడ
వచ్చినారు. నేజో రేపో, అయ్యగారి నెట్లో సమ్మతింపజేసి
వివాహమునిశ్చయపరతురు. నేనేమిచేయుదు. దిక్కెయ్యది?
బ్రహ్మదేవరనాకిట్టి యిక్కట్లు పెట్టెను? కట్టా? యేమిజరుగనై
యున్నదోగద?

విశ్వా—బిడ్డా ! యేలవగ చెనవు. మాధవునివాడ తెలియకుండుటచే మిక్కిలివిచారించుచున్నాను. ఇంతకును విధివిధానమిట్లుండ మన మేమిచేయగలము. నిన్ను సూజి సుఖించు భాగ్యము మాధవునకులేదు. ఏమిచేయుదు. నీవవివాహితవు గానుండిన, తండ్రికిదలపంపవలగు. అగోచరంబగు ఫలమునకై యెంతకాలమని నిరీక్షించుట. పితృసంతోషమునకయి దృశ్య ఫలంబులొనర్చు మంబగునొక ఫలంబున గ్రహించుట ధర్మమనుకొనియెడ. ఇంతకును నీవవివేకిపిగావుగదా !

మధు—భీ? అన్యఫలము నపేక్షించుటయా! అదిహాసగదు. అయిన నాయుత్త మఫలమేదియో నిరూపింపుము.

విశ్వా—బాగుగా నాలోచించుకొనుము. గోచరఫలంబులలో కామపాల్

మధు—అయ్యోతాతా ! ఆమాటనుచ్చరింపకుము. అదియెన్నటికిని పొసగనేరదు.

విశ్వా—నీనటుల తిరస్కరించి యండఱకును విరోధివగుటయేకాని నీపండుజయమంకనేరవు. నీకునమ్మతిలేకపోయినను, నీవాతనిభార్యనగుట తప్పనిపరిస్థితియేర్పడినది. సతల్లినిన్నాతనికిఁదప్ప నితరులచేయనీయదు. ఇట్టిస్థితిలోనీవు తృప్తి చెందుటయే శ్రేయంబగు లేకున్న విపత్తులువృత్తిల్లును.

మధు—తాతా ! నాయొడలు కంపమొందుచున్నయది. నాహృదయముఁ హించుకొనిపోవుచున్నది. నేనుకామ

పాలునకు భార్యనగుటతోప్పదా! మాధవుడు జీవించియుండి మధుమతిమనమన్యలపై వాల్చెను. ఓ? మాధవపత్నికిమారుమనవుగట్లేనరా! అయ్యో! నాకుస్మృతి తిప్పుచున్నది. నేను నిదురబోయెదను, తాతా! నివులోనికిబోయి భుజించి వేగమురమ్ము. — అని మధుమతి శయ్యపయి మేను వాల్చి కనులుమూసెను.

వివాదముతో విశ్వాసరాయుడు లోనికేగెను. ఆమె ముఖమును కపోలపాలియు, సాంద్రస్వేదాంబు కణములచే నొప్పారుచుండెను. గవాక్షములన్నియుమూయబడియుండెను. నక్షిణపువసారాలోనికి బోవుద్వారముమాత్ర మొకతెక్కతెరువబడియుండెను. అనిలుడచలుడైయుండెను, ఇట్టిస్థితిలో నాకవంతయగు చిత్రీదృశ్యము జూడనయ్యెడిని. ఆమెముంగురులుచలించుచుండెను. పయ్యెనచెఱగు కొంచెమిటునటును గడలుచుండెను. స్వేదకణంబులుకృమంబుగహరించుచుండెను. పాస్తాబంబులు గాఢాలింగన మొనరించుకొని యామెహృదయమున విశ్రాంతినందుచుండెను. ఆమెగాఢముగనిద్రబోవుచుండెను — అటుచూడుడు? ఒక సుందరపురుషుడా! అతాంగిమంచముకడనిలువబడి యోషపుటంబునుండి మందహాసముగంతరించుచుండ నొకన్యజనమునుచేబూని యామెవదనముద మందనుదముగవీచుచు, నానందించుచుండెను ఆమెనదన సాందర్యశ్రీ యాతనిదిక్కువలయ బులచే నర్పింపబడుచుండె. అతడామెయందముతో దనయందమునుపోల్చి

చూచుకొనుచుండెను. అతడట్లువిననుచుండ నావ్యజ్ఞవాగ్ని
మామిహస్తమునకు దగిలి యామెనిదానుఖమునకుభంగము
గలుగజేసెను. అంతమధుమతీ శయ్యనుండులికిపడిలేచి బెదరిన
చూపుటతో నెదుట కానుపానిగాంచెను, కామపాలుడి
కను వినరుచునేయుండెను. మధుమతీయొకసీట్టూర్పువిడచి స
య్యోగననరించుకొనియెను—ఆశనిసంతోష మేమనిచెప్పుదును
ఏందులతోగాని యాతని మనస్సు పొంగిపోవుచుండెను. మం
డహాసముంకురించినది—ఆపరిభవమునకామెవననమార్పి
య్యెను. కనులెట్టినయ్యెను. జంష్టువడపటకొరుకుచున్బిలునియె
మధు—నాకు వినరవలగు. నామేనుదహించుకొనిపో
వుచున్నది. ఆవ్యజ్ఞనవాతము వేడిగాడ్చుట మించియున్నది.
ఆమండహాసమాతపమును ధిక్కరించుచున్నది. మీకునమ
స్కారము. వేగమావలకు దొలగిపొండు. నాపార్థినయాజ్ఞగా
మారకుండ నా—మీ—మర్యాదలను గాపాడుకు.

కామ—మధుమతీ ! ఏమిది? నీవుచాలవంతగా మా
టలాడుచున్నావు. కలగంటి నాయేమి! లేక నిద్రాభంగము
గావించితిని కిన్కబూనితివా?

మధు—ఔను. నాబ్రతుకే నాకు చాలవంతగానున్న
ది. బ్రతుకే కల్లయైనప్పుడు కలలకేమిలోటు. నిద్రాభంగమై
ననొక ! మర్యాదభంగములేకుండ తొలంగుటమంచిది.

కామ—నీవుచాల చీకాకుగానున్నావు. నీకీయనస్థ

యేగలిగెనో తెలియదు. హృదయేశ్వరీ? నే నెవడనోయెరుగుదువా?

మధు—ఇటువంటి వినీతిచేష్టలు మానవతులకు చికాకు గాకుండ నెట్లుండును. మిమ్ముల నెరుంగకు డ నుండుటెల్ల? దూరముగానుండి మాటలాడు.

కాను—నీ బేలతనము జూడనాకునవ్వు పచ్చుచున్నయది. నీవంత భయస్యభావముగల దానవని నేనెఱుంగను. కామపాలుడు మర్యాదలేని వాడని తలంచుచున్నావు. కామపాలుడట్టివాడౌకాడు. విధ్యుక్తముగ బెడ్లియాడియే నిన్ను గలియును.

మధుమతి మారువలుకలేదు. కామపాలునితో నింతవరకు జర్పించుట నామెకిష్టములేదు. కామపాలుడు మధుమతికి తనపై ప్రేమగలదని దలంచుకొను చుండెను. ఆతడిట్లుభ్రాంతిపడుట యెప్పటికైన ముప్పుదెచ్చునని యామెతలంచెను. ఆతనియందు దనకుఁ జేమిలేదని విస్పష్టముగా దెలుపుటయే మంచిదని తలంచెను. ఇట్లుచేసిన నాతడు తనపైనానవదలి తన్ను వేధించుట మానునని యామెతలంపు. ఇదేవిషయమును గూర్చి యామె యోచించు చుండెను.

కామ—మధుమతీ! ఏమది? నీవెద్దియో యోచించుచున్నట్లున్నావు?

మధు—ఔను.

కాను—ఆ యాలోచన నన్ను గూర్చియైనదే యైన నేను కృతార్థుడను. కానుపాలుడు ధర్మబాహ్యుడని నీవుతలంచు చుండనోపు. ఆయాహను నీవు విడువ్రము. వివాహము తగినంత శీఘ్రకాలములోనే జలుగునట్లు ప్రాయత్నించుచున్నాను. తేజటిదినముననే ముహూర్త నిశ్చయము చేయబడును.

మధు—అదిపొనగదు. అట్టి యాశను బెట్టుకొనకుడు.

కాను—నీవింకను భయమునువీడుటలేదు. వివాహమున కాటంకము గల్పింప నెవరి తఱము. ప్రాణేశ్వరీ!

మధు—[కోపముతో] నన్నట్టిసంబోధన పదముచే బిలువ వలదు.

కాను—మరియేమిది పిలువమనియెనవు?

మధు—నాకును నొకపేరు గలదు.

కాను—వివాహసమయమునగదా? యెండొరులపేరులు చెప్పింతురు? వాటిదినంబున నీముద్దుపేరుచే నిన్ను బిలువ వలెనని యిప్పుడా పేరుగ బిలువ? దాచుకొని నీవునాప్రాణంబుల కధీశ్వరివగుటచే ప్రాణేశ్వరి యని బిలిచితిని, ఇందు తప్పేమున్నది?

మధు—అన్యవస్తువును తనవస్తువుగా భావించుటకంటె తిప్పేమున్నది?

కాను—అది అన్యవస్తువేయైన నీవనినట్లు తప్పేయ

గును. దానిని కానుపాలుడు స్మరింపడు.

మధు—“ట్లయిన నాడు నాకనులేల మూసితిరి.

కామ—నాప్రియవస్తువుని, నేనంటిన దప్పేమి?

మధు—నేను మీప్రియవస్తువు నెట్లగుదును?

కామ—భర్తకు భార్యకన్న ప్రియమైనవస్తువెద్ది?

మధు—అన్యవత్నిని భార్యయని పిలువవచ్చునా?

కామ—నీవన్యవత్నివా?

మధు—ఔను?

కామ—నీవతి పేరెయ్యద.

మధు—ఆతని పేరుతో బనియేమి? నేనిదివఱకేనాజీవితమునంతను నొకసకి ధారపోసి యుంటిని. నామనంబాతని యందు లగ్నమయ్యెను. ఆతడేనాకువతి.

కామపాలుని మనస్సులో గండరగోళ ముగయించెను. ఆతడీసంగతి వెలుంగకపోలేదు. దానిని దెలియకుండ గప్పి పుచ్చి, యిట్లవియె.

కామ—నన్ను మోసము జేయజూచుచున్నావు. కామపాలుడు మోసముపోవువాఁడుకాదు. నేనుగూడ నొకయువతికి నాజీవితమునంతను ధారపోసితిని. ఆమెనుతప్ప నేనితరులను వివాహమాడను. నాపత్ని పేరు నేను నుడువుటకేమియును సందియములేదు. ఆమె పేరు— మధుమతి.

మధుమతి ముఖమెఱ్ఱవడియెను. చూపులో శాంతశ్శా
వమేమియునులేదు. అధరమునకుచుండెను. ఆమెయుత్కంఠ
ముతో నిట్లనియె. — నేనిదే నొక్కచెప్పచున్నాను. నాపై
మీరాన.....అని అలుకుచుండగ నే రుక్మిణీశ్యామల లట
సృత్యక్షమైరి. వారలంగాంచి మధుమతి తలవంచెను. కామ
పాలుని ముఖము వెలవెలబోయెను. ఆతడు నెమ్మదిగ జాతి
దిగువకుబోయెను.

ఇరునదితోమ్మిదవ ప్రకరణము.

శ్యామ—ఏమది కోడలా? మాకామపాలునిపై సలిగి
తివాయేమి? కోపముననట్లుంటివేమి?

మధు —[నూగుపలుకలేదు] తలవంచుకొనయే యుం
డెను.

రుక్మి—అమ్మా! అట్లువిచారించు చుంటివేమి? కార
ణమేమియో తెలుపుము.

మధు—దుఃఖమును నాపుకొనలేక తల్లినిగాగలించు
కొని గోలున నేడ్చెను.

రుక్మి—(మధుమతి శిరంబు నిముఱుచు) అమ్మా ?
సంగ తేదియో చెప్పుము.

మధు—(కన్నీటిని మడుచుకొని) అమ్మా? ఈయిం
ట నివసించుట ఒకచుట్టుటముగా నున్నది. మీరందఱును
గలిసి నన్నవిత్తినగా జేయజూచుకొన్నారు.

రుక్మి—ఏమిటా దుష్కృత్యముతల్లి! దానికముంచ
క జెప్పుము!

శ్యామ—కామపాలు జాస్యము లాడినాడాయేమి ?

మధు—సన్నాశము సమయము చేక్కినప్పుడెల్ల ని
ర్బంధ మొనరించు చున్నాడు. గొబ్బితుకు చాలమర్ల భముగా
నున్నది.

శ్యామ—ఆతడేమనియెను.

మధు—అనరానిదే యనియెను.

శ్యామ—అదేదియో చెప్పకూడరా?

మధు—చెప్పనచ్చును.

శ్యామ—అట్లయిన జెప్పుము.

మధు—చెప్పినప్రయోజన మేమియునులేదు.

శ్యామ—అదేదియో చెప్పినగదా ప్రయోజనము
న్నదనియు లేనిదియు తెలియుట.

మధు—ప్రయోజముండవని నాకు తెలియును.

శ్యామ—ఏమే! ఈవిచిత్రము. నీవుప్రయోజనములే దన్నమాత్రమున మాకెట్లు విశ్వాసమగు. నీయద్వైతము నీ మనస్సులోనే బెట్టుకొని పై కేమో బలికిన మాకెట్లు తెలియును?

రుక్మి—హానా? ఎందునకీ సెడవాదము. అమ్మా? ఏమిజటిగినదో చెప్పుము. నేను విచారిచెదను.

మధు—నెనొంటరిగనుండ నాతడు నాగదిలోనికివచ్చి నాతోమాటలాడుటయు, నన్నుని.....

రుక్మి—కానుపాలుడా?

మధు—అవును.

శ్యామ—ఏమి, యిచ్చకములే? వచ్చిననిన్నేమైనఁ గొట్టెనా? ఏమియో, హాస్యములాడియుండనోవు. ఇంతమాత్రమున కేనా, గూఁగోపము.

రుక్మి—వదినా? నీవూరుకొనుము. వివాహము కానిబిడ్డతోనాతడెట్లు రహస్యముగ మాటలాడుటయు కనుకాదుఎవరై న్నవినిన నవకీర్తికాదా?

శ్యామ—వదినా! మేనత్తకూతురగుటచే చనువునవచ్చియేమియో హాస్యము లాడినాడు. హాస్యములాడకయే మధుమతి కానుపాలునితో గాపురము నేయునా? యేమి?

మధు—నోటికినచ్చినట్లెల్ల మాటలాడిన నేను చెప్పలేను. నాతో నొంటరిగ భాషించుట కాతనికధికారములేదు.

శ్యామ—కోడలా? కోపపడకుము. కామపాలునిమం
కలిం చెకనులే? వివాహమగుమఱకును, హాస్యములాడవచ్చని
జెప్పెను.

రుక్మి—వదినా? నీకుకోపమువచ్చిన చెప్పలేదుగాని,
విష్ణుమొంటరిగనుండ నాశుభము విష్ణుతోమాటలాడుట తగదు.
మీయన్నవిన్న యంకటకును జీవాల్లుగలుగును. నీవునుండ
లించిననరే, లేకున్న నేనేమంకలించెదను.

శ్యామ—వదినా! పిచ్చిదానవు. నాకుకోపమెందుకు.
హాస్యముకట్లంటినిగాని మంకలించకుందునా? కాని, వదినా
ఇట్టినిర్బంధముతో వీండ్రినంతకాల ముంచెదవు. మీయన్న
వచ్చియేయూర్నాకుగదా? నేటిరాత్రి యేరియో నిశ్చయము
చేయుము. మాఘమాసము దాటి మంచిముహూర్తములు
దొఱకుట కష్టము.

వదినా? యేమిచేయమనియెదవు. మీయన్న దేవగిరికి
బోవలసివచ్చుటచే వీలుచిక్కినదికాదు. నేటిరోజున సావకా
శముజూచి మాటలాడవలెనని యున్నది. నేను లోనికిబోయె
దను. నీవిటుండెదవా?

శ్యామ—మధుమతి యుండమన్న నుండెదను.

మధు—నానిర్బంధము నీకువలదు.

శ్యామ—ఇందునిర్బంధ మేమున్నది? నేనుండుట నీకి
ష్టమైన నుండెద.

మధు — నిన్నెప్పుడును, సందియములు పేడించుచునే యుండును. నానిని దీర్ఘనెవరి శరము?

శ్యామ — వదినా? నీవు వెళ్ళుము. నేనుకొంతడడవిటగూర్చుండి వచ్చెద. దుక్కణినిలోనికేగెను.

మధు — అత్తా! ఆకుర్చిపై గూర్చుండుము.

శ్యామ — (కుర్చిపై కూర్చుని) చిరుగగవుతో మధు మతీ? నీననినట్లు నాకన్నియును సందియములే? కాని యిప్పుడు నేను మర్మములేక మాటలాడుచున్నాను. నిన్ను నాకడుపులోబెట్టుకొని యాదరించ వలెనని గంపెడాశతో నున్నాను. నీవిద్యాబుద్ధులువిని యానందించని నిమిషములేదు.

మధు — మారువలుకలేదు. గోడకు దగిలించియున్న మాధవచిత్రపటమును జూచుచుండెను.

శ్యామ — ఏమిటట్లు చూచుచున్నావు?

మధు — ఏమియును లేదీతా? చిత్రపటమును జూచుచున్నాను.

శ్యామలకు మనస్సులో నసూయప్రవేశించినది. మాధవునినుండి మధుమతి మనస్సును మఱిలించవలెనని యోచించుచుండెను. ఆతనియందు విరక్తిని బుట్టించవలెనని మాలోచించుచుండెను. తుదక్లిష్టమయె.

శ్యామ — మాకామపాలుని చిత్రపటమును నీవుజూ

జూడకపోవుటచే నీపటమును నీవంతగా జూగుచున్నావు. అది యింతివద్ద మఱచిపోయినట్టిది.

మధు—సౌందర్యశ్రీనటుంచుము పేమము. సౌహృద్దుము, రూపమునందెట్లు ప్రస్ఫుటములగు చున్నవో చూడుము.

శ్యామ—నాబిడ్డను నేనుపొగడుకొనుట కాదుగాని కామపాలునియందు దీనినిమించిన సౌందర్యశ్రీ ప్రస్ఫుటమగుటలేదా?

మధు—జిహ్వకొక రుచి. కంటికొక యండము. మనస్సునకొక యభీప్సము. దీనికిసామ్యము వేటొకటిగాక గుఱడుటలేదు.

శ్యామ—నీవెప్పుడును నదియేచూచు చుండుటచే నట్లులేలంచుట స్వభాసము. కామపాలుని పటము నెదుటబెట్టుకొని చూచితివేని నీనిశ్చయము నిమిషములో మాటగలదు.

మధు—నీవు చెప్పిన దానిలో గొంతయదార్థముండ నచ్చుచు గాని—

శ్యామ—ఒక దానితో నొక దానికి సామ్యగుణములున్నను యైశ్వర్యములో మహత్తరభేదముండును. చూడుము? పాపము మాధవుడు చూచుచుండగనే నామరూపములులే. కుండ బోయెను. విశాలాక్షి యెంతచింతించుచుండెనోగదా?

మధుమతి తలవ్రాల్చెను. హేచుంతము లతాపత్రములనుండి హిమకణంబులు రాలుచుండంబున నాలతాంగిహృ

నయము దుఃఖమునెడి యావిరిచే గప్పబడి నేత్రములనుండి యశ్రువులు రాలజొచ్చెను.

శ్యామల వానింగాంచెను. మధుమతి మాధవునకై యింకను యాశించుచున్నదని తలంచెను. ఏదోయొక విధమున నచిరకాలముననే ఏహహము జేసినగాని మధుమతి మనస్సు మాటదని నిశ్చయించెను. నేటిరోజున శ్రీధరునికడ మధుమతి తనకోడలనిపించుకొన నలెనని సంకల్పించెను. అంత మధుమతి కనులను ముడుచుకొని మందస్వరముననిట్లచెను.

మధు—అత్తా! నీవట్లుంట న్యాయమా? మాధవుడు నానురూపములు లేకుండ బోయెనా? దానిని నీవెట్లు నిర్ధారణ జేయగలవు?

శ్యామ—ఇది నేననిన మాటకాదు. నలుగురనుకొనుచున్నదే నేనంటిని. ఎందులక్కలు విచారించెదవు. వెట్టియా? యేమి? మనమేమి చేయగలము. రాజసత్కారములందుటకా తాడు నోచుకొనలేదు. గతించినదానికి విచారించిన నేమిఫలము. మాకు దుఃఖములేదను కొంటివా యేమి? చేయవలసినదానికి జింతించిన నేమిఫలము?

కాలిన వుండుమీద కారముజల్లినట్లు శోకతప్తచుగు మధుమతి మనస్సున కీమాటలు చుట్టునువియెను. ఇంతలో కోకిలవచ్చి భోజనముకు బిలిచెను. శ్యామల మధుమతి చేయి బట్టుకొని లోనికి దీసికొనిపోయెను.

శ్రీధరుడును భాస్కరుడును వసారాలో గుర్చీలపై ని
బరుండి యుండిరి. ఇంతలో మధుమతి భోజనముజేసి తండ్రి
చెంతకలుదెంచి వినరుకట్ట చేశఁబట్టుకొని వినరుచుండెను.

శ్రీధ—అమ్మా! భోజనమైనదా?

మధు—అయినది బాబా?

శ్రీధ—వీముఖము వాడియున్న దేమి తల్లీ? అనారో
గ్యముగ నుంటివా?

మధు—లేదు బాబా? ఆరోగ్యముగనే యుంటిని.

శ్రీధ—మామ వినను. వీణవాయించెదవా?

మధుమతికి వీణవాయించ నలెనని యుత్సాహములే
దు. కాని తండ్రి కుత్సాహభంభమునేయ నామెకిష్టములేదు.
ఆమె వినఱుకట్ట నటనుంచి వీణెరుదెచ్చి శ్రుతులను నవరించు
చుండెను. అవియెంతకును స్థాయిలో బడుటలేదు. లోనవిను
వుజనించెను. అట్లులే నే పాడుటకారంభించెను. శ్రుతికలియక
పాటరక్తికట్టుటలేదు. ఇంతలో రుక్మిణీ శ్యామలలు పైడిపళ్ళె
రములో తాంబూలపువట్టికల నుంచుకొని యాపల్లెరమును
జేతఁబట్టుకుని వసారాలోనికి నచ్చిరి. మధుమతి శ్రుతులను
నవరించుట కారంభించెను. ఆమె లక్ష్మ్యురందులేదు. ఏమియో
యోచించుచు, శ్రుతి తిప్పారంభించెను. పుట్టుమనియొక
వీణాతంతువు తెగినది. మధుమతి తెల్లవోయెను. శ్యామల
నవ్వెను. మధుమతికి కోపమువచ్చెను. మఱల నాతంతువును

సవరించుట కామేశ్రోద్ధతీసాసలేదు. అట్లే వీశెనెత్తిలోననుంచివచ్చి వినరుకట్ట నందుకొని తండించెంత కూర్చుని విసరుచుండెను. రుక్మిణి అన్న నంక జూచెను. భాస్కరుడు నవ్వుచు శ్రీధరునితో నిట్లనియె.

భాస్క—నేనిచ్చటికివచ్చిన దెందులకో తెలియునా?

శ్రీధ—మీచెల్లెలను జూచుటకు కాదా?

భాస్క—అదియనొక కారణమే?

శ్రీధ—ఇంకేమయిన కారణముండెనా?

భాస్క—ఉండబట్టియే వచ్చితిని.

శ్రీధ—అదియేదియో శలవిండు?

భాస్క—నేనుమీతో వియ్యమందవలెనని వచ్చితిని.

శ్రీధ—సంతోషమే కాని, ఇప్పు డావిషయమును గూర్చి మీతోనిర్ధారణజేసి చెప్పజాలను.

రుక్మి—నిర్ధారణ జేయుటకేమున్నది? బిడ్డకునివాహము జేయకంతకాల మిట్లుంచెదరు?

శ్రీధ—ఏమి నేయుదును. నేనును ద్వరపడుచునే యున్నాను. ఇంతకును కాలమనుకూలించ వలెనుగదా?

రుక్మి—మాయన్న కేవియో వసులున్నవని నెవ్వరున్నారు. మాటయిచ్చిన నింటికేగి వసులు చూచుకొనియెదరు.

శ్రీధ—నేనొక నంబంధమును స్థిరపఱచుకొనియు

న్నాను. దాని కనేకవిఘ్నములు తటస్థించుచున్నవి. కొంత కాల మింకను నిరీక్షించినగాని యేమియును జెప్పజాలను.

రుక్మి—(కంటదడివెట్టుచు,) కామపాలున కీయరా? మధుమతి పుట్టినదిమొగ లన్నతో వియ్యమందనలెనని పుట్టె జాశతో నుంటిని. వేరుసంబంధమును జూచుట న్యాయమా?

శ్రీధ—నీవు మాటమాటకు గంటనీరు వెట్టుగువు. నేను కామపాలున కీయనని చెప్పితివా? నీవిట్లు తొందఱపడి న కార్యమెట్లగును. ఇదివఱలో మధుమతి నొకనికీయనిశ్చయించితిని. ఆయాహ కిప్పు డంతరాయములు కలుగుచున్నవి. అయిన గొంతకాలము నిరీక్షించినగాని, నేనేదియును జెప్పజాలను.

రుక్మి—ఇక నిరీక్షించుచు నూరుకొనుట బాగుగా నుండదు. ఇప్పటికే యంవరిలోను దలవంపులు వచ్చుచుండెను. ఇంతదనుక వివాహము చేయకుండుట మీకుమాత్రము తలవంపుకాదా?

శ్రీధరుని హృదయము వ్యాకులమై యుండెను. యేమి చెప్పటకునుగూడ తోచుటలేదు. రెండుసంవత్సరములైనను మాధవుని జాడగానరాలేదు. ఈడువచ్చిన పిల్లకు వివాహము చేయకుండుట తప్పిదమే యగును. మాధవుని తరువాత కామపాలుని సంబంధమే కొంచెము బాగుగా నున్నది. ఇదితిగన్మరించిన వేటొక సంబంధము దొఱకుట కష్టము. ఈ యాహ

లన్నియునునాతని హృదయమును పెనువేసికొని బాధించుచుండెను. కొంతకాల మాగునమన్న రుక్మిణిలోదనము జేయుచున్నయది. పాపమాశని కేమిచేయుటకును తోచుటలేదు. తుదకు కామపాలుడే యాతనికి దక్కుగాదోచెను. అంతనాతడిట్లనియె.

శ్రీధ—ఇంతకును బిడ్డయభిమత మేమియో తెలిసికొంటివా?

శ్యా—ఎధూనరుల యన్యోన్యానురాగము శంకింపనవసరములేదు. వాండుత్వరపడుచునే యున్నారు.

మధుమతిముఖ మిజ్జబడియెను. ఆమెవ్యజనంబునట నుంచి చటాలున తన గదిలోనికి బోయెను.

రుక్మి—బిడ్డ యంగీకరించుటకేమి? అంగీకరించియేయున్నది. మనమేర్పఱచినది బిడ్డవలదనునా?

శ్రీధ—నేనందుల కంగీకరించను. బిడ్డనడిగి తెలిసికొనవలెను. బిడ్డకంగీకారమైనచో నాకును సమ్మతమే.

రుక్మి—అట్లయిన బిడ్డను బిలిచియడుగకూడదా?

శ్రీధ—మధుమతి లోనికేగినది?

రుక్మి—అమ్మా! మధుమతీ? యనిబిలిచెను.

మధుమతి మారునలుకలేదు. శ్యామలవాక్యముల కామహృదయము దహించుకొని పోవుచుండెను. మంచముపూదవరుండికనులకు గుడ్డనడ్డముగ బెట్టుకొని వాపోవుచుండెను. రుక్మిణి పిలుపామెకు వినబడకపోలేదు, ఆమెకు రామనస్సు

స్వప్నలేదు.

శ్రీధ—అమ్మా! మధుమతీ! యనిబిలిచెను.

మధుమతి కనులను దుడుచుకొని మంచమునుండిలేచి, వచ్చి తండ్రివెనుక నిలువంబడియెను.

శ్రీధ—అమ్మా! మధుమతీ! నిన్ను కామపాలునకిచ్చుటకు మీయమ్మ తలంచుకొని యున్నది. మాటయిచ్చుటకు ముందు నీయభిప్రాయమును దెలిసికొనుట మంచిదని నిన్ను బిలిచితిని.

మధుమతి గుండెలు కొట్టుకొన నారంభించెను. ఆమె కేమిచెప్పటకు బాలుపోవుటలేదు. తలవంచుకొని మారు నలుకకూరుకొనియెను.

రుక్మి—అయ్యగా రడిగిన నానికేదియో బదులు చెప్పము?

మధు—(మందస్వరముతో) బాబా! నన్నుమాధవు సకీయరా?

శ్యామల ముఖకమలము వాడెను. రుక్మిణి తలవ్రాతెను. భాస్కరుడు స్థబ్ధుడయ్యెను. శ్రీధరుడు కనులసీరునించెను. మధుమతి కనులనుండి యశ్రువులు శ్రీధరునియంపదే శంఖున బొటబొటరాలుచుండెను. కొంతవడికి శ్రీధరుడుకనులదుడుచుకొని యిట్లనియె.

శ్రీధ—తల్లీ! మాధవునకై విశ్వప్రయత్నముజేసితిని.

ఆతనిజాడగానరాలేదు. నేనేమిచేయుదు.

మధు—బాబా! నేను దురదృష్టవంతురాలను. మీ కు జింతలగలుగ జేయుటకై బుట్టితిని. మాధవుడు గోవింది యుండెనని బ్రహ్మానందులు తాతతోజెప్పిరి.

రుక్మి—(విచారముతో) అమ్మా! నేను నీసౌఖ్యము ను గోరుదాననుకానా? అన్నియు నాలోచించుకొనియే కామపాలునికి సిరపఱచితిని.

మధు—అమ్మా! నన్ను తీమింపుము. నీయభీష్టము ను నేరవేర్చనిబిడ్డ యపరాధమును మన్నింపుము. నామనసు లోనున్న చూవాను స్పష్టముగా జెప్పుచున్నాను. మాధవు డు నామనసును హరించెను. మాధవునుండి నామనసుమఱు లదు. కామపాలునకు పత్ని నెన్నటికిని కాజాలను. మాధవు చులేనిచో నేను సరివ్రాజికనై మీసేనజేసికొని తరించెదను.

శ్రీధరుడు విచారమున మునింగియుండెను. ఆతనికేమి యును దోచుటలేదు. అంతనాతడు తనకుర్చీనుండిలేచి పెడక గదిలోనికి బోయెను. మధుమతి తనగదిలోనికిబోయి, తలుపులు వేసికొని మంచముపై బొర్లాడుచు, నావేదనకు లోనయ్యెను. శ్యామలకు నట్టరాని కోపమువచ్చెను. రుక్మిణికనుల నీరు నింపుచు వాపోవుచుండెను. భాస్కరుడు కుర్చీమీదబరుండియు ట్లేనిదురించెను.

ముప్పదియవ ప్రకరణము.

నాడు ఢిల్లీనుండి బయలుదేరిన ముస్తఫాలీయు, ఫకీరు ప్రభృతులును, పదిహేనురోజులగుసరి కోరుగల్గునకు నాలుగు కోశముల మేజిలోనున్న నొక సత్రమునకు జేరుకొనిరి. రెండురోజులు మార్గాయాసముదీరి విశ్రాంతిమించినవెనుక సాయంసమయమున నానలుగురు నుబాటసారులు నొకచోట కూడి, యిట్లుమాటలాడుకొనిరి.

ముస్తా—ఫకీరుజీ? నువ్వమిటకలుదెంచి రెండురోజులు గడచినవి. ఇక, కాలయాపనచేయుట మంచిదికాదు. మనకింతవఱకును, జఫరాలీఖాను సంగతి తెలియలేదు. ముందుమనము చేయదగిన కార్యక్రమమెట్టిదియో నిర్ణయింపుడు.

ఫకీ—భాయీ! భీషణజయదేవుల కోరుగల్గు కొట్టిన పిండి. ఈరాత్రివారలను నాతోబంపుడు. కొంతసమాచారము నుడెలిసికొని తెల్లవారుజామున నూరువెలుపల నుద్యానవనముకడ మీకొకట వేచియుండుము.

ముస్తా—మంచిది. మీరుపెందలకడనే భోజనములను చేసి బయలుదేరుడు. పిమ్మటనేనువచ్చి మీకొకట వేచియుండును.

జయ—అయ్యా! సాహేబుగారూ! నాప్రజ్ఞను నేను చెప్పకొనుటకాదు కాని మీరు వెనుక దగినసిబ్బందియున్నచో

రెండురోజులుగడుచిచ్చిన ప్రతాపరుద్రుని మీస్వాధీనము జేయగలను.

ఫకీ—మీకింతటిసామర్థ్యమున్నది నమ్మియేమీకు జాగీలులాసంగుటకు చక్కవ ర్తిబాసచేసియున్నాడు. ప్రతాపరుద్రుని మీరుస్వాధీనపఱచినచో నాంధ్రసామ్రాజ్యమంతయును చక్రవర్తికి మీరలిచ్చినట్లే యగును. మీరుభోజనములనుజేసి వేగరిండు.

అనభీషణజయదేవులు త్వరితగతిని భుజించినచ్చిరి. అప్పుటికి జామురాత్రియైనది. భీషణజయదేవులును, ఫకీరును గుమ్మలనెక్కి నెమ్మదిగా నడిచిచుచు ప్రతాపరుద్రుని పురబాహ్యుద్యానమునకు జేరుకొనిరి. అట గుట్టముల జెటకుగట్టపెట్టి చీకటిగానుండుటచే కొంతతడవచట గూర్చుండిన సిదవ ఫకీరిట్లనియె.

ఫకీ—భాయీ! జయదేవ? భాయీ! భీషణ? మీకు బట్టణములోనికి బోవుమార్గములన్నియు దెలియునా?

జయ—తెలియును?

ఫకీ—ఈసలమంతయు మీకుఁరిచయమేకదా?

జయ—అ! పరిచయమే?

ఫకీ—ఈసమీపమున నెక్కడనోగాని, మనుజులయలుకుడి వినబడుచున్నది. పోయికనుగొని వచ్చెదరా?

భీష—గాఢాంధికారము డట్టముగ గొప్పియున్నది. చెల్లు, పొడలు, తోటలు విస్తారముగ నుండుటచే మిక్కిలి భయజనకమై యున్నది. నేనెఱిగియున్నంతవట్టు, ఇటు మనుజులు నివసించుటకు తావులేదు.

ఫకీ—ఈయంధకారమునకే నీవంతగా భయపడినద్రస తాపరుదు? నెట్లు పట్టియగలవు? జాగీరులు సునాయాసముగా వచ్చుననుకొందువా?

జయ—ఫకీరుజీ? ఇటయలుకుడితో మనకు సంబంధమేమున్నది? పట్టణములోనికి బోవుదమురండు.

ఫకీ—ప్రతాపరుదు? పరిపాలన సామాన్యమైనదనుకుంటివా? విచ్చుకత్తుల జేబూని రక్షకభటులెప్పుడును గూఢముగ దిరుగుచుందురు. వారు మనలగనిపెట్టిరేని రక్తధారలతో మనయుక్తమాంగములు భూమికి బలికావలసినదే; ఆయలుకుడి వారిదేయని నాకనుమానముగానున్నది.

భీష—(గడగడవడంకుచు) ఫకీరుజీ? రక్షింపుము—రక్షింపుము. పిల్లలుగలవాడను. మాటలాడక చెప్పుడుచేయక యేచెట్టుచాటువనో తలచాచుకొండము.

ఫకీ—ఇట్టిపిఱికివాడవు నీవలన చక్కపరికగు సాయమేమి? బీరీ? యభాగ్యుడా? నీకు, తుఱకలజేతులలో జావులేదు.

భీషణునకు జైతన్యములేదు. గడగడవణకు చుండెను. కొంతవిడికి ధైర్యముతెచ్చుకొని ఘోరకాళ్లు గట్టిగపెట్టుకొని యెను. ఘోరు, కాళ్ళనుగట్టిగ విరిగించి భీషణుని నావలకువిన రివేసి, భయములేకుండ మీరిటనుండుడు. అదేదియో నేను పోయి కనుగొని వచ్చెనని పలికి నడివడి యాయంధకారము లో బడిపోయెను.—జయదేవుడు తనలో ఈఘోరు సాధారణుడుకాదు. ఇదేదియో కొంపను నుగుటకే వచ్చినది. అనితలంచి భీషణుని తీవదీసి, దగ్గటగా గూర్చుండబెట్టుకొనియెను—

దీపపు గురుతున ఘోరు తిన్నగా బ్రహ్మనందునియా శ్రీమములోనికి బోయెను. ఒకపేదికపై బ్రహ్మనందుడు బకుండి యుండెను. ఘోరు నెమ్మదిగ దగ్గటకు బోయినిలచి, స్వామి! యనిపిలెచెను. బ్రహ్మనందుడు కనులువిచ్చిచూచి, ఎవడవురా? నీవు—అనియెను.

ఘో—స్వామి! నేను ఘోరును. భిక్షుకై వచ్చితిని.

బ్రహ్మ—(లేచికూర్చుని) ఘోరునకేమి; ఈనవ్యాసి భిక్షముపెట్టులేమి? అందున నీకుగావలసిన దేదియోయడుగుము?

ఘో—స్వామి! నాకు మృష్టాన్నచుక్కటలేదు. పానీయమక్కటలేదు. ఆంధ్రసామ్రాజ్యమునకుఁ బిచ్చముఁబెట్టయూచించవచ్చితిని?

బ్రహ్మ—(లేచినిలునంబడి) ఏమంటివి? ఆంధ్రసామ్రాజ్యమునకు బిచ్చము పెట్టుమనియా? ఇప్పుడేమి యుపద్రవమువచ్చినది. నీవేషము చాలవంతగానున్నది. నీచత్యయద్భుతముగానున్నది. నీవెవండవో నిజము జెప్పుము.

ఫకీ—స్వామీ! నన్ను శంకింపకుడు!

బ్రహ్మ—(వాని నిసఖశిఖిపర్య తమును పాటజూచి) నేను నిన్ను శంకించుట లేదు. నమ్మితిని. యదార్థమును జెప్పుము.

ఫకీ—స్వామీ! నేను జై నడను. నాపేరు అరుణ ప్రభుడు.

బ్రహ్మ—నీవు దేవగిరికిబోయి యుంటివిగాదా?

అరుణ—ఔను.

బ్రహ్మ—నీవిప్పు డచ్చటనుండియేనా? వచ్చితివి?

అరు—లేదు? ఢిల్లీనుండి.

బ్రహ్మ—సమాచారమేమియో చెప్పుము.

అరు—స్వామీ! భీషణ జయదేవులు ఢిల్లీకిబోయి, అల్లాయుద్దీనునితో నోరుగల్లుసామ్రాజ్యమునుగబళింప కుతంత్రముల సలిపిరి. వారివెనువెంటనే నేనుచుగూడ ఢిల్లీకిబోయి, ఈఫకీరువేషముతో రాజోద్యోగుల నాకర్షించి గుట్టంతయును దెలిసికొంటిని. అల్లాయుద్దీన్ ప్రచండమగు విశ్వసైన్యము

ను సిద్ధముజేసి మల్లిక్ కాపురును, ఓరుగల్లునామోజ్యమును గబళింపబంపుచున్నాడు. ఈవాటికి సైన్యము కదలిపచ్చుచు నే యుండును. ఇంచుమించుగ సైన్యమంతయును నశ్వసైన్య మేయగుటచే వారు శ్వరితగతి నే రాగలుగుదురు. ఇప్పుడు ముందుగా ముస్తఫాలీయను, మహమ్మదీయ యోధుఁడోరుగల్లుయొక్క రహస్యాస్వేషణమునకై నాతోగూడవచ్చి యున్నాడు. తెల్లవాఱుబామున నాతని సీమూరుపైఁటకు రానియ మించితిని. అతఁడు వచ్చును. అతనికిచూర్గదర్శికులుగా భీషణ జయదేవులుకూడ వచ్చిరి. ఇప్పుడు వారు బాహ్యద్యాన ముకడనున్నారు. ఇప్పుడు వారిద్దఱను పట్టి బంధింపవలయును పిదప నాముస్తఫాలీని బట్టి బంధింపవలయును. అనంతరమా మల్లికాపురు నెదుర్కొనవలయును. స్వామీ! జన్మదేశమునకు రానున్న నీమహాోపగ్రహమును నివారించుట మీవలన తప్పమరి, యితరులవలన కాదు. స్వదేశము పరమేచ్ఛాధీనము కాకుండ నెల్లుకాచాడెదవో నీదేభారము. ఈయరుణప్రభుని జీవరక్తము దేశమాతరక్షణకై విసియోగపఱిచి నన్నుకృతార్థునిజేయుము. ఓరుగల్లు నామోజ్యము బ్రహ్మానందునిహస్తములయందున్నదని నేనెఱుగుదును. ప్రతాపరుదుఁడు మీయానదాటఁడు. మీప్రభావమును విసియే మీదర్శనమునకు వచ్చితిని.

బ్రహ్మనంగుడు, అరుణప్రభాని గాఢాలింగనమున
రించుకొని గుచ్చియెత్తెను. మేను నిమిరి శిరంబుమూర్కొని
యెను. సంతోషమును బట్టజాలక, యాతఁడెట్లనియె.

బ్రహ్మ—అరుణప్రభా? నీశివితము చాలభక్త్యమైనది
కుక్షింధరులగు లింగధారుల ప్రోద్బలమున చక్కనిర్తిచే నీవు
దేశాంతరగతుడవయ్యెను, పరిగణించక దేశమాతయెడ నీ
విధ్యుక్తధర్మమును జూపితివి? జై నమతమునకు జీవమనందగు
దయాగుణమును పోషించితివి. మాతృదేశ సంరక్షణకై నీవు
జూపిన త్యాగము వర్జనీయము. అరుణప్రభా? నీవు సత్వరమే
పోయి భీషణజయ దేవులనిలకు దోడ్కొంటెమ్ము.

అన నరుణప్రభాడు భీషణజయదేవులకడకు జనిజయ
దేవా? ఇటనొక సన్యాసి యాశ్రమము గలదు. ముస్తఫాలీ
నచ్చుదనుక నేటిరాత్రి యాయాశ్రమమున విశ్రమింతము.
కల్పముల జేతబట్టుకొని నావెనువెంటనే రండన మారుమా
టాడక వారట్లు చేసిరి. ఆశ్రమమును జేరినపిదప గుట్టముల
నొక తావున గట్టిపెట్టి బ్రహ్మసందుని సన్నిధి కేరి. బ్రహ్మ
సందుడు భీషణ జయదేవులగాంచి, మీరెవరనియడిగెను.

జయ—స్వామి! మేముబొందిలివారము.

బ్రహ్మ—ఇట కేమిపనిమీద వచ్చినారు!

జయ—వర్తకము జేసికొనుటకై.

బ్రహ్మ—మీ పేరు లేమి?

జయ—నా పేరు రామసింగు, అతని పేరు లక్ష్మణసింగు.

బ్రహ్మ—మంచి పేరులే పెట్టుకొనిరి. ఆమూడవ వాడెవడు?

జయ—ఫకీరుజ్జీ?

అరు—ఓరీ! దోహీ! జయ దేవ ఛండాలుడా? నన్నింకను ఫకీరనే పిలుచుచున్నావా? నీ పాలిటికాలయముడను. అరుణప్రభుడ.

భీషణజయ దేవులకు, నవనాడులును క్రుంగిపోయినవి. లోన ప్రాణములు పైకుబికెను. మృత్యు దేవత యెదుట నృత్యము చేయుచున్నట్లు దోచెను. గడగడవణకి పోవుచుండిరి. ఇంతలో నరుణప్రభుడు తనకృత్రిమపు గడ్డమును గడిగి తీసి వేసి ఫకీరుకవచమును పటాలున దెంచి పాతవేసి, ఇట్లనియె.

అరు—నేనెవండనో ఇక నైన తెలిసికొంటిరా? నాకను గప్పి ఘోరచాపమునితో గలిసి మాతృదోహ మొనరింపనమ కట్టితిరా? మీనిప్పచ్చిపాద మేనాడు బెట్టితిరోకాని కలకలలాడు దేవగిరిస్మశానవాటికయైనది. అంతటితో దనివిదీరకజన్మ భూమియగు నోరుగల్లు సామ్రాజ్య వినాశనమునకై మాతృమర్మాపహరణమునకై మారువేషములతో వచ్చితిరి? ఇట్టికలుషితమగు మీజీవితమిక నొక నిమిషమైన నుండకూడదు.

అని యుద్యోగముతో మొలనుండి చఱ్ఱుక త్తినిదీసి
 కెత్తెను. భీషణజయదేవులు కెవ్వన కేకవేసి నేలగూలిరి.
 బ్రహ్మనందుడు గుభానలేచి యరుణప్రభుని చేయిపట్టుకొ
 ని, అగుమాగుమరుణప్రభా? ఈపిటికిపందల జంపినబ్రయో
 జమేమి నెను. అరుణప్రభుడు క త్తినొకలో నిమిడ్చి, స్వామీ
 ఈ శాతకుల బంధింపు లుచితము. అన బ్రహ్మనందుడు వల
 ను. వలదు. అంశటియగత్య మేమియునులేదు. వీరలకు బళ్ళా
 త్రావమున హృదయపరివర్తన మొనరింపవలయును. వీరుతమకు
 గలిగిన పరిభవమునకు బాపచింతల కొడంబడిరి. వీరలనాశ్ర
 మమునుం డడుగీనల బెట్టకుండ శాసించెదను. వీరలవలన సా
 ధించదగిన కార్యములు కొన్నికలవు. ఇంతలో భీషణజయ
 దేవులకు జెలివి వచ్చిలేచి రక్షింపుడని యోగికాశ్చస్య బడిరి.
 యోగియభయమిచ్చి, మూరలాశ్రమమును దాటిపోకూడదని
 శాసించెను. భీషణ జయదేవులు శిరంబులవంచి చిత్తమనిరి.
 ఇంతలో దెల్లవారుజాము కావచ్చుటచే బ్రహ్మనందుడును,
 యరుణప్రభుడును ముస్తఫాలీకై బాహ్యాధ్యానము కడ
 కేగిరి. అప్పు డరుణప్రభుడిట్లనియె.

అరు—స్వామీ! ముస్తఫాలీ మహావీరుడు. బలవం
 తుడు. ఆతనియొద్ద గుప్తముగ నాయుధములున్నవి. యోధు
 లనెవరినైన రప్పించ రైతిరి. ఉపాయమెద్దిస్వామీ?

బ్రహ్మ—పక్కుననవ్వి? ఘర్మసంరక్షణ దీక్షాచణుండ

గు భగవంతుడుండ మనకన్యనహాయమేల యరుణప్రభా?

అన వింతలో గుట్టపుడెక్కల ధ్వనినివఁబడియెను.

అరు—స్వామీ? గుట్టముపై నాతఁడు వచ్చుచున్నట్లున్నది. జాగరూకతతో నుండవలెను.

బ్రహ్మ—నీవు నావెనుకనుండి మెలుకువతో గనిపెట్టిచూచుచుండుము. కథయంతయును నేనునడిపెదను.

రెండునిమిషములలో గుట్టమును, గుట్టముపై ముస్తపాలీఖానును నట బ్రత్యక్షమయ్యెను. వీరలజూచి ముస్తపాలీ గుట్టమును నెమ్మదిగ నడిపించుచుండెను. బ్రహ్మనందుఁడు చేయుపైకెత్తి యాగుమో, సర్దార్ ముస్తపాలీఖాన్ అనియెను. ముస్తపాలీ, ఎవడురా? వీడు! వీనికినావేరెట్లు తెలిసినదని సంశయించుచు, మీరెవరుస్వామీ? యనియెను. దానికి బ్రహ్మనందుఁడు ఖానుజీ? నేనుమీవాడనే, ఫకీరును, భీషణజయ దేవులు పని తొందరచే నట్టణములో నున్నాడు. మీకు గొన్ని సంగతులను దెలిపి, మిమ్ములకు దోడుకొని రమ్మని యాజ్ఞాపించినారు. అన ముస్తపాలీ దిగ్గున గుట్టమునుండి నేల కురికెను. బ్రహ్మనందుఁడు దగ్గఱగా వెళ్ళి చేయిబట్టియూచుచు, భాయీ! మీసంరక్షణమునకై ఫకీరు మమ్ములనుబంపినాఁడు. మీరుగొప్పపాత్రతోషిక మిత్తురని జయదేవుఁడు చెప్పినాఁడు. ఏమిశెలవనెను. అన ముస్తపాలీ? నవ్వుచు, మీకిచ్చెడి బహుమానము ముందున్నయది. అంతదనుక మీరునిరీ

క్షీంచీయుండుట కష్టము. అని జేబులోజేయిపెట్టి గుప్పెడు మొహరీలను దీసియోగి కీయబోయెను. యోగి నివారించి ఖానుజీ! మేమిప్పుడు దానిని దాచుకొనలేము. మీయొద్దనే యుంచుడు. అస ఖాన్ అటులనే కానిండ్ని మఱలజేబులో వేసికొనినాను. పిమ్మట ఖాన్ మనమిప్పుడు ఫకీరువద్దకుబోవు దమా? యన బ్రహ్మానందుడు నవ్వుచు, ఖాయీ! పోవుట కుముండు, మీకోరుగల్లుయొక్క రహస్యమును దెలియజేయ నలసియున్నది. అస ఖాన్ ఏమిటారహస్యమనియెను. బ్రహ్మానందుడు మరేమియునులేదు. రహస్యమంతయును నాచేతిలో నేయున్నది. అని పిడికిలిని బట్టి గుండెమీదనొక పోటుపొడి చెను. నసాలమంటినది. ఆపోటునకు వెనుకకు బడవలసినదే కాని గుట్టమడ్డుతగులుటచేనాగి, అరేమోసకాడా? లుచ్చా ఎంతమోస మెంతమోసమని యొక్కయుఱకనువచ్చి బ్రహ్మానందుని బాడిచెను. బ్రహ్మానందుడు కాపులోనుండుటచే పోటుతప్పించుకొని మఱల బాడిచెను. ఆపోటుయొక్క వేగము నకు వెనుకకూగెను. మఱల గుగ్గించుడినది. ఖాను రెండుఱకలలో ముందునకు వచ్చి కాలెత్తి బ్రహ్మానందుని పొత్తికడు పుపై తన్నెను. స్వామికాను రెండుచేతులతోను బట్టుకొని కొంచెము పైకెత్తెను. ఖాన్ నేలకొంగుచు రెండవకాలితో యోగిగుండెలపై తన్నెను. ఖానిటును, బ్రహ్మానందుడటును వెల్లకిలబడిరి. ఇంతలోఖాన్ సర్దుకొనిలేచి చక్రవర్తి మొలనుండి

కృపాణము నూడబెట్టికెను. యోగికూడ లేచెను. ఆతఁడును తననిలువుటంగీలోనున్న కృపాణమును దీసెను. రిచ్చపడి యిదంతము జూచుచున్న యరుణప్రభుఁడు గుభాలునవచ్చి ముస్తఫాలీఖడ్గహస్తముపై ముప్పిటో బలముగ నొక్కపోటుబొడిచెను. ఖడ్గమూఁకి తూలియావల బడినది. కత్తికోసముపోయినయోగివచ్చి పొడిచివేయునను భయముచే ముస్తఫాలీ యరుణప్రభుని నొకగుద్దుగుద్ది చట్టున గుర్రముపైకి దూకి కళ్ళెముందుకొని ఛలో, ఛలో యనియెను. గుర్రముొక్క సకిలింపునకిలించి ముందున కుఱక ముంగాళ్ళు పైకెత్తెను. వనలిన బాణంబుపగిది బ్రహ్మానందుఁడు రివునవచ్చి ఖానుగుట్టముపైకి దూకెను. గుర్రము ముందునకు రెండుఱక లురికెను. బ్రహ్మానందుఁడు గుర్రముపై ముస్తఫాలీవెనుక గూర్చుని కల్లెమును బిగబట్టిలాగి గుర్రమును గదలకుండజేసెను. గుర్రమోగినదే తడవుగ యోగి కుడిచేతిని సవరించుకొని ముస్తఫాలీనెత్తిమీద నొక గ్రుద్దుగ్రుద్దెను. ఖానుకు నెత్తిమొక్కిపోయినది. చేతిలోని కళ్ళెపుపట్టు వదలిపోయినది. ఇదేసమయమని బ్రహ్మానందుఁడు ఖానుని గుర్రమునుండి కిరిందికి గెంటెను. నరకబడినచెట్టు నేలగూలినట్టులు ఖానుదుబ్బుననేలబడెను. అరుణప్రభుఁడు చట్టునవచ్చి ఖానునిబట్టినొక్కెను. యోగి గుర్రమునుండి దూకి యరుణప్రభునకు దోడ్ ఖానునిగాలుసేతులు బంధించి వేసెను. ఖానునకు స్పృహఠాలేదు.

స్వామియు, నరుణప్రభుడును ఖాసుని మోసికొనిపోయియా శ్రీమములో నంతర్లహముచనుంచి గదికి తాళమువేసిరి. అరుణప్రభుడుపోయి ఖాన్ గుర్రమును ఆశ్రమమునకు గొనివచ్చి కట్టివేసెను. పిమ్మట యోగియు నరుణప్రభుడును కలిసి నదికి స్నానమునకు పోయిరి.

ముప్పనియ కటవ హాశరణము.

బ్రహ్మసంతుడును, అరుణప్రభుడును నదిలోస్నానమునరించి, జాముప్రొద్దెక్కునప్పటి కాశ్రమమును జేరుకొనిరి. ముస్తఫాలీ బ్రహ్మసంతులకు గలిగిన ద్వంద్వయుద్ధములో బ్రహ్మసంతుడు చూపిన కనకౌశల్యమున కరుణప్రభుడు, చకితుడయ్యెను. సన్యాసికింతటి బలవరాకృతి కౌశల్యమలవడుటవంతగా దోచినది. ఇకడు సాధారణ సన్యాసిగాడనియు, నిజముగ నీతడీశ్వరుని యపరావతారమనియు నమ్మెను. మహాద్రోహులగు భీషణ జయదేవులను స్వేచ్ఛగావదలినాడు. ఈతనిచర్య లీశ్వరలీలలవలె నున్నయవి. భగవత్కృపాక్షమువలన గురకు నాకు మంచియాశ్రమము లభించినది. దేశమాతనవశేసికొనుటకు నాకు మంచి యదను దొరికినది. అని మనమున దలపోయుచు యరుణప్రభుడు బ్రహ్మసంతుని గడు

భక్తితో నేవించుచుండెను. పాయంసమయమైనది. ప్రతాప
రుద్రుడు ద్వానవనమునకు విహారార్థ మరుదెంచెను. ఆసమ
యమున కరుణాప్రభునితో బ్రహ్మానందుడు ప్రతాపరుద్రునిపన్ని
ధికేగెను. స్వామి యాగంతుకాగమనమున కంకరును విస్మితు
లైరి. బ్రహ్మానందుని వదనము దీనమై సరిహూనమైయుండెను.
ఏదియో యువద్రావము వాటిల్లినని యంగరునుతలంపనారం
భించిరి. బ్రహ్మానందు డిట్లనియె. — సార్వభౌమా! ఆంధ్రసా
మ్రాజ్యలక్ష్మీ భవగృహ పీఠమున సురక్షితమై యున్నయది.
సకలకళాలంకృతమై నీసామ్రాజ్యము నిరుద్యోగమనునదిలేక
సంపదాయితమై వెలయుచున్నది. లక్ష్మీచరస్వతుల కాటవ
త్తెసండితప్రకాండుల కుకినిపట్టె వెలయుచున్నది. సహస్ర
త్సుండవై వేయిగన్నలతో సామ్రాజ్యమును రక్షించుచు
న్నావు. అయినను దేశభాష్టులగు జైనుల ప్రోద్బలమున, నీ
రహస్యములన్నియును ఢిల్లీకిబ్రావహించు చున్నవి. అనిభీషణ
జయదేవులయొక్కయు ముస్తఫాలీయొక్కయు, అగుణప్రభుని
యొక్కయు జరిగినచరిత్రమునంతయును పూనగృచ్చినట్లే
కరువుబెట్టెను. ప్రతాపరుద్రుడు నిశ్చేష్టితుండై నిరుత్తరు
డయ్యెను. గురువులగు నారాధ్యులముఖములు మాడిపోయి
నవి. గన్నయమంత్ర ప్రభృతులకు పట్టరానికోప ముదయిం
చినది. అంతకొంతవడికి ప్రతాపరుద్రుడిట్లనియె.

ప్రతా—స్వామి! మీ ప్రభావమువలన, ననేకోప్రస
వములనుండి మత్సర్యాజ్యము రక్షింపబడినది. ముస్తఫాలీ
ఖానుని బట్టుటలో దాముచూపిన శౌర్యసాహసములకు నేను
గర్వపడుచున్నాను. సామ్రాజ్యరక్షణ దీక్షాబద్ధకంఠముడైన,
మాధవుని హితోపదేశముతోని విషయమంతయు నేడనుభ
వమునకు నచ్చుచున్నది. అయినదేదియో యైనది. కానిండు
ప్రతాపరుద్రుని ప్రతాపాగ్నిప్రజ్వలిల్లు నమయమేతెంచినది.
సామంతులెల్లరును వాయువువలె నాకు దోడ్త సామ్రాజ్యము
ను రక్షింపవలసియున్నది. ఓగన్నయమంత్రీ ప్రవరా? తక్ష
ణమే సామంతులకెల్లఱకును, వారివారిసేనలతో సిద్ధముగనుం
డి మదాజ్జకై వేచియుండుడని తాళిదులను, బంపవలయును.
స్వామి! బ్రహ్మానందా? ముస్తఫాలీఖానుని, భీషణజయదేవు
లను, బందిగములలోనుంప భటులను బంపెడిను. ఏమియాజ్ఞ
యనెను.

. బ్రహ్మ—రాజా! భీషణజయదేవులను తమించివిడిచి
తిని. వారివలన గొంతకార్యము సాధింపవలసియున్నది. మీ
యాజ్ఞాప్రకారము ముస్తఫాలీని బంధింపుడు.

అవ వలెయని ప్రతాపరుద్రుడు కోటకుబోయెను. గ
న్నయమంత్రీ కార్యకరణమునకై నిష్క్రమించెను. తదితరు

లెల్లరును నెవరియిండ్లకు వారుబోయిరి. స్వామియు పరుణపా
భుండును యాశామమున కరుదెంచిరి. అర్ధరాత్రిమొనది. అం
దరును గాఢముగ నిద్రించుచుండిరి. బ్రహ్మానందుడు వేది
కపైని గూర్చునియుండెను. అతడొక్కడు మాత్రమే మేలు
కొనియుండెను. అతడిట్లు తలంపనారంభించెను.

ఈనకలచర చర సృష్టికంతయును, ప్రధానభూతమ
గు వ్యక్తిపదార్థము. పురుషచిహ్నముగలదిని కొందరును, స్త్రీ
చిహ్నము గలదిని కొందరును జెప్పెదరు. ఈసంశయము చా
లకాలమునుండియు నన్ను బాధించుచున్నది. కాని నేటితో
నాకానుదేహము తీరినది. నేనిదివరకును పురుషవ్యక్తినిగూ
ర్చియే ధ్యానించుచుంటిని. అయినను నాకెల్లడ స్త్రీచిహ్న
ముగల వ్యక్తియే గోచరించుచున్నది. నేనొకవ్యక్తినిగూర్చి
ధ్యానమొనరించుచుండ, వేటొకవ్యక్తి నాయెడ బ్రీనన్నయై
సాక్షాత్కరించి యానందమొనరించుచున్నయది. ఈకారణ
ములబట్టి యామూలపదార్థము స్త్రీచిహ్నముగలదియేగాని,
పురుషచిహ్నముగలదికాదు. ఆనిగుపమాన నిష్కలంకతేజో
రూపము, ఆనుండరవదనసౌందర్యశ్రీ, ఆశాంతమందహాసచం
ద్రీకా వికాసము, ఆవిశాలదీర్ఘనయన లావణ్యము, ఆమేని
సౌరు, ఆనైగనగ్యమువనుదిదానింజూడ నాతేజోమయా
కారంబులో నైక్యమొందవలెనని కోరికపుట్టుచున్నది. నేను
ధ్యానమునుమాని ప్రకృతి చిత్తములను జూచుచున్నను నా
వ్యక్తితప్ప మరేమియును గోచరించుటలేదు. జాగ్రదస్థయం

దుఃగూడ నావ్యక్తియే గోచరించుచున్నది. నాయందు దానికిగల ప్రేమయేమని చెప్పదును. నేనెలకుఁబోయిన నదియుగూడ నచటికే వచ్చుచున్నది. సంతతభ్యాంబుచే నాబోలు నది నానునోబ్బవీతయున లక్ష్మీవలె గడఁకగూర్చు న్నయిది. ఎటుజూచిన నాదిత్యరూపంబే గోచరించుచున్నయిది. నాకార్యములకు మార్గదర్శినియై ముందును వెనుకను గూడ నదియేకనంబడుచున్నది. ఈరూపములన్నియు నొక్కవిధముగనే యున్నవి. ఈనిశీధమున సందృశకములోగూడ నది పండువెన్నెలవలె గానంబడుచున్నది. ఏమిది? అదిసన్ను స్పృశించబోవుచున్నది. నాతోమాటలాడజూచుచున్నయది? దోసిల్లాగ్ని మొక్కికుంచున్నయది. సన్నగాఢాలింగనమొనరించుకొనవలెననిగూడ జూచుచున్నయది. నిషేధించితిని. అయ్యో? కనులనుండి సంతతధారగా నీరుగాఢైను. ఆమెయవ పరజూడ యెవరికి జాలిపుట్టకుండును. ఆమెభగవతీకాదు. మూలప్రకృతియునుగాదు. భగవతియే యైనచో నాకేల మొక్కును? నన్నేల యంటబోవును. అదేమియోగాని ఆమెపై నాకు ప్రేమపెచ్చెను.

బ్రహ్మానందుని కనులుమూతలుపడి యుండెను. అది నిద్దురయో ధ్యానమో తెలియదు. ఆతఁడు కడలుటలేదు. ఇట్లుండ నొకవ్యక్తివచ్చి స్వామి! యని బిలిచెను. బ్రహ్మానందుఁ డులికిపడి కనులువిచ్చి చూచెను. ఎవరునులేరు. ఆశ్చ

ర్యముతో ఏమిటి? నేను నిశ్చితావధులుగా? నిశ్చితావధులే
దే? ఇది స్వప్నమా? జాగ్రదవస్థలో స్వప్నమెట్లు? ఆలోచన
యో. స్వప్నమో?— మెలుకువయో? తెలియరాని మైకి
మొకటి నన్నావహించింది. ఎంతటివిచిత్రము?— నన్ను బిలిచి
నదెవరు?

స్వామీ! నేను యోగానందుడను. నేనే మిమ్ముచిలి
చితిని. జలమును గోలుచున్నాను. అలసటగా నున్నది.

బ్రహ్మ—యోగానందా? నీవేనాపిలిచితివి? ఎప్పుడు
వచ్చితివి?

యో—స్వామీ! ఇప్పుడేవచ్చితిని. త్వరపడుడు. లెం
డు, లెండు.

బ్రహ్మ—వేదకరుండి దిగివచ్చి ఏచుది? సంగతియే
మి? త్వరగ వెళ్ళుము.

యో—దేవా? మహమ్మదీయ సేనాసముక్తిముహూ
ర్తపాతలి వచ్చుచున్నది.

బ్రహ్మ—ఏమి? మహమ్మదీయ సైన్యమా?

యో—ఔను?

బ్రహ్మ—శిల్లీనుండియూ?

యో—ఔను?

బ్రహ్మ—ఎవరది? అల్లాయుదీనా?

యో—ముల్లిక్ కాఫుర్ - అల్లాయుదీనుని సేనాని.

బ్రహ్మ—పైశ్చము ఢిల్లీనుండి గడలెనా?

యో—అయ్యో? స్వామి! మీరింకను పెడదారిలో నేయున్నారు. అప్పుడే దేవగిరిని దాటి ఇంచుమించుగ నోరుగల్లు సరిహద్దులలోనికి వచ్చినది.

బ్రహ్మ—దేవగిరిని దాటియా? రామచంద్రదేవుడొచ్చారినడలెనా?

యో—దాచినినలుటయేకాదు. సహాయముగూడ జేసియున్నాడు.

బ్రహ్మ—ఔరా? ఎంతపనిజరిగినది. నేననుకొనినట్లేయైనది. నేడేగన్నయ్యమంత్రీ సామంతులకు దాఖదులు పంపినాడు. వారుపైశ్చముల సిద్ధము జేసికొని వచ్చుటకు గొన్ని రోజులు పట్టును. ఒకటిరెండురోజులలో మల్లిక్ కాఫుర్ గోదావరికావలయుద్ధునకు జేరును. ఏమిసేయవలయునో తెలియుటలేదు.

యో—దేవా? ఇయ్యోచనకు సమయముకాదు. ఎట్లైనా తామియుపద్రవమునుండి త్రైలింగరాజ్యమును రక్షింపవలెను.

బ్రహ్మ—అరుణప్రభా? యనిబిలిచెను.

అరుణప్రభుడు వేటొక వేదికపై బరుంకియుండిను స్వామి పిలుపున కారడదులికిపడిలేచి, యేమిస్వామి? ఇదేవచ్చుచున్నానని పలికిస్వామికడ ప్రత్యక్షమయ్యెను.

బ్రహ్మ—మల్లిక్ కాపుర్ దేవగిరినిదాటి యోరుగల్లు సరిహద్దులలోనికి వచ్చినాడు.

అరు—ఈసమాచారమెట్లు తెలిసినది?

బ్రహ్మ—ఇప్పుడే యోగానందుడు వచ్చినాడు.

అరు—దేవా? దేవగిరికి సంభవించిన యువదళమింకను చాగుండెలలో మెరుగుచునే యున్నది. చురలనింతలోనే యిది సంభవించినది. మల్లిక్ కాపుర్ సమ్మచినవాడుకాదు. మానమురోజులు గడచినవెనుక బయలుదేరుదునని చెప్పి, చూసెను వెంటనే బయలుదేరినాడు.

బ్రహ్మ—సరియే కానిమ్మ. అరుణవర్ణా? నేటిగుంకినీకు సన్యాసదీక్ష. మొసంగితివి. నయానందుడను పేరుతో నీ స్వామ్యసేవమున నుండుము. యోగానందా? నీప్రమిక్కిలి యలసియున్నావు. నీవీటవిశ్రామింపుము. నయానందా? నీవీతనితో కూడ నాశ్రమమున జాగ్రత్తగ నుండుము.

యో—స్వామీ? మీరిప్పుడెట కేగెదగు?

బ్రహ్మ—రాజభవనమునకు.

యో—స్వామీ? మీకుమార్గము తెలియదు. మీరలిదివఱ కీయుద్వాసవనముదప్ప నన్యమొనంగదు. నేనుకూడ మీతోవచ్చెదను.

బ్రహ్మ—కుమారా? వలదు, నలదు. మాకు శోచనముకానిదేదీయుచలేదు. మేము యధేచ్ఛగ బోగలుగుదుము.

భయములేదు. నీవిటనే యుండుము.

అనిపలికి దండమును జేతబట్టుకొని బ్రహ్మానందుడా యంధకారములో నాయుద్యానవనమున, నాచెట్లనందునబడి నడినడిబోవుచుండెను. మార్గమునకై శ్రమపడుటలేదు. దండముచేసేలను తక్కువకుమని కొట్టుచుండెను. కొంతవడి కద్యానవనమునుదాటి రాజమార్గమునబడియెను. అతనిని బయకరించు వారెవరును లేకపోవుటచే నేకశిలానగరమును సత్యల్పకాలముననే బ్రవేశించెను. నగరసంబంధ మేమి యున్నదో పలుసంతులు దాటి మార్గ మడుగకయే బోవుచుండెను. జ్ఞానులప్రభావ మప్రతిహతమైనది. వారలజ్ఞానచతువున కెక్కడనేమున్నెనియు గోచరమగుచుండును. అతడిచిరకాలముననే రాజవీధిని బ్రవేశించి ముందునకు బోవుచు వనయుక్తచూంగమును దైకైక్తిచూచెను. సుందరసౌధ మొకటికంటబడియెను. బ్రహ్మానందుని గమనమాలెను. అతడాభవనమును దెప్పవాల్చికి తడైకన్తప్రసోజూచి, కొంతతడవిటుచటును బహుశేషి సురలముందునకుబోయెను. కొంతవడికి మర్గద్వారము జేసుకొనియెను. అతనిజూచి ద్వారపాలకులు తత్తరపాటుతో జేతులు జోడించుకొని నిలువంబడిరి. బ్రహ్మానందుడు చక్కవ రికడకు బోవుచున్నాను. అనుటయు ద్వాపాలకులు బ్రహ్మానందుని ప్రభావమును నెరింగినవారే గావున చిత్తముని ద్వారమును దెరువ బ్రహ్మానందుడువేటొ

కద్వారముకడ కేగెను. ద్వారరక్షకులు నిద్రాదేవినారాధించుచు మైమఱచియుండిరి కొంతగడియినటును బచారయొనరించి నిద్రబోవుచున్న కటుల వీవుపై జేతితోడబెను. వారల దరిపడి లేచిరి. బ్రహ్మనందుడు బ్రత్యక్షమయ్యెను. ద్వారపాలకులు నడవడ నడ కుచు, యోగికి నమస్కరించిరి. బ్రహ్మనందుడిట్లనియె మీరిట్లుప్రమత్తులై యున్న సామ్రాజ్యమునకు జేటుపూడదా? జాగ్రత్త, అనిపలికి, మీరలు తక్షణమే గోపురశిఖరంబునకు బోయి భేరిని మోగింపుడని యాజ్ఞాపించెను. భయముతో చారల్లునిరి. స్వామి! ఇంకను తెల్లవారలేదు. అప్పుడే మంగళవాద్యముల మోగింపమనియెనరా? చక్రవర్తి మేలుకొంచిని మాశిరంబులెగిరిపోవును.

అన బ్రహ్మనందుడు మీకట్టిభయము వలదు. ఇప్పుడు మోగించునవి ప్రాతఃకాల మంగళవాద్యంబులుకావు. యుద్ధభేరిని మోగింపుడు. త్వరపడుడు. మేముచక్రవర్తికడకు బోవుచున్నాము. అనిపలికి యోగిముందునకు బోయెను.

చక్రవర్తి హంసతూలికా తల్పంబున గడలకనిద్రాస్థిమన భవించుచుండెను. యోగి తృప్తవనబహిఃప్రదేశమునకు వచ్చి, యిటునటు బచారయొనరించుచు, శాస్త్రమును బాడనారంభించెను. శ్లో॥ ఉత్తిష్ట, జాగ్రత్త, నిబోధత, సర్వభామ, సశూయసే, కిమరివారిధి. యోగి యావం— అతడీ పద్యమునే పలుమారులు పఠించెను. అప్పుడే పరిభద్రయొక్క కిటికీతలుపులను గుభాలున దాచి, చక్రవర్తియొక్క డాత్రముతో వీధినిదొంగిచూచు చుండెను. అప్పుడే యోగి, పై పద్యమునే పఠించుచు బచాళి నేయుచుండెను. అతడతని

కంటబడెను. పద్యార్థము నాతడుబాగుగా గ్రహించెను. కాని ననుష్యనానవాలుపట్టుట చాలకష్టముగ నుండెను. కిటికీతలుపులను దెరచి చూచుచున్న యాతడు చక్రినర్చి. యోగి వదనమును పైకెత్తి ప్రతాపదుద్రునుపలక్షించుచు, మఱలనాపద్యమునే యుత్కంఠముతో జదివెను.

ఇంతలో రణభేరి ఘంఘముని దిశబద్ధిద్వజేయుచు మోగనారంభించెను. సైనికులెల్లరును నిశ్చినుండదాటునలేచిరి. ఆభేరినినాడ మొక్కసైనికులకేగాక నగరవాసులకెల్లరకును భీతినిగలుగజేసెను. నగరంబున నాబాలవృద్ధులును మేలు కాంచిరి. ప్రతివాని హృదయమును తటతట కొట్టుకొను చుండెను. శ్రీధరుడు మలికిపడిలేచెను. ఆయుధధేరినినాడ మాతనికిభీతిని బుట్టించెను. చటాలున మేడదిగి యశ్వశాలకుబోయి గుర్రమునెక్కి కోటకుబయలుదెసెను. ప్రతాపదుద్రుడు డాల్చిర్యచకితమానసుడై అరే! ఏమిటి? నాయాజ్ఞ లేనిదే యుధధేరిమోగుటకు కారణమేమి? ఇప్పుడీపద్యమును జదివినవారెవరు? ఇదియోగీంద్రుని కంఠమును బోల్చియున్నది. తప్పకనీతఁడాశేషమైయుండనోవు. ఈభేరి వాదనమునే మోగింపబడియుండును. లేకున్న నింతసాహసమును నావారలెవరు? ఏదియో యుచక్రినము సంభవించినది. అదియెల్ల పోయుచున్నదిట్లుడై వడినడి మేడదిగి యీవలకు వచ్చెను. అట బ్రహ్మచారియొక్క బ్రత్యక్షమయ్యెను. సార్వభౌముఁడతనిగాంచి, సాక్షిమా? సమిది? మీరనొంటరిగ రాకతగలేమి?

అవద్యార్థము నాకు మిక్కిలి భీతిని బుట్టించుచున్నది. అభేదినినాదంబేమి? అని యాశ్చర్యముతో నడిగెను.

బ్రహ్మ—రాజా! త్వరపడుము. ఢిల్లీనుండి శత్రుసైన్యవాహినిపొంగిపొరలి వచ్చుచున్నది. వారీపాటికి మనసరిహద్దులలోనికివచ్చుచుండును. గోదావరిని దాటివారిల నీవలకు రానిచ్చిన మిక్కిలిహానికలుగును.

ప్రతా—స్వామీ! మోసపోతిని. గన్నయామాత్యుని మాహ్వనము లింకను సామంతులకు కేరియుండవు. నిన్నటిసమాచారమునుబట్టి పరిహేను రోజులైన గడువుండుననుకొంటిని. సరిహద్దు—

బ్రహ్మ—ఇప్పుడాలోచనకు కాలములేదు. ఇచటనున్న సైన్యాధిపతులనెల్లరావించి శీఘ్రముగ శత్రుసైన్యముల నెదుర్కొనుటకు తగుప్రయత్నములను జేయవలెను.

ఇంతలో చెండశ్వము లట్టొత్పడుములయ్యెను. వాని నుండి గన్నయామాత్యుడును శ్రీధరుడును చెంగున నేలకురికిరి. వారలగాంచి చక్రవర్తి అమాత్యవర్యా! శ్రీధరా! ఢిల్లీనుండి మహమ్మదీయ సైన్యములు సరిహద్దులలోనికిజేరుకొన్నయవి. త్వరపడుడు. సైన్యములనెల్ల సిద్ధముచేయుడు. నేనాధిపతులనెల్ల మాకడకంపుడు, పొందు. శీఘ్రముగ వెడలి పొందు.

నారుమారునలుకలేదు. రిచ్చవడి కొంతతడవట్లే నిలచి, యశ్యముల సఫిరోహించి యటనుండి గడలిపోయిరి. తూర్పున దెల్లవారుచుండెను. నేనాధిపతులెల్లరును కోటనుహలులో సమావేశమైరి. యోగయు బ్రతాపరుద్రుడును మహలునకు బోయిరి. నేనాసల్లె చక్కవర్తికిని స్వామికిని సమస్కరించిరి. శిరులను సుచుదు చక్రవర్తి వారిమాదసములగుగైకొనియెను. రహస్యసమాలోచన జరిగెనది. శత్రుసైన్యముల గోవానరినిదాటి, అమగవల బెట్టకుండ నెదుర్కొనుటకునిశ్చయించిరి. నేనానాయకులు మువలక్షైకొని నేనాగారంబులకు బోయిరి. మత్తబుయ్యుధ్ధప్రయత్నముల దగుల్కొనిరి. ఇంకలో బ్రతాపరుద్రుని సోదరుండగు, నన్నమదేవుడరుదెంచెను. ఆతనితో గలిసి శివయోగియు బ్రతాపరుద్రుడును లోనికేగిరి.

ముప్పదిరెండవ ప్రకరణము.

మల్లిక్ కాపురాంధ్రదేశమున బ్రవేశించెను. ఆతడడుగుబెట్టినచోతెల్లను భస్మీభూతమగు చుండెను. దేవాలయంబుల నేలమట్టము జేయుచుండెను. ఆంధ్రులపాణిణంబులం

విడికిటంబట్టుకొని భీతిల్లుచుండిరి. కలిగినకొలది గంజయో, యన్నమునో తిని, సుఖంబుగ నాలుబిడ్డలతో నేయిక్కట్టుల నెరుంగక కాపురమునేయు నాంధ్రులకెట్ల యిక్కట్లువాటిల్లెను? పల్లెలకు బట్టణంబులకుగాక గొల్లకొట్టుచు దానితోద్భుత్తినందక భూమ్యాకాశంబులకొక్కటే మంటగ వానిని గనులబెట్టుచుండెను. అమ్మహాన్న హెచ్చాశము బారినండితిప్పించుకొనలేక కొంగరాయగ్నికి నాహుతియగుచుండిరి. కొందర కణ్ణములకు బారిపోవుచుండిరి. కొందరుమారుమూలలనిలిచి ప్రాణంబుల గానాడుకొనుచుండిరి. కొందరు తమమూర్తులకు మాముచ్చులపాలుజేసి రోషముజేయుచుండిరి. కొందరు ప్రాణంబులకై మానంబులగోలుపోవుచుండిరి. కొందరుమానంబులకై ప్రాణంబుల గోలుపోవుచుండిరి. బిడ్డలేడ్చుచుండిరి శల్లుణాకోశించుచుండిరి. తండ్రిలు తల్లిడిల్లుచుండిరి. ఆచూకొననంబు లాగ న్నదిక భీతస్వరంబు, లాపెడబొబ్బలా, దీనాలాపములా దుఃఖమా, పరీభావమా, దీనవనంబులా, యశుధారలా, వేసినిట్టూర్పులబ్బా! యెవరుచూడగలరు? చూచిన నెవరిగుండియను పగులకుండును? ఆహా? ఏమీ? ఆప్లేచ్చులమర్ణము? దొరికినదెల్లను దోచుకొనుచుండిరి. చూచినదెల్లను జూతకొనుచుండిరి. కనపడినదెల్లను కాల్చుచుండిరి. ఎంత ఘోరమెంత ఘోరము. అలుబిడ్డలతో నన్నదమ్ములతో నాంధ్రులెందరో ప్రాణరక్షణకై పాగుచుండిరి. ఇట్లు ప్రత్యక్షరాక్షసునివలె మహా ఘోరకృత్యంబుల నొనరించుచు

సాధులగు నిరపరాధులను మిక్కిలిసంతోషపెట్టుచు మల్లిక్ కాపుర్ గోదావరి వరకును వచ్చెను.

ఇట ప్రతాపరుద్రుడు శివయోగితో నాలోచించి లక్ష సైన్యమును నాయత్తపరచి యా సైన్యమున కంతకును, తన సోదరుండగు నన్నమదేవుని సభ్యత్వవిగ నొనరించి యాతనికి సహాయముగ నర్హసైన్యాధిపతియగు, మారయసాహిణిని గడసాహిణిని మేచయనాయకగారినిన్నీ శ్రీధరనాయకగారినిన్ని బంపెను. అన్నమదేవుఁడీ వీరసేనానులతోగూడకొని, సైన్యముల నతిచతురముగ నడిపింగుచు, మల్లిక్ కాపుర్ గోదావరినిజేరకమున్నే గోదావరి నదివరకునుబోయి, రేవులనన్నిటిని గాచుకొని యుండెను. ప్రతిరేవునందును నీటి మీదదేలియాడు వంతెనలను నిర్మించెను. అవసరమగునపుడు వంతెనల నుపయోగించి రేవుల దాటుటకును, అవసరములేనప్పుడు వంతెనలను దీసివేయుటకును, వీలగునట్లులు వంతెనలమర్పబడియెను.

ఇట ప్రతాపరుద్రుడు తానుగూడ యుద్ధరంగమున కేగుటకై భద్రగజము నలంకరించి సిద్ధముగనుంచుడని సేవకులకు నియమించెను. దీనిం దెలిసికొని బ్రహ్మానందు డిట్లనియె.

బ్రహ్మ—రాజా? వీరాగ్రగణ్యులగు నన్నమదేవప్రభృతులు యుద్ధరంగమున కేగిరి. గన్నయమంత్రి సామంతుల సైన్యసమేతులనుగా రావినబ్రయత్నమున నున్నాడు. ఇట

కోటలో దక్షుండగు యోధుడెవండునులేడు. తద్రక్షణమున కై నీవుకోటయందుండవలయును. నీకుక్క నన్యులకవిసాధ్యముకాదు.

ప్రతి—దేవా? సుత్సామాజ్యసంరక్షణమునకై మహాయోధులెందరో యుద్ధరంగమున కురికి వీరవిహారమున రించుచుండ, చక్రవర్తియై యుండియు, ఖడ్గమును నొకటలో నిముడ్చుకొని యీవీరకాయమును గోటలో దాచుకొనుట లజ్జాకరముకాదా? ఈనామాజ్యమున కంతకును ప్రధాన బాధ్యుడనగు నేను కార్యభారముంతయును నేనాచలకవ్యసించి, తటస్థముగ నుండ రాజలక్షణమే? శ్రీరామచంద్రుడేమి? యుక్తియునుజేమి, మర్యోధనుడేమి, నాచుస్వయముగ యుద్ధరంగమునైపులచిగదా నామాజ్యమునకు నేనజేయగలిగిరి. నేనునువానిదారిసే తొక్కి నాత్మతృప్తియును గాపాడుకొనదలంచుకొంటిని.

బ్రహ్మ—రాజా! నీవుపలికినదంతయును యదార్థము కాని పామాజ్యమున కంతకును కోటయాయువు పట్టువంటిది. దానికి దగిన గడుకుండు లేకయున్న యంతబలగమున్నను చేటురాకమానదు. నీప్రతినిధులొకటియు, నీవొకటియుగాదు. నీప్రతిపక్షమే నీప్రతినిధులయందు మూర్తిభవించి కడనమును నడిపించును. అట్టిచో యుద్ధరంగమున నీవున్నను, లేకున్నను, నీవున్నయట్టులే యగును గాని వేరుకాదు. కావున నీవుకోటలోనుండి కోటను రక్షించుచు, యుద్ధమునకు గా

వలసిన పరికరముల నన్నిటిని సేకరించుచుండుము.

ప్రతి—దేవా? మీయాజ్ఞకు గట్టునడిచిని. తామీ నార్తను దెలుపకున్న నానగరమీపాటికే పరాక్రాంతమై యుండెడిని. మీయుపకృతికి బ్రతుకపకృతి, యొకయంజలి నన్ను వేరేమియొనంగగలను.

బ్రహ్మ—రాజా! నీవు పిచ్చివాడవు. మాకుబ్రతుక పకృతితో బనిలేదు. ఈశ్వరప్రేరణంబున నీకును నీదేశమున కును హింసయును గలుగజేయు నిటకనుదెంచితిని. శిష్టరక్షణంబును దుష్టశిక్షణంబును పరమేశ్వరునకు బ్రీతిదాయకములు. నేనును నాశని మార్గమునే యుచునాచు చున్నాను. నీవిట జాగ్రత్తగ నుండుము. నేనుయుద్ధభూమికిబోయి, మైచ్చులతోబోరి నీకుజయము జేకూర్చునంకల్పించు కొంటిని. నాకీశ్వరాజ్ఞమైనది. నీనిటనొకనిమిషమైన నిలువను.

ప్రతి—(గడగడవడంకుచు) దేవా! యుద్ధముచాల భయంకరమైనది. మీశరీరము, శరీరపుష్పకోమలము. మైచ్చులతోబోరుట సామాన్యమైన పనికాదు. మీచేతనండము తప్ప వేరుసాధనమేమియునులేదు. మీరుయుద్ధమునకు బోవలదు. నామనవిమన్నింపవలయును.

బ్రహ్మ—రాజా! నీవుమిక్కిలి భీతిల్లుచున్నావు. సిద్ధ సంకల్పుండనగు నాకు భయమనునదెద్ది? నాశరీరము కోమలం బయ్యను దుష్టసంహారసమయమున నజ్రికఠినమై దనరారును ఈశ్వరుని దయయున్నచో నీసంకమేసర్వాయుధంబులుగ పరి

ణమించును. నాకీశ్వరాజ్యమైనది. నేనాగువాడను కాను. నీవు మాఱువలుకకూడదు. రాజా! ఆశ్వశాలకు బోవునమురమ్ము.

అని పలుకు యోగివాక్యములకు చక్కని నిర్విణ్ణుడై యోగివెంట సశ్వశాలకు జనియెను. బ్రహ్మానందు డశ్వశాల యంతటను విరిగి యొకయున్న తాశ్వమను గాంచి రాజా! నా కాయశ్వంబు నిప్పించుము. అన నృతాచరుదుగ్గిడు భయము తోనిట్లనియె.

నృతా—దేవా! ఆయశ్వము మాధవునిది.— (అని యింకను నేదియోయనబోయెను గాని. మాధవపదమాతనికి దుఃఖమును జనింపజేసెను. ధీరిస్వాంతుండగుటచే దానినిదెలియనీయక) అడిమిక్కిలి చెడ్డగుఱ్ఱము. అదాతనికేగాని యితరులకు లోబడదు. దానిమేనజేయివై చుట కేరికినిశక్యముకాదు. కావున నీగుర్రమును ద్యజంపుడు.

బ్రహ్మ—రాజా! నీకట్టిభయము వలదు. మాహస్తస్వర్కనంబున నెట్టిదుష్టాశ్వమైనను సాధువర్తనయగును. నీవు నందియింపబనిలేదు.

అనివలికి, దండంబును కటిప్రదేశమున బంధింపజేసి, రుద్రాక్షమాలికలను సవరించుకొని మంగహాసమొనరించుచు, నశ్వంబుకడకేగెను. యుద్ధసమయమగుటచే గుర్రమునకు జీనువేసిసిద్ధముగ నుంచిరి. అంతబ్రహ్మానందుడు దయార్థిప్రతితో నాయశ్వంబును చిలకించి, దక్షిణాకరంబుచే దాని

వృష్టభాగమున తట్టెను. గుర్రమునకిలించుచు, గ్రీవంబునిటు నటును గదపుచు, కళ్ళెమును గొఱుకుచు, నాతనికి స్వాగత మిచ్చుచుండెను. ప్రతాపరుద్రుడు డాళ్ళర్యస్థంభితగాతురై చిత్రపుట్రతిమవలె గదలక నిలిచి యట్లేచూచుచుండెను. అంతశివయోగి, రికాబులో పాదంబునుంచి యీశ్వరుడు సితా దీనినధిరోహించు చందంబున నాశ్వేతాశ్వంబుపైకి చెంగున దాటెను. అంతనాయశ్వంబు గ్రీవమునుపై కెక్కి ముందునకుర కయత్నించుచుండెను. కల్లమును బిగియబట్టి గుర్రమును బలవంతముగ నాపుచు, చక్రవర్తితో నిట్లనియె.

బ్రహ్మ—రాజా! ఈశ్వర ప్రేరణంబున యుద్ధమునకు బోవుచున్నాను. సీకుజయంబుచేకూరు. విచారముగక్కి యీశ్వరుని స్మరించుచు సుఖంబుగ నుండుము.

అనిపలుక ప్రతాపరుద్రుడు కృతాంజలిపుటుండై యిట్లనియె.

ప్రతా—స్వామీ! యుద్ధభూమియెచటనుండెనో మీకు తెలియదు. తమకునహాయముగ నెనరిచ్చెన బంపెద.

అన శివయోగినవ్వి, రాజా! చూకు గోచరముకాని దేదియునులేదు. ఇతరులనహాయము మాబోంట్లకవసరములేదు. అదిరకాలముననే సేనలగలిసికొందును. అనిచలికి గుర్రమునకునంజుచేసెను. అదియును జూచుచుండగనే మహాశవంబున బేరెమువారుచు బహుభూమిందాటి యవృశ్యమయ్యెను. ఈసంగతి యాశ్రమములోనున్న యరుణప్రభునకు దెలిసి, స్వ

దేశమునకువద్రోవము సంభవించిన సేనమయములో ఘోరము
కారముగలవాడు సుఖముగ గూర్చుండుట తగినది తలంచి,
బ్రహ్మనందునియాజ్ఞ లేకపోయినను జన్మసాఫల్యమునొందిం
చుకొనవలెనను తలంపుతో నాయుధంబులధరించి గుర్రమునె
క్కినుహజనంబున గుర్రమునునడిపించుచు, నచిరకాలము
ననేబ్రహ్మనందుని గలిసికొని, గుర్రమునుండియే యాత
నికించుకొనిచెడు. బ్రహ్మనందు డేమియుననలేదు. వీర్వ
సంతమగు యరుణప్రభుని దేశభక్తికి సంతసించి శిరంబు
వంచి వందనమునకుఁ గొని జవంబున రా సంజ్ఞజేసెను. బ్రహ్మ
నందుని నీయనుగ్రహదరంబున కరుణప్రభుని సర్వాంగంబులు
నుప్పొంగెను. అతనికి రెట్టింపుబలము చేకూరినది. అతఁడు
బ్రహ్మనందుననుగమించెను.

అట, మల్లిక్ కాపురు ప్రచండభానుని పగిది మర్రికి
క్షుప్రప్రతాపుడై ప్రతాపరుదుని సైన్యంబుల నెదిఱించనలె
నని, గోదావరిని సమీపించెను. కాని తుంగతరంగములనెడ
బాహువులచే వడలించుచు సన్యోన్యతరంగ కరసంఘర్షణం
బున హంకారముల నలుపుచు తన్నంటువారలను సంధ్రం
బునగలుపునేమో యను భీతిని బుట్టించుచు మహాప్రవాహ
వేగంబుననావేగంబుతో గోదావరినది సడ్డుగనుండుటచే సేనల
తోనానదీదీరంబునవిడిచి దానిపదాకియావకురావలయునని
బహుప్రయత్నములుజేయుచుండెను. గోదావరి కీవలయొడ్డున
నాంధ్ర సైన్యంబులు బాటుబిసీజీ, యనస్యసామాన్యతా

తృతేజఃబును వహించి సింహంబులనలె గజించుచు, శత్రు సైన్యంబుల నొక్కడుగయినను ముందునకుఁ బెట్టనీయక మొక్కవోవని పరాక్రిమంబున బోరాడుచుండిరి. నెదురునం తెనలు కర్పవం తెనలు త్రాటివం తెనలు తెప్పలు, దోనెలు గోదావరియందంతటను యమర్చబడియున్నవి. వానిపైయాంధ్ర సైన్యంబులు గోదావరిని దాట యత్నించు చుండెను. గోదావరికిమధ్యభాగంబున సర్వసైన్యాధ్యక్షుం డగు నన్నమ దేవుఁడునిల్చి శాసించుచుండెను. ఒకకొస మారయసాహిని గుట్టపుదళమును గోదావరిని జాటించుచుండెను. వేరొకకొస గజసాహిణిమేచననాయినంగారు కాల్బలమును గోదావరిని దాటించుచుండెను. శ్రీధరుఁ డన్నమదేవున కగ్రభాగంబున నిలిచి సైన్యంబుల బుఱిగొలిపిగోదావరినిదాటించు చుండెను. అప్పు డుభయ సైన్యంబులకును బోరు ఘోరంబయ్యెను. శతఘ్ని నినదనికాయంబులు శాత్రివవీరుల గుండెలవియజేయుచుండెను. వీరులహంకారంబులును, నదళింపులును, వీరపురుషుల యన్యోన్యనిసిత ఖడ్గసంఘర్షణరవంబులును, గోదావరీ తరం గఘోషములతో నైక్యమొంది భూమ్యాకాశంబులకొక్క శ్రేద్ధనిగానొసరించుచుండెను. ఖడ్గములు వీరమస్తకముల పైస్మృత్యమునలుపుచు తళతళమెఱయుచుండెను. కనులుచూచుచునేయుండెను. ముఖములునవ్వుచునేయుండెను. హంకార శబ్దములచే వదనములాపూరితములై యుండెను. అహహా? ఆటుజూడుసు, వీరుల యుత్తమాంగంబులు పైకెగయుచునేల

గూలుచున్నయవి. ఉభయసైన్యములలో ఏ వీపురుషులనే కులు తమప్రాణములను రణభూమికర్పించుచుండిరి. ఇటుగోదావరిని దిలకింపుడు? ఈమెయాపాంతరముచూపినది. నిశ్చలస్థిగ్గుడుదరచూర్తియై దనరారు గోదావరినది, చూచుచుగగనే రక్తాంధరధారణియై కోభరూపంబుచూచుచుండి కవలె, భయంకరముగ జూపాబ్బుచున్నయది. ఆనదియంతయును వీరులమస్తకంబులతోడను కళేబరంబులతోడను నిండియుండెను. అని, యాపగ్గివాహవేగమునబడి కొట్టుకొనిపోవుచుండెను.

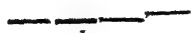
ఇటుజూడుడు? పైకెత్తినహస్తంబులు ఖడ్గములతోడనే నేలగూలుచుండెను. కొందరువీరులు నేలగూలియు, హస్తంబులపైకెత్తి ఖడ్గములవినరుచునే యుండిరి. ఉభయసైన్యంబులునుగూడ గెలుపోడులు లేక నట్టులేపట్టుకలతో, బోరాడుచుండిరి. ఉభయసైనికులును, ప్రభుభక్తిపరాయణులై ప్రాణంబు లర్పించుచుండిరి. ఆఘ్రీలు వీరావేశంబున తమనకీవర్తికి జయమునుజేకూర్చు తమప్రాణముల బన్నినముగనొడ్డి శౌర్యమును జూపుచుండిరి. అహహ! ఏమియాపారుషము? ఏమియాతృప్తి తేజము? హైందవవీరులు శత్రుప్రలుకూడ కొనియాడుపారుషమున విజృంభించిరి.

ఇంతలో బ్రహ్మానంద శివయోగియు, సరుణప్రభుఁడును, వాయువేగంబున తమగుర్రములను బరువెత్తించుచు, వచ్చి ప్రతాపరుదునిపైసైన్యములలో జేరెను. ఇంతలో నయ్య

నవోబునుండి సింగమనాయకును గూడ తన సేనతో వచ్చి కలె
 సిగొనియెను. అంతనా బ్రహ్మనందుని దిలకించి యన్నవదేవ
 పరీభృతు లాశ్చర్యమానమై యుద్ధమునమాని యట్లెనిలి
 చిచూచుచుండిరి. అంధ్రవీరులెల్లగును, తమఖడ్గహస్తంబుల
 పైకెత్తి యోగిండుగిరినకు ననుచ్చరించిరి. బ్రహ్మనందుడు చే
 యిపైకెత్తి సైన్యముల నాశీర్వదించెను. అరుణప్రభుడు బ్ర
 హ్మనందుని వెనుకనేయుండెను. ముసల్మాను పైనికులుగూడ
 యుద్ధమునమాని యాచిత్రమున గొకించుచుండిరి. ఇటుచూ
 డుడు? బ్రహ్మనందుడు తనకటిప్రదేశమున బంధింపబడియుం
 డిన దండంబును దీసివినలించెను, దానిబంధములన్నియువీసి,
 యొకనిశితకరవాల మాతని కరంబున మెరయజొచ్చెను. ఆ
 తడు తనఖడ్గహస్తమును పైకెత్తి యోయాంధ్రవీరసింహము
 లారా? వీరులకు యుద్ధమునంటె మోక్షసాధనము వేరొకటి
 లేదు. దేశరక్షణభారము మీభుజావీరమున నిలిచియున్నది.
 జన్మదేశముయొక్క హక్కును కాపాడుకొను తరుణమానన్న
 మైనది. అంధ్రమాత వీరమాత యనుపించుకొనునట్లు విజృం
 భించి మాతృముఖమును దీర్చుకొనుడు. భయపడకుడు—జయ
 మునిశ్చయము. శత్రువుల దరుముడు. పాపకృడు—క్షీణు
 డు—రండు—రండు—గోదావరినిదాటి యావలకు జనుడు.
 లెండు—లెండు—రండు—రండు—యనియుద్ఘోషించుచు, రెం
 డు నిమిషములలో చూచుచుండగనే, గోదావరినిదాటి, శ
 త్రుసైన్యములపైబడి వీరులజెండాడు చుండెను. అరుణప్రభు

డాతని వెన్నంటి శత్రుసైన్యమునశొచ్చి వీరవిహార మొనరించుచుండెను. యోధవీరవాక్యములకు పొంగి సైన్యంబులన్నియును, గోదావరినిదాటి, శత్రుసైన్యములపైబడి చీకాకు పటచుచుండిరి. యోగింద్రుని వీరవిహారమునఁగాంచి సైనికులెల్లరును రెట్టించిన పౌరుషముతో శత్రువుల నురుమాడదొడంగిరి, ఆంధ్రులపౌరుషమునకు నిలువనేరక శత్రువులమధ్యభాగమువిచ్చిపోయెను. అంత కొంతయనకాశము చిక్కుటచే హిందువులు శత్రువుల దఱిమిరి. యోగరవాలము శశతశమెఱయుచు, శాత్రువులమస్తకముల పై నృత్యముజేయుచుండెను. ఆతనిఖడ్గము రక్తక్షుప్తమై యుండెను. ఆతని నిలుపుటంగీరక్తముచే నార్ద్రభూతమై యుండెను. సాక్షాత్ప్రళయకాల రుద్రునివలె బ్రకాశించుచుండెను. ఆతనికెదురుగ నిలిచి యెవరుపోరగలడు. ఆతనికంట బడినశత్రువుల మస్తకమెగిరినేలబడుచుండెను. శత్రువులమధ్యభాగమంతయును విచ్చినలుదిక్కులకు బారిపోయెను. ఒకప్రక్క నన్నమదేవుఁడును, వేటొకప్రక్క మాచననాయన ప్రభృతులును, ఒకమొన సింగునాయనుడును, వేటొకమొన శ్రీధరుఁడును. మధ్యభాగంబున బ్రహ్మానందశివయోగియుఁజీకొని శత్రువుల దరుమనారంభించిరి. మధ్యభాగమిట్లు బాటినతోడనే మిగిలిన మహమ్మదీయ సేనానలుగూడ స్థిరచిత్తులై యుద్ధమున, నిలువబడిపోరాడనేరక వెన్నిచ్చి వేరెమువారిరి. అంత నాంధ్రులుహరిని సఠిహద్దులదాటువఱకును దరుముచునే యుండిరి. మహా

మృదీయ సైన్య మంతయును విశేషముగ నప్తమయ్యెను. మల్లిక్ గాఢుడు సంపూర్ణముగ పరాభూతుడై హతశేషులతో ఢిల్లీకి బాటపోయెను. అంతబ్రహ్మానందుడు సంతోషముతో వెనుకకు మరలెను. అతనితోగూడ నకల సైన్యంబులను వెనుకకు మరలించుకొని యన్నమదేవుండును, మాచనసాహిణియు, మేచననాయుడును వెనుకకు మరలిరి. శ్రీధరుండు సింగమనాయనింగారిని గలిగొని యోరుగల్లునకు రావలసినదని హిండ్లింపెను. దానికి సింగమనాయనుం డిట్లనియె. చక్రవర్తి మాధవుని నాకంటబెట్టినప్పుడే నేనోరుగల్లుద్రొక్కెదను. అని శపథమును బలికి తన సేనలతోగూడ నయ్యనవోలునకేగెను. సింగమనాయనుడు యోగింగుని ప్రసిద్ధిని వినుచుండెను. గాని ప్రత్యక్షముగ నిదిపఱకును జూచియుండలేను. నేడాతని శౌర్యమును కన్నలార గాంచి యోగిపాతాదీశ్వరుడేయని నమ్మెను. శ్రీధరుడుగూడ వెనుకకు మరలెను. బ్రహ్మానందుని పౌరుషమునకు శత్రువులుగూడ భలీ! యనకతీరినదికాదు. సైన్యంబున నెచ్చటజూచినను, బ్రహ్మానందుని పౌరుషప్రశంసయే. అంత సైన్యంబులు గోదావరిని దాటి విజయపతాకములతోచేక శిలానగరమున బ్రవేశించినవి.

ముప్పది మూడవ ప్రకరణము.

మధుమతిమేడపై దక్షిణాపు వనారాలో పడకకుర్చీ
లో విచారముతో బసండి యున్నది. ప్రియజనకు డగు శ్రీ
ధరఁడు సుహృద్భ్రాతృయులతో బోరాడుటకై పోయినాడు. యు
ద్ధమున జయోపజయంబు లెల్లుండునో యని భీతియుదయించి
నది. ఏకాంతమున నుండువారలకు అందులో విచారగ్రాస్తల
గువారలకు ఆలోచనలు పరంపరలుగా వెలువడు చుండును.
ఈయనస్థ మధుమతికి దాపరించినది. ఆమె యిట్లు తలంప
నారంభించెను. హా? దైవమా? యుద్ధమున జయోపజయంబు
లెల్లుండునోగదా? నాప్రియ జనకుండు మరల సుఖంబుగ నా
కంటబడునా? దేవగిరి యుద్ధము ముగిసెనుగదాయని సంతసిం
చుచుండ మరల నీదాగుణ యుద్ధము దాపరించినది. దేవగిరి
లో శూరకలు గావించిన దుండగములు గుండెలవియజేయుచు
చ్చయవి. దేశపరిస్థితి, యిట్లుండ నిటనింటిలో నాజననినావా
క్యముల కలుగుట యేగాక, తనమనోరథము వ్యర్థము గావించి
పలకైనదని దుఃఖించుచున్నది. కామపాలు డింకను తనదా
వ్యమును మానకుండెను. ఆతఁడు కుపితుడై యున్నాడు.
నన్నొంటరిగ జూచి భంగపరచవలెనని కాచి యున్నాడు.
ఆతని తప్పించుకొనుట బహుకష్టముగానున్నది. దినదిన గం
డము దెయ్యములపోరు. అనుసామెతలోనికి వచ్చినది నా
బ్రాతుకు నేనెల్లరియాగ్రహమునకును బాటైతిని. ఎల్లట విపాద
మునకును హేతు వెతిని. నేనెనటికొఱకీయవస్థకు బాల్పడితిని

యామాధవుని జూడగాన కాడయ్యె. బ్రహ్మానందుని పార్థివించి
మాధవుని యునికిదెలిసికొని యాతని యజ్ఞాతవాసక్తేశముతో
శ్లాఘాపట కుసాయముతోచుటలేదు. యోగీంద్రుడు యుద్ధ
మునకు బోయియుండెను. నాడుగుఱ్ఱమునెక్కి యుద్ధమునకు
బోవుచుండ నీయనయే బ్రహ్మానందుడని తాత చెప్పినప్పుడా
తని జూచితినిగాని, చూచుచుండగనే గుఱ్ఱముతో యోగియ
వృశ్యుడయ్యెను. యుద్ధమింక నెంతకాలము జలుగునోజయాప
జయంబులెల్లందునో తెలియదు. అనిశలపోసి, ఏమియుందో
చక, కుర్చీనుండిలేచి గుఱ్ఱుచును బచాలిజేయుచుండెను. ని
మిషనిమిషమునకుగట్టిణపునసారాలోనుండి వీధింబిలకించుచు
చిచ్చియెత్తి నదానివలె నుఱుగుర్చీపై గూర్చుండెను. ఆమెకు
తనజీవితకాలముచనుభవముబ్బు తెఱపు గానుపించుటలేదు.

ఇట్లుండవంగిననడుముతో బండి తెల్లబారి ముగ్గుబుట్ట
నలెనుండిని శిరంబుతోఁ జేతికట్టుతో నేలనుగొట్టుచు, శిరః
కంఠముజేయుచు విశ్వాసరాయుడు వడివడి నుధుచుని గది
లోనికివచ్చెను. అంతనుధుమతి తాతనుజూచి యిట్లనియె.

మధు—తాతా! నీవునంతోషముగనున్నట్లు కనఁబడు
చున్నావు. ఎద్దియోశుభవార్త యుండనోవు.

విశ్వా—బాను నేనిపుడు సంతోషముగనే యుంటిని.
తుఱకలను బాఱఁదోలి నీతండ్రి యోగీంద్రునితోఁ గూడ
వచ్చుచున్నాఁడు. మనవీధినేవారు సైన్యములతో దుర్గము
నకుఁబోవుదురు. లెమ్ముకిటికిని బెఱచివీధినిదిలకింతము.

మధుమతి ముఖమించుక వికసించెను. ఆమెమనోగత చింతలు కొంచెము దూఱమునకుఁ దొలఁగెను. కొంతవిశ్రాంతి చేకూరినది. అంతనామె చటాలున గుర్చినుండిలేచి ననారాలోనికేగి గవాక్షమును దెఱచి వీధినిదిలకించు చుండెను. రక్తసిక్తమై శుష్కమైయున్న నిలువుటంగీతోఁ కటిసంబద్ధకర వాలంబుతోఁ శ్వేతాశ్వఁబు నధిరోహించి, బ్రహ్మనందుఁడు ముందే వచ్చుచుండెను. ఆతని ఓక్షిణపార్శ్వంబున నన్నమదేవ ప్రభృతులును, వామభాగంబున శ్రీధరుండును నశ్వంబులపై నధిరోహించి యోగితో వచ్చుచుండిరి. మధుమతిగవాక్షమునుండి యావీరులను జూచుచుండెను. క్రమంబుగ నామె దృష్టియంతయును యోగిపై లగ్నమయ్యెను. తానితఁడలకు గనఁబడుచుంటినను దృష్టియామెకులేదు. ఆమెనిశ్చలదృష్టితో యోగిని జూచుచుండెను. అంతయోగి ప్రభృతులు సౌధమును సమీపించిరి. శ్రీధరుఁడు గుర్రముఁనాపెను. యోగినాతని నువలక్షించెను. అంతశ్రీధరుఁ డిట్లనియె. స్వామీ! ఇదియేనా సౌధము. అని హస్తముతో జూపెను. యోగిగుఱ్ఱమునాపెను. వారితోబాటు తక్కినవారు గుర్రములు నాపిరి. అంత యోగి మస్తకమును పై కెత్తిసౌధమును పలక్షించెను. మధుమతియోగికి నమస్కరించెను. వారిదర్శనంబుచే దనసకలపాపక్షయంబయ్యె ననితలంచుకొనియెను. ఆనమస్కారము తగిన వినియోగమునకు వచ్చినది. యోగిదానిం బరిగ్రహించెను. ఆతఁడు తదేకదృష్టితో సౌధమును జూచుచునే యుండెను.

కొంతవడికి యోగి యిట్లునియె. శ్రీధరా! నీసాధము మిక్కిలి సుంగరమైనది. నాకుఁ జాలసంతోషమైనది. మీఱలు లోని కెగెదరా?

శ్రీధరుఁడు నేనుమితో గోటకు వచ్చెదను. చక్క వర్తిని దర్శించి యింటికివచ్చెదను. స్వామీ! నాదొకకోటిక గలదా. తమపాదధూళిచే నాగృహంబును బావనంబొసరింప వలయును.

యోగి—శ్రీధరా? నీవిజ్ఞప్తికిదసమయముకాదు. రంకు కోటకు బోవురచుని గుర్రము నదళించెను. ఇట్లుండనిం తలో ప్రతాపరుద్రుఁడు, భద్రగజంబునెక్కి యోగింద్రుని, నేనానులను నెదుర్కొనుటకై బయలువెడలి యెదురుగావచ్చె ను. రక్తసిక్తకంచుకంబుతోడను దరహానంబుతోడను శ్వేతా శ్వముపై దనరారియున్న యోగింగాంచి నమస్కరించి కేలొ సంగి భద్రగజంబుపై నెక్కుడని కోరెను. యోగిమందహాస మొసరించి రాజా! ఈశ్వరాంశసంభూతుఁడవగు నీకు దక్క నన్యులకందుస్థానములేదు. ఆంధ్రసామ్రాజ్య రక్షణభారము ను వహించిన చక్కవర్తికిదప్ప నందితరులకు తావులేదు. చూ బోటినన్యాసులతపోబలంబున నీవీరపురుషుల భుజపరాక్రమబ లంబున నేటికినీవు నీసామ్రాజ్యమును రక్షించుకొనగలిగితివి. సీవుభగ్యతముండవు. అసంప్రతాపరుద్రుఁడైతినియె. దేవా? ఇందీప్రతాపుని ప్రతాపమేమియును లేదు. నేను నిమిత్తమా త్రుఁడను. నాయెదుట బ్రకాశించుచున్న నీవీరపురుషులు,

ప్రభుభక్తిపరాయణులై ప్రభుభక్తియేకాదు. సామ్రాజ్య సంరక్షణసాధకులై నిరుపమానమగు తమత్యాగ పరాక్రమ ప్రదర్శనమున సామ్రాజ్యమును రక్షించుకొనిరి. మరియు బోటి తపోధనుల తపశ్శక్తికూడ నిండుకు దోడ్పడునా బోటి పృథివీశున కేకారంతయు గలుగ నేరదు. అను ప్రతాపుని వాక్యములకు యోధులెల్లరును హర్షించి శిరఃకంఠమొసరించిరి. అంతప్రతాపరుద్రుడు విజయధ్వజములతో ముందునడువ నందరును గోటలో బ్రవేశించిరి. ఇటమధుమతి తనదృష్టులు బారినంతమేర వారలజూచుచు లోనికేగెను. అన్నమదేవ ప్రభృతులు యోగింద్రుని యుద్ధకౌశలంబును పరాక్రమంబును, ప్రతాపరుద్రునికడ గీర్తించిరి. ప్రతాపరుద్రుడు సంతోష స్వాతుడై యువరకు గీర్తించి వారివారికిదగు సత్కారంబు లొనరించి, యుద్ధపరిశ్రమంబున నలసియున్న సేనానుల కెల్లరకును నిజనివాసంబునకు పోవననుజ్ఞనిచ్చెను. వారును చక్రవర్తికి నమస్కరించి సెలవులుగైకొనిననిరి. బ్రహ్మానందుడును తన యాశ్రమంబునకు బోయి కృతస్నాతుడై శుద్ధ కాషాయాంబరముల ధరించి మంటపముననుపవిష్టుడై ధ్యానమొనరించుకొనుచుండెను. అరుణప్రభుడును, స్నానమొనరించి శుభ్రవస్త్రములను ధరించి యోగచైత్రసూక్ష్మని యుండెను. ఇంతలో నెచ్చటనుండియో యోగానందుడరుదెంచెను. మల్లిక్ కాపురుసకు గలిగిన పరాభవమును ప్రతాపరుద్రుని విజయమును బ్రహ్మానందుని పరాక్రమ

క్రీస్తునఁబున విసి మహదాశ్చర్య సంభ్రమములతో భీషణజయదేవులు యోగికడ కరుదెంచి నిలిచియుండిరి. యోగిగ్రన్థలదెంచి యంగరకృపాదృష్టిసీడ్చి, భీషణజయదేవులను గూర్చుండ సంజచ్చెను. అంజకును గూర్చుండిన బిదపఁ బ్రహ్మనాదు డిట్లనియె.

బ్రహ్మ—యోగానందా? మేమువచ్చునప్పటికి నీవాశ్రమములో లేవు. ఎచ్చటికేగితివి?

యోగా—దేవా? తాము యుద్ధమున కేగి యుండుట చే నిచ్చటనేమియుఁ దోచక యందందు దిరుగుచుంటిని.

బ్రహ్మ—వత్సా? నాడు తిరిగి నీతోఁజెప్పకయే పోనలసివచ్చినది. కోపగించితివా యేమి?

యోగా—దేవా? తమింపుడు. మీశిష్యుడింతవరక ట్టి యకార్యమునకు దిగలేదు. స్వామీ! తాముబాల్యమునుండియు గపోనియమంబున జరించుచుంటిరి. సర్వదాయోగాభ్యాసమునందే యుందురు. గుర్రముపై స్వారివెడలుటయు, గత్తిబట్టి మహాకాశలంబున యుద్ధమొనరించుటయు ననునీవి రక ర్థల నెప్పుడభ్యసించితిరి.

బ్రహ్మ—వత్సా? ఈశ్వరాదేశముచే మాకట్టిశక్తి కలిగినది. లోకరక్షణార్థమా దేవదేవుడా శక్తిని నాకిచ్చియున్నాడు. ఇదంతయు నీశ్వరప్రభావము తప్ప వేరొందుకాదు.

భీష—స్వామీ! మాకు సంపూర్ణముగ పశ్చాత్తాపము గలిగినది. దేవగిరిలో మాకుంబములు తిండిలేక మల

మల మాకుచుండును. కావునదయముంచి మమ్మానుబిడ్డలతో గలుపగోరుచున్నాము.

బ్రాహ్మ—దాసికింకను సమయము రాలేదు. కొంత కాలమునరకు మిమ్ముల వశపీలులేదు.

అరు—దేవా? ఈదేశవిదోహమును నడచనలదు. వీరుమరల ఢిల్లీకిబోయి కుట్రల బన్నెగరు మాస్యదేశమును మ్లేచ్ఛాధీనమొనరింప లంచములు మేసియుండిరి. ఆపడువు ధనమంతయునేగంగలో గలిసినది. ఈదోహుల పోషణ చేకయున్న వీరికుటుంబములు బిచ్చమెత్తుకొని పవిత్రవంతముగజీవితమును గడపగలవు. వీరికుతంత్రము లేపరియుండినచో నాంధ్రదేశ మీపాటకెట్టి దుస్థితియందుండును? ఇకముందు దేశవిదోహ మొనరించువారల కాదర్శకముగా పీరలశిక్షించుట దేశక్షేమకరము.

జయ—అరుణప్రభా? మేమిప్పటికే జీవచ్ఛవముల మైయుంటిమి? మమ్మాశాసాధముల నయ్యలలూగించుటయే కాని మహమ్మదీయు లొక దమ్మిడియైనను మాచేతబెట్టలేదు. ఉపరి యంతవరకును మేమూర్జించిన ధనమంతయు నీదుష్కార్యమున కుపయోగపడినది. దేశాంతర వాసిశిక్షయు, ప్రభుపరాధవమును, మమ్మువేధించుటచే దెలిసియో తెలియకయో, మానవజన్మ సహజమగు కోధసాధనమునకై సుస్తంత్రముల బన్నిన మాటవాస్తవము. మేమెవరిని నాశం చేయించి యాతంత్రమును నడిపితమో వారికిని మాకునుగాద

దగిన పరాభవమైనది. ఈయాఘాతముచే మేమునంపూర్ణముగ పశ్చాత్తాపములమైతిమి. ఇంకకంటె లోకమునకు నిరర్థనమేమి కావలయు. నరుణప్రభా?

అరు—విదోహులు ప్రాణము మీదికి వచ్చినప్పుడెంతటి పశ్చాత్తాపమునైన బ్రకర్షింతురు. మరలబయటబడిరేని యప్పటియాటనే యాడుచుందురు.

భీష—మావిదోహము మమ్మేకుంగదీసినది. మానుదుట శాశ్వతముగ నీచిహ్నము ముప్పింపబడినది. ఆంధ్రసామ్రాజ్యమునకు మేమువెల్లిమైతిమి. ఇకమాదు స్తంత్రము లేనామ్రాజ్యమున దలలెత్తుటెటులో జెప్పు మరుణప్రభా?—(బ్రహ్మనందు సుద్దేశించి) స్వామీ! మమ్ము ప్రభమమునరక్షించితివి. మాకు హృదయ పరివర్తన మొనరించి సన్మార్గమునకు దింపితివి. ఇకనుమ్ము భక్షించినను రక్షించినను చింతలేదు.

బ్రహ్మ—భీషణజయదేవులారా! మీపశ్చాత్తాపమును నేను శంకించుటలేదు. మీరు కాలవశమున జన్మస్థానమునుజేరుకొంటిరి. సచ్చింతతో మీహక్కును మీరనుభవించుడు. మీకుటుంబముల నిటకు రప్పించెదను. అని అరుణప్రభునుద్దేశించి అరుణప్రభా! నీవు ప్రాణముల బన్నిదముగ నొడ్డి మహాయుద్ధమున మాతృసేవజేసితివి. నీవంటి సత్పుత్రులింకను నుండబట్టియే దేశమాత కొకింతయూటట గలుగుచున్న

ది. సీతోయొక రహస్యమును చెప్పెనను వినుము. ఏమతము పై ప్రభువలిగెనో యామతస్తులే సామ్రాజ్యసంరక్షణమున కుపయోగపడినను నిరర్థనము సేవలన గలిగినది. కనుకనే భీషణజయదేవుల నిందుమరల సలిపితిని. దీనితో చక్రవర్తికి మతావేశ మడుగంటగలదు. మీత్యాగమే యిందుకు బోధానహేతువు.

యోగి వాక్యముల కందరును చకితులైరి. అరుణప్రభు డమందానందనుండెను. భీషణజయదేవులు సంతసించిరి. సాయంసమయ మగుటచే నందరును లేచి సంధ్యోపాసనకై నదికిబోయిరి.

ముప్పది నాల్గవ ప్రకరణము.

యుద్ధము ముగిసినేటికి రెండుమాసములైనది. సింగమనాయకుడు యుద్ధభూమినుండియే యయ్యన మోలునకే గుటచే చక్రవర్తికి కించగలిగినది. అతనిశపథము చక్రవర్తికి మిక్కిలి కోపకారణమైనది. అయినను చక్రవర్తి శాంతించి యుద్ధమున నాతడొనరించిన నేవకుసంతసించి సింగమనాయకుని దోడుకొని రమ్మని శ్రీధరుని బంపెను. శ్రీధరుడయ్యన మోలునకేగెను. ఇట రుక్మిణియు, శ్యామలాదేవియు, సున్నతలై, దుకూలములను ధరించి పైడిపల్లెరములలో ఫలంబులును బువ్వుములను, కన్నారాది సుగంధద్రవ్యములును నుంచుకొ

ని శ్రీకేశవస్వామివారి యాలయంబునకు బోవనుత్సుకతతో నుంకిరి. శ్రీధరుడు యుద్ధముచుండి సుఖంబుగ నింటికివచ్చిన, కేశవస్వామికి సహస్రార్చన మొనరించి యైదు కుంచముల గోఘృతిమును దీపారాధనము జేసెదనని రుక్మిణిమొక్కుకు న్నది. నేడేకాదశి యగుటచే నామొక్కును దీర్చుటకై రుక్మిణి హరివాసర మొనరించినది. ఆమెతోబాటు శ్యామల కూడ హరివాసర మొనరించినది. సాయంసమయమైనది. విశ్వానరాయుడు ఘృతపాత్రమును బట్టించుకొని ముందుగఁ గేశవస్వామి యాలయంబునకు జరియెను. కోకిలలోన వంట చేయుచుండెను. రుక్మిణి కాసుపాలుని పిలిచినది. ఆతఁడు బలుకలేదు. పిమ్మట శ్యామల పిలిచినది. దానికిని ప్రతిస్పందన మురా లేదు. ఆతఁడాలయంబునకుబోయి యుండునని తలంచిరి. పిమ్మట రుక్మిణి మఘనుతిని బిలిచి, అమ్మా? మేముస్వామి దర్శనము జేసికొని యిప్పుడే వచ్చెదము. లోనకోకిలయున్నది. వీసతలుపువేసికొని యింటజాగ్రత్తగ నుండుము. అని పలికి రుక్మిణి శ్యామలలు సవారీచెక్కి కేశవాలయంబునకు బోయిరి.

మధుమతికి కేశవస్వామిని దర్శింపవలెనని కోరిక కలదు. కాని తల్లిరమ్మని పిలువక పోవుటచే తానాయూహను జంపుకొని, వీధితలుపులకు లోప గొండెమువేసి గదిలోనికిబోయి కుర్చీపయిని గూర్చుండి యేమియో యోచించుకొనుచుండెను. మాటలాడుటకు తాతకూడ నింటలేకపోవుటచే

నేనియు దోచక మాధవచిత్రపటము కంటబడుటచే దానిం దీసి కనులకద్దుకొని ముద్దిడి, కురులను ననరించుచు వక్షింబున జేర్చుకొని మరిల కనులనద్దుకొని యనేక వికారములకు లోనగుచుండెను. ఏమియో చిత్రపటములతో మాటలాడ నొడంగెను. చిత్రపటము మాటలాడుటెట్లు? పాప మామెకాశాభంగమైనది. కనులనుండి వెచ్చని నీరుగార్చినది. ఈభావపలచే నామె కేమి ముఖము గంగ గలదు. కొంతవడి కామె కుర్చీనుండి లేచి మంచముపై బరుండి, చిత్రపటమును హృదయమున నుంచుకొని నాపోవుచుండెను. ఇటుజూడుదు? దక్షిణపు వసారాలో నొక పురుషు డీటుట బచాళి జేయుచున్నాడు. ఈతడు కామపాలుడు యింటిలోదాగి యుండెను. రుక్మిణీశ్యామలల బిలుపునకాతఁడు పలుకక దాగియుండెను. రుక్మిణీ శ్యామలలేగిన బిడప నీపలకువచ్చి వసారాలో బచాళిజేయుచు నాలోచించుచుండెను. ఈతని నేత్రము లరుణములై యుండెను. ముఖమున కోర్ధదేవత తాండవమాడుచుండెను. కొంతవడికి నెమ్మదిగ మధుమతి గుమ్మముకడకు వచ్చి నిలిచెను. మధుమతి వేరొక ప్రక్కకొత్తిగిలి చిత్రపటమును జూచు చుండెను. కామపాలుఁడు మంచము కడకేగి నిలిచెను. ఆమె యీతనిని జూడలేదు. అంత కామపాలుఁడదాటున నామెచూచుచున్న చిత్రపటమునీపలకు లాగెను. ఆమె త్రొళ్ళిపడిలేచి కూర్చున్నది. కామపాలు డాపటమును దూరముగ నినరివై చెను. ఆమెకుఁ గంపముపుట్టెను. మేనంతయుఁ జెమ్మటపట్టెను. హృదయము దడదడ కొట్టుకొను

చుండెను. అంత కామపాలుఁడు మంచపుపట్టెపై నొకకాలు
ను, క్రింద నొకకాలునుంచి నిలువంబడియెను. మధుమతి
లేవబోయెను. కామపాలుఁడు కదలకుండ నామెచేతిని గట్టిగబ
ట్టుకొనియెను. ఆమె అయ్యోయని యొకకేక వేసెను. అది
వట్టియరణ్య శోదనమైనది. కోపముతో కామపాలుఁడిట్లునిగెను.

కామ—నిన్నిప్పుడు స్వర్గమునుండివచ్చి మాధవుడు
ఁక్షించు ననకొనియెదను.

మధుమతి మఱల నయ్యోయని యఱచెను. దానినివి
నువారం డెవరును లేరు. కోకిలకు పనియందు పట్టుదలపొ
చ్చు. పనివూర్తియైన గాని వంటయింటినుండివలకురాదు.
ఇంతియేగాక యామె ఈమెకేకలు వినబడనంతదూరములో
గూడ నుండెను.

కామ—ఏల యరచెదవు మధుమతి? రాజావమానం
బున మృతిచొందిన మాధవుఁ డడ్డుపడు ననుయానకలదా
యేమి?

మధుమతి మారువలుకలేదు. ఆమెతలవంచెను. మేను
గడగడ వడంకుచునే యుండెను. ఏమియును బాలుపోవుటలే
దు. కన్నీటిని గార్చుచుండెను.

కామ—ఎందుల కీమృషాదుఃఖము. నేను జాలివడు
వాడనుగాను. స్థబ్ధముగ నుండుటకు చిత్రపటంబును గాను.
కామపాలునిగలయికతోనీకామము తీరుచుగాని చిత్రపటము
తోదీరదు.

మధుమతి ముఖమెర్రబడియెను. కనుబొమలు ముడి పడియెను. ఆమె ముఖమాసలకు దిగిపి ఫీ? దురాత్మా? నా చేయివీడుము.

కామ—మధుమతీ? నేను నీపాణిగ్రహణ మొనరింపవచ్చితినిగాని వీడుటకు రాలేదు. నీవంగీకరించిన మేలగు. అంగీకరించకున్న గాంధర్వవిధిని నిన్నుబరిగ్రహించెదను.

మధు—ఓరీ? దుశ్శీలుడ? నాపాణిములను హరించిన హరించెదవేమో కాని నామానమును హరింపనీతరముకాదు. చాగ్రపదినిబట్ట యన్నించిన కీచకున కేగతి పట్టినదో నీకును నదియేగతి పట్టును. నొంగవలె వచ్చి కదలకుండజేతులు బంధించి బలాత్కారముగ నన్నొడంబరుచుట నీతరముకాదు. దమయంతిని బలాత్కరించిన కిరాతుని గతికిబాల్పడకుము.

కామ—నీనిందిలకును శాపనాకారములకును నేనుభయపడువాడను కాను, నిన్ను బట్టియుంచుట నీకుబాధాకరమేని చేతులను వదలుచున్నాను. అని చేతులను విడిచి నీకురెండు నిమిషములు వ్యవధినిచ్చితిని. ఆలోచించుకొనుము. యశావనవంతులగు స్త్రీపురుషులు కాంక్షించు మహదానందమున నోలలాడుదమురమ్ము?

మధుమతి రక్తనాశములనుండి వేడిరక్తము ప్రవహింపజూచెను. ఆవేడిమికి మేనంతయును క్రందినది. ఉపాయమున నీ యపాయమును దొలగించుకొనవలెనని సంకల్పించినది.

అమె యిట్లునినె, అయ్యో? కోకిలనచ్చుచున్నది. నేనేమి నే
యుదును. త్వరగ మంచమునుండి దిగుడు— అన కామపాలు
డు చట్టాన మంచమునుండి దిగి ద్వారముకడకేగి వసారాలో
వొంగిచూచెను. ఇంకెంతో మధుమతి మంచమునుండిదిగి గది
లోకుర్చీనానుకొని నిలిచియున్నది. కామపాలుడునవ్వి, మం
చియైతని బిడ్డతివే. కోకిలయునులేదు, గీకిలయునులేదు. న
న్న దప్పించుకొనవలెనని నిట్లుచేసెదవా? కానిమ్ము. నిన్న
తుదిచూట యొకటడిగెనను. నిన్న నేను ప్రేమించితిని. నాశరీ
రము నీకుధారవోసెదను. నీకుసర్వోపచారంబులను జేయుచ
ద్వితీయ సుఖంబు నాపాదంప జేసెదను. నీవునన్నంగీకరింపు
ము. అట్టిబాసయిచ్చినచో నిన్నిప్పుడు విడచెదను.

మధు—నేను నాజేచెప్పియుంటిని.

కామ—అసంగతి యిప్పుడువలదు. అదినానమక్షము
సజరిగియుండలేదు. ఇది మనసమక్షమున జరుగు నంత్యనిర్ణ
యము.

మధు—నన్నబలచంతము పెట్టవలదు. నామనసుమా
ధవునియందు లగ్నమయ్యెను. ఆదిమరలదు.

కామ—మాధవుడు వృత్తినొందిన నేమిచేసెదవు?

మధు—అదినిశ్చయమే యెనచో నేనును నాతనినే
యనుసరించెదను.

కామ—ఇట్టి నిండు యావనములో నట్టిగతికేల పాల్ప
డవలయును.

మధు—విగతభర్తృకనై యుండుటకంటె చావు
మేలుకాదా?

కామ—మాధవుని యండముతో నాయండము సరి
పడియుండలేదా?

మధు—మీయండమును నేనుశంకించలేదు.

కామ—అట్లైన నన్ను బెండ్లియాడుము?

మధు—అది పొసగదు. ముమ్మాటికిని పొసగదు.

కామపాలునకు పట్టరాని కోపము వచ్చినది. ఆతడు
గుభాలున మధుమతిపైకి దుమికి, ఏలపొసగదో చూచెదను
గాక? అని ఆమెను పట్టబోయెను. మధుమతి రాద్రమునుదా
ల్చిన చండికవలె నదల్చి యుభేత్తుగ నాతనిచేతితో నావలకు
నెట్టెను. ఆయావునకు కామపాలుడు వెనుకనున్న మంచము
నకు తాకెను. కొంతవడి కాయడు మంచమునానుకొని మరల
ముందునకు దుముక యత్నించుచుండ మధుమతి తనమొల
నుండి కత్తియొడ్డాణమును నూడబెరకి చేతబట్టుకొని యనేక చి
త్రిగతుల గిరిగిర ద్రిప్పచు యోరి? దురాత్మా? అబలనని
తలంచి నన్ను భంగపెట్టజూచితివి. ఆడుదికూడ మానిసియే.
ఈభరతభూమిలో పౌరుషవంతు రాండ్రగు స్త్రీలుగలరు.
నాకు మాధవుడు నేర్పినవీరవిద్యనే నేనిపుడతనికి బ్రతినిధి
నైచూపుచున్నాను. నాప్రాణములు వోపుటయో, నీప్రాణ
ములు వోపుటయోజరుగవలెను. నాబొందిలో బ్రాణమున్నంత
వరకు నేను నీకు స్వాధీననుగాను. అని వీరావేశంబున కామ

పాలునివై పునకు నడచెను. కామపాలుడు రిచ్చవడి, యచ్చటనేదియైన యాయుధ మున్నదేమో యని యిటునటు బరికించెను. ఆ యుధమెచ్చటను గనుపించుట లేదు. మధుమతి సమీపించినది. గుభాలున మంచముపైకిదాటి నిలిచినాడు. మధుమతి కత్తిని దిద్దిప్పుచునే యున్నది. కామపాలుడు నైనను, మధుమతి క్రిందను నుండుటచే గామపాలుఁ డామెకత్తిచేతిని బట్టుకొనినాడు. మధుమతి రెండవచేతితో నాశనిజేడిపై పొడిచినది. ఆతని చేతిప్పు వదలినది. ఇంతలోబనిపూర్తియగుటచే గోకిల చెంగుచెంగున దాటుచు మేడమీదకు వచ్చినది. ఆధ్వనికదరిపడినాడు కామపాలుడు. గోకిల మధుమతి గుఱ్ఱముకడకు వచ్చి, హఠాత్తుగ సీభయానకదృశ్యమును జూచికెవ్వనకేక వేసి నేలగూలినది. మధుమతి వెనుదిరిగిచూచి చట్టునగోకిల కడకు బఱువెత్తెను. కామపాలుడానందున తప్పించుకొని పాటిపోయినాడు. మధుమతి కత్తినిక్రిందబడవైచి గోకిలకు శైత్యోపచారములు చేసినది. కొంతవడికి గోకిలకు దెలివివచ్చి కనులువిప్పి చూచిగుబాలుసలేచి ఆమ్మా? మధుమతి—మధుమతి? యనిమధుమతిని కౌగలించుకొనినది.

మధుమతి—(యోదార్పి) గోకిలా? భయపడకుము. భగవదనుగ్రహమున ప్రాణమాంబులు రెండును డక్కినవి. ఆకిరాతుఁడు నాకై వలబన్ని తానేయందు జిక్కుకొనితప్పించుకొనిపాటిపోయినాడు. నాతల్లియు, నీతనితల్లియు స్వామిదర్శనమున కేగినయదనజూచియింటనక్కినన్నసన్నముగనాగదిబ్రవేశించు

చి నన్ను బలాత్కరింప మొదలిడినాడు. నేనగతికన్నె మాసరక్షణమునకై కత్తిని బట్టవలసివచ్చినది.

ఇదంతయునువిని, యావెఱ్ఱి బాగులకోకిల, పట్టరానిదుఃఖమున కెప్పుననేడ్చుచు మధుమతిని మఱింతగట్టిగ కౌగలించుకొనినది. కొంతవడికి దుఃఖముపశమిల్లుటయు, కోకిల నెమ్మదిగ నిట్లనియె.

కోకి—నాతల్లీ! నాయదృష్టమున సీగండమునుండి బ్రతికి బయటబడితివి. ఆపాడుపనితోందఱయేగాని, కష్టనమయములో నీకుపశరింపక లేకపోతిని. ఎట్టిదురంతముతల్లీ! ఎంతటి కష్టజీవితమిది? మియమ్మయు నత్తయు రానిమ్ము. సీతండ్లీ! రానిమ్ము! ఆదుర్మార్గుని కండ—

మధు—వలదు—వలదు—కోకిలా! తొందరపడి నీవుచెప్పితివేని గృహమున హాలాహల ముదయించి సర్వనాశనమగును. నామూలమున గృహమునచిచ్చు రగుల్కొనుట నాకిష్టములేదు. అత్తకీకథనువినుపించుటలో బ్రయోజనమేమియునులేదు. ఈదురంతము నాతండ్లీచెవించడిన సర్వనాశనమగును కోకిలా! నాపై నీకుశ్రేయగలదేని నీహృదయమునుండి సంగతిని బైటకు రానీయకుము.

కోకి—తల్లీ! నీయాసతి జవదాటుదాననుగాను. అని మధుమతిని మఱలకౌగలించుకొని మఱలనేడ్చినది. కోకిలభక్తి ప్రేమ ప్రపూరితహృదయమునుండి పొంగిన దుఃఖమునకు మధుమతి నీరవయైకోకిలమస్తకమున ప్రేమాఘృణలను రాల్చి

నది. ఇంతలో వీధివాకిట బోయలధ్వనివినవచ్చినది. కోకిలమధుమతి కాగలినుండి మెల్లగజాతీతలుపులుదీయ క్రిందకి బోయెను.

ముప్పదియైదవ ప్రకరణము

తన స్నేహితుల యింటశుభ కార్యమునకై బోయెదనని తల్లితో జెప్పి కాసుపాలుడూరిలోనికి బోయినాడు. ఇంట భోజనము చేయుటలేదు. రాత్రి యేవదిగడియలవోనచ్చిపరుండి తెల్లవారుజామున లేచిపోవుచున్నాడు. మూడు దినములు గడచినవి. నేడుకృష్ణచతుర్దశి. సూర్యోదయమగుచుండెను. పూర్వదిశంగన, పశివవేదన ననుభవించు చున్నదాయనునట్లు, కపోతాదిశకుంతసంతానములు, మేలుకాంచితెక్కలం గనవుచు, దమగూడ్లయందు హుంకృతుల జేయుచుండెను. శయ్యలనుండి కొందరులేచిరి. కొందఱులేచుచుండిరి. లేచిన వాఱలు లేవనివాఱలనులేపుచుండిరి. మధుమతిమేలుగాంచెను. ఆమెజూచుచు శయ్యయందఱ్లేబడుండియుండెను. ఆమె తనలో దానేదియో మాటలాడు కొనుచుండెను. ఇదివరకే మేలుకాంచి కక్షీణపు వసారాలో మధుమతి గదికిటికీ రెక్కచాలుననుండి కామవాలుడు మధుమతి మాటలను వినుచు

డెను. ఆమెమాటలాగెను. కామపాలుడు శీలయూచి మేడ
దిగి యూరిలోనికి బోయెను. మధుమతి శయ్యనుండిలేచి ప్రా
తఃకృత్యముల నిర్వర్తించుకొని తనగదిలో కుర్చీపైనఁ గూ
ర్చుండెను. కాలమెప్పుడును నొక్కవిధమున నేబేరము వారు
చుండును. రెండుయామములు గడచినవి. కొంతవడికి మూ
డుయామములు గడచినవి. సాయంసమయ మే తెంచినది. అ
దియుఁ గడచెను. రాత్రిరెండు యామములయ్యెను. మధుమ
తిగదినుండి వసారాలోనికిని వసారాలోనుండి గదిలోనికి నాత్ర
ముతోఁ దిరుగుచుండెను. వసారాలోనుండి వీధినిఁదిలకించి భ
యపడుచుండెను. మరల గదిలోనికివచ్చి ధైర్యనువలంబించు
చుండెను. విశ్వానరాయు డిదివరకును కామపాలుని భయము
చేనొకటిరెండు పర్యాయములు మధుమతి గదిలోనికివచ్చిపో
వుచుండెడువాడు. నేటిరాత్రి యాతడింటికి గాకుండుటచే
నిశ్చింతతో దనగదికిబోయి పరుండెను. నిద్రాదేవిమోహనా
స్త్రమున గగుల్కొని జగంబంతయును నిశ్శబ్దముగ నుండెను
కాముకులును, జోరులును, హంతకులును తప్ప దక్కినజీవ
కోటి యంతయును నిద్రాయత్తమై యుండెను. మధుమతి, తన
గదితలుపుల కన్నిటికిని లోన గొండెములువేసి పెట్టెనుండి
ఒకతెల్లని దువ్వలువందీసి దానిచే ముఖము తప్ప శిరమునుం
డి పాదములవరకును గల సకలాంగములను గప్పుకొని యొ
క్కనిమిషము కుర్చీపయిని గూర్చుని కనుల మూసి తనను
నః పద్మసీతంబున నీశ్వరుని బ్రతిమించి ఓదయామయా?

యోధ క్తవశ్వలా? యోజగత్పితా? సర్వేశ్వరా? సకలకార్యములకును నీవేకదా మూలకంబునవు. నీకరుణామృతవృష్టి సంపదగాదే, సకలకార్యములును సఫలంబులగును. నాభారంబంతయును నీపైవై దితిసి. ఓ దేవదేవా? ప్రాప్తై సన్న సర్వదా గాపాడుము. నేనొనరించు కార్యము నీకుఁ దెలియనిదికాదు. నన్నాశీర్వదింపుము. ధైర్యమును బురికొల్పుము. సన్నగా పాడుము. దేవా? సమస్కారము. అనిప్రాప్తించి కుర్చీనుండిలేచి, యొక తాళం గప్పయునుఁ జెవియును జేతబట్టుకొని యీవలకువచ్చి తలుపులను దగ్గరకు వైచి వీధిగుమ్మముకడకేగి గొంఁడమును దీయఁజేయజూచెను. ఆమెచేయి వడంకనారంభించెను. మనస్సు తటతటకొట్టుకొని నారంభించెను. మేనినిండ చెన్నుటలుపట్టెను. తురికు గొంఁడమును దీయలేక పోయెను. ఒక్కొక్కతడవారి ధైర్యమూని గొంఁడమునుదీసి తలుపులఁదెరచెను. వీధియంతయు సంధకారబంధురమై యున్నది. ఆమెకు మృగభయమంకురించెను. గడపదాటి యడుగావలకుఁ బెట్టెను. కార్యము ముందునకును, మనస్సు వెనకకును లాగుచుండెను. తోక జేతబట్టుకొని లాగబడు కలుమలోని సామువలె ముందునకును వెనుకకునుగూడ గడలకట్లే నిలిచియుండెను. ఇంతలో మనస్సునకు పట్టుత్తగైను. కార్యమావలకు లాగివేసెను. అంతనామె తలుపులను దగ్గరకుజేర్చి తాళమువేసి తాళపుఁజెవిని బైటచెరగునకుఁ గట్టుకొని రాజవీధింబడి పోవుచుండెను. రాజవీధిలో నచ్చలచ్చట దీపపుష్పంభములున్నవి. వాని

యందుదీపములు వెలుంగుచుండెను. ఆగీచకాంతిని తన్నెన్న
న గుర్తించెదరేమోయని భయపడుచు కొంతవడికెట్టులో
నగరమును దాటెను. ఇక్కడికామె గవ్యస్థానము పాసకొ
శదూరంబున నుండెను. అచ్చటవృక్షపంక్తు లతినిబిడముగనుం
డెను. మార్గమేమియును గోచరించుటలేదు. ఆశ్రమమున కె
ట్లుపోవలయునో దారితెలియక భ్రమరము చందంబున దిరిగి
నచోటనే దిరుగుచుండెను.

ఇది యిట్లుండ నట యాశ్రమములో కెండుగడియల
కుపూర్వము యోగానందు డెచునుండియో పరుగుపరుగున
వచ్చి, బ్రహ్మానందుని లేపి చెవిలోనేమియోచెప్పెను. బ్ర
హ్మానందుడు తేటాలునలేచి గండ్లమును జేతబట్టుకొని మంట
పమునుండి చెంగున నొకచాటుదాటి యాచీకటిలో నదృశ్యు
డయ్యెను. యోగానందుడుగూడ నాతని ననుగమించెను.
ఇచ్చట మఘమతికి తెరపుదొరకుటలేదు. భయాకులచిత్తయై
కంపించుచుండెను. భీతితో నిటురెండడుగులును నటురెండడు
గులును వేయుచుండెను. ఆమె మేనినిండగప్పుకొనిన దువ్వ
లువ యొకముండ్లపొదకు దగుల్కొని వెనుకకు లాగజొచ్చెను.
ఆమెత్రుళ్ళివడి వెనుకకు దిరిగి చూచినది. అచట నెవరునులే
రు. తనవలువ యొకముండ్లపొదకు దగుల్కొనియున్నదనిగ్ర
హించుకొనియెను. కాని యాముండ్లచిక్కునుండి తనవలువను
త్రిసుకోనలేకపోయెను. అలసినది. విసువుజనించెను. తుదకామె
తన మునుగునుదీసి యచ్చట బారవై చెను.

ఇట్లుండ నింతలో నాచుట్టుప్రక్కల చరచర యనియు చిటచిట యనియు, దడదడయనియు, చిన్నచిన్న భ్రమలు నిరుషమునకొక్కమారు వెలువడుచుండెను. ఆమెకాధ్వనులు భీతినిబుట్టించుచుండెను. ఇంతలో నొక పురుషువ్యక్తి యామె వెనుక భాగమునకు వచ్చినిలచెను. అడుగుల సడియెనట్లు లామెకు దోచి వెనుకకుఁ దిరిగిచూచెను. అంతనావ్యక్తి చటలున సందిటనుబట్టియెత్తెను. ఆమె కెవ్వనకేకవైచి యాతని సందిటలో మూర్ఛనొందెను. అతఁ డామె నొకగుప్తప్రదేశమునకు గొనిపోయి, యామె మొలకలంకరించియున్న కైజారును దీసివైచి కాలుసేతులకు నొకగుడ్డనుగట్టి యొడిలోబరుండబెట్టుకొని చేరుమాలుచే విసరుచుండెను. కొంతపడికామెకు తెలివివచ్చినది. కనులువిచ్చి చూచినది. హా? యని యరచినది. ఆమెకు మరల స్మృతితప్పెను. అతఁడు విసరుచునేయుండెను. ఆమెకు బూర్తిగ తెలివివచ్చెను. అయ్యో? యని యఅది చట్టున లేవబోయెను. కాని కాలుసేతులు బంధింపబడియుండుటచేతను, పురుషునిచే నదిమిపట్టుకొనబడి యుండుటచేతను లేచుటకు వీలుపడవేదు. ఆమె గడగడ వడంకుచుండెను. అప్పుడా పురుషు డిట్లనియె.

పురు—మధుమతీ! భయపడుచుంటివా? యేమి పాపము?— ఇప్పుడెట్లు తప్పించుకొనియెదవో చూచెదనుగాక! అదాటున గదిలోకత్తి జేతబట్టుకొని మీదకు దుముకుటకాదిది. ఇదిగో నీమొగడు కామపాలుడు. ఇంకను కామపాలున

కు నిన్నంటనభికారము లేకంకువా?

మధుమతికి దడ హెచ్చెను. మేననిండ చెమ్మటవరి చుచుండెను. కాళ్ళనుజేతులను వివళించి హా! దైవమా? యని యరచినది.

కామ—నీవగవకుము. అరచితివా? నాకరవాంబునకు గురియగుదువు?

మధు—‘ఛీ’ దురాత్మా! నీచేతులలో జచ్చి నరకమునకుఁబోవుగతి సత్యమదా?

కామ—మాధవుఁడు స్వర్గమునుండి నరకమునకు వచ్చి నిన్ను విడిపించును.

మధు—హా! దైవమా! నాకెంతగతిపెట్టితివి?

కామ—నీవుదుఃఖించిన బ్రయోజనములేదు. నిన్నిప్పుడు గాంధర్వవిధిని బొందెను. అల్లరిపడకయంగీకరింపుము.

మధుమతి గుడ్డచే గట్టబడిన జేతులను మెల్లననర్దుకొని కామపాలునిగుండెలపై బొడిచినది. కామపాలుడు బెక్కుమని పట్టువదలి వెనుకకొరగినాడు. మధుమతి యాతనియొడినుండి మెల్లనలేచి పరుగిడుటకు కాలుసేతులు బంధింపబడియుండుటచే గుప్పించి దాటుచు కొంచెమావలకుబోయి నిలిచినది. ఇంతలో కామపాలుఁడు నర్దుకొని పరుగుపరుగునవచ్చి యామెను గడలకుండ గట్టిగబట్టుకొనినాడు.

మధు—ఓరీ? కూర్మిఁడా! ఈతుచ్చకామమునకై నరకకూపంబున నేలబడియెదవు. పాపాత్ముఁడా? నామేనబొ

ఐంబులుండునంతవరకు నామానము నీయధీనము కాదు.

కామ—ఇంకను నీకండకావర యణగలేదా నీప్రాణంబు లోరిన నీవనుభవించగిన దేమున్నది?

మధు—నీవుమాత్రే ముట్టిగట్టుకొని యెల్లకాల మూరేగనవా? అందరు నెప్పుడోయొకప్పుడూ చావవలసివారలే. జీవితము చంచలముని యెరుంగుము. నేను ప్రాణంబులకానపడి మానంబును గోలుపోవుదాననుగాను.

కామ—ఓసీ! నిర్భాగ్యురాల! నీప్రాణములు నాయధీనములో నున్నయవి. ప్రాణంబులకంటె విలువగు వస్తువేమున్నది. ఈనిండుయశావనములో నకాలమృత్యువు వాతబడనేల? నన్ను భర్తగానంగీకరించి నాపొందున కిచ్చుంపుము. నిన్ను తీరిగియుంట సుఖంబుగ బ్రవేశపెట్టెన.

మధు—ఓరీ? ఛండాలుడ! అస్థిరంబులగు ప్రాణంబులకై యాసించి మానంబును గోలుపోవుదాననుగాను. పద్మనాయకవంశభూషణుండగు మాధవుని ధర్మపత్ని మానధనయని యెరుంగుము. ఆకుదానిని గాలునేతులు బంధించియాటలాడుచుంటివి. మగతనము గలదేని నాబంధములూడ్చి నాచేతికి గత్తినిచ్చి పోరుము.

కామ—ఓదురాత్మురాలా? నన్ను నిందించుచుంటివా? ఇదిగో చూడు మీకరవాలము. నీశరంబు నెగురవేసెదను. నిన్నెవడు రక్షించునో చూచెదను.

అని మధుమతిని నదలి చదున నొరనుండి కత్తి

దీసెను.

వాడు—ఓరీ! పావీ! ఆయుధహీననై యబలనై యున్న నన్ను జంపిన లోకమునకేమి యుపకారము— ఆకత్తితో నీవక్షమున బొడుచుకొంటివేని లోకము నిష్క్రంతుకంటగును.

కాను—ఓసీ! పొగరుబోతా! ఇంకెంత కాలము ప్రేతదవు? ఇదిగో చూడుము. అంగీకరింపవేని ప్రాణములను దీసెదను.

అని మహాకోపంబున నామెళిగ బట్టిముందునకీడ్చి— నీచూధవు డడ్డుపడడేమి? అని భ్రష్టమును పైకెత్తి ఇదిగో నీ ప్రాణంబు లెగిరిపోవు చున్నయవి. ఇప్పుడైన నన్నంగీకరించెదవా?

మధుమతి మారువలుకలేదు. ఆమె సర్వాంగంబులును గంపించుచుండెను. గద్గదికస్వరంబుతో హా? మాధవా? హా? ప్రాణవల్లభా? హృదయేశ్వరా? మాధవా? నీధర్మపత్ని పరలోకంబున కేగుచున్నయది. నాథా! రక్షింపుము— రక్షింపుము. హా సర్వేశ్వరా? మాధవా? రమ్మ రమ్మ? హా? యోగీంద్రా! బహ్మనంద రక్షింపుము— రక్షింపుము. ఓదీనదయా?—

ఇదిగో వచ్చుచున్నాను. భయపడకుము? భయపడకుము. అని యొకచెట్టుచాటుననుండి సింహమువలె చెంగునముందునకొక గంతువైచి కత్తినెత్తిన కామపాలుని కరంబునుగట్టి గజుట్టుకొని పిడికిలితో నాతనిరొమ్ములో నొక్కపోటుపొడిచె

ను. కామపాలు డాపోటున కబ్బాయని యరచి చేశమున్న
కత్తిని క్రిందికిజారవిడిచెను. కాని కామపాలుడాతని విడిచి
కొని యాతని రొమ్ముపై నొకపోటును పొడిచెను. అప్పు
డుభయమును బోరుచుండిరి. ఆద్యంతయుక్ష్మములోనొకరికొ
రుదీసిపోవుటలేదు. ఇంతలో కామపాలుడొక యీలవైచెను.
ఆనంజనాలింది, నలుగురు ముచ్చులు పొడలచాలునంది
రివ్వచునివచ్చి, శివయోగిపై బడిరి. అంతయోగానందుడు
రుగుపరుగునవచ్చి వారలనడ్డుకొనియెను. ఇంతలోనొకడొంగ
నచ్చి యోగానందుని గడలకుండ గట్టిగపట్టుకొనియెను. తూ
ర్పు తెల్లవారుచుండెను. మధుమతి యోగిసామర్థ్యమునువిన్న
నయ్యను భీతిచే గడగడ నడంకుచుండెను. కాని ధైర్యము
నినేలబడియున్న కత్తినిదీసి యోగికందిచ్చెను. శివయోగిక
నందుకొని సింహమువలె గర్జించుచు నాముచ్చులలో నిర్జర
తలలెగరవేసెను. తక్కిన యిద్దరును యోగానందునివిడిచిపారి
పోయిరి. సిమ్మట బ్రహ్మానందుడు కత్తినిక్రిందిబడవైచి కా
మపాలుని గుండెలలో నొక్కపోటు పొడిచెను. ఆదెబ్బకు కా
మపాలుడు కివ్వనసరచి నేలకొరగెను. అంత సూర్యోదయ
మయ్యెను. బ్రహ్మానందుడు కామపాలుని నందిటబట్టుకొని
మధుమతితోగూడ తనయాశ్రమమును బ్రవేశించెను. యో
గానందుడు నేలబడియున్న కత్తినిదీసి బ్రహ్మానందునివెనుక
నేసెచ్చెను. బ్రహ్మానందుడు కామపాలునొక వస్త్రముచే బం
ధించి యొకచోట బరుండబెట్టి శీతోపచారముల జేయుచు

యోగానందునితో జెప్పెను. యోగానందు డట్లునరించుచుండెను. నాటిరాత్రి యోగానందు డెటకోబోయి, వచ్చుచు కామపాలుఁ డాముచ్చులతో నొకపొంగరింట నుంతనము నలుపుదుండగావిని యావార్త బ్రహ్మానందునితో జెప్పెను. అప్పుడు బ్రహ్మానందుఁ డచ్చోటునకు బోయి వారలకుఁ దెలియబడకుండ వారలతో దిరుగుచుఁ దునకిల్లు కామపాలుని బట్టుకొనియెను.

బ్రహ్మానందుఁడు మంటపంబున గూర్చుండెను. మధుమతి యోగీంద్రుని పాదసరోజంబులపై శిరంబునిడి మ్రొక్కి యశువులచే నాతని పాదంబులనభిషేకించెను. ఆహా? ఏమా విచిత్రము. ధీరస్వాంతాండయ్యను, సన్యాసియాయ్యను యోగీంద్రుడుకూడ నశువులచే మధుమతి మస్తకంబును దడపెను. తుదకాతడిట్టలయె.

బ్రహ్మ—ఓబాలావణీ! లెమ్మ! లెమ్మ. భయంబుడిగి సుఖంబుగ నండము. నీకు శుభంబుగ. నిన్నీశ్వరుండనుగ్రహించుగాక.

మధుమతిలేచి కనులను దుడుచుకొని ముకుళీకృతకరకమలయై సగద్గడమండస్వరంబుతో నిట్లనియె.

మధు—మహత్మా? తమ నామ సప్రణామంబునలి తిరి. తామార్తాణిపరాయణులు. నేనిదే మనఃపూర్వక ప్రణామం బొనరించు చున్నదాన. అని మరలయోగీంద్రుని పాదంబులపైఁ బడెను. యోగిఆమెనుకరకమలంబులబట్టియెత్తెను

ఆతని చల్లని కడకమలనంస్పర్శనంబున, నామెకు రోమహర్షముదయించెను. ఆమెలేచి చేతులుజోడించి మఱలన్నినియె. దేవా! తమపాదరజోనంస్పర్శనంబున నేను ధన్యరాలనైతిని. ఇంక నేమిమో యనబోగెనుగాని, హృదయ దుఃఖసాగరంబు ననుండి యొక్క కెరట ముప్పొంగిపొరలి కంఠమును స్థంభింప జేసెను. ఆమె కడలకల్లు నిలిచియుండెను. బ్రహ్మసందుఁ డిట్లనియె.

బ్రహ్మ—ఓ బాలామణి? విచార ముడుగుము. నీపై నీ శ్వరునకు పరిపూర్ణప్రేమ కలదు. నీకు సర్వసుఖంబులును చే కూరును. నీవృత్తాంతమేమి? నీవీయవస్థ కేల పాల్పడితివి?

మధు—దేవా? నేను శ్రీధరనాయనంగారి కుమార్తెను. మాధవుఁ డాతనిమేనల్లుఁడు. ఆతఁడు చక్కవ ర్తిచేనవమానింపబడియెటకో బోయెను. నాకాతనిపై గల మక్కువచేనాతనిజూడ తెలియగోరి, యింట నీకామపాలుని బాధపడలేక, యర్ధరాత్రీమున తమదర్శనమునకు బయలుదేరి, త్రోవలో నీకామపాల కిరాతునకు జిక్కితిని. నాపేరు మధుసుతి.

బ్రహ్మ—నీచరితమంతయు నవగతమైనది. నీవింటికి బోయెదవా?

మధు—దేవా? నాజీవితమిక నిరర్థకము. అర్ధరాత్రీమున నిలువెడలి వచ్చితిని. లోకాపవాదమునకు దావళంబైతిని. ఏమొగము బెట్టుకొని యింటికిబోయి బ్రతుకగలుగుదు

ను? నేను మీరాద—

బ్రహ్మ—సరియే కానిమ్మ. సీతల్లిగండుగిల. నిటకు రప్పించెనను. అదీనో చక్కవ ర్తి వచ్చుచున్నాడు.

మధుమతి తొట్టపాటుతో స్థంభముచాటునకుబోవు చుండ బ్రహ్మచంద్రుడు నివారించి, మధుమతి! నీకేమి యను భయములేదు. నీవిచ్చటనే యుండుము. అస మధుమతి కదల కచ్చటనే నిలుచుండెను.

ముప్పదియారవ ప్రకరణము.

నాలుగు గడియల పొద్దెక్కిన. శ్రీధరుడు బావమ రందితోడను, తోబుట్టువతోడను, నింట బగివేశించెను. వారింజూచి యక్కణి శ్యామలలు కెవ్వననేడ్వసాగిరి. శ్రీధరునకు నడుము విరిగినట్లయ్యెను. విశాలాక్షి విస్మితయై చిత్రప్రతిమ వలె గగలకల్లు నిలిచియుండెను. సింగమనాయకుడు తొట్ట బాటుతో, ఏమది? ఏమియువద్రావము వాటిల్లెనని ప్రశ్నించె ను. అంత విశ్వాసరాయు డిట్లనియె. అయ్యో! ఏమని చెప్ప మనియెదరు? గతరాత్రినుండియు, మధుమతి కనబడుటలేదు. ఆమెను చోరులెవ్వరో యపహరించుకొని పోయిరి.

శ్రీధరుడు మొదలునటికిన కడలీతరువువలె దుబ్బున

నేలగూలెను. విశాలాక్షి విచారసాగరమున మునిగిపోయెను. సింగమనాయని నోటమాట వెలువడనియ్యె. ఇంతలో యోగానందుడు వేరుమువారివచ్చి మధుమతి బ్రహ్మానందునియా శ్రీమమున నున్నది. ఆమె యోగింద్రునిచే రక్షింపబడినది. మీరు విచారింపవలదు. మిమ్మెల్లొకనటకు రావలసినదని బ్రహ్మానందులజ్ఞాపించిరి, అని తెలుప ఆవాక్యము తెల్లరకును నమృతప్రాయంబులయ్యెను. చెడఁజిన ప్రాణములు మరలన్వస్థానమున జేరుకొనినవి. వాహనంబులపై నందరును బ్రహ్మానందుని యాశ్రమంబున కేగిరి. ఇట యాశ్రమంబున చక్కని ర్తి విస్మితుడై యందర నిలునటుఁజూచుచుండెను. కామపాలుఁడు తలవాల్చి మోగియెడుట నిలువంబడెను. బ్రహ్మానందుని యంగీయంతటను రక్తపు మరకలు జూపట్టుచుండెను. ఈవిచిత్ర ప్రదర్శనమును గాంచి చక్కని ర్తి యిట్లనియె.

ప్రతా—స్వామీ! ఏమది? మీనస్త్రమున రక్తపు మరకలు కానఁబడు చున్నయవి. ఈతఁడెవ్వఁడు. ఆశాలిక యెవ్వతె.

అన బ్రహ్మానందుఁడు రాత్రిజరిగిన కథయంతయును విస్పష్టముగ చక్కని ర్తికి నివేదించి మరల నిట్లనియె.

బ్రహ్మ—రాజా! ఈతనిచేరు కామపాలుడు. ఆమె మధుమతి. శ్రీధరపుత్రిక. ఈమె, మాధవునిపై గల యనురాగమున నాతనిఁ బోకడకై విచారించుచు, నాతనిస్థితిని దెలి

యగోరి మద్దర్యనంబునకై యర్ధరాత్రమున నిలుబాసి, త్రోవ
వలోనట్టియనస్థకు నొనయ్యెను.

చక్కవర్తి ఈవృత్తాంతమును విన్నది. అతని వదనమున
లజ్జా- శోక- కోపభావంబు లొక్కమారు బొడసూపెను.
నూధవుని విషయమై లజ్జయు, మధుమతి యనస్థకు జాలియు
కామపాలుని దౌష్ట్యమునకు కోపంబు నుద్బోధకమగు చుం
డెను. ఇంతలో శ్రీధరప్రభుతు లెల్లరును యాశ్రమమున కరు
దెంచిరి. అందు సింగమనాయకుడు గూడనుండుట గాంచి
చక్కవర్తి విస్మితుడయ్యెను. చక్కవర్తినిగాంచి శ్రీధరప్రభు
తులెల్లరును విస్మితులైరి. అంతవారు తొట్టుబాబుతో యో
గికిని చక్కవర్తికిని నమస్కరించిరి. మధుమతి తల్లిని జూచి
కొగలించుకొని గోలుననేడ్చెను. అనంతరములనుండియు వ్రతు
వులు రాలినవి. మధుమతికి దుఃఖమాగినదికాదు. అక్కడ
చక్కవర్తి యుండెనను దృష్టియూమెక లేదు. తల్లిదండ్రులజూ
డగనే యామెకమిత దుఃఖమువచ్చెను. కామపాలుని ముఖ
ము రక్తహీనమై నల్లబడియుండెను. కామపాలునిగాంచి శ్యా
మలాప్రభృతులు విస్మితులైరి. అతడిట కేలవచ్చెనని తలంప
నారంభించిరి. అంత కొంతవడికి మధుమతి శాంతించి జటిగిన
వృత్తాంతమంతయును తల్లిమొదలగు వారలకెల్లతకును దెల్పె
ను. ఉద్దేశముతో నందరు నొక్కమారు కామపాలుని దిట్టి
రి. కొంతయులజడి తగ్గినవెనుక బ్రహ్మనందు డిట్లనియె.

బ్రహ్మ — రాజా ! ఈకామపాలుఁడు దోషియై యున్నాడు. విచారించి యాతని నేమిసేసెదవో నేయుము.

సత్రా — స్వామీ! నాకిదంతయును వింతగానున్నది. నేనిచటనే యుంటిని. మీరే దోషవిచారణ నేయుటచితము.

బ్రహ్మ — నేను మధుమతి పక్షమున నాక్షిప్తయైనాను. నన్నుగూడ మీరలే విచారింపదగు. తాము విచారణ నల్పిన గాని దోషనిగారణకాదు.

సత్రా — అట్లుకాదు. ఇదియంతయు మీసమక్షమున జరిగినది. గానమీరలే విచారింపదగు. నాయధికారమంతయును మీకునొసంగితిని.

బ్రహ్మనందుఁడు చిరునవ్వునవ్వెను. శ్యామలగుండెల నడదడ కొట్టుకొనుచుండెను. పుత్రుడెట్టిశిక్షకు బాల్పడనో గదాయని భీతిల్లుచుండెను. యోగికాళ్ళపై బడి పుత్రభిక్షమిడుడని ప్రార్థించ సంకల్పించెను గాని యామెనోరును కాళ్ళనుగూడ గదలవయ్యెను. అంత చక్కవర్తి శ్రీధర ప్రభృతులనెల్ల గూర్చుండ సంజ్ఞజేసెను. యెల్లరునుగూర్చుండిరి. బ్రహ్మనందుఁడు మధుమతీ! ఇటురమ్ము! అనుపిలిచెను. ఆమెయోగినుడలక్షించి తలవ్రాలెను. యోగియామె భావమును గ్రహించి యిట్టులనియె.

బ్రహ్మ — పృథ్వీపతి విష్ణుసమానుఁడు. జనులకెల్లఁ కాతఁడు తండ్రి. నందియింపఁబనిలేదు. నీవాతనిపుత్రకపు.

మిగిలినవారెల్లరును నీబంధువులేగదా?

అన మధుమతి తండ్రి పార్శ్వమునకు వచ్చి నిలువంబడియెను.

బ్రహ్మ—కామపాలా? ఈమెనీ కేమగున?

కామ—మేనత్త కొమరిత.

బ్రహ్మ—ఈమెను నీవు చంపబూనితివిగాదా?

కామ—లేదు.

బ్రహ్మ—ఏమంటివి?

కామ—లేదంటిని.

బ్రహ్మ—నేను చెట్టుచాటున నుండి చూచుచునే యుంటిని. ఈమె సిగనుబట్టి ముంచునకీడ్చి టుకుటకై చేతితో కత్తి నెత్తితివికాదా?

శ్రీధరుని కనులనుండి యశ్రువులు చిమ్ముచుండెను. రుక్మిణీ శ్యామల విశాలాక్షులకు గంపముపుట్టెను. ఆమాలవిన మజల మధుమతికి భీతి యుదయించెను. ఆమెగుండెలు కొట్టుకొననాగంభించెను.

కామ—ఔను.

బ్రహ్మ—మొదట నీవేమంటివి?

కామ—లేదంటిని.

బ్రహ్మ—అటులయిత నిపుడిట్లేల యంటివి?

కామ—ఆమెను నేను చంపదలచుకొనలేదు. కావున

లేదంటిని కత్తి నెత్తి నమాటవాస్తవము కావున నొనంటిని.

బ్రహ్మ—కత్తి నెత్తుట జంపుటకుగాదా?

కామ—కాదు.

బ్రహ్మ—ఎందులకు?

కామ—ఆమెభయపడి నన్ను జరిగిహించునేమో
యనిభయపెట్టుటకై యట్లుచేసితిని.

బ్రహ్మ—ఆమెనిన్ను పరిగ్రహించినదా?

కామ—మీ రా సవయమునకు రాకయున్న సంగీ
కరించునేమో?

బ్రహ్మ—ప్రాణదానమునకై నిన్నామె వేడుకొన
లేదా?

కామ—లేదు. నన్ను దూషించినది. తిట్టినది. శపించి
నది. కనుకనే యామెపై నాశ్చర్య కోపము వచ్చినది. ఆమె
సంగీకరింపజేయుటకై నేనీ క్రూరకర్మ నాచరించితిని.
ఆమెను జంపవలెనని నేనుద్దేశించుకొనలేదు. అప్పుడు సేనంత
భయపెట్టినను హా! మాధవాయని యరచి రక్షింపుమనియెను
గాని ప్రాణదానమునకయినన్ను వేడుకొనలేదు. తుదకునా
యత్నమంతయును ఫలదయైనది. నేనామెను పూర్ణముగ ప్రే
మించితిని. ఆమెనెన్నియోవిధముల బ్రతిమాలితిని. అనేక
కష్టములకు లోనుజేసితిని. దీనికంతకునుప్రధానకారణమామె
యందునాకుగల మోహమే. ఆమెనన్ను తిరస్కరించినది. నన్ను

తిరస్కరించినది. నన్ను శిక్షించుటకీ దోషముచాలును. దాని కినేను బాధ్యుడనే. ఈయత్నములో నుభయులకును గూడ నాశాభంగమేయైనది. నేనామెందలంచుకొనుచు ప్రాణంబుల వదలెదను. మాధవుని నలంచుకొనుచు నామెప్రాణంబుల వీక్షెను.

బ్రహ్మ—మాధవునికై యామె ప్రాణంబుల నేల విడువవలెను?

కామ—రాజావమానంబున మాధవుఁడు మృతినొందినాడు. మాధవునిపై మధుమతికి బ్రేమమెండుగ నుండెను. కావున మాధవుని స్మరింపుచు మధుమతి మృతినొందుట నిశ్చయము.

మధుమతి తలవ్రాల్చినది. కనులనుండి నీరు గారుచుండెను. చక్రవర్తి కామాటలు శూలములై గుచ్చుకొనినవి.

బ్రహ్మ—మధుమతీ! నీవట్లు విచారించుచుంటివేమి? మాధవుఁడు మఱిణించెనని కామపాలుఁడు పలుకుటచేతనా? ఆవాక్య మసత్యము. మాధవుఁడు జీవించియె యున్నాడు. కాని, యాతఁడు సన్యాసాశ్రమమును స్వీకరించి యున్నాడు. ఆతఁడు సంసారమును వాంఛించుటలేదు. ఇంక నీవాజోగికై యత్నింపనేల? ప్రభుభక్తిపరాయణు లెందరో మాధవునిమించిన వారలుకలరు. వారిలో నొకరిని వరించి సుఖంపుము.

మధుమతికి మూర్ఛనచ్చినది. వడంకుచు తంజ్జిచెంత నేలకొరగినది. రుక్మిణి పరుగుపరుగునవచ్చి బిడ్డనుపట్టుకొనెను. శ్రీధరఁడులేచి వైత్యోపచారిములజేసినాడు. మధుమతికి దెలివినచ్చి లేచినిలిచి యిట్లనియె.

మధు—(కంపముతో) మహాత్మా! నాపై మీకుగూడ నలుకపుట్టెనా! నన్నేల నొప్పించెదరు. మాధవపత్నిని పరుల పాలుకమ్మనియే బోధించుచుంటిరా?

అని మొగమీనలకు దిగిపి వాపోవుచుండెను. చక్కవర్తిహృదయము కరగినరయ్యెను. అతడీ కష్టమంతయును తన దిగా భావించుకొనుచుండెను. శ్రీధర సింగమనాయనల హృదయము లెట్టివిషాదమునకు లోనయ్యెనో వారలకే తెలియునుగాని చెప్పవీలులేదు. అంత మరల బ్రహ్మానందు డిట్లనియె.

బ్రహ్మ — ఇందెవరును నేమియును జేయఁజాలరు. మాధవుఁడు మిక్కిలి పాపకిర్మమునాచరించెను. పాపికిపాపనంబగు సంసారప్రవేశమెట్లు కలుగగలదు.

మధు—దేవా! ఇప్పుడేకదా నీకు శుభంబుచేకూరునని వరఁబిచ్చి యుంటిరి. నాదురదృష్టశంబున గాబోలును మరలనిట్లు శపించుచున్నారు.

బ్రహ్మ—మధుమతీ! నన్నెమి నేయమనియెదవు? మాధవుని నిజస్థితియేమియో తెలిపితిని. అతఁడు రాజదోషి. ఉపరిజైనమతపక్షపాతి జైనులతోఁగలసి చక్కవర్తిపైకు

ట్రీలు పన్నినాడు. ఇట్టి రాజద్రోహిని. ఇట్టి కూరిమని, ఇట్టి యన్యమత పక్షపాతిని, చక్కవర్తి దేశమున కేల రానిచ్చును? ఒకవేళ నీపైగల ప్రేమచే మాధవుడు వచ్చినను తలయెత్తు కొని యెల్లు తిరగగలడు! ఈనంగతి మాధవుఁ డెరిగియేయుండును. కనుకనే యాతఁడు వచ్చుటపొసగకున్నయని. ఉన్న యధార్థము వచించితిని. ఇంకనీనాతని నాశించుము.

మధుమతికి తానొకనూతిలో బడిపట్లయ్యెను. ఆమెహృదయము దుఃఖముచే నాపూరితమయ్యెను. కనుగవ విషాదమే ఘాచ్చాదితమై బాష్పవృష్టిని గురిపించుచుండెను. జగంబంతయు సంధకార బంధురమై చూపట్టినది. (కనుక) మంబుక స్త్రోతపిప్రొచ్చుచుండెను. హా! మాధవా యని యరచి నేలకొరకనది. శ్రీధరుడు బిడ్డను తన యంకంబునజేర్చి నీనీరుగార్చుచు వినరుచుండెను. ప్రతివాని హృదయమును దుఃఖపూరితమయ్యెను. చక్కవర్తి తలవంచుకొని యట్లే కూర్చునియుండెను. కొంతవడికి రాజు మరల తలవెత్తి గంభీరవాక్కులతో నిట్లనియె.

ప్రతా—మాధవుడు రాజద్రోహి కాడు. ఆతనికి మతములన్నియు సమానములు. ఆతఁడు మాపై కుట్రపన్నున ని మేమెప్పుడును తలంచుచుండలేదు. నేనెప్పుడును యాతని కాకకై నిరీక్షించుచునే యున్నాను. ఆతనికై నాశక్తివంచన లేకుండ ప్రయత్నించితిని. ఈమధుమతి దుఃఖమునకు నాహృ

దయము మిక్కిలి పరితాపమనుభవించుచున్నది. మాధవుని నేరైన మాకడకంపిన తగిన బహుమతి యొసంగెదను.

బ్రహ్మ—సార్వభౌమా! నీవు మిక్కిలి ధన్యతముండవు. నీహృదయము చాల నిష్కల్మషమైనది. నీప్రకటనమును మాధవుడెరుంగగలడు. మీకాతడు సన్యాసియయ్యునుమేలొనగూర్చుచునే యున్నాడు. అతని జూడ తా ముత్సకతతోనున్నవారలు. అయ్యో! శాపము మధుమతి మూర్ఛపోయినది. కమండలువుతో మంత్రోదకమును గొనివచ్చెద సార్వభౌమా! తామిచ్చటనే యుండుడు.

అని యోగి తనస్వర్ణశాలలోనికిబోయెను. చక్రవర్తి ముఖమును జూడలేక లతామంటపము చాటుననుండి భీషణజయదేవు లీప్రదర్శన మంతయు నాశ్చర్యముతో జూచుచుండిరి. అరుణ ప్రభు డీప్రసంగమునంతను విని తల పంకించియోగితో లతామంటపమున కేగెను. యోగి యాతని చెవిలో నేమియోచెప్పెను. అరుణ ప్రభుడటచుండి నిష్క్రమించెను. యోగి తనయుడుపులు మాసియుండుటచే గాబోలును వాటిని దీసి శుభ్రవస్త్రములను ధరించి ముఖమున విభూతియు, గంఠమున రుద్రాక్షమాలికలును ధరించి, పైన మరల రక్తపుమరకలుగల యగ్నిని దొడగి యొకచేత కనుండలువును, యొకచేత దండమును బట్టుకొని మంగహాసమును జేయుచువచ్చి శ్రీధరునితో నిట్లనియె.

మీబిడ్డకే నుపచారమును జేసెదను. ఆమె తెలివినం
నగలదు. ఈకమండలములో నమ్మతో దళము కలదు. మీరు
కొంచెము తొలంగుడు. అనికలికి, మధుమతి మస్తకమును
తనయంకంబున జేర్చుకొని కమండలములోని జలంబుచే నామె
ముఖమునజిమ్మి తనజలార్ద్రహస్తాంగుళులతో గనుల దుడుచు
చుండెను. అంత నామెకు తెలివినచ్చెను. ఆమెకనులు విప్పి
చూచెను. తాను యోగియంకంబున బరుండియుంటినిని తెలి
సికొని చటాలున లేచి నిలనెను. బ్రహ్మసండుఁడుగూడ నామె
చెంతనే నిలువంబడియెను. అంత నాతపీష్టులనియె.

బ్రహ్మ—మధుమతీ! నీవు సిగ్గుపడుచున్నావు. యా
వనవంతులగు పరపురుషులయెడ పతివ్రతలుచూపు ధర్మమే
యిది. అయినను నేను సర్వసంగపరిత్యాగినగు యోగిని. యో
గీంద్రులయెడ నీకట్టిసిగ్గువలదు. అని మధుమతి దక్షిణకరం
బును తనవామహస్తమున బట్టుకొనియెను. అంగరును బ్రహ్మ
సండుఁడు మధుమతినోదార్చు చున్నాడను కొనిరి. యోగీం
ద్రుని కరసంస్పర్శముచే మధుమతి మేనంతయును పులకాంకి
తమయ్యెను. ఆమెవిస్మితయై యట్లేనిలిచి యుండెను. అంత
బ్రహ్మసండుఁడు కామపాలునితో నిట్లనియె.

బ్రహ్మ—ఓ కామపాలా! నీవు నిర్దోషివని మాకువో
చినది. నిన్ను క్షమించివిడిచినారము. యోగివృత్తితోనున్న
నాకేమధుమతిపై యనురాగ ముప్పత్తిలైనను. నేనీమెను వరించి

తిని. నేను వృద్ధయోగిని కానుగదా! యుద్ధమును జేయగలుగుదును. శత్రువులనెదిరించి పోరగలుగుదును. మాధవునితో నన్ను సరిచూచుకొనిన నాతనితో నేను పోలియుందును. ఆతని వయస్సును నావయస్సును నొక్కటియె. ఆతనికిని నాకును భేష మేమియును లేదు. ఆతడేనేను—నేనేయూతడను. కాషాయాంబరములను దుదాగిత మాలికలను మాత్రమునే నరనముగాగలిగియుంటిని. ఈమాశ్రపు భేషమును గాటింప కూడదు. అని పలికి నవ్వుచు మధుమతినిజూచి, ఓమధుమతీ! నన్ను నీవువారించితివిగావా? అర్ధరాత్రిముననాదర్శనమున కేగదానచ్చితివి.

మధుమతి వెలనెలబోయెను. ఇటునటు జూడనాగెను. అందరును మరల మహావిస్మయముతో నాచుచుండిరి. అంతే మరల బ్రహ్మానందు డిట్లనియె.

బ్రహ్మ—మధుమతీ! నీవుకామపాలుని చెఱు జక్కిరక్షింపునుని నన్ను బిలిచితివి. నిన్ను నేను రక్షించుకొంటిని. నీవునాదాన వైతివి. నీవు నన్నంగీకరించితివా?

మధుమతి కనులుమూసికొని కొంతతడవెద్దయో యోచించి, ఆమెకేమి తోచెనోకాని మహాదానందమున నానంద బాష్పములను రాల్చుచు నవ్వుచు మీగు మాధవులేమైనచో అని యోగిపాదములపై బడినది. యోగి మధుమతినిలేవనెత్తి దగ్గరకుదీసి మధుమతీ! నీవింకను నాయంగీనిజూచి భ్రమపడుచుంటివి. అట్లయిన నిదిగోచూచు మీయంగీని దీసియాపల

కుఁబారవైచుచున్నాను. అని తన యంగీయును రుద్రాక్ష
మాలికలును దండమును నావలకుఁ విసరివై చెను.

రాజు విస్మితుడయ్యెను. మధుమతి తలవ్రాల్చి యా
నండ బాష్పములను బొటబొట రాల్చుచుండెను. ఆమె నునఁ
పన్దము వికసించెను. నదసమృద్ధియు సుప్రకాశితమైవది.
శ్రీధరసింగము నాయనులు చటాలున లేచి. విశాలాక్షిశరీర
ముప్పొంగిపోవుచుండెను. శ్యామల ఆశ్చర్యచూఁసయ్యెను.
కామపాలుఁడు సిగ్గుపడి తలవంచుకొనియెను. రుక్మిణికానంద
ము హెచ్చెను. ఓచగువరులారా! యోగితన యంగీవిదీసి పా
రవై చినంతమాత్రమున వీరల కీ భావము లేల గలుగవలెనని
మీలోగొందరకు సందేహము కలుగవచ్చును. ఇప్పుడాతని
మీరొక్కమారు దిలకింపుడు? నాడు చక్కవర్తి తనజన్మదినో
త్సవనమయంబున మాధవున కొనింగిన సువర్ణ కవచబద్ధంబ
గు కరవాలమాతని కటిప్రదేశమున బంభావబడి పాదముల
వరకును వ్రేలాడుచుండలేదా? నాడుమాధవుఁడు ధరించిన తె
ల్లనిపుట్టంబును తెల్లనియంగీయును ఈతనియందుజూపట్టుటలేదా
సరియె ఈతడు మాధవుఁడని మీరానవాలు పట్టితిరి. ఈతని
చరిత్రమిక వేరే తెలుపనక్కరలేదు.

ఇదిగో ఇటుచూడుడు. అరుణ వృభుఁడు
రెండు పుష్పమాలికలను గొనివచ్చి బ్రహ్మవంద శివయో
గిందులకై నిరీక్షించుచుండెను. ఆతనిగాంచి మాధవుఁడుఅరు

ఇప్రోభా? ఏమది? అట్లుచూచుచున్నావు. నేనే బ్రహ్మనందు
డను. ఇప్పుడుమాధవుడనైతిని. ఆపుష్పమాలికలను తెచ్చు.
అని మాలికలను గ్రహించి మధుమతితోగూడ చక్రవర్తి
కడకే. తాఁ జక్రవర్తికి నమస్కరించుచు, మధుమతివంక
చూచెను. మధుమతియు మందహాసముతో శిరంబునువం
చి చక్రవర్తికి నమస్కరించెను. అంతచక్రవర్తి చటాలునలే
చి యాదంపతులలేవనెత్తి దీపించెను. అంత మాధవుఁ డాపు
ష్పమాలికలను చక్రవర్తి హస్తముల నర్పించి ముకుళితకరక
మలుండై సార్వభౌమా? నాయపరాధమును క్షమింపుమని
యెను అంత చక్రవర్తి సంతోషస్వాంతుండై మాధవునికర
స్వర్చనమొనరించి, యొక పుష్పమాలికను మధుమతి చేతికిచ్చి
బిడ్డా! మధుమతి! నీవుపడిన కష్టములకు ఫలితముగా నీవుకోరు
కొనిన ఫలమునేటికి లభించినది. ఈనుఫలప్రాప్తియంతయును
నాదిగాభావించి సంతసించితిని. కావున నాకనులపండువుగా నీ
ప్రియభర్తను వరింపుము.

అన మధుమతి ప్రాపుల్లవశనయై మరల చక్రవర్తికి
నమస్కరించి యాపుష్పమాలికను మాధవుని మెడలోవైచె
ను. చక్రవర్తి రెండవమాలను మాధవునకిచ్చెను మాధవుడు
చక్రవర్తికి నమస్కరించి మధుమతి కంఠంబున నాపుష్ప
మాలనిడెను. అంత చక్రవర్తి అందరకును శేలనానాగి అంబా
రీతో నపరివారముగ కోటకుబోయెను. మధుమతీ మాధవులు
తలిదండ్రులకునమస్కరించిరి అన్యోన్యాలింగనములతోగొంత

తడవుగడచినపిరవ, కామపాలులు మాధవునకు నమస్కరించి అన్నా! నాతప్పు తీయింపుము. మోహవేశంబున ననే కడుండగముల నాచరించితిని. దానికి బ్రతిఫలమునుభవించితిని. శలవొసంగుమని పనికి తిన్నగనటనుండియే కాంచీనగరమునకు బోయెను. పిమ్మట యోగానందారుణప్రభులను భీషణజయదేవులను వెంటబెట్టుకొని మాధవుడండరితోడను కలిసి సంతోషముతో శ్రీధరునియింటికిబోయిరి.

ముప్పదియేడవ ప్రకరణము.

అన్నతో వియ్యమండవలెనను తలంపామెకులేదు. చిత్తవృత్తి మారిపోయినది. కామపాలు డొనరించిన కూరకర్మల దలంచుకొను నప్పుడెల్లను నామెగుండెలు తటతటకొట్టుకొన నారంభించెను. ఇదివరకును మాధవునిపై దా జూపిన యసూయకు మిక్కిలి పరితాపపడ జొచ్చెను. బ్రహ్మానందరూపంబుతో మాధవు డొనరించిన మహాద్భుత కార్యంబు లామె కాశ్చర్యమును గలిగించెను. మాధవుడు తనకల్లుడగుట తనదు మహాభాగ్యమని తలంచుకొను చుండెను. కన్నతల్లియగు శ్యామలకే కామపాలునిచైరము లసహ్యముగనుండ రుక్మిణి చిత్తవృత్తి మారినదని చెప్పెటలో నేమి యాశ్చర్యమున్నది. శ్యామల నలుగురిలోను తలయెత్తుకొని తిరుగలేకు

న్నది. ఈతలవంపుతో శ్యామల యెంతకాలమో యుండలేక పోయెను. ఈనమాచారము భాస్కరనాయనంగాడికి తెలిసి విచారగ్రస్తుడై శ్యామల కొరకు సవారీపంపెను. బోయలు సవారీని వీధిలో నీడ్చముగనుంచిరి. మధుమతిని జూడవలెనని శ్యామల కభిలాషజనించెను. ఆమె తక్షణమే మధుమతిగదికి వచ్చి విచారముతో తలవంచుకొని నిలుచుండెను. మధుమతి నిరుత్సాహముగనున్న శ్యామలనుజూచినది. చటాలున లేచి శ్యామలచేయి పట్టుకొని మంచముమీద గూర్చుండ బెట్టినది. ఆమె యిట్లనియె:

మధు—అత్తా! నీవు విచారముగనున్నట్లు కనబడుచున్నావు. నాయందు వాత్సల్య—

శ్యామ—మధుమతీ! నాకు విచారముకాక సంతోషమెట్లగును? కామపాలుడు నీయెడనొనరించిన కార్యమునకు సాహృదయము బ్రద్రలగుచున్నది. నీమొగమెట్లు చూడగలుగుదును. నేను తలయెత్తుకొని తిరుగుటెట్లు?

మధు—అత్తా! నాకర్మఫలంబట్లుండె. దానికి నీవువగచుటెల? నాకు నీయందిసుమంతయును కోపములేదు. నన్నా శీర్షదంపుము. నాసంతోషమును గోరుదువేని నీవావృత్తాంతమును మరచిపోము.

శ్యామ—బిడ్డా! నీకీర్ష్యుడు సర్వమంగళంబు లొసంగుగాక? నీవు కోరినఫలము నీకుదక్కినది. నీనుగుణసంపదకు

సంతసించిపోని. నీయెడనేను గావించిన యపకృతిని మరచిపో
మ్ము. నేను కాంచీనగరమునకు బోవుచు నిన్నొకసారి చూడ
వలయునని వచ్చితిని. అని కంటనీరు నింపుచు మంచమునుండి
దిగెను.

మధు—అత్తా! నా ముగ్గుల నా శీర్షదించకయే యే
గెదవా?

శ్యామ—(మధుమతిని జేరదీసి) బిడ్డా! ఈపాపపుగను
లకు మీకశ్యామ రూపములు చూచుభాగ్యములేదు. నిన్నీ
శ్వరుడే యాశీర్వదించినాడు. విచారముదక్కి సుఖంబుగనుం
డుము. అని మధుమతిచేతని ముద్దువెట్టుకొని ఇంటనందరితో
డను చెప్పి, సవారీనెక్కి కాంచీనగరమునకు బోయెను. మా
ధవుడు చక్కవర్తి యనుమతిపై భీషణజయదేవుల సుటుంబ
ములను రప్పించి వారి యాస్తులను వారికిప్పించెను. యోగా
నందవేషంబుతోనున్న తనప్పియనేవకుడగు చంద్రునకు గో
కిలనిచ్చి వివాహముచరించి యాతనిని తనయొద్దనుంచుకొని
యెను. అరుణప్రభుని ప్రాణమిత్తునిగ జూచుకొనుచు తనతో
సమాసముగ గౌరవించు చుండెను.

ఇట్లుకొన్ని దినంబులు గడచినవి నేటికి మధుమతి
మాధవుల వివాహము నాలుగుదినంబులుండెను. రుక్మిణీ విశా
లాక్షులు చురుకుగా వనులన్నియు జక్కబెట్టించుచుండిరి. కో
కిల సంతోషమునకు మేరయేలేదు. అను గంతులువేయుచు

పనులన్నియు నిమిషములో చక్కజెట్టుచుండెను. శ్రీధరుని సాధలక్ష్మి మనోహరాలంకృతయై కలకలలాడుచు సుధాలేప నమున మందహాస మొనరించుచు, బీలచిన నో యని బలుకు చున్నట్లుండెను. రాత్రి భోజనములైనవెనుక మధుమతి తన గదిలోఁగూర్చుని వీణె ననరించుచుండెను. ఎక్కుడుశ్రమలేక యే శృతులు స్థాయిలోబడినవి. అంతనామె వీణెనందుకొని యూర్ధ్వభాగ మంనప్రదేశంబునను, అధోభాగమంకంబునను నుంచుకొని దక్షిణహస్తకనిష్ఠాంగుభులచే దంతువులను గదపు చు వీణాతంతువులపై వాచుహస్తాంగుళీ పల్లవములను సృత్య ముజేయించుచుండెను. ఆశృతిధ్వానంబుతో గన కంఠస్వం బునై కృమించి, శ్రావ్యముగ బాడుచు, వీణవాయిం చుండెను. ఆమె కళ్యాణీరాగ మాలాపనజేయుచుండెను. ఇం తలో శ్రీధరుడువచ్చి, మధుమతి గదిలో కుర్చీపయినిబరుండి యుండెను. నేడు సంగీతశ్రవణమునం దాతడత్యుత్సృకతతో నుండెను. మధుమతిట్టియుత్సాహముతో నిదిసఱకెన్నమను వీణెవాయించి యుండలేదు. మాధవుఁడు పడమటిమహలులో నుండెను. మనోహరంబగు నాగీతరాగముచే మాధవుఁడు బలాత్కారముగ హరింపఁబడియెను. నెమ్మదిగ దక్షిణపు వసారాలోనికివచ్చి, యొక పడకకుర్చీపయిని బరుండియుండె ను. ఆతని మన స్సాగానరసంబులో లీనమయ్యెను. ఆమెయే మి పాడుచుండెనో యాతడేమి వినుచుండెనో మనకు తెలి

యడు. ఆతఁడప్రయత్నముగ హోయిశోయి యనినాడు. రుక్మిణివిని నవ్వినది. మాధవుఁడు తెల్లపోయినాడు. రుక్మిణికి కళ్యాణీరాగమనిన మిక్కిలి యిష్టము. ఈరాగ మామెనెవించి, యామె చిక్కడకాకర్పించెను. రుక్మిణి వెంటనే లోనికిబోయినది. ఆరాగమిట్టులుండెనని వ్రాయుటకు శక్యముకాదు. అది నిమిషమునకు బహురూపముల నందుచు దీర్ఘముగ బెరుగుచుండెను. వివిధ విధిత్రానిమ్నోన్నత గతులననరారుచుండెను. అనురాగము నుప్పతిల్లజేయుచు శాంతదయాదిరసముల నుద్బోధించు చుండెను. చురచుగలాడిగిరగిర దిరుగుచు, చక్ర్రున తారాపథమునంటి పొంగిపోకలి వికళించి మరలగిరగిరదిరుగుచు స్వస్థానమునకుజేరు తారాజువ్వవలె నీరాగముగూడ మనోహరమై యొప్పుచుండెను. ఆగదికళ్యాణమయమైయుండెను. ఎల్లరిహృదయములునుకళ్యాణావృతములైయుండెను. మాధవుడు కళ్యాణమునుగోరుచుండెను. ఆమె కళ్యాణస్వరూపిణిమైయొప్పుచున్నదిఆమెసాదురాగముగూడకళ్యాణియే. ఎటుజూచినను కళ్యాణము. గోచరమగుచుండెను. ఆకళ్యాణి కళ్యాణి రాగముచే కళ్యాణమునుగోరుచున్న నాథననంబునుకళ్యాణమయంబుగనొనరించెను. మందమారుతములకుఁ జలించులతాపల్లవములచందమున నారాగ మందమారుతమునకాలతాంగియధరపల్లవము చలించుచున్నోయుండెను. కెందు యామములరాత్రియైనది. ఇంకను రాగము ప్రబలుచునే యుండెను. మరల రుక్మిణి

యరుకెంచి యొకనిమిషముట్లే నిలిచి అమ్మా! మధుమతి? చాలరాత్రియైతది. పాటచాలించి నిద్రపొమ్మనియెను. గాన మాగినది. మాధవుడులేచి వీధినసారాలోనికి జోయినాడు. శ్రీధరుడు తనగదిలోనికిజోయి నిదురించెను. బిగించినశ్శుతులను తగ్గించి వీణె నొకమూలనుంచి మధుమతి మంచమెక్కిను. ఆమెకు నిద్రపట్టుటలేదు. మంచముపై నిటునటును బొర్లాడు చుండెను. గవాక్షములనుండి శీతవాతపోతము లామె మేనబ్రాసరించుచుండెను. అవి మిగుల తాపమునకు గారణములయ్యెను. కురులయందు ముడిచిన జాజిమొగ్గలు వికసించి కమ్మతెమ్మెగలను వెలిగ్రొక్కుచుండెను. ఆపరిమళంపువాయువు లామె శరీరమును బుర్రకరింపఁజేసెను. క్రమక్రమముగ నామె కుతాపమెక్కుడగుచుండెను. మాధవుడు కంటబడిననాటనుండియు నామె యాయవస్థకు లోనగుచుండెను. కాముడు స్వనామధేయుడగు కామపాలుని దిరస్కరించుటచే గాబోలును నామెపై దనకౌర్యమును జూపనారంభించినాడు. నూపరహితుడయ్యెను భూతమునలె నామెనావేళించి బాధించుచుండెను. సేటికి వివాహము నాలుగుదినములే యుండివను యీస్వల్పకాలమే మహాయుగమువలె దోచుచుండెను. మంచము నుండిలేచి పచాళిసేయ నారంభించెను. తానెవనిసంతోషము కొరకు వీణెవాయించెనో యాతఁడు దానిని వినెనాలేదాయని బాధపడుచు కిటికీవద్దనిలిచి పడనుటిమహలులోనికిదొంగిచూ

చెను. మాధవుడు పచాళిజేయుచుండెను. ఆమెనిస్మియు యల్లెనిలిచి చూచుచుండెను. ఆతడుమంచమెక్కి యిటునటును, బొర్లాడుచుండెను. నిద్రపట్టలేదు. మధుమతిపై ధనుస్సంకార మొనరించి పూవుటమ్ముల గుమ్మరించిన చెలుకువిలుకాడు మాధవుని వదలిపెట్టనా? యోగివేషముతో రెండువత్సరము లెట్లుగడపెనోగాని, యీనాలుగుదినములును గడపుట చాల కష్టముగా దోచుచుండెను. ఆతడు మరల మంచమునుండి లేచెను. గాలిలేదు. వినరుకొంసమని వినరుకట్టకై వెతకెను. అదికనబడలేదు. చేరుమాలుచే వినరుకొంసనారంభించెను. కొంతవడికి విపానపుట్టెను. అచట మంచినీటిసాత్రాలులేవు. కోకిల నాటిరోజునమంచినీటిసాత్రాలను పెట్టమరచినది. ఎవ్వరినిలేవుట కాతనికిష్టములేదు. నిద్రపట్టుటలేదు. నిరుత్సాహుడై మరల మంచముపైబరుండెను. మధుమతి ఆతనియవస్థజూచి సహించ లేకపోయెను. ఆమెచటానున తనమంచముకడకేగి వట్టివేళ్ళు వినరుకట్టనుదీసి పన్నీటిచో దడిపి, వామహస్తమున బట్టుకొని చప్పుడుకాకుండ పడమటిమహాలులోనికిపోవు ద్వారపుగొండెమునుదీసి రజతసాత్రముచే జలంబును గ్రహించి దక్షిణ హస్తమున బట్టుకొని కాలిబొటమనవ్రేలితోదలుపురెక్కలనొత్తిగించి మందమంద పదకొమంబున నాతని మంచమునకు వెనుకభాగమునకువచ్చి నిలచి యొకచేత వినరుకర్రతో వినరును, రెండవచేతన మంచినీటి చెంబును బట్టుకొని యుండె

ను. మాధవుఁ డాచచ్చిని యుశీరవ్యజనపరిమళవాతసోతములు మేచుసోక హాయి హాయి యని లేచి కూర్చుండెను. మధునుతి వినరుచు నాతని కంటఁబడినది. మాధవుఁడు విస్మితుడయ్యెను. ఆవిస్మయమెంత కాలమో నిలిచియుండలేదు. ఆతని హృదయకమలము వికసించినది. ఆతఁడొక మందహాసమును జేసి యాజలపాత్రనందుకొని యానీటిని ప్రేమతోగోల్పించుచుండెను. ఇంతలో మధునుతి యాయుశీరవ్యజనమును మంచముమీదనుంచి మందగమనమున తనగదిలోని కేగి లోకగౌండమును వేసికొని పరుండెను.

ముప్పదియేనిమిశనవప్రకరణము.

మాధవుఁ డాతేటనీటిని గోల్పి యావెండిచెంబును మధునుతి కందిచ్చెను. ఆచెంబు నెవరంగుకొందురు? అచటనెవరుండిరి? ఆతఁడిటునటు చూచెను. మధునుతిలేదు. విస్మయముతో చుంచమునుండిలేచి హలంతయును వెతకెను. మధునుతి కనపడలేదు. ఇది న్యృషమా? లేక యింద్రజాలమా? యనుకొనినాడు. న్యృష మేయగుచో చెంబును, వినరుకర్యము నెట్లువచ్చును. ఇంద్రజాలమువలెనున్న దనుకొనినాడు. ఆళా

భంగమైనది. నిరుత్సాహముతో మరల మంచమెక్కినాడు. ఆమెరాగమునుగూర్చి యనురాగమున బ్రశంసింపవలెనని సంకల్పించుకొనినాడు. మెరపు మెఱసి నట్లొక నిమిషముకనులకు మిరుమిట్లుగొలిపి మధుమతి మాయమగుట వింతగాదోచినది. ఎట్టకేల కావ్యజనమును జేతనందుకొని యాపూబోడిని నా బంగారుబొమ్మను నాతొలికారు మెఱపు నాయలనాగ నాపద్మగంధి నామధుమతిని తనహృదయంబున బవ్వలింపఁ జేసివినరు కొనుచు నాభావనారూపిణితోగూడ తానును నిద్రించెను.

మూడు దినములు గడచినవి. నేడు వివాహదినము. భవనమంతయుఁ బచ్చని దోరణంబులచే నలంకరింపబడియుండెను. బంధుగులరాకచేతను, పరివారముల రాకపోకలచేతను, అన్యోన్య హాస్యకుశలప్రశ్నలతోడను కలకలలాడుచు కన్నులపండువుగా నుండెను. ఇదివరకే శ్రీధరసింగమనాయకులు గ్రామాంతరములయం దుండిన మంత్రీ, సామంత, సేనాధిపతి, మిత్రబంధుప్రభృతులకు శుభలేఖలు పంపబడుటచే వారివారి పరివారములతో నందరును వచ్చియుండిరి. నగరము సంగల మిత్రులను శ్రీసార్వభౌముని న్యాయముగ బిలుచుట కై శ్రీధరసింగమనాయకులు బయలుపెడలిరి. అప్పటికి నాలుగు గడియలపొద్దుండెను. వివాహసుముహూర్తము నాలుగుగడియలరాత్రికి నిర్ణయింపఁబడినది. శ్రీధరసింగమనాయకు

లిద్దరేక కాలమునకే చక్కవర్తికడకేరి. చక్కవర్తి మండహాసమొనరించి, నేనానలు నిర్దరను గూర్చుండనంజుజేసెను. వాగు చక్కవర్తికిని గురుపండితప్రభృతులకును నమస్కరించి కూర్చుండినపిదప సింగమనాయకుడు లేచినిలువంబడి సార్వభౌమా! నేడు నాలుగుగడియలరాత్రికి చిరంజీవి నాద్వితీయపు తుండగు మాధవునకు శ్రీధరనామనం బావగారి పుత్రికయగు మధుమతినిచ్చి వివాహముచేయుటకై నిశ్చయింపబడినది. శ్రీసార్వభౌములు విజయంచేసి నధూనరుల నాశీర్వాదంపఱిర్థించుచున్నాను. ఇదే విధముగ శ్రీధరుడునుగూడ ప్రార్థించెను. చక్కవర్తి నవ్వుచు, ఒకప్పుడెంద శివయోగిండుగిల వివాహమెల్లదాకానంగ దాయకమే? ఎల్లర నాశీర్వాదించిన వారినా శీర్వాదించుట విచిత్రముకాదా? అనుటయు, శ్రీధరసింగమనాయకుని లొకరిమొగమొకరు చూచుకొని నవ్వుకొనిరి. అంత చక్కవర్తి శ్రీధరునితో నిట్లనియె. శ్రీధరా! నీవుమిక్కిలి యదృష్టవంతుగవు. నేటికెల్లర మనోరథంబులుకూడ సిద్ధించినవి. మాకానందమయ్యెను. అన శ్రీధరుడు శిరంబువంచి నమస్కరించి ముదలగైకొనియెను. అచ్చటనున్న శ్రీనాథ కపింద్ర ప్రభృతులను నుతగురువులగు లింగధారులను వివాహమునకు రాబొర్థించియుంటికిజనిరి.

పిమ్మట శ్రీప్రతాపరుద్ర సార్వభౌముడు తనయాస్థానగాయకులను మృదంగాది వాద్యనిపుణులను వారవనితలను

శ్రీధరుని గేహమునకు బోవనాజ్ఞయొసంగెను. వారును చక్క
చర్తినానతి శ్రీధరుని గేహంబునకే తమకర్మల నెరఱుచుండిరి.
మంగళవాద్యములు చెలంగుచుండెను. వీణానిర్వణంబులు సె
లంగెను. పెళపెళమని మృదంగధ్వనియు మ్రోగుచుండెను.
వారస్త్రీలు చిత్రనటనంబులు గావించుచుండిరి. సుగంధద్రవ్య
ములచే నాభవనమంతయును ఘుఘుమ లాడుచుండెను.
కోకిల మధుమతి నలంకరించుచుండెను. జడవేయుట ముగిసినది
కోకిల రెండడుగులు వెనుకకున్నచి జడదిలకించి తనలోతానే
సంతసించుచుండెను. మధుమతి ముఖమును గడుగుకొనినపిదప
కోకిల తుభ్రవస్త్రంబుననొత్తి కస్తూరీతిలకముంచి కనులకుఁ
గాటుక రేఖలను దిద్దెను. కోకిలామి ముఖమును దిలకించి యి
ట్లనుకొనినది. కవులువినల ముఖమునకు చంద్రాంబుజంబు
ల నుపమానముగా జెప్పుచుదురు. ఈరెండునుగూడ నీమె
ముఖముతో బోలియుండలేదే? చంద్రుడుకళంకి. ఈమెముఖ
ము నిష్కళంకము. ఆతనికివృద్ధి క్షయములు కలవు. పరిపూ
ర్ణలావణ్యము తప్ప క్షయమీమె ముఖమునగానరాదు. మగ
యు చంద్రునకు బిలిచిన బలుకున్వభావములేదు. ఈమెముఖ
ము బిలిచిన నో యని బలుకుచున్నది. మాటలాడుచున్నది.
గానము జేయుచున్నది. మంత్రహాస మొనరించుచున్నది.
గానచంద్రోపమానము సరిపడుటలేదు. ఇంక జలజమున్నది.
ఇది స్నిగ్ధ శీత మృదు లావణ్యాది గుణంబుల గొంతవరకుబో

లియున్నది. కాని ఇదిజడము దీనికిని. మాటలాడునట్లేదు. గాన పద్మోపమానముగూడ సరిపడుటలేదు. దీనికిదియేనాటి అనియనకొని : మిషనిమిషమునకు నామొముఖమునేయూఁగ్గించుచు మురియుచుండెను. ఈయంజ మంతయుఁదా దిద్దుటవలన గలిగినదని కోకిలతలంపు. ఘరోహితులు త్వరపెట్టు చుండిరి. ఇంకను నలంకరించుట ముగియలేదు. కోకిలకు తొందరపుట్టెను. అంతకోకిల కుసుంబారంగుగల యొకజలతారు పట్టుచీట నుదెచ్చి, మధుమతి మేననలంకరింపఁజేసెను. ఇంతలో సుము హూత్రమానన్నమైనది. మంత్రీ సేనానాయక ప్రభుత్వమును విద్యనైపు హా జనులును మతగురువులగు లింగధారులునువివాహ వేదికకడ కరుదెంచి కూర్చుండిరి. మతగురువులగు యారాధ్యులు వెళ్ళుటయూ, మాసటయూ, యనివితర్కించుకొనిరి కాని చక్కవర్తిగూడ బయలుదేరుటచే బాగుగానుండదని వారునుబయలుదేరివచ్చిరి. బంధుగులెల్లరును మంటపమునకీవలా నలనిలిచి యుండిరి. మాధవుఁడు వట్టుపీతాంబరములచే నల్ల కృతుండై మాధవునివలె బ్రకాశించుండెను. మిత్రులుతన్ను వీక్షించునపుడు లజ్జాస్మితమును జేయుచుండెను. ఇద్దరు సేవకులుభయపార్శ్వంబుల నిలువ మాధవుఁడు వారలభుజములపై హస్తంబులాని నెమ్మదిగ నడచుచు మంగళవాద్యములుచెలంగుచుండ వివాహమంటపమున కరుదెంచెను. అంతదాసీజనంబులు మధుమతి చేతులబట్టుకొని నెమ్మదిగ నడిపించుచు,

కళ్యాణమంటపమున మాధవునకు వామభాగంబున నిలువంబైతిరి. పిమ్మట నానభూవకులను వివాహవేదికపై నుపవిష్టులంజేసిరి. మాధవుఁడు కూర్చుండి కుమారుడు మధుమతితో బును గ్రహించి శ్రీనాథకవీంద్రుని సన్నిధికి మధుమతితో కూడ నమస్కరించెను. ఓహో! ఆమహాకవి యానందమొనెప్పడును, పట్టరాని సంతోషమున నుభాలునలేచి దంపతుల నాశీర్వదించి కూర్చుండెను. పిమ్మట మాధవును మతిగురువులకు నమస్కరించెను. వారు తెల్లబోయిరి. మాధవుఁడిట్లు చేయునని వారతలించి యుండలేదు. సంతోషమునకు బదులుగా లక్ష్మించిరి. కాని గానిని దెలియకుండ నాశీర్వదించిరి. పిమ్మట సభాసదుల కల్లరకును నమస్కరించి వేదికపై గూర్చుండెను. కోకిల మధుమతి వెనుకనిలిచి యున్నది. విశ్వానరాయుఁడు జనసమ్మగముచే దూరమున నొకచో గూర్చుండెను. మాధవుఁడిద్దర సేవకులనుబంపి తాతను తనచెంతకు రప్పించుకొనియెను. ఇంతలో జంద్రుడు కూడవచ్చి మాధవునిపార్శ్వమున నిలిచియుండెను. మాధవుఁ డిటునటు బరికించెను. అగుణప్రభునిజాడ గానరాలేదు. అరుణప్రభుఁడు మాధవుని గదిలోనొక్కడును గూర్చునియుండెను. ఆశీఁడిట్లు శలంచుకొనియెను. నేను జైనుడను. చక్రవర్తి యరుదెంచెను. మతిగురువులరుదెంచిరి. నేనటకుబోయిన వాకవిమానమునకు హేతుగను. ప్రచ్ఛన్నముగ నేనిటనుఁడుటయె భావ్యము. అనిరి.

మాధవుడు తక్షణమే యిద్దరనేనకులం బిలిచి, అరుణప్రభు
 డెచ్చటనుండిన నెల్లండినట్లు దోడుకొని రంజనియాజ్ఞాపించె
 ను. వారును భవనమంతయు గాలించి మాధవుని గదిలోగూ
 ర్చుని యోచించుచున్న యరుణప్రభుని తోడుకొని వచ్చిరి.
 మాధవుడాసని కొంచెము తనకుదగ్గరగా గూర్చుండబెట్టెను.
 నభాసదులశృష్టులన్నియు నొక్కమారరుణ ప్రభునిపై బడి
 నవి. అంత పురోహితులు మంగళాష్టకంబుల జదువుచు వివా
 హివిధిని నెఱపుచుండిరి. ఇంతలో సార్వభౌముడంభావీపై వే
 చేసి శ్రీధరుని వీధివాకిట నిలిచెను. శ్రీధరసింగకుమారుడు
 తెదురుగానని యంభావీనుండి దిగుచున్న చక్కనర్తి కేలందిం
 చి నెమ్మదిగదింపి చెరియొక చేయియట్టుకొని కళ్యాణమంట
 పమునకు వీట్కొనిపోయి యున్న తాననమున గూర్చుండబెట్టి
 రి. నభాసదులననుస్కారములకు జక్కనర్తి తనయుత్తమాంగ
 బు నిటునటుగదపుచుండెను. అంత మాధవుడు మంగళాష్ట
 కంబులు జదువుచుండ మంగళసూత్రమును, మంగళగాత్రీయ
 గు మధుమతి గళంబునగట్టెను. మంగళవాద్యములు బెల్లున
 మోగినవి. అప్పుడు మధుమతీమాధవులమందానందకండలి
 శహృదయార విండములతోడను సంతోషరోమాంచలముల
 తోడను నొప్పారిరి. సార్వభౌమునకు మహానంద మొదవెను.
 అప్పుడు చక్కనర్తి రత్న విలసితంబులగు దెండుముక్తాహారంబు
 లన్నిరోహితుని చేతికిచ్చెను. అంత నాపురోహితు డారత్నహా

రంబులజేతబట్టుకొనిశీశీ శ్రీమహారాజాధిరాజశ్రీశ్రీలింగయరా
జ్యరమావల్లభుండగు శ్రీ కాకతీయ ప్రతాపరుద్రదేవ సార్వ
భౌముండు శ్రీసింగమనాయని ద్వితీయపుత్రుండగు మాధవ
రాయని నివాహనమయంబునఁ దంపతుల కొసంగిన రత్నము
క్తాహారద్యయము అని చదివి మాధవునిమెడలో నొకటివైచి
రెండవది మాధవునిచే మధుమతి కంఠంబున నలంకరింపజేసి
రి. అంత మాధవుఁడు మధుమతితోగూడ చక్రవర్తికడకుజని
ననుస్కరించెను. చక్రవర్తి సంతోషస్వాతుండై వధూవరుల
నాశీర్వదించి యిట్లనియె. ఓ మధుమతీ! నీనుగుణనంపత్తికి
నీశ్వరుఁడు సంతసించి నీవు కోరినవరుని నీకొసంగెను. నాకు
మహాసంతోషమయ్యెను. అన నాదంపతులు మరల జక్రవర్తి
కినమస్కరించి యనుజ్ఞనంది విద్యత్కవులకును మతగురువులకు
ను సభాసదులకును నమస్కరించి వేదికపై గూర్చుండిరి. అం
తశ్రీనాథ కపింద్రుఁడులేచి ఇట్లాశీర్వదించెను.

స్త్రీ. చంద్ర చంద్రికలట్లు • శబ్దార్థములభంగి

క్షీరనీరంబుల • చెలిమిపగిది

సూర తేజంబుల • సుస్థిరమైతిని

శుచ్యగ్ని హోతుల • శోభకలన

కవికవిత్వమువోలె • కథయు కావ్యమువలె

గీతరాగంబుల • గేస్తమట్లు

రసపదార్థాంబులు • గాజిల్లువిధమున
పుష్పసారభముల • పొడుతెరిపు

గీ. మాధవుడు మధుమతీయు • మైశిగిల్గి
ఆంధ్రసామ్రాజ్యరక్షణ • యజ్ఞముచెల్లు
సార్వభౌమున కన్నిట • సాయపడుచు
చిరతరంగు కీర్తిని • జెందుగాక!

అని యాశీర్వదించి అక్షతలను వధూవరుని శిరంబుల
పై వేసెను. సభయంతయు నొక్కమారు సంతోషకరధ్వానం
బు వినినరించెను. అంత మాధవుడు చటాలున సగుణప్రభుని
కడకుజని ననుస్కరించి, చేతులంబట్టిలేవనెత్తి సభాసమీపము
ద్వేషించి యిట్లనియె. ఓ సార్వభౌమా! సభ్యులారా! ఆంధ్ర
సామ్రాజ్యరక్షణమున నీతడొనరించిన మహాత్యాగకార్యము
లత్యద్భుతములు. ఈతడుజైనుడు. యువకుడు. ఈతనికిదేశాం
భిక్షివేయబడినది. ఈతడు నుతావేశమునకు గురియై దేశాం
తరగతుడయ్యెను, దేశాభిమానమే ప్రధానముగా నొని య
నేక కష్టములకు లోనై ఢిల్లీలో మారువేషమున నంచరించిశ
త్రురహస్యములనెల్ల సంగ్రహించి వేషధాగులనెల్లపట్టియిచ్చిన
మహానుభావుడీతడే. మరియుదేశాంతర గతులైన జైనులకుట్రల
కెల్ల సడ్డుదగిలి యాంధ్రసామ్రాజ్య జ్ఞేయమునకై పాటుపడిన
జైనవీరుడీతడే! మొన్నజరిగినమహాయుద్ధములోవలదువలదన్న
నుప్రాణములకు టెగించి నాతోగూడమహాయుద్ధ మొనరించిన

జై నవీరుడీతడే? గతించిన చరిత్రనుబట్టి మీరాలోచించినచో
 మతావేశమువలన దేశమునకెట్టి యుపద్రవము వాటిల్లెనో?
 మీకెల్లరికనుభవమయ్యెయన్నది. జై నమతపక్షపాతదోష
 ము, దేశవిద్రోహమొనరించెడి దోషము, నేటికైన సార్వభౌ
 ముని సమక్షమునను మతగురువుల సమక్షమునను బోజేశికొని
 గలిగినందులకు సంశయించుచున్నాను. ఇక జై ననాతప్పలన్నిటిని
 క్షమించి నేను నిర్దోషినని యాశీర్వదించి మతగురువులకు సా
 ఘ్టాంగసమస్కార మొనరించుచున్నాను. అని సమస్కారమొ
 నరించి నాడుచక్కవ ద్రిశనకాసంగిన మహాఖడ్గము వరుణాశ్రభు
 నకు బహుమానముగానిచ్చి, యోగానంద రూపధారుడగు
 చంద్రుజ్ఞానరించిన నేననగ్గడించి యాతని శారవించి సభా
 సదులకెల్లరకును సమస్కరించెను. పిమ్మట శ్రీధరసింగమనా
 యనులు పండితులకును మంత్రీసామంతాదులకును వారివారికి
 దగుమర్యాదలగావించి ప్రత్యేకముగ మతగురువులను శార
 రవించి సమస్కరించిరి. పిమ్మట చక్కవ ద్రి యంభారీపై సభి
 వళించి సపరివారముగ కోటకు జనియెను. మిగిలిన వారెల్లరు
 ను యెవరిబసలకు వారుబోయిరి. ఇట్లు మహావినోదముతో
 మూడుదినములు గడచినవి. నేడు కంకణవిమోచనోత్సవము
 ను గావించి వధూవరుల నేకశయ్యాగతులం జేయుదురు.
 మధుమతి శయనమందిర మతిమనోహరముగ నలంకరింపబడి
 యెను. గదియం దంతటను పన్నీరు మొదలగు సుగంధద్రవ్యం

బులు జిలికింపబడియెను. ఇంతలో సాయంసమయమైనది. దీపములు వెలిగింపబడినవి. వధూనరుల డెందములత్తుత్సుకతో నుండెను.

వారలకు నిమేషమొక మహాయుగమువలె గడచుచుండెను. ఇది అతిశయోక్తికాదు. వారలహృదయములు భావనలకు లోనయ్యెను. అన్యోన్యహృదయదర్శనంబుల వారల దివ్యరూపములు ప్రతిఫలించుచుండెను. దిరకాలసంవత్సరములగు తమ దివ్యరూపంబుల నేడారాధించి సఫలతనొందనలెనని, యుత్సుకతతోనుండిరి. నేటిమధుమణి సౌందర్యమునన్దనాతీతమై యుండెను. ఆపాండుస్మితము, ఆకృష్ణరోమావళి, ఆయద్భుతదంతనివహము ఆంజనుధ్యంబు, ఆప్పధునితంబసంపద, ఆచంద్రనిభముఖమండలముజూచిననామె పుణ్యక్షత్రియమయి స్వరూపిణియని తలంపబడుచున్నది. రాత్రి భోజనము త్రానవి. మధుమతీ మాధవులు నూత్నవస్త్రాంకారములచేతను, కర్పూర సుగుహారంబులచేతను, నలంకృతులైరి. పురోహితులు మంగళశ్లోకంబులచే కంకణవిమోచనోత్సవమును

గావించి యాశీర్వదించి మాధవునిచే మధును కరకమలంబు
 నుబట్టించి శయనాగారమున కంపిరి. పుష్పాస్త్రీలు చధూన
 రులచే కొన్ని నినోదములనెరపి యుండగను నిష్క్రమించిరి.
 మధుమతి తలవ్రాల్చి ద్వారమువద్ద నిలుచుండెను. మాధవు
 డు మంచముపైన గూర్చుండెను. ఆమె కొంచెము తలబైకె
 త్తి యట్లే నిలిచియుండెను. మాధవుడు నెమ్మదిగ మంచము
 నుండి దిగి నూమెకరంబును గ్రహించి, లోచనవేళ పెట్టితలు
 పులు నగ్గరకుజేర్చెను. మధుమతి తన తలనుపై కెత్తి లజ్జానుం
 నరంబులగు నీలదృష్టుల నాతనినభిషేకించెను. మాధవుడామె
 ను నగ్గరకు జేర్చి, మధుమతీ? నేటికి మనమనోరథములు ఫ
 లించెను——ఇంకను నీవాక్యము పూర్తికాకుండనే కోట
 నుండొక భటుడు గుఱ్ఱముపై వాయువేగమున బేరెమువారి
 వచ్చి వీధిలో గుఱ్ఱమునాపి, గుర్రముపైనుండియే మహాగాడ్
 మాధవగానూ? శ్రీధరా? చక్రవర్తి శెలవైనది. ఎట్లున్నన
 టులే రావలయునని ప్రభువాజ్ఞ. అనుచుండగనే కోటలోయు
 ధవుభేరి దిశలు బ్రద్దలగునటుల మోగినది. భయంకరంబగు
 నాధ్వారమును ఆతురతతోగూడినచక్రవర్తి యాహ్వానరవం
 బును నొక్కమారుగ మాధవుని చెవింబడ యులికిపడి నిశ్చే
 ప్తితుండయ్యెను. మధుమతి గడగడ నడంకుచు మాధవునిగట్టి
 గ కొగలించుకొనియెను. ఎంతయుత్సాహ భంగమెంతయాశా
 భంగము. ఆనూత్నదంపతుల కోరికలంతర్హితములయ్యెను.

మధుమతి కన్నీటిచే మాధవుని వక్షమును దడుపుచుండెను. మాధవుడు గద్దదికస్వరముతో మధుమతీ! విడువుము. పోయి వచ్చెదను?

మధు—అయ్యో! నాథా! ఎచ్చటికి?

మాధ—యుద్ధమునకు—

మధు—హా! దైవమా? మరలయుద్ధమా?

మాధ—ఔను?

మధుమతి హా! యని యరచినేల కొఱగినది. అయ్యో! పాపము? మాధవుడేరునేయును? మధుమతి మధురమంజుల ప్రియవాక్యంబుల నానందింపగోరు మాధవునకు వీరులహంకార ధ్వనులు, శ్రుతిగోచరంబులగు చుండెను. కరకంకణ సుంజులరావంబుల వినోదింపగోరు మాధవునకు నిశితకరవాల సంఘర్షణధ్వనంబులు కర్ణకఠోరములై వినంబడుచుండెను. అంత మాధవుం డామెను శయ్యపై జేర్చి, శీతోపచారంబులనే దచేర్చి ధైర్యముగొలిపి, యోదార్చి కరంబుముద్దడి కన్నీటిం మడిచి యోవీరపత్నీ! మధుమతీ! దుఃఖముడిగి యనుజ్ఞనిమ్ము దేశభక్తులకు మాతృదేశ సంతక్షణమున జంకుటచితముకాదు. జీవితము లనిత్యములు. ఈనుఖములు తాత్కాలికములు అనుజ్ఞఱిమ్ము మధుమతీ! త్వరితముగ పంపుము. ప్రాణేశ్వరీ! అన మధుమతి చటాలునలేచి మాధవునకు నమస్కరించి నాథా! ఈమహోత్కృష్ట కార్యమునకే సడ్డుతగులు దాననుకా

ను. అడుదాననని శంకించకుండురేని నేనుగూడ మీతో మా
భవుడా మాటకడ్డమువచ్చి మధునుతి నాలింగన మొనరించు
కొని సంతోషముతో మధుమతీ! ఈశరీరములో నర్థభాగము
నీయది. నేనేగిన నీవును వచ్చినటులే? పోయినచ్చెనని పలికి
చటాలున గదినుం డీవలకువచ్చి శ్రీధరసింగమనాయకలతో
గుర్రము నెక్కి కోటకు బరువెత్తెను.

ముప్పది తొమ్మిదవ ప్రకరణము.

ఆంధ్రుల విజయంబును, మహమ్మదీయుల పరాజయం
బును రామచంద్రదేవున కత్యాశ్చర్యమును గలిగించెను. ఈ
యదనుజూచి ఢిల్లీచక్రవర్తికి తానుకట్టవలసిన కప్పమును గ
ట్టుటమానెను. అల్లాయుద్దీన్ కోపోద్దీసికుడై మండిపడిపోవు
చుండెను. అతనికి మహారాష్ట్రత్రైలింగ్యదేశముల రెంటినిగా
ల్పివేయవలయునను తలంపు వుట్టెను. ముప్పదివేల గుర్రపు
దళమును, లక్షకాల్బలమును సిద్ధముజేసి మల్లిక్ కాపురునే సై
న్యమున కంతకు సభివతిగాజేసి మరల నాతనినే మహారాష్ట్ర
త్రైలింగదేశములకు బంపెను. పరాభూతుడనై తనను చింత
యాపంతయునులేక విశ్రాంతియైనగొనక మరల వెంటనే మల్లి

కాపురత్వత్సహముతో సైన్యంబు వెంటబెట్టుకొని తోడి
సంగల వల్లెలను బట్టణంబులను దోచుకొనుచు దేశానికివచ్చి
హక్కుమును ముట్టడించెను. మహమ్మదీయ సైన్యములకు భయ
పడి రామచంద్రదేవుడు ముల్లిక్ కాపురుకు లొంగిపోయెను.
ముల్లిక్ కాపురు రామచంద్రదేవుని వెంటబట్టి ధిక్కరింపివేసెను.
సిస్సుట మహాసైన్యంబులతో విజయోత్సాహియై యోరుగ
ల్లునకు బయలుదేరెను. ఈవాస్తవ్యతాపదుమృనకుఁ దెలిసిన
ది. అతఁడు సంభ్రమముతో ముగ్ధపుభేరిని మ్రోగింపనాజ్ఞయొ
నంగి మాధవశ్రీధరులకై వెంటచే భటుని బంపెను. సిస్సుట
మాధవ శ్రీధర సింగనునాఁడు కుట్రకేసుటయు చదు
వరులకుఁ దెలిసియేయున్నది. ఈవీరపురుషులు ముగ్గుటొక
నిమిషములో కోటలో చక్కవర్తికడ సగృహ్యమైరి. మాధవు
ని వివాహమునకై వచ్చినమంత్రీ నామంత సేనానాయకవ్రీ
భృతులెల్లరును సంగరమునందే యుండిరి ఈభేరినినాదమున
కందరాశ్చర్య చకితులై కోటకు బరువెత్తి
చక్కవర్తికడ బ్రత్యక్షమైరి. అన్నమదేవుడుగూడ
చటనేయుండెను. మరలవెంటనే యిట్టిమహాయుద్ధముదావరిం
చుటచే చక్కవర్తి భీతావహుడై యుండెను. అతనింగాంచి
మాధవుఁడెట్లనియె, మహారాజా! మీరేల భీతినొందెదరు.
ఇంతమంది మహాయోధులు మీయండనుండ మీకేటిభయ
ము? మామేన బ్రాణంబులుండునంతనర కామ్రేచ్చులాంధ్ర

దేశమున నడుగుబెట్టలేరని నమ్ముము. మనయదృష్టవశంబు నసైన్యసమేతులై సకలసేనాను విచ్ఛటనే యున్నారు. అన ప్రతాపరుద్రుడి డిట్లనియె. మానవా! సేననమానింపబడియు, యోగిరూపంబున మాకును దేశమునకునుగూడ మహాపరాకాశమును గావించితివి. నీవిశ్వాసమును మేమెన్నటికిని మరచు వారముకాము. అనినదికి మరల నన్నమదేవునే సకలసైన్యాధ్యక్షునిగ నొనరించి మాధవునినాతనికి సహాయముగ నొసంగి, శ్రీధరసింగమనాయన మేచననాయనాదులను సైన్యసమేతముగా బంపెను. కొంచెము ముందుగా నీవార్తదలియుటచే నన్నమదేవుడు వడివడి సైన్యములనెల్ల గోదావరినిదాటించి సరిహద్దులలో మహమ్మదీయ సేనానియగు మల్లిక్కార్జునుని దాకెను. అరుణప్రభుడు మాధవుడు తన్ను బిలువకుండ యుద్ధమునకు బోవుటచే విచారించి గుర్రమునెక్కి యెకాయెకిని గోదావరినిదాటి మాధవునిగలునుకొనియెను. మాధవుడు తొండరలో నరుణప్రభుని బిలుచుట మఱచినాడు. అచాత్తుగ నీతనిజూచి కరస్పర్శన మొనరించి యన్నమదేవుని వెనుకనే సైన్యముల బురికొల్పుచుండెను. అంత మహమ్మదీయులకును నాంధ్రులకును మహా ఘోరసంగ్రామము వాటిల్లినది. ఉభయ సైన్యంబులును వీరావేశంబుతో బోరాడుచుండిరి. వేలకొలది వీరభటులూ సంగ్రామమున నేలగూలుచుండిరి. నిశితకరవాలములు జీవర క్తమును గోలుచు నాకసమున స్మృత్యములుసలు

పుచుండెను. రణగంగ మంతయు రక్తసిక్తమై యతిభీకరమై యొప్పారుచుండెను. శరీరములు జల్లెడవలె జిల్లులుపడి రక్తధారలు జిమ్ముచున్నను, హుంకృతుల జేయుచు, దాటుచు, వీరభటులు వీరవిహారమును గావించుచుండిరి. ఆహా! ఏమియా యాంధ్రీపీరుల పాపము. ఎత్తినకత్తిని మరల దింపుటలేదు. ముందు బెట్టిన పాపమును వెనుకకు బెట్టుటలేదు. తను నిండు ప్రాణంబుల గణభూమికి బలియిచ్చుచుండిరి. గాని మహమ్మదీయుల నొక్కయడుగైనను ముందునకు బెట్టించుటలేదు. దాసంజేసి యాంధ్రీపీరులు వేలకొలది రణభూమింగూలిరి. కాని కొంతవడికి మహమ్మదీయు లాంధ్రీలధాటికి నిలువంజాలక వెనుకంజ వేసిరి. అంత మల్లిక్ కాపురు నిలువజాలక మిగిలిన నేనతో ఢిల్లీకి బాంపోయెను. పిమ్మట అన్నమదేవ మాధవప్రభృతులు సైన్యంబుల మరలించుకొని జయజయ ధ్వానంబులునింగిముట్ట విజయపతాకంబులతో నోరుగల్లు దుర్గమును బ్రవేశించిరి. అంత చక్రవర్తి సంతోషముతో మాధవాదులగౌరవించి వారల నాలింగనముజేసి కొనియెను.

ఇట శ్రీధనునిముట్ల మధునుతి కుత్సాహమేమియునులేదు మధ్యాహ్నము భోజనమైపది మొదలు దక్షిణపు వసారాలోనే విరుగుచుండెను. మాధవుని కనులు కలుపుదీప సిగ్గువిడిచి కొన్నినిమిషములైనను జూచియుండలేదు. ఇంతలో దారుణముగ నతాత్ముగ నీపాడుయుద్ధము దాపరించినది. తండ్రియు, మా

మయు, మూఢపుడు సగూడ యుద్ధభూమి కేగిరి. జయాపజయంబులెట్లుండునో వారుమరలనేగతిని నిల్పుజేరుదురోయను భయమున నామెకు చిత్తస్వాస్థ్యమేమియును లేదు. నిమిషనిమిషమునకు వీధిని వొంగిచూచుచుండెను. అంత మహమ్మదీయులను జయించి మూఢవాదులు నచ్చుచున్నారను కేకవిననచ్చినది. అదివిని యామె హా! దైవమా బ్రతికించితివని నొకగంతువైచినది. కొంతనడికి మూఢవాదులు చక్కవర్తికడ శలవుగైకొని గుఱ్ఱములనెక్కి యింటికివచ్చుచుండిరి. మధుమతి వారలగాంచి సంతోషముతో తండ్రిని బలుకరించునెపమున వీధిగుమ్మముకడ కరుడెంచి తండ్రిచేరి బట్టుకొని లోన బ్రవేశించెను.

నలుబడన ప్రకరణము.

రుక్మిణీవిశాలాక్షులు వికాసవదనములతో శ్రీధరసింగమనాయన మూఢవ రాయలకెదురుగవచ్చిరి. అందరునొక నిమిషము పడమటిపహాలులోనాగి కుశలప్రశ్నలతో లోని కేగిరి. శ్రీధరునితోగూడ మధుమతి తండ్రిగదిలోనికేగుచు, వెనుదిరిగిచూచెను. మధుమతి యడుగులు వడివడిముందున కుబడుటలేదు. ఆమె యట్లే వెనుదిరిగిచూచుచు నెమ్మదిగ

నడచి శ్రీధరునిగదిలో ప్రవేశించెను. శ్రీధరుడు ప్రేమామునుదీయ మధుమతి, యందుకొని పాగాకొమ్మ కుదగిలించెను. మాధవుడు మహాలలోనినునలు బచాళిచేయుచుండెను. ఆశనికి తనదుస్తులనెచ్చ టుంచుకొనవలయునో తెలియుటలేదు. తానిదివరకును వాడుకొనుచుండిన మంచముకాని తుర్బీకాని యుచటలేవు. ఆతడొక చిన్నమండపానమొనరించి కూనిరాగము దీయుట కారంభించెను. ఏమిపాడుచుండెనో, ఎందులకు బాడుచుండెనో యాతనికే తెలియదు. ఆపాటకునియమము లేదు. ఉద్యేషములేదు. అదియొక రాగమనికూడ చెప్పవీలు లేదు. రుక్మిణీమయో యడుగ శ్రీధరుడేమయో చెప్పుచుండెను. ఇంతలో విశాలాక్షి సింగమనాయకులుకూడవచ్చిరి. అందరును గూర్చుని యుద్ధవార్తలను జెప్పుకొనుచుండిరి. ఈ సందడిలో మధుమతి యటనుండి నెమ్మదిగజాతి తనగతిలోనికి బోయి పడమటి మహాలులోనికున్న తలుపులను దెఱచి గుమ్మమువద్ద నిలిచి యుండెను. మాధవుని సంగీతమాగినది. ఆతడు రెండడుగులు ముందునకువచ్చి యిచ్చట నామంచ మేమయినదో? యనెను.

అదివిని మధుమతినవ్వెను. ఆసవ్యయొక్క యుద్ధమును మాధవుడు గ్రహించి మఱలనవ్వి, నాదుస్తుల నెచ్చటనుంచుకొనవలయునో? అనియెను.

మధుమతి ముఖమునమరల చిరునవ్వులంకరించెను. ఆమె

యిట్లనియె, ఈగదిలోనుంచుకొనవచ్చును.

అన మాధవుడునవ్వి, గదిలోఁబ్రవేశించెను. మధుమతియు లోనికిఁగి మంచమునకు జేరిబడినిలిచినది. మాధవుడు తన శిరోవేష్టముననుసరించి తేతబట్టుకొనియెను. మధుమతి చేయి జూచి దానినందుకొని బట్టపైనుంచెను. ఆతఁడంగీనిదీయదాని నందుకొని గోడకుతగిలించెను. మాధవుడు కుర్చీపై గూర్చుండినను, మధుమతి యొకవిసరుకను కేటవందుకొని యాతని పార్శ్వముననిలిచి వినిగుచుండెను. మాధవుడు నవ్వుచు మధుమతీ! నీవు తిరిగివెంటనేవచ్చితివేమి?

మధు—(మహాహాసముతో) నేనువెంటనే రాకున్న మీయుష్ణీషణమునకు జోటుక్కడిది? మీయుడువుల నెచట నుంచుకొందురు?

మాధ—మామయ్య గదిలో నొక్కరే యుండిరి కాబోలునే?

మధు—మాఅమ్మయు మీయమ్మయుగూడ నెట యుండిరి.

మాధ—(నవ్వుచు) నిజమే? నీవురాకున్న నాయుడు వులకు జోటుదొరకక పోయిడిదే?

మధు—(చెదరి ముఖముపై బడుచున్న మాధవునిముం గురుల నొకచేత నవరించుచు) నాథా! చాలయలసినట్లున్నాను. మంచముపై బరుండిన పాదంబులొత్తు—

మాధ—(విసరుచున్న మధుమతికరంబును గ్రహించి హృదయమున జేర్చుకొని) మధుమతీ! ఇప్పుడంతెక్కుడాయా సమీమియనులేను. నీవు వాచెంతను—

ఇంతలో విశ్వాసరాయుడు చేతికరిచే నేలంగొట్టుచు అమ్మా! మధుమతీ! ఏమిచేయుచున్నావని మధుమతిగదిని సమీపించెను. మాధవుడు మధుమతి నుపలక్షించెను. మధుమతి మాధవునకుఁ గనుమీటి విసరుచు నట్లే నిలిచియుండెను. మరలవిశ్వాసరాయుడమ్మా? మధుమతీ! యనిపిలిచెను. మధుమతి నవ్వుచు— తాతా! లోనికిరమ్ము! అన విశ్వాసరాయుడు లోనబ్రేవేళించి, ముఖముపై జేయనడ్డముగనిడి దృష్టి నిగుడించి, అమ్మా! వారెవరు?

మధు—తాతా! వారెవరో చెప్పుకొనుము?

విశ్వా—(రెండడుగులు ముందునకువచ్చి) బిడ్డా! నేనానవాలు పట్టలేనను కొంటివాడేమి? మాధవరాయలు కారా?

మధు—తాతా! బాగుగా నిదానించి చూడుము. అప్పుడే మరచిపోతివా? మీరు బ్రహ్మానంద శివయోగీంద్రులు కారా?

నేడు విశ్వాసరాయునకుఁ గలిగిన యానందమునకు మితిలేకుండెను. మధుమతీమాధవులిట్టులు వినోదముగనుండఁ జూడగలిగినందులకు ధన్యుడనై శివను కొనియెను. తానెవతెను

బిడ్డగా జూచుకొనుచుండెనో యట్టిమధుమతి నేడు సంపూర్ణవి
కాసముతో మాధవునిచెంతనుండ గాంచినప్పు డాతనియానం
దమెట్లుండునో వర్ణింప నెవరితరము. ఆశిశిల్లనియె.

విశ్వా—బిడ్డా! బాగుగనే చూచితిని. ఇప్పుడాతడు
నిజమగుమాధవునివలె నున్నాడు. ఆతనిబ్రహ్మానందనామము
ను నేనుగ్రహించితి. మీయానందరూపముల జూడగనే బ్ర
హ్మానందుడైతిని. బిడ్డా! ఇటుచూడుము. ఇన్నియేండ్లుగడ
చినను నాకు వివేకములేదు. సమయమునుజూచుకొనక బిలచి
నను బిలువకపోయినను చటాలున లోనఁబ్రవేశించు చుందును.
ముదుసలులకునచ్చిన కర్మమేయిది. అమ్మా! మగలనచ్చెద
ను—అని విశ్వాసరాయుడు నెనుదిరిగి పోవుచుండెను. మధు
మతి నవ్వుచు తాతా! పోవకుము? ఇది నీకు రాకూడనిసమయ
ముకాదు. నిన్ను నేరమంటిని రాకూర్చుండుము.

విశ్వా—నీవు రమ్మనక పొమ్మనియెదవా?

ఇంతలో శ్రీధరుడు మాధవాయని పిలిచెను. మాధ
వుడాత యని పలికి కుర్చీనుండి లేచినవ్వుచు తాతా! నేనిక్క
డనుంటిననియా పోయెదనను చున్నావు. అట్లయిన నిదిగో
నేనే పోవుచున్నాను. మీరిద్దరునుగలిసి నామీద నేరములను
జెప్పకొందుగు కాబోలును.

విశ్వా—తప్పక నేరములే చెప్పకొనియెదము? నీవిది
పరకీశగరులుననేయుండి మధుమతిని పలుబాముల బెట్టితివి.

నీవు కనబడకుండనుండింత కాలము బిడ్డకడుపునిండ కిండియై
నినియెరుగదు. కాళ్ళిడ్డుకొనుచు, కట్టుతగొని నాడునీకడకు
వచ్చినప్పుడు పెద్దవాడననియైన నలంచక యాననము రెండు
నాగులుతీప్పి, యదార్థమును జెప్పవైతివి? ఇట్టితిలో నీమీ
ననేరములు చెప్పకొనకుండ నెల్లుండగలుగుదుము?

మధు—తాతా! నీవుపిచ్చివాడవు. యోగులపై నేరములను
చెప్పకొనిన బ్రాయోజనమేమైన గలదా? మనమేమిచెప్పకొ
నుమో వారికిదెలియరనుకొంటివా?

ఇంతలో విశాలాక్షి నాయనా! మాధవా? యనిలిచి
చెను. మాధవుడు చటాలున లోనికేగి ఏమమ్మా! యన
మామయ్య న్నానముజేసి నీకొరకు కనిపెట్టుకొని యున్నా
ను. ఇంతదనుక స్నానముచేయ కేమిచేయుచున్నానన మాధ
వుడు మారువలుకకయే స్నానగృహంబునకేగి స్నానమాచీ
శుభ్రవస్త్రముల ధరించి మామతో భోజనశాలకు బోయెను.
భోజనములైన పిమ్మట నందరును దక్షిణపు వసారాలోగుర్చి
లవయింబరుండి వార్తలను జెప్పకొనుచుండిరి. ఇంతలో మధు
మతి భుజించివసారాలోనికివచ్చి తండ్రిచెంతనిలిచి వినదుకర్చి
చేవినరుచుండెను. నేడు శ్రీధరుని హృదయము మహదానంద
మున తాండవమాడుచుండెను. అంతరుక్తిగ విశాలాక్షులొక
పైడిపల్లెరములో పలువిధభక్ష్యంబులనుంచి యాపల్లెరమును
కోకిలచేతికిచ్చి యందరునుగలసి దక్షిణపువసారాలోనికివచ్చి

5. లోకా! చూడఁ జెప్పురమునునునునుగదిలోనుంది యీవలకు వచ్చెను. అంత దుక్కిరికి నాథా! మీరలీదినంబున చాలయలసి యున్నాడు. గదిలో శయ్యస్థిముచేయబడియున్నది. వచ్చిన గుండెద రాయన, శ్రీధరుడులేచి లోనికికేగెను. సింగనునాయ నుడుగూడ సంతయ్యకుబోయెను. అంతదుక్కిరికి మధుమతీ! చాలరాత్రియైనది. లోనికిబోయి పరుగుమనిచెప్పి విశాలా ధీలోగూడ లోనికికేగెను. మధుమతి తనగది గడపదగ్గరకు బోయినిలుచుండెను. మాధవుడు కుర్చీనుండి కదలలేదు. ఆతఁ డింకొకటకునఁ చూచుచునే యున్నాడు కాని మధుమతిలేచి గదిలోనికిబోవుచున్నప్పుడు కనులుమూసికొనియెను. మధుమ తిగ్రహించి నవ్వుచు, నొకపన్నెటిబుడ్డినిదెచ్చి మాధవునిపై జల్లెను. మాధవుడులికిపడినట్లులేచి కూర్చుని వసారాలోవా నకురియునా? యనియెను. మధుమతి నవ్వుచు నొననియెను. మాధవుడు మరలనవ్వుచు, ఆగదిలోగూడ వానకురియునా? అన మధుమతి ఔననియెను.

మాధవుడు గుభాలున కుర్చీనుండిలేచి, మధుమతి కరంబునుగ్రహించి మధుమతీ? రమ్మ చూతమటవర్ష మెట్లుం డునోయని మధుమతిలోగూడ గదిలో బ్రవేశించెను. మధు మతి తలుపులవలన గొండము వేసెను. శ్రీ శ్రీ శ్రీ.

సామ్రాజ్యము.

